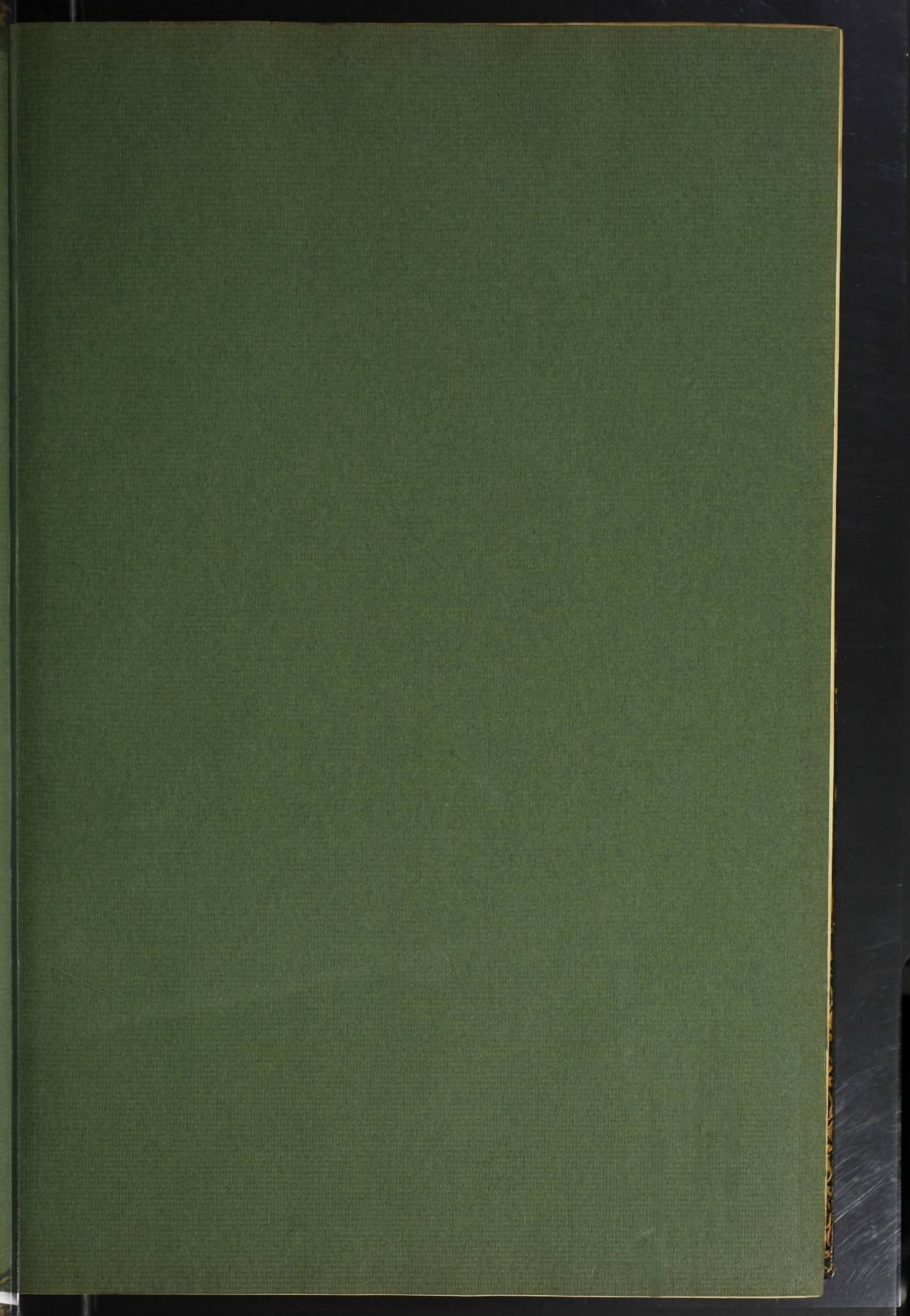

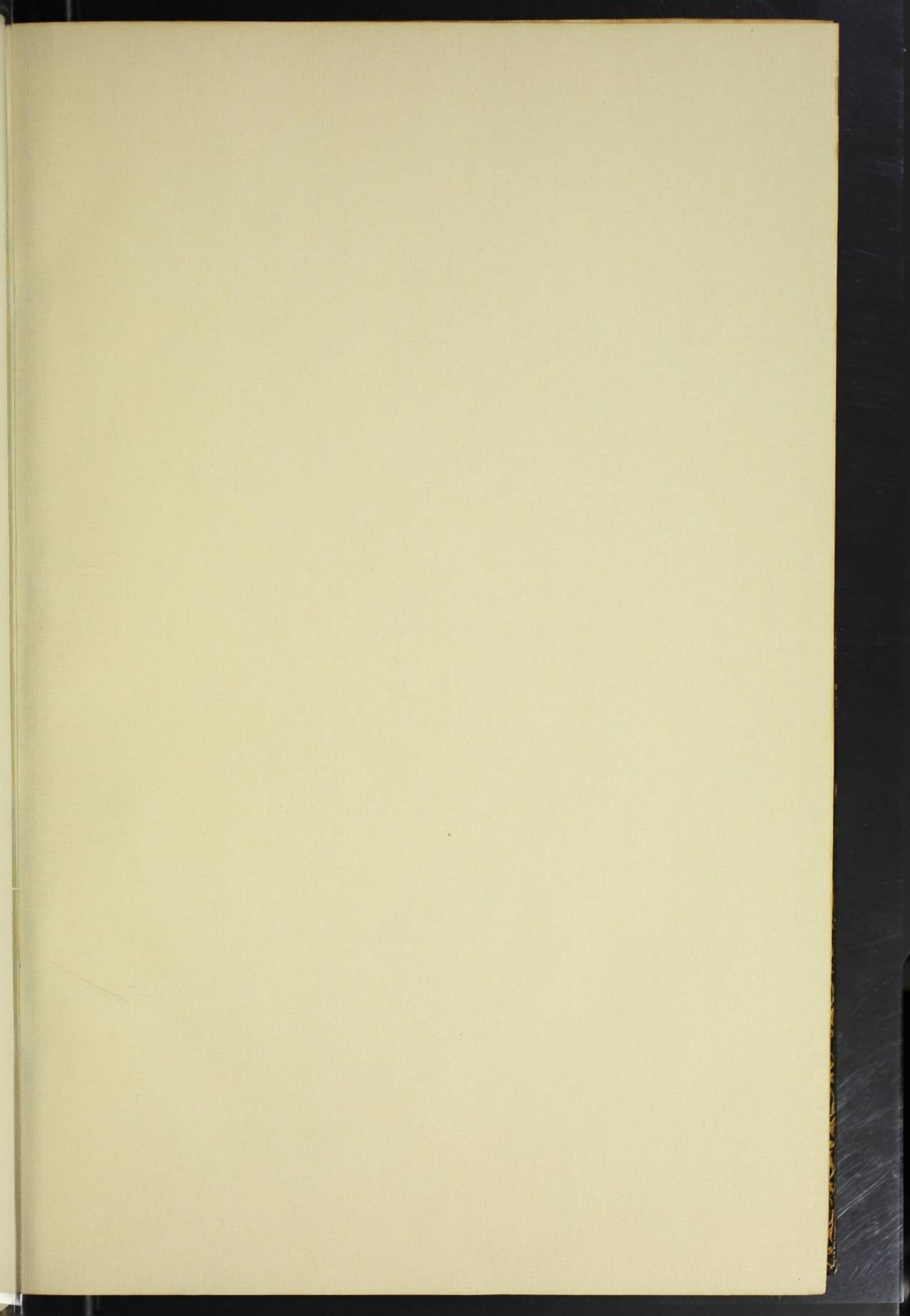

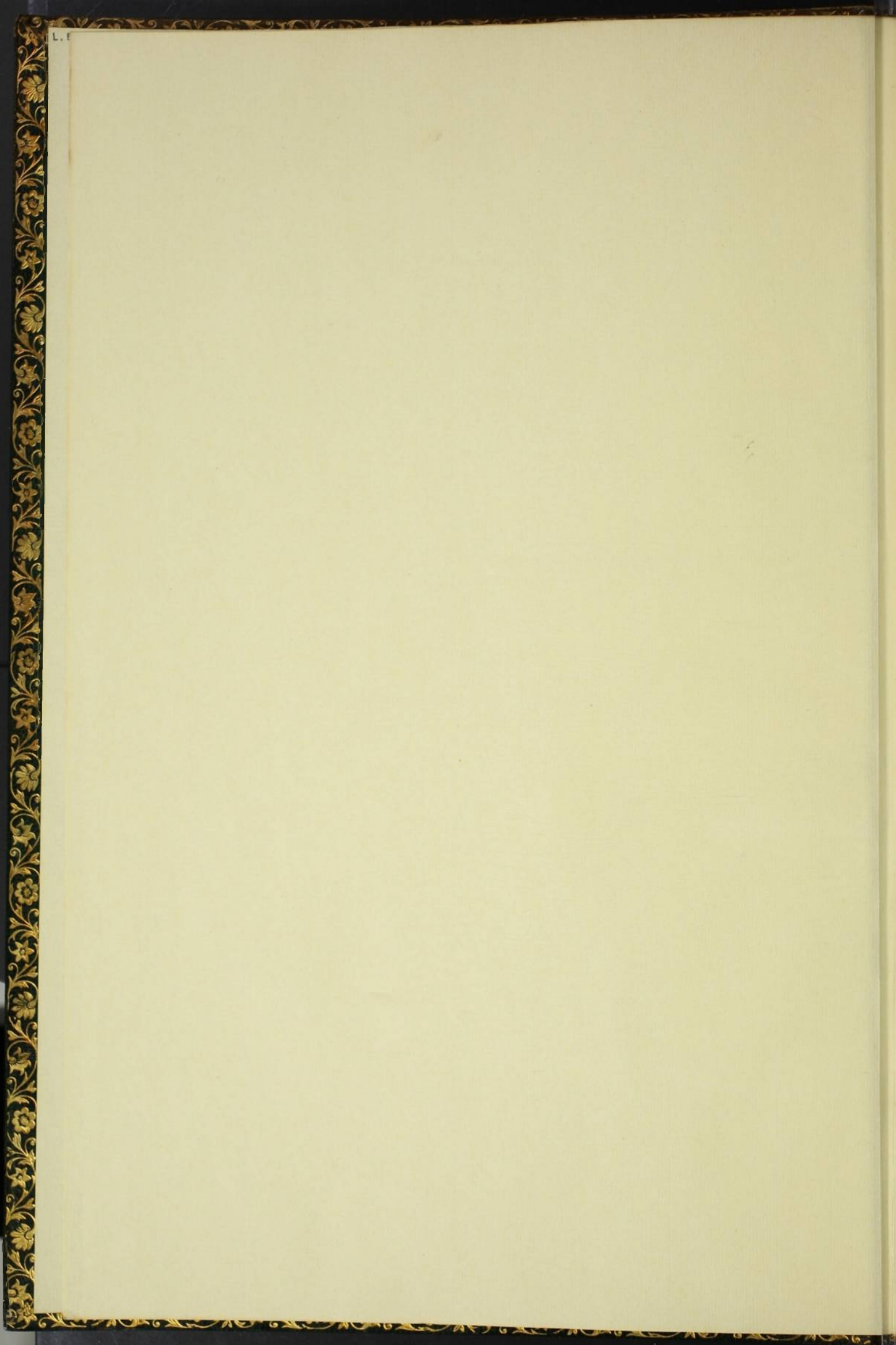
Le ne fay rien
sans
Gayeté

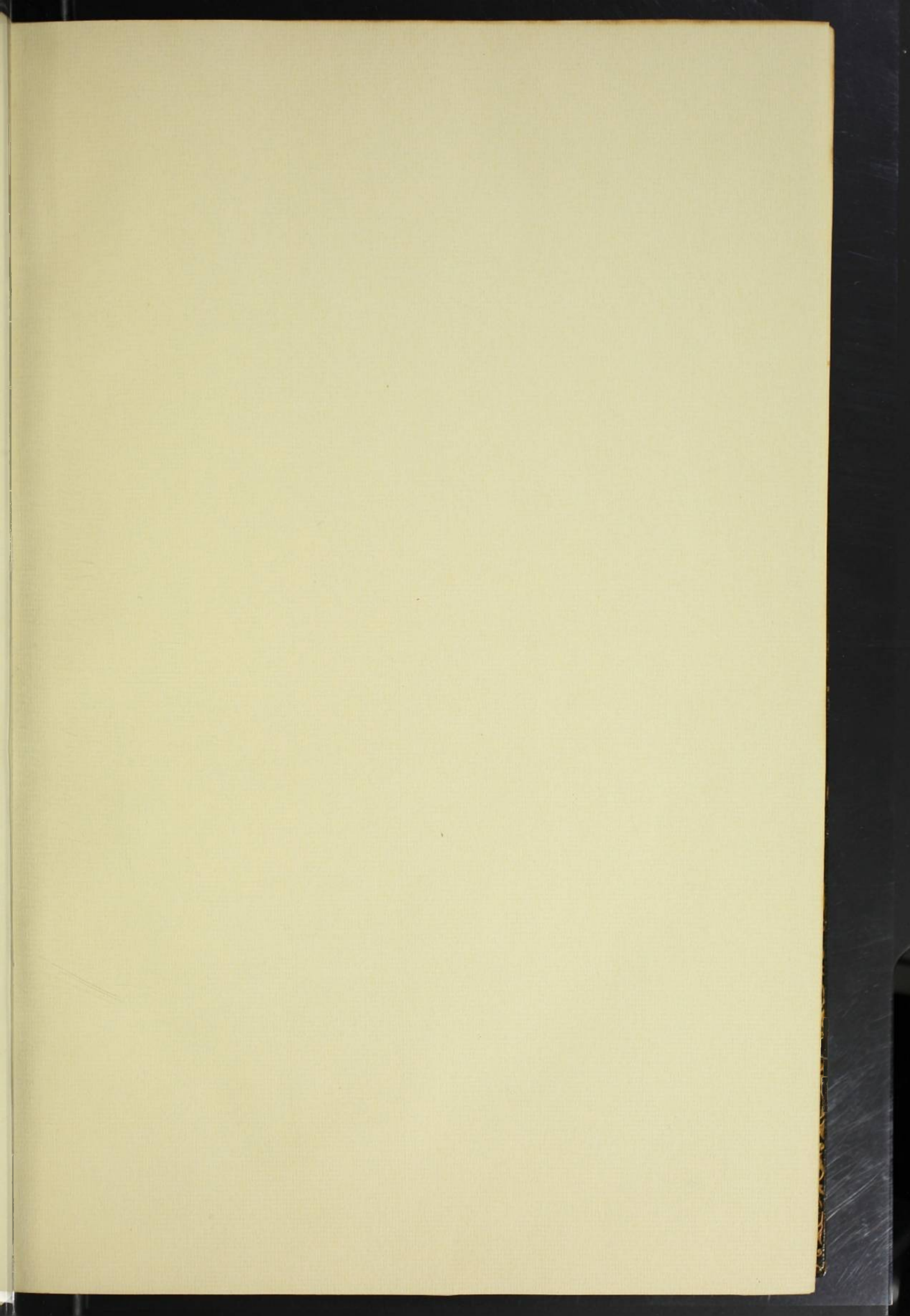
(Montaigne, Des livres)

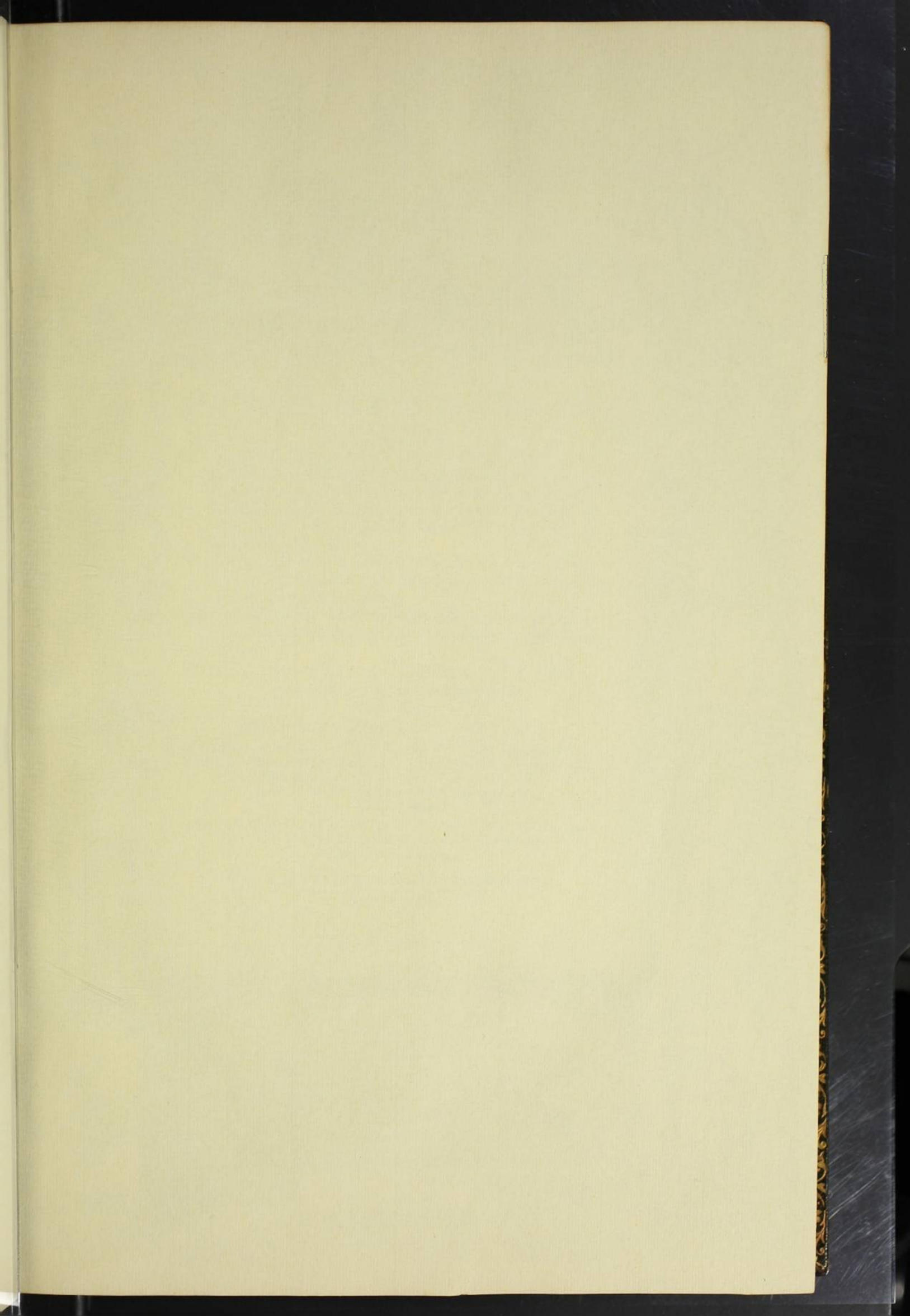
Ex Libris
José Mindlin

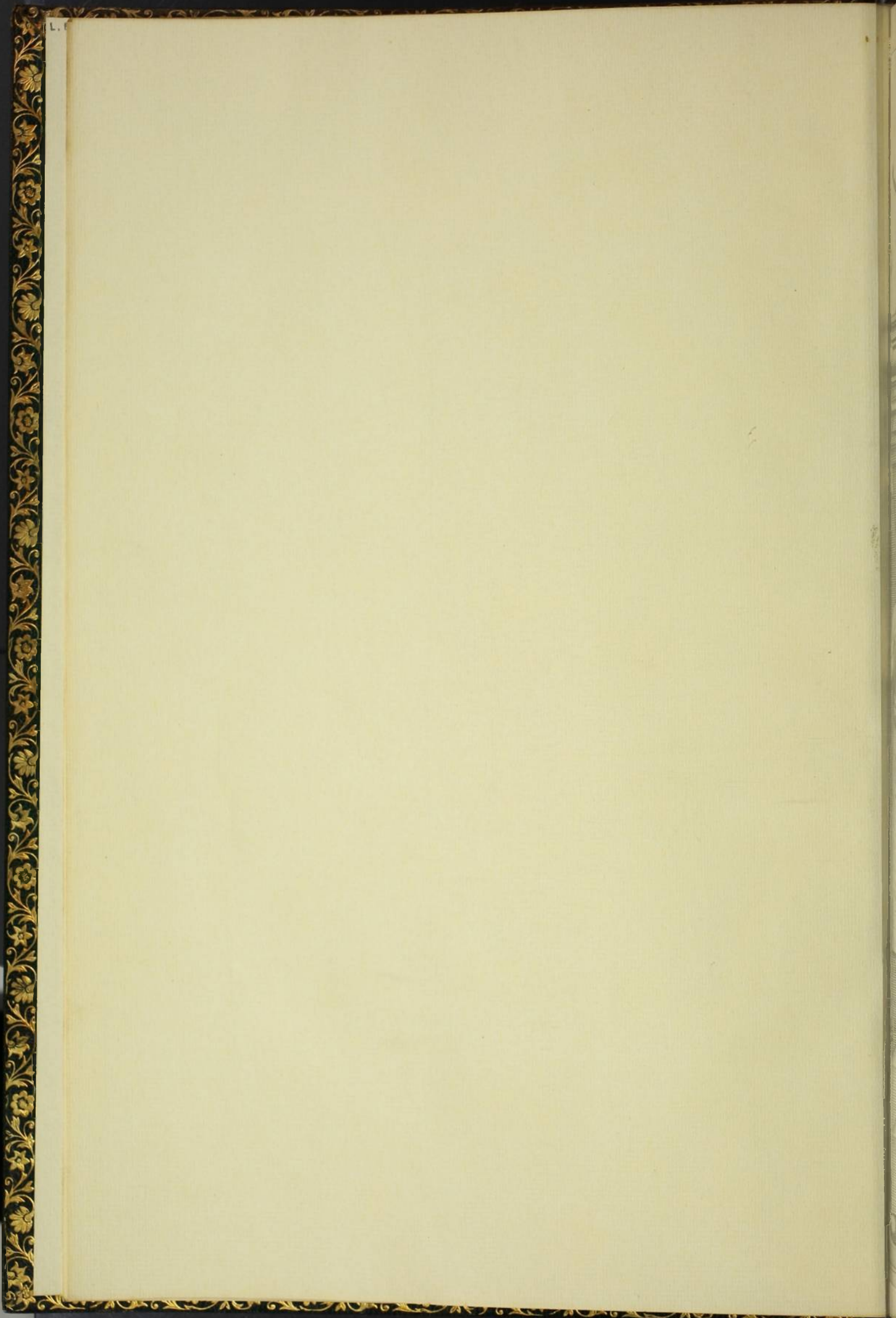

TERTIA PARS
INDIÆ ORIENTALIS;

Qua continentur

- I. *Secunda pars navigationum à IOANNE HVGONE LINTSCHOTANO Hollando in Orientem susceptarum; & maxime sius illarum regionum, & in his insularum, fluminum, riparum, portuum, &c. tum in transitu, tum ipsa INDIA sitorum; vbi iuxta etiam vniuersa, qua autor illic, & postea in reditu versus Hollandiam vidit & notauit, diligenter designantur.*
- II. *Navigatio Hollandorum in insulas Orientales, IAVAN & SVMATRAM: vbi pariter de moribus, vita, & religione incolarum quadam haud iniucunda traduntur.*
- III. *Tres navigationes Hollandorum in modo dictam Indiam per Septentrionalem seu glaciale Oceanum, vbi mira quadam & stupenda de-narrantur.*

FIDELI STUDIO ET OPERA DE GERMANICO in Latinum translata, & bono ordine disposita à

BILIBALDO STROBÆO SILESIO.

ADIECTÆ SVNT HVIC OPERI MVLTÆ EÆQVE AC-
curatissima tabula seu mappa chorographica, cum iconibus alijs quoque elegantissi-
mis, exacta industria in as incisa per IOAN. THEODOR. & IOAN.
ISRAEL. de BRY fratres: quorum sumptibus quoque
hoc opus editum est.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, AC DN. DOMINO FRIDE-
RICO IV. Comiti Palatino ad Rhenum, S. Imp. Archidap.
& Elect. &c. nuncupata.

FRANCOFVRTI excudebat Matthæus Beckerus,

Anno M. DCI.

INDIE ORIENTALES

I. Description de l'Inde... II. Description de la Chine... III. Description de l'Inde...

INDIE OCCIDENTALE

IV. Description de l'Inde... V. Description de l'Inde... VI. Description de l'Inde...

TRANSCRYPTION DE LA BIBLIOTHEQUE

BENEVOLO LECTORI,
RERVM NOVARVM
STVDIOSO. S.

*L*IBERALE sane & laudatissimum istud
maiorum nostrorum institutum fuit,
vt, si qui Rempubl. inuentis nouis meri-
tisq; solennibus liberaliter excoluissent,
aut fines patriæ gestis bellicis extendis-
sent, eos non solum singulari laude & ho-
nore exornarent, verum etiam memo-
ria ipsorū Tempia, Colossos, triumphos,
& monumenta huius generis alia magnis sumptibus erigerent
statuerentque: vt illis commones facti posterī tam virtutem i-
storum admirabundi depradicarent, quam ad facinora similia
egregia seruidi excitarentur. Etsi vero multa eademque gene-
rosa & Heroica facinora priscis seculis, passim à diuersis diuer-
sa designata sint: ex illis tamen omnibus nullum adeo sublime
aut tanta commemoratione dignum, quam ars tentata & in-
uenta nauicularia est. Cuius quidē beneficio his postremis tem-
poribus à parta humana salute non solum omnes terræ & regna
rebus omnibus necessariis cumulatisime instruuntur, verum
etiam indies nouæ regiones & tota recentia regna, antea inco-
gnita, gratia diuina latissime aperiuntur & deteguntur: adeo,
vt iam sanctum Dei nomen in omnibus terrarum angulis le-
tissime personet, & inter barbaras gentes quoque religiose cola-
tur inuoceturq;. Pro quo immenso Dei bono nulla laudes, nulli
hymni, nulla erecta monumenta satis esse queant. Illustri huius-
ce rei documento inter cætera hæc quoque nauigatio est, quæ à
nobili & experientissimo Heroe Joanne Hugone de Lindtscho-
ten in Orientem instituta fuit. Cuius iam partem secundam,

P R A E F A T I O

qua totius historiae Orientalis pars in ordine tertia est, Lectori beneuolo descriptam offerimus: ut ex ea non minus, quam prioribus duobus libris mundi mirabilia, adeoque diuinae maiestatis inexhaustam potentiam & sapientiam cognoscere liceat.

Cum verò in hac secunda Lindtscotani nauigatione edenda occupati essemus, eiusdem argumenti opuscula quoque alia sub manus nobis data sunt, nimirum quomodo Hollandi in insulas Fauam & Sumatram contenderint, & praeterea discretis temporibus vias nouas in Chinam versus orientem per mare Tartaricum tentauerint, tam successu prospero, ut spes haud temeraria sit, futuris seculis posterorum simili ausu cursum illum seu viam plane & omnimodo compertum & cognitum iri. Quae res non solum famam immortalem Hollandicae nationi, verum etiam uniuerso terrarum orbi inestimabile commodum, utilitatemque nullo dubio paritura esset.

Quod autem dictae haec nauigationes ab una eademque gente Hollandica, ut & ad scopum seu terminum eundem, nimirum in Orientem susceptae essent: ob id easdem discretas non tantum in unum quasi corpus cogere, sed & si quae deinceps aliae eiusdem materiae nobis occurrerent, addere, consultum & iustum visum est. Quo nos studio Lectori beneuolo comprimis commodaturos arbitrati sumus: praecipue, cum & figuris artificiosis additis omnia summa diligentia illustrauerimus, & viuis iuxta chorographijs sculptis desiderantium oculis expressissimè singula exposuerimus: plus interim publicae utilitati & Lectoris voluptati, quam nostramet commodo aut quaestui velificati.

Quod si fors quispiam sit, qui sublime, accuratum & fastuosum dicendi genus expectat: hic sciat, nos prototypum vertendo adeo phaleris istis studere noluisse, ut contra potius nuda veritati simpliciter absque verborum ullo lenocinio asserenda vacare praesumpserimus: maxime, quod in ipso quoque originali, tum ipsum systema aliquoties mirè interruptum esset, tum vocabula passim multa occurrerent, quae pura & exquisita latinitate exprimi nullo modo potuerunt.

Ceterum nos originale aliàs fideliter secutos, & ob id huic historiae fidem liberalem irrogandam esse, ex fusius percensita tragædia Francisci Koningi, nostri cognati & amici estimare licet.

licet. Cuius cum triste fatum in historia casu fortuito oblegere-
 mus, rem ad amissim sic esse gestam, ex notitia priore facile re-
 collegimus. Sed & autentico suo suffragio huic historiae liberaliter
 astipulatur clarissimus & summis meritis celeberrimus vir
 Bernhardus Paludanus Medicinarum Doctor, & Enckhusæ
 poliatros dignissimus, Lindtschotaniq; vicinus & amicus cer-
 tissimus: qui non verbis tantum, sed & rebus ipsis, varijsq; do-
 cumentis exoticis veritatem hanc sollicitanti cuius illustrissi-
 mæ attestari poterit. Nam & à Lindtschotano, innumera, ea-
 demq; varietate diuersissima ex India allata monumenta do-
 no accepit, & multo plura passim ab alijs, tum ex Java, tum
 China mirabilia apportata collegit & asseruauit, ut prolatis il-
 lis rerum omnium fidem stabilire certissimam possit. Et si ve-
 rum fateri oportet, idem ille vir praestantissimus ad editionem
 huius historiae non frequens tantum instigator & suasor nobis
 fuit: verum etiam prioris partis contextum tam fidis & planis
 annexis annotationibus illustrauit, ut de studio eius erga nos
 tam propenso ipsi perpetuam gratitudinem nos debere merito &
 liberè profiteamur. Cuius velex parte saltem minima hoc loco
 declaranda causa de optimo illo viro istud attestari volumus,
 quod elapsis An. 98. nundinis Francofurtensibus apud eum o-
 stensarum rerum peregrinarum farraginem tantam conspica-
 ti simus, ut nobis miraculum quoddam vidisse videremur.
 Quas ipse postea tum illustrissimo Principi VVirtembergico,
 tum Imperij proceribus alijs quoque publicè spectandas passim
 cum plerorumq; ingenti admiratione obtulit. Et tantum à no-
 bis tum pro dicti viri celeberrimi elogio, tum pro historia nostræ
 fide hæctenus assertum sit.

Cur vero tres distinctas istas navigationes uno hoc volu-
 mine includere voluerimus, eius facti rationem satis firmam
 supra à nobis traditam arbitramur. Quod si tamen præterea
 quidam contenderint, sub unum titulum Indiae orientalis ini-
 què & inconuenienter illas à nobis conferri aut contrudi, cum
 tamen illarum quaedam non in orientem, sed in Septentrionem
 institutæ fuerint: his pro responso hoc reponimus, quod in opere
 isthoc non tam loca illa, per quæ cursum suum tenuerint, quam
 ad altera, ad quæ quasi ad terminum sibi præstitutum penetra-

P R A E F A T I O A D L E C T O R E M .

re aut nauigare voluerint , spectari & attendi velimus. Quae ob id peregrinationes, cum in Oriëtem vniuersa directæ fuerint, sub scripti tituli ambitum redigi haud inepte possunt. Obiter autem & quasi in transcurso id quoque hic lectorem admonitum volumus, quod in huius operis prima parte duas peculiare mappas seu tabulas Geographicas ediderimus, hoc sine ut Regni Africani longo & locorum finitimorum saltem situs naturaque paucis exprimeretur. Ideoque de locis cæteris maritimis intermediis addendis operam accuratam nobis tum temporis sumere nolimus. Nunc vero in hac parte tertia in gratiam Lectoris defectum illum ita liberaliter suppleuimus, ut distinctis tabulis aliquot loca omnia & singula navigationis in Orientem per Septentrionem quoque instituta explanata & percensita iam curauerimus.

Præterea in India Orientalis parte secunda, quæ historia Lindtschotanica pars prima numeratur, nos quoque promississe meminerimus, quod in hoc tertio tomo de exoticis aut Indicis aliquam multis simplicibus tractaturi simus. Cum vero hoc curaturis insperato alia haud ingrata aut omittenda historia sub manibus nata essent: ideoque admonitum Lectorem hoc loco volumus, quod simplicium istam enarrationem libro hoc differentes, illam in tomum peculiarem proximum saltem distulerimus, non vero incuria aliqua aut supinitate penitus omiserimus. Quæ omnia excusatione decenti præmissa cædendum Lectorem ita edocere volumus: obnixè rogantes, ut studium hoc nostrum & sumptuosissimū laborem equi boniq; consulat, applausuque suo ad alia quoque & maiora conatum nostrum constimulet. Valeat beneuolus Lector.

Ioan. Theodorus & Ioan. Israel.
de Bry, Fratres.

T E R T I A P A R S

INDIÆ ORIENTALIS,

QVA PARS ALTERA NAVI-
GATIONIS IOAN. HVGONIS DE
LINDTSCHOTTEN, IN ORIENTEM INSTITVTÆ,
quid item tempore eius commorationis ibidem gestum sit; quæ illarum regio-
num, insularum, portuum, peregrinantibus passim occurrentium, con-
ditio statusq; sit: tandem quæ in suo versus Hollandiam re-
ditu autor viderit & tulerit, accuratè
describitur.

Caput I.

*De rebus quibusdam eo tempore gestis, quo Ioan. Hugo
de Lindtschotten in Goâ Indica substitit.*

MENSE Decembri An. 1583. in vrbe & insula Ormo *Angli 4. in Ormum veniunt.*
quatuor Angli applicuerunt, Aleppo ex Syria traii-
cientes, quo ex Anglia se primum receperant, nem-
pe per Estrecho di Gibraltar versus Tripolim, quæ
ciuitas maritima & portus est Syriæ, vbi merces om-
nes & deponuntur imponunturque, ac plaustris
inde per continentem in Aleppo, (quod iter no-
uem dierum est,) transfuchuntur. In Aleppo mer-
catores omnium nationum, vt Itali, Galli, Angli,
Armeni, Turcæ, Aethiopes habitant, quolibet sua
religione & legibus sub tributo & vectigali magni
Turcæ gaudente. Ingens hoc loco mercatura exercetur: quod quotannis duæ
Cassylæ siue Carauanæ, hoc est, numerosa populi multitudo, Camelorum gre- *Cassylæ au-
tuatim ex
Aleppo bina
abunt.*
ge exercitus instar stipata, hinc eo migrat: qui postmodum in Indiam, Persiam,
Arabiam, & finitimas omnes terras negotiationis gratia, tum merces suas im-
portando, tum permutatas auchendo sese dispergunt: sicut id & alio à nobis
commemoratum loco est. Tres istorum Anglorum à societate reliqua, qui in
Aleppo morabantur, selecti sunt, & missi spectatum, si fortè in Ormo curatu-
ram (lacturas vocant) pacisci aliquam possent, vt illis non minus, quã aliis in
locis negotiari, mercesque suas venundare sibi liceret, ad exemplum Italarum
seu Venetorum, qui in Ormo, Goa, Malacaque sub specie tituloque Curatura-
rum amplissimas negotiationes, cum gemmis, vnionibus & mercibus huiusmo-
di aliis aromatibusque illic nascentibus exercent, quæ inde postea comportari
Venetias solent. Ex Anglis hisce vnus iam ante tempus aliud in Ormo vixerat, &
A omnium

omnium rerum statum rationemque didicerat: cuius informatione etiam & instinctu reliqui eo sese receperunt, & ingentem vim bonorum, ut pannos, crocum, omnis generis vitra, minores etiam mercuras, ut specilla, cultellos & huius generis alia, quaecunque ibi grata futura augurabantur, eo secum aduexerunt. Et quamque istarum mercium valor per se grandem pecuniae summam excederet: nihilo tamen minus illas pro velo saltem proferebant, ne institutum ipsorum aliena suspicione periclitaretur. Priuatim enim id sibi praestitutum habuerant, ut hoc successu ingentem copiam gemmarum, Adamantum scilicet, Perlarum, Rubinorum &c. commercarentur: ad cuius rei opportunitatem quoque tam multo auri argentiue pondere (quamuis occultato & celato, ne quo res haec ipsis fors damno aut periculo esset) sese prouidi instruxerant.

*Italorum in
Anglos do-
lus malus.*

Iam ergo in Ormu cum penetrassent, bona sua in publicum promentes, licitatoribus pro more vendere coeperunt. Quod animaduertentes, qui suas illic curaturas Itali habebant, iuxtaque veriti, ne, si sua Anglis mercatura hac vice pro voto caderet, illi illic loci sese insinuantes paulatim radices agerent, & numero suo quotidie inualescerent, qui euentus Italis notorio damno & probro futurus esset: collecto ad id inhibendum omni ingenio & assuto dolo, ad Ormi Capitaneum, Don Gonfalo de Meneses conuesti sunt, quod in Ormu Angli quidam aduenissent, a suis regione illa & simul perditum missi, & praeter id haeretici. Nulla itaque committendum praefecto ratione esse, quoniam quaestioni, dum adhuc calerent illico darentur, & in cautela exemplumque publicum meritis suae audaciae poenas penderent, praefectus autem, quod iam ante a quibusdam, alio tempore ibidem commoratis Anglis honorario munere adfectus esset, & ob id his illorum popularibus summam propensione optimè cuperet, ut eos examini subderet, ratione commoueri nulla potuit: sed alio apud se statuto consilio illos cum omni sua merce sub fidei addita custodia in Goam nauigio ad Viceregem siue praefectum summum misit, ut iste pro suo arbitratu in ipsos inquireret, & quod videretur, statueret.

*Angli vin-
ciuntur.*

Goam quam primum naui intrassent, captiui illico in vincula dati, & an boni Christiani essent, serio & rigide rogati sunt, quibus adeo inscite & mutilè portugallicum callentibus, etsi istis in regionibus aliquot annis commorati & negotiati essent, tandem Iesuita quidam Brugis ex Flandria oriundus, qui in Ormo 30. circiter annos habitauerat, super inductus est, qui ipsos in persona (quod aiunt) inuisebat cupidus, & fidei confessionem extorquebat. In qua reddenda Angli tam commodos se & industrios praestare norant, ut pro genuinis Romanae Ecclesiae membris tunc haberentur quidem, sed, quod extranei, nempe Angli essent, suspicioni sese omni non penitus eximerent. Interim nunquam non insurrabant ipsis Iesuitae varia, vincosque eos in Portugalliam missum iri, haud obscure minitabantur. Quod si verò Iesuitis nomen dare eligerent, tum curaturos sese, ut omnis tum carceris, tum accusationis, tum politici magistratus iuris per omnia securi essent, promittebant. Causa autem, cur Iesuitae tam serium & indefessum in ipsis persuadendis Anglis laborem ponerent, haec principaliter erat: quod supra dictus Iesuita Germanus clanculum & in priuato ex illis elicuerat, quod ingentem pecuniae vim eo secum aduexissent. Huic itaque praeda captandae inhiantes, ac velut ex alto insidiantes, ad rem suam faciendam augendamue hanc artem sibi palmariam esse praesenserant. Primum siquidem & maximum istorum hominum votum est, pensius habere nihil quicquam vspiam, quam ordinis sui salutem, commoda, & incrementa satagere. Quocumque id verò vel modo vel arte fiat, parum ipsorum interest: modò rei certus prouentus fiat. Etsi verò Angli non semel huic illorum petitioni intrepidè refragarentur, conditionem suam institutumque longè diuersum esse attestantes: nihilo tamè minus durante eorum importunitate eò ventum est, ut Anglorum vnus,

*Iesuitici or-
dinis votū.*

pietor

pictor, qui tantum experiundæ suæ fortunæ gratia cœterorum Societati sese ad-
 dixerat, metu partim, partim necessitate compulsus persuaderetur, & conceptis
 verbis Iesuitam se profiteretur. Etsi verò Iesuitæ haud ignari essent, pictorem *Ex Angliæ*
 hunc paratæ promptęque pecuniæ habere haud multum: attamen quod artem *pictor Ie-*
 pictoriã sciret, cuius professionis homines India daret rarissimos, illius operam *suita sit.*
 in hoc sibi præcipuo vsui fore rati sunt, si pigmentis templum eorum gratis or-
 naret & illustraret. Ad quam rem aliàs curandam, si ex Portugallia artificem ex
 pacto accerferent alium, pecunia haud modica sibi opus fore haud stupidi præ-
 olfecerant. De hoc ergò obiter sibi nunc oblato vt apprimè gaudebant: sic & de
 reliquis Anglis progressu temporis in nasam eandem coniiciendis, deque vni-
 uersâ ipsorum pecunia tandem occupanda, spem sibi faciebant haud frigidam.
 Et vt plane breuiterque dicam, pictor iste Iesuita factus, primis illicò diebus &
 operis parandis abundè cumulabatur, & honoris tractationisque bonæ à Iesui-
 tis accipiebat quamplurimum: vt hoc exemplo deinde illicerentur etiã reliqui.
 Angli interim in carcere relinquebantur omninò deserti: &, quod illius loci
 idioma nescirent, multo solatio à quoquam firmabantur. Tandem tamen, cum
 Archiepiscopum quosdam apud se Belgas habere comperissent, pro quibus ac-
 cerfendis mittere liceret: occasione arrepta per Belgam alium ad visendos sese
 nos officiosè inuitabant. Quod cum faceremus sine mora & tergiuersatione, in-
 gressis nobis ad genarum vsque madorem iniurias illi nobis quiritabantur, & ab
 ouo ad mala rem omnem distinctè percensentes, obnixè rogabant, si pacto fieri
 villo possit, vt cõsilio & operâ nostrâ, præstito vadimonio, carcere isto liberaren-
 tur, velle se ad omnem accusationem aliam magistratus cognitionem ratam ha-
 bere, suamq; causam ita limitare, vt si vnquam vsipiam alij quam mercatores in-
 uenirentur, qui rebus suis negotiando intenderent, pro meritò seuerè plecterẽ-
 tur. Ita ergo, nostram fidem & diligentiam prius spõdentes, ab illis recessimus, &
 de pacto apud Archiepiscopũ rem hanc tã fideliter curauimus, vt is ad Viceregẽ
 se cõferens, libellũq; supplicem illi porrigens, liberationẽ ab illo captiuorũ facile
 impetraret, & iuxta bona illis omnia restitueret modo pro 2000. pardauis fide-
 iussorẽ statuerent, & ante causæ cognitionem vltiorem loco se non mouerent.
 De fideiussore itaq; dispicientes, haud magno labore vnum de cinitatis primariis
 impetrauere, qui pro dicta pecunia cautionem præstaret: cui vicissim Angli 1300
 pardauos pecuniæ numeratæ illico tum appendebant. De reliquo, fidei ipsorum *Angli libe-*
 acquiescebat, postquam opulentum istum mercium apparatus, vnde pro omni *rantur.*
 euentu sibi satisfieri posset, apud eos conspexisset. His itaq; mediis Angli carcere
 emissi, conductis ædib. suas expedite tabernas pendebant: ita, vt magno numero
 merces suas distrahentes breui tempore passim omnib. innotescerent. Respe- *Anglorum*
 ctum enim comprimis nobilium, & corũ qui in ciuitate primarij erant, habebãt: *occurrit.*
 studebant apprime ciuilitati, reuerentiæ, largitionibus quo ingenio fidem
 sibi tam solidam aucupabantur, vt & ab omnib. promiscue amarentur, & omni
 tum fauoristum officiorum delatione certatim onerarentur. Sed & nos ante o-
 mnia singulari humanitate sibi semper demerebant. Quare motus Archiepisco-
 pus, vicissim multa in ipsos beneficia cumulare, & de iis optima queq; sibi polli-
 ceri haud dubitabat. Quã eius affectionẽ, vt Angli quidẽ industrie suis honorariis
 acueri sciebant: ad acceptanda tum illorũ munera ipsum persuadere nunquam
 poterant. Adhęc ipsi valde deuotos & religiosos se Catholicos gerere didicerant:
 nec dies vnica effulserat, qua cum corollis suis precariis in publico non conspice-
 rentur, & missæ sacræ attenderent. Vt verbo vno dicam, & fama integra & bona
 existimatione breui momento apud omnes ita augeſcebant & inualeſcebant, vt
 sinistri quid de ipsis suspicari aut vellet nemo, aut omnino posset. Quæ res etsi ad
 euertendam Iesuitarum machinam operose faceret: per Iesuitã tamen Germa-
 nicum

III. PARS INDIAE

4

nicum instare, & quotidie varia, præsertim ablegationem in Portugalliam, & si quæ alia præterea ad terrendos ipsos quid momenti haberent, minitari non desistebant. Veriti itaq; Angli, ne, si assensum suum simpliciter Iesuitis inficiarētur, res manifesto periculo sibi esset, certa moderatione adhibita, illos rogitabāt, patienter vt morulam saltem aliquā ferrent, dum apud se inuito cōsilio certius quid itatuere possent. Quo promisso Iesuitas iterum aliquo vsq; deliniuerant, importunius alias institutos. Tandem tamē, spe allucescente nulla meliore, vt se dubiæ fortunæ eximerent, spem (quod aiunt) omnem in pedibus habentes, per secretos amicos prius pecuniam suam gemmis permutantes, fuga salutem quærere consultius & tutius rati sunt. Itaque sub festum Pentecostes Goā ad tria milliaria exspatiantes in Insulam quādam Bardees dictam, vt factum ingeniosius occultarent, tantum cibum potumq; secum auferebant, & conductitias ædes cum residuis merculis quibusdam puero cuidam germano, omnis huius consilij ignaro, commendatas relinquebant. Iam, cum in Bardees essent vbi ex conducto Bata-mar (ita vocant nuntios aut cursores Indicos qui per hyemē literas quoquouersum efferunt) cognouissent, intra Bardees & Continētem, exiguum saltem & ex dimidio resiccatum fluuium interlabi, illum traicientes, terrestri porro itinere sese eripuerunt, & quasi disparuerunt, adeo, vt ab isto tempore de ipsis nullum nuntium quicquam certi attestaretur. Credi tamen potest, vt etiam paulo post dubia fama susurrabat, ipsos iter suum versus Aleppo deflexisse. Angli hi profugi salutis suæ proram puppimque in vno Ioanne Nhubers collocabant, qui inter ipsos primarius Arabicam linguam, toti illi regioni aut familiarem, aut ad minimum saltem intellectam, præ cæteris rectius callebat.

*Angli ex
Goā clam
profugiunt.*

Facti huius rumor quamprimum Goæ percrebuit, & nobis admirandi, & hominum reliquorum multitudini, quasi consilio & instructione nostra informati id fecissent, suspicandi occasionem dedit haud leuem. Qui autem pro ipsis fideiusserat, taxatis, quæ post se Angli reliquerant bonis, & ad duos sere pardauos æstimatis, hanc, cum prius accepta, summā Viceregi illico denueravit, & de residuis 500. pardauis ab eodē absolutus est. Iesuitas autē ante omnia hæc Anglorū fuga acriter mordebat, dolētes, è manibus sibi elapsos istos esse, quos tamen iam totos suos factos crediderant. Germanus comprimis Iesuita sollicitè apud nos percontabatur, an cōsiliij huius sui nō participes nos reddidissent: id addens, longe aliam se viam initurum fuisse, modo vel odorari quid de illorū animo vndeunque potuisset. Sed & hoc percensebat, quod cum captiui illi carcere olim detinerentur, sub manibus suis saccum 40. millia Venetianorum (Venetianus autem duos pardauos appendit) continentem habuisset: quem tam prompte illis nunquam restituisset, nisi de assensu suo spem fecissent tam plausibilem. Et omnem sermonem tādē ita claudebat, vt diceret, iam se expressè compertum habere, ipsos meros hæreticos & sycophantas putidos fuisse, nulla religione seria vnquam tinctos. Hic erat exitus illorum. Ille vero Anglus alter, qui Iesuitarū ordini se addixerat, cum paulatim à primis diebus sibi de tractatione demi quid sentiret, & insuper de fuga quoq; suorum sociorum edoctus esset iam facti poenitudine tactus, cum ne tum temporis quidem solitum ordini votum præstitisset, adeoq; à complurimis, vt verbum dictum retractaret, incitaretur, neq; à Iesuitis quoquam pacto nolens retineri posset, sententiam mutans ordini valedixit, extraq; collegium de domo conducenda operatus est. Et licet Iesuitæ manibus pedibusq; anniterentur, vt ipsum in sententia priore continerent: nihilo tamē minus ipse societate illa deserta propriam officinam sibi constituit: & cum ex arte sua quæstum faceret quotidie vberimū, tandem Mesticen quandam filiā inibi à parentibus Lusitanis progenitam, matrimonio sibi copulauit: vt omnes vitæ suæ annos illic exigere, statum decretum nunc præsumpserit.

Iesuita Anglorum fuga acriter admorsit.

Piscor Anglus ordinem sterium deseruit.

Ab An-

Ab Anglis his, dum adhuc nobiscum essent, omnium viarum, transituum, negotiationumque intra Aleppo & Ormum, vt etiã morum, legum, & statutorum in peregrinationibus vsitatorum, item vicorum & vrbium statum conditionemque exquisitè edoctus eram. A quorum discessione nemo Anglorum hactenus terrestri itinere in Ormum penetrauit, etsi Italorum quotidie multi negotiationis causã vltro citroque commeent.

Sub idem tempus in comitatu Iesuitarum tres Principes, regio sanguine nati ex insula Iaponensi Goam appulerunt, vestitu Iesuitico amicitia, ætatis annum vix 15. aut 16. egressi: qui instinctu & persuasum Iesuitarum primò in Portugalliam nauigare, post inde Romanum Pontificem ad amplissima beneficia & immunitates Iesuitis emendandas inuisere constituerant. Qui cum in Goa ad an. vsq; 84. substitissent, illhinc in Portugalliam, & hinc rursus in Hispaniam velificabantur: vbi à Rege Hispano, & omnibus eius satrapis honorib. & muneribus regalibus affecti amplissimè sunt. Quæ tamen omnis præda post pro more Iesuitis cesserat. Ex Hispania ad Papam desceiebant: à quo petitis latissimis priuilegiis & libertatibus, haud ægrè donati sunt, prout in descriptione insulæ Iaponicæ superius ex parte aliqua percensuimus. Porro hinc digressi vniuersam Italiam perlustrauerunt, & Venetias, Mantuam, Florentiam, cæterasque totius Italiæ nobiliores ciuitates peruidentes, vbiuis locorum & illustri gratulatione accepti, & donariis splendidissimis onerati sunt, quod tũ virtutes eorum eximias, tum imperiorum amplitudinem roburque apud omnes Iesuitæ de ijs spargerent, parili pompa, & triumpho simili, iidem deinceps in Madrid reuerfi sunt, vbi honoribus regiis à vice Rege ornati dimissique, omnibusque Capitaneis & præfectis Indicis singulariter commendati, Vlybonam versus profecti sunt: & anno 86. nauem rursus conscenderunt, San Felippe dictam, qui reditu versus Portugalliam à Capitaneo Draco postea intercepta est. Itinere & laborioso & periculoso pariter confecto magno, Mozambiquen intrauere, vbi nauem suam iis mercibus onerauerunt, quas alia inibi deposuerat S. Laurento nuncupata, quæ breui eò malo fracta, cum ex India in Lusitaniam decurrisset, impulcrat. Et quòd iam opportunitas in Indiam nauigandi vanuisset, S. Felippe nauis mercibus S. Laurento onerata, in medio cursu post ab Anglis capta & possessa est. Quæ nauis cum omnium prima ex Lusitanica India vnquam egressa occuparetur, Lusitanis varia omina & interpretationes præbuit, quia Philippi Hispaniarum Regis nomine inaugurata erat.

*Indici tres
Principes
Iesuitis socij
per Goam
Romã per-
uenerunt.*

Dracus nauem S. Felippe caput.

Sed vt ad institutum nostrum, de Principibus Iaponensibus reuertamur, hoc supra dicto anno, magno omnium applausu in Goam feliciter redierunt, cum iam apud omnes extincti crederentur. Quilibet horum veste Attalica, aureo argenteoque filo intertexta, Italicoque habitu facta insignis erat, Iesuitis valde confidentibus & inflatis, quia per eos ista impetrata essent, stipati. In Goa subsisterunt, vsque dum tempus in Chinam nauigandi esset, vbi pariter triumpho & apparatu solemni excipiebantur. Quæ res Iesuitas cum primis apud omnes magnis honoribus & dignitatibus cumulabat, sicut ex isto videre libro est, qui Hispanica lingua de eorum itineribus, tum naualibus, tum terrestribus confectis, vt etiã, qua solemnitare vbiuis locorum excepti sint, prolixè scriptus prodit.

Anno 1584. sub mensem Iunium in Goam variæ & diuersæ legationes impulere, ex Persia, Cambaia, de Zamozino (Cæsare dicto) de Malabaribus, de rege Cochinchinæ, de quibus præcipuè ageretur, pax erat, quæ decerneretur inter Zamozinum, Malabarios & Lusitanos, inter quos iam diu similtas capitalis & auita gliscibat, vix villo medio emendabilis.

Legati Goam conueniunt.

Interea autem ad omnem euentũ, Lusitani castrum seu propugnaculum Panane dictum ad littus Malabar situm, decem milliaria à Calecuta distans, ex-

*Panane
frustra ex-
trui peti-
tur.*

truere iubebantur. Quod cum dictum factum accurarent, & impensis inæstimabilibus ædificare illico occiperent: operas tamen inceptas, quod terra nimis fabulosa, & ad fundamentum firmandum plane inepta esset, remittere breui coacti sunt. Nam quæ extruebantur, pleraque corruebant, ut ab opere omnino desistendum esset, licet impensam iam dum 3. aut 4. auri tonnarum fecissent. Et si vero sumptuum auctim superaddendorum nullum usum præviderent: videbatur tamen illud castrum ob hanc potissimum causam apprimè necessarium, ut si fors iterum Zamorinus, quod pro more solitabat, fidem datam falleret, ex eo præsidio ipsius in mare excursui resisti commodius posset. Et tamen cum mente simul agerent, Zamorino portus etiam alios esse, ex quibus subditi plus damni, quam ipse Zamorinus, peregrinantibus intentare possit (quamvis Zamorinus assiduò prætenderat, & se incio ista fieri, & nulla facultate eadem à se posse reprimi, aut inhiberi, quod Pyratæ nulli magistratui, nulli iuri subditi isthæc talia perpetrarent) ideoque decretum est, ut porro & de Panane extruenda nulla cura esset, & Malabaris simul non fideretur nimium, cum, quos India ferret, nulli ceruicis durioris, aut peruicacioris scirentur, aut qui oppressis innumeris littus

*Malabari
Pyrata.*

illud & mare magis intutum, minus nauigabile præstarent. Quam ob causam quotannis etiam classis in Goa Lusitanica instruitur, & ad maris liberum comeatum seruandum emittitur. Sed & aliàs Malabarorum, quoquouersum dispersorum innumerus numerus est, qui per mare non minus, quam cōtinentem prædationibus & direptionibus omnibus infesti, certis quibusdam locis littoralibus velut in portibus suos receptus habent, & prædam partam illuc comportant, & occulunt. Aediculas ex stramine contextas, & in medias rupes, præcipientes scopulos, montesque inaccessibiles extructas habitant, ut à nullo commodè subigi queant, Zamorinum vel ipsum floccifacientes. Pyratæ si portum quendam versus Austrum à Goa 12. miliaribus distantem possident, *Sanguiseo* vocatum, quo loco se magno numero agglomerant, & excursionibus crebris adeo infesti sunt, ut illhac sine certo periculo nulli transitus sit. Quare ad Viceregem tunc præsidem, *Don Francesco Mascharenhas*, comitem de *Villa Dorta* querelæ innumeræ indies delatæ sunt. Qui malo huic mederi volens, Zamorino nunciari curauit, ut de istorum supplicio tandem accogitaret. Cui tamen Zamorinus nihil aliud respondit, quam quod à se isti coerceri minime possent, cum nec imperium suum agnoscerent, nec ordinario alij cuiquam subditi essent. Se tamen pro sua parte Viceregi plenam potestatem facere, ut rapinas & iniurias illas seue-

*Vicerege
Goa.*

*Classis Goa
instruenda
ad vindicandos
Malabarios.*

re vindicet: ad quam rem nec ipse auxilio suo defuturus sit. Pensitato itaque à Vicerege instante periculo, classem 15. trirremium instruxit, cui præfectum nobilem quendam *Don Iulianes Mascharenhas* cognatum suum addidit, cum serio mandato, ut ante omnia portum *Sanguiseo* inuaderet, oppugnaret, & si fieri posset, funditus excideret & vastaret. Hoc ergo animo ventis & fortunæ vela dantes portum egressi, cum ad *Sanguiseo* propius accessissent, vidissentque tum exiguam illam insulam esse, tum in ipsum littus profundius intrusam, adeoque aquis circumquaque perfluam, & in aditu multis rupibus arenarumque aggestionibus periculofam: collato de hac re consilio statuerunt, ut Almirans cum classis parte media vno loco impelleret: altero vero latere *Ioannes Barriga*, Vice Almirans in hanc rem designatus, sese certatim immitteret.

*Lusitanorum
arrogantia.*

Almirans itaque cum profelici auspicio ad prædestinatū suum locum, primum insultum animose fecisset, & ad ipsum usque littus, sperans de cæteris quoque eandem virilitatem, vi penetrasset: accidit ut inter reliquos, qui plerique omnes nobiles & militiæ ignari erant, lis de prioritare concitaretur: ut defluo interea mari facto alter huic, alius alij scopulo arenarumque aceruo adhæresceret: ita ut nec Almiranti quisquam auxilio venire, nec ipsi sese porro retrove agere defixi

defixi possent. ViceAlmiranti autem alterum latus pro re statuta circumnavigaturo, Capitanei cæteri ideo parere recusabant, quod ipsi vt maxime nobiles essent, adeoque Capitaneo recenti multo meliores peritioresque sibi viderentur. Sic ergo funesta ambitio Lusitanorū salutare hoc propositum turpi macula hac vice anteuertat. Quod cum Sanguisei, qui desertis casulis iam in montes profugerant, ex alto despexissent, omnesq; naues hinc inde in arido defixas, Almirantemq; ipsum in littore immotū herere attendissent: tunc animis & viribus recollectis, ingentibus copiis certatim Almirantis nauem impetentes, omnes ad vnū, præter eos, qui enatando se eruebant, trucidarunt. Et quāuis Almirans, modo voluisset, se haud difficulter opera mancipij cuiusdā natando cum educūri, saluare potuisset: ratus tamen honestius in conflictu pro causa bona vitam perdi, quam fuga turpi cū infamia eandem seruari: in medio agmine cōsistens, animosissime etiā post omnes iam suos stratos cum hostibus cōflicxit. A quorum tamen copia tandē eneruatus oppressusq; cecidit. Cui Malabari agminatim tandem insultantes, caput spectantibus è classis altera parte omnibus amputarunt, eoq; hastæ acumini infixo ad trepidantes illos magna & alta voce, vt suū præfectum vnā secum auferrent, cum Sarcasmo acclamarunt. Quod tamen ipsi negligentes, & cum maris æstu reciprocante retro conuersi, vt dispersa sine pastore oues Goam reperiuerunt. Quibus reuersis etsi Capitanei quidē in vincula illico darentur: speciose tamen sese excusantes, pedibus propediem restituti sunt. Interea Almirantem casum pleriq; lugebant, comprimis Vicerex, cui is cognatus, & ob generosas virtutes egregiaque merita valde charus fuerat.

*Malabari
classem Go-
anam oc-
cupant.*

*Almiranti
caput am-
putant, &
hastā in cō-
tumeliam
imponunt.*

His ita transactis haud cunctanter noua classis instrui cœpta est: cui Almirans *Don Ieronymo Mascharenhas*, nuperrime cæsi *Don Iulianes* itidem cognatus præficietur, vt defuncti cognati mortem animosius vlcisceretur. Hi cum classe instructa rectā Sanguiseorum continentem impellentes, plenis copiis è nauibus exiliuerunt. Sed quod Sanguisei præmoniti, fuga se iterum in montes desertis suis casulis recepissent, quos propter solitudinem & loci vastitatem persequi nemo posset: ideo subdito igne crematis eoque habitaculis, & arboribus in confinio quoquouersum cæsis deiectisque, omnibusque vastatis & protrititis, nemine quoque hostium tum occiso, hac sola vindicta contentos eos illic discedere oportuit.

*Secunda
classis in-
struitur.*

Hoc ipso tempore commissarij Regis & Viceregis iussu in Cochino telonium, antea inibi non vsitatum, extruere cœperunt. Cui incepto cum se incolæ valde opponerent, mortem omnibus comminati sunt, qui ad id exequendum, vel votum suum vel operam conferrent. Ita ergo res ad noui Viceregis ex Portugallia missi, *Don Duarte de Meneses* aduentum dilata est. Quo tamen post suo tempore (vt dicitur) aduecto cum tum Vicerex conuenientibus & conciliatis omnibus imperium illi imponeret, actis agendis & moderatione debita adhibita id impetratum est, vt telonium ciuibus coacte quidem assentientibus & suffragantibus propediem ædificaretur. Ex quo quod crebræ ibi negotiationes exerceantur, ad Regem prouentus redit quotannis vberrimus.

*Telonium
in Cochino.*

Eodem anno mense Septembri nauis quæpiam ex Lusitania Goam incurrit, *Bon Iesus de Carania* indigetata, nuncians & alias quatuor naues, nouum Viceregem *Don Duarte de Meneses* aduehentes in via esse. Plaudentibus itaque & iubilantibus in ciuitate omnibus, impulsisque pro more campanis, primæ è Portugallia nauis appellentis signum publicum datum est. In hac naui quidam erant iclopetarij, Belgæ, qui ex patria mea cognatorum mihi literas valde expectatas afferebant.

Paulo post eodem adhuc mense alia quoque ex priore societate nauis *Boa Viagen* dicta, superuenit, multis nobilibus & *Crucigeris* Regi Indico seruituris operata;

onerata: inter quos & Archiepiscopi, domini mei frater, Roderiques de Fonseca numerabatur. Primores reliqui erant Don Georgie Tubal de Meneses supremus Regij vexilli signifer, futurus Capitaneus in Soffola & Mozambique, ex isto merito, quod iam dudum Regi in India fidis officiis præstitis probatissimus esset. Ioan. Gomez de Silua, declaratus Capitaneus in Ormo. Don Francisco Mascarenhas, cæsi à Sanguiseis Don Iulianes frater.

Nouembri mensē Cochinum ingressæ huius societatis tres reliquæ naues sunt, quæ cursum suum circa insulam S. Lorenzo circumflexerant, ne in Mozambique appellendi necessitas foret. Nomina istarum erant Santa Maria, Arreliquias, As Chagas siue quinque vulnera. Hac naui nouus Vicerex Don Quarte de Meneses vehebatur, qui diutino ante tempore Capitaneus Tangerensis in Africa seu Barbaria fuerat: qua vna naui Chagas vltra 900. nobiles & milites (exceptis nautis & remigibus) claudebantur, quorum aliqui solius honoris gratia in comitatu Viceregis se deuouerant. Qui in Cochino erant, aduentantem Viceregem magno & apparatu & triumpho acceperunt. Is in Cochinum cum vix pedem extulisset, priori Viceregi nunciari curauit illicit, vt regimen sceptrumque ad Domini mei, Archiepiscopi manus haud cunctanter deponeret. Quo præstito, resignatus Vicerex Cochinum propere se contulit, vt eadem naui, qua successor appulerat, ipse in Portugalliam rediret, cum mos iste esset Viceregum ab antiquo, vt officio suo defuncti in India remanendi nullam licentiam haberent. Post Nouemb. 10. anno 84. Carania nauis Goa recedens, Cochinum vela expandit, piper & alias merces necessarias oneratum. Quo fere tempore factores seu curatores omnes Cochinum se conferunt, merces suas nauibus imponendi causa. Quibus è portu motis Goam redeunt, vbi pars maxima habitat. Ista naui vetus Vicerex Cochinum versus se recepit, vt inde in Lusitaniam vela faceret.

Februarij die 5. an. 85. Vicerex Don Duarte de Meneses Cochino in Goam venit, vbi ceremoniis & pompa singulari ei occursum est. Eiusdem anni mense Aprili collega & cõseruus mecum apud Archiepiscopum Bernhardus Burchardus Hamburgensis, Goia in Ormum profectus, hinc viam per Bassora, Babyloniam, Hierosolymam, Damascum, in Aleppum capessit. Ex quo loco geminas ad me literas dedit, quibus de successu itineris & sumptuum compendio, & periculi securitate, & comitum humanitate, medio & comeatu Caffylarum præstitis abunde me certiore fecerat. Is Aleppo versus Tripolim in Syriam se contulit: vbi naues Anglicas offendens, cum illis Londinum, & hinc Hamburgum reuectus est, sicut ita omnia prospere sibi euenisse post ad me literis nunciari curauit.

Bernb. Burchard. Hamburgens.

Sub Augustum mensē ad me Venetiis datis literis nunciatum est de latrocinio & obitu Principis Auraniæ, domini mei clementissimi, & Ducis item Alenconij siue de Aniou: vt etiam de nuptiis Ducis Sabaudia cum Hispaniarum Regis filia.

In Goa 20. Octob. ex Portugallia nauis quæpiam S. Francesco applicuit, in qua Belgæ quidam erant, qui ex patria mea literas de obitu patris mei Hugonis Iost de Harlemo mihi tradebant.

Primo Nouemb. Cochinum nauis S. Alberto nuncupata intrauit.

Primo Decemb. Cananoram ad Malabarorum fines sitam nauis S. Lorenzo ingressa, inde in Goam pertendit. In ista. qui erant comites, magna ex parte morbidi & languidi venerant, cum in super vltra 90. homines prius in ea defuncti essent. Toto in itinere nullum vsquam littus attingentes, labores, famemque inæstimabilem sustinuerunt. Adhæc naues desiderabāt adhuc geminas, quas ex Vlybona socias habebāt, nempe vnam S. Saluatoris, alteram prætoriam S. Iago de qui-

de quibus nihil hæcenus nunciij comperiri potuit. Hoc ipso tēpore terrestri itinere aliquot Itali veniebant, de Papæ Gregorij XIII. obitu, & in huius locum Sixti V. electione nunciantes. Naues quoque ex Goa iterum Cochinum se pro more colligebant, vt in littoribus Malabar onerata, rursus Cochinum, & hinc in Portugalliam contenderent.

Anni 86. mense Maio literis Goã perlatis, & à Capitanco in Sofala Mozambique, Vicerege & Archiepiscopo perscriptis de desiderata & perdita naui prætorij S. Iago, quæ ex Portugallia superiore anno 85. soluerat. Interitus eius hæc occasio erat. Cum dicta naus secundo vento angulum *De Buana Espranca* superasset, & Mosambique fines iam attigisset, nauæ se extra omne periculum iam cōstitutos, nec porro sibi quicquam metuendum rati, vela intra insulam S. Laurento & Continentem (quarum hæc ad læuam Mozambiquen versus: illa verò ad sinistram vergit) impulerunt. Intra Insulam autem dictam & Continentem multi scopuli & arenarum cumuli interiecti sunt, ab insula fere milliaria Hispanica 50. à Cōtinente autem 70. à regione terræ Sofala 22. grad. versus Aequinoctialem lineam Australem distiti: à quo loco porro vsque in Mozambiquen milliaria 90. restât. Scopuli isti magna ex parte mero corallio, eoq; acutissimo asperunt; & omnifarij coloris, vt nigri, albi, æruginosi, seu viridis constant: qui vt transitu valde periculosi sunt, ita caueri summo studio debent. Cum itaque scopulos & arenarum globos prope Indiam sitos præteruecti, iam se periculū omne euasisse arbitrarentur pleriq;: nihilo tamen minus rem certius sciturus Gubernator ex pyxide, cum ex illa secum rationem iniisset, iam scopulos illos à tergo relictos audacter pronunciauit. Vela itaq; panderent, & rectà citraq; omnem metum ad Mozambiquen cursum tenerent, iussit. Cum vero in naui nauatarum aliqui, nec minus cæteri officarij aliquot, instrumēta sua & mappas haberent, quas discendi & sciendi causâ contulebant: hi exactius re pensitata cōmuni voto consultius arbitrati sunt, vt vela aliquandiu adhuc demitterentur, & excubiæ diligentes fierent: quod vel dum in occurſu suo scopulos dictos haberent. Quorū consilio cum solus Gubernator refragaretur, visus sibi scilicet vnus præ reliquis & sapere & autoritate valere: vt citra moram vela attollerent, serio & denuo imperauit. Pro hoc ergo mādato velis omnibus elatis, cum non malo vento ad semiluculentem Lunā, mediam vsq; nocte vterentur, derepente in medios scopulos corallio albo asperitimos & venti & cursus impetu acti violenter impegerunt, adeo, vt naus per mediū non secus ac à nouaculæ acie discissæ puppis cum geminis tabulatis ex parte inferiore fundo inniteretur, aut insisteret, prora autē cursus continuatione incitata aliquouſq; proiecta, tandē & ipsa scopulis effixa hæreret. Detruncari itaq; inceptis malis, tantus subito clamor, tāta eiulatio oborta est, vt fremitus quasi de cœlo reboaret. Quod enim prætorij naus esset vltra 500. personas, 30. mulieres, cū aliquam multis Iesuitis & Monachis receperat & deuxerat. Quo certe casu iam spes nulla reliqua, nullū studiū supererat, quam vt certatim quisq; sua peccata confiteretur, proximis valediceret, veniā offensionis deprecaretur, ploraret & vlularet. Almirans Fernando de Mendoza, Gubernator, & cum his 10. vel 12. alij in proximā minorem scapham desilientes, illam, ne plures sese confertim ingererent, districtis gladiis tuebantur, reliquisq; in naui relictis pollicebantur, velle se circumnavigato scopulo serio inquirere, an fortè quispiā supra illum locus cōmodus se offerat, vbi ex fragmentis naus collectis scapham aliam extruere possent, qua & ipsi in Continentē euehi, & sic vitā seruare suam possent.

Наши С. Iago
го осси-
бил.

Науfragи
мисерабиле.

Sed iam iam mergendis illis hoc solatium parum cordis addidit. Scopulum itaq; vndiquaq; circumlustrantes, cum locum nullū idoneum offenderent: veriti, si ad nauem redirent, à desperata illa turba violenter opprimerentur, cui tamen & alia re nulla auxilio venire possent, coactis tandē votis remos ad Conti-

nentem impellere decreuerunt. Cum capsulis ergo aliquot *Marmellada* (quod certum quorundam fructuum conditum est nauigatoris familiare) plenis, & vno vini doliolo, & pane modico bis cocto (quos cibos ista sub precipitantia in scapham coniecerant) gratiam diuinam expectantes, littus quaesuerunt. Quod tandem & fame sitiq; euecti, & labore immenso exhausti, post dierum septendecim continuum periculum attigerunt salui. Alteri, qui in naui deserebantur, cum scapham abs se discedentem viderent: & insuper superiorem quoque nauis partem, intra duo illa tabulata, quibus scapha maior suberat, ex latere findi rumpiq; , adcoque scapham semistractam quassatamq; sentirent: & animo & re desperata, ne manum porro cuiquam operi admouendam censentes, solo aspectu mutuo, coq; miserabili operabantur, vsq; dum Italus quispiam, Cyprianus Grimaldus de illarum medio exiliens, sumpto & animo & voce istam consternationem increparet, & ad manus operi iniiciendas, vitamq; quoquo modo saluandam eos animosius exhortaretur. Quin & ipse dicto citius cum gladio suo in scapham se coniecit, & illam sordibus aquisq; expurgare laboriose incepit. Quo facto cum & reliquis animus rediisset, illi auxiliari, & qua possent subitanea industria scapham sarcire contendebant. Arreptis ergo quibuscunq; rebus obuiis, vltra 90. homines in scapham se certatim precipitabant, exceptis iis, qui forinsecus ipsi adhærescerent & annatarent, inter quos & complures mulierculæ erant. Ne vero simul & semel vniuersi perirent & mergerentur, illi, qui in naui erant, reliquis extra adhærentibus, manus & brachia detruncabant, illorum quoq; haud paucos, qui in naui sine armis erant, de tabulis exturbabant, & his actis à relictis cum tanto planctu & eiulatu abscedebant, vt cum fragore coelum ipsum cadere credibile esset. Postquam ergo iam dies aliquot maris arbitrio vecti fuissent, parum tamen, quia multitudo numerosa omni occasione obstaret, promouerant. Adhæc omnes scaphæ commissuræ hiantes, nauigationem laboriosiore reddebant: vt in extremis difficultatibus ista ratione omnia versarentur, donec tandem, ne suffocarentur omnes, coactis sententiis decernerent, ex medio omnium vt vnum Capitaneum seligerent, qui ex India nobilis erat, cui vni imperare, vetare, quicquid ex re & vsu esset, citra cuiusquam perplexationem liceret. Quibus raris, mandabat iste ex tempore, vt aliquot de superfluis è naui eliderentur, & digito circumacto in eos potissimum intendebat, qui inermes excussoribus minus resistere valerent. Ex eorum numero faber quidam erat lignarius, qui paulo ante in sarcienda scapha ante alios strenuus erat. Qui cum in se quoq; intendi digitum cerneret, exorato prius Marmelladæ frustulo & vini haustu, nihil recalcitrans, in mare se precipitari & suffocari facile passus est. Sed & alius quispiam erat eorum, qui in Portugallia noui Christiani vocantur. Quo ad eiectionem prehensio & iam composito, frater ipsius eadem scapha cõsertus, annis minor, intentis precibus obsecrabat, vt fratre suo seruato, ipse in mare præceptus eius loco daretur: rationem hanc afferens, quod vt ille annis, sic sapientia se maior esset. Ad hæc, aiebat, seruatus iste, fratrum meorum, sororumq; necessitatibus feliciter prospicere, quam ego, poterit: vt æquius sit, me pro ipso mori, quam sine ipso viuere. Sic ergo seruato fratre seniore, iuniorè mari nuncuparunt, qui eiectus vltra sex horas scapham natando cõsectatus est. Et quanquam districtis gladiis illum acriter arcerent, ne naui appropinquaret: ipse tamen nuda palma arreptum gladium mordicus tenens, etsi iam media manu profunde vulneratus esset, illum tamen relinquere nullo modo voluit: dum tandem à misericordia tactis ceteris in scapham receptus fuisset. Quos geminos fratres in Goia ipse his oculis vidi, & familiariter ipsis usus sum. His fere lametosæ actionibus. 20. circiter dies confecere: dum tandem optato littore conspecto, reliquos priore scapha allatos inibi offenderent, & salutarerent. In naui autem qui destituti relinquebantur, tabulis, asseribus, transtris & antennis coactis & colligatis, vt cuiq; quodlibet sub ma-

*Fraterna
charitatis
mirum exem-
plum.*

num veniebat, quo vitæ suæ consulere posse fideret, extremā aleam experti sunt. Primi autem, quos diximus, ante nos littus attigisse, ærumnarū & periculorum nobis multo plus exantlare coacti sunt. Ab Acthiopibus enim istius regionis, Caffres dictis, spoliati, & omnibus vestimentis suis exuti sunt, vt ne ad pudenda velanda quidem quicquam ipsis relictum fuerit. Qui vix tandem post multos errores, famem & in diem perpeſsi incredibilem, littori tandem applicuerunt: vbi factorem Capitanei ex Sofala & Mozambique offendentes, reficiendi sui spem hauserunt aliquantulam. Capitaneus iste pro viribus & facultate sua ipsis largus erat, & vt Mosambiquen indeq; in Indiam, vbi eorum quamplurimos noueram, porro proueherentur, fideliter curabat. Istorum aliqui in via moriebantur, prius quam Mosambiquen viderēt. Vt in summam rem conferam, ex omnibus, nauī prætorā dicta vēctis, vix 60. homines seruati sunt: reliqui ad vnū omnes partim vndis perierunt, partim fame miserabiliter cōtabuerunt, vt nec de hominibus, nec nauī postmodum documentū vllum hauriri potuerit. Acciderūt ista mense Augusto an. 1585. de quibus nō nihil prolixius excurrere collibuit, vt peregrinantes, hoc exemplo quasi ex speculo edocerentur, quam necessarium sit interdum, præfactorum gubernatorum confidentiam reprimi & castigari, ne tot animæ ob vnus præsumptam incitiam miseris modis periclitentur.

Admonitio de gubernatoribus interdū reprimendis.

Maio mense an. 86. binæ naues bonis & diuitiis immensis confertæ, ex portu Indico *Chaul* soluebant, quæ Lusitanorum aliquot *Chaul* incolentium, propria erat, cogitantium scilicet per *Estrecho* siue *Isthmum Mecca* vsque ad mare rubrum penetrare, vbi suas negotiationes potissimum exercere solebant. Sed in via à *triremi Turcica* intercepta est. *Triremes* istæ in interiore *Isthmo* ad *Mecam*, non procul à *Cairo* ad rubri maris littus, in *Sues* ciuitate appellata extructæ erāt. Quibus hoc fatum expertis, casus iste simul, & quod prædatoria dicta nauis latius etiam aliouorsum grassaretur totam Indiam rumore perculit, & in metum coniecit.

Naues duæ opulentissimæ à Turcis captæ.

Eodem mense in *Goa* instructissima classis tum ex *triremibus*, tum *liburnicis* collecta est, qualis multis retro annis non visa est. Hæc ad mare rubrum emissa erat, *Turcicas* *triremes* aut fugatum, aut si fieri posset, omnino cæsum & mersum. Hisce *Vicerex* etsi expresso mandato iniungeret, vt in *Ormo* hibernarent, & postea angustias maris *Persici* perfringentes, suas operas, auxiliumq; *Regi Persico Xatamas* aduersus *Turcam* vtriusq; partis cōmunem hostem addicerent & offerret, vt hoc studio ab vtraq; parte ipsius vis & impetus infringeret: euentus tamen deliberationi huic longe contrarius, vt deinceps narrabitur, sese ostendit. Potenti & instructissimæ huic classi præfectus aut *Admirallius* nobilis quidam, *Gonsaluas de Camera* datus est, qui ante hoc tempus *Capitaneus* in *Ormo* functus erat, homo obesus, pinguis, & aqualiculosus, quæ ipsius constitutio futurę cladis ansam quoq; præbuit haud minimam. Classi huic, quod famam & immortale decus parandum sibi pollicerentur haud trepide, milites peritissimi, & *Indianorum* nobilium pars maxima, sese volens lubensq; addixerat. Rebus itaq; omnibus pro necessitate instructis, classe cursum suū rectā versus mare rubrum tenente, accidit, vt tranquilla nimis maris tēpestāte glifcente, ærumnis exercerentur infinitis, & tum fame, sitiq; tum rerū aliarū inopia eiecti, turmatim caderent, & animam expirarēt. Non enim secum hanc rationem iniuerant, fieri posse, vt in via tamdiu morandū esset. Hæc prima eorū clades, occasionem dedit etiam futuræ. Cum enim iam fauces maris rubri tenerent, occurrente illis *triremi Turcica*, & contra eos aciem instruente, *Lusitani* vndiquaque cæsi & fugati, cum magna infamia suorumque iactura retrocedere coacti sunt. Cuius victoriæ commoditatem persequentes *Turcæ*, littus prope *Abex* & *Melnide* occuparunt, vbi ciuitatibus aliquot cum *Lusitanis* fœdere iunctis vt *Pato* & *Braua* ob-

Classis potentissima aduersus Turcas prædadores.

sessis expugnatisque, ut ex illis in posterum Lusitanis praesentius incommodare possent, locum praesidiis & necessitatibus omnibus munierunt. Hoc pacto classis Lusitanica profligata, disiecta, & misere contrafacta in Ormum rediit, ut hybernando illic vires novas colligeret, vulneratosque & aegros alios, quorum numerus haud temnendus erat, rebus idoneis curaret, ut commodiorem post alio tempore Viceregis mandatum confectum dantes Regi *Xatamas* auxilium ferrent, & ita nuper acceptam cladem vindicarent, resarcirentque.

Redintegratio classis prioris astita.

In Ormo itaque hybernantibus, & necessaria omnia accurantibus cum iam tempus appelleret, Capitaneus corporis obesitate segnior, & ad singula adornanda ineptior in Ormo remansit, & suo loco militiae supremum praefectum constituit quendam *Pedro Homen Pereira* nominatim. Qui licet saltem nobilis esset, strenuus tamen & militiae peritissimus vir ab omnibus habitus est. Huic per omnia parere milites non secus ac ipsi Capiteo, iussi sunt. Sed & hoc iuxta imperabatur, ut nauigantes in via ad latus sinus Arabici applicarent, & pyratas quosdam, qui inibi loco quodam *Nicolu* dicto se fouebant, omnes inuadebant, spoliabant, nihil non vastabant, tum naues omnes, tum homines ex *Bassora* negotiandi gratia in Ormum & comcantes, & remeantes adoriebantur, vindicarent & excinderent.

His itaque praesumptis soluentes breui in *Nicolu* applicuerunt, ubi Carauelli littori admotis, illas sine omni ordine glomeratim pro more suo transilierunt, & in Continentem se extulerunt. Quo viso, cum praefectus autoritate officij sui fretus, illos pro iure & more belli, in ordinem cogere & recolligere vellet, non solum autoritatem eius nemo ratam habere voluit, verum etiam contemptum ipsum rusticum, & virum rerum ignarum criminabantur, se vero vere nobiles, & rei bellicae multo peritiores ambitiose iactabant. Istiusmodi itaque conuitiis efferi, sparsim sese & nulla lege quoquoersum, ut oves pastore suo orbem diffuderunt, quasi vel ipsorum multitudinem capiendae vix orbis satis pateret, vel Lusitanorum quilibet Herculis robur haberet. Arabes siue *Nicolai* itaque magna ex parte equis vecti, qui retro non nihil ad horum primum impulsum se in tutum receperant, cum dispersos Lusitanos hoc pacto viderent, & omnes Carauellas ipsorum in aridum impulsos sine immenso labore tam facile in Oceanum reuolui non posse expendere, collectis & vnitis suis, agmineque facto Lusitanos undique circumdederunt, & plenis tum animis, tum copiis in eos irruentes obuios quosque facile trucidauerunt, instantesque usque ad ipsum littus repulerunt. Et cum Lusitani Carauellas suas sine euidenti discrimine in undas retro agere non possent, & necessitate & mortis formidine stare pugnareque coacti, aperto conflictu omnes prostrati & caesi sunt, praeter 50. circiter milites, qui tempestiuus aliquot nauiculas in undas retruserant, & remis impulsis ita aufugerant. Qui vero 800. Lusitani hac strage interierunt, selectissimi & antiquissimi milites passim ex vniuersa India ad hoc suum fatum confluxerant. Ex horum numero tubicen quidam Belga natione, cum in media acie non procul a vexillo Lusitanico classicum canes videret, vexilliferum abiecto signo in fugam se dare, quod Arabum quidam dein sustulisset & vibrasset: ira inflamatus: tubam expedite post tergum reiecit, distringensque gladium & in medium se agmen inferens, illum qui vexillum gerebat, medium perfodit, signoque ad Lusitanos relato illos de ignavia acriter obiurgauit. Vexillum hic in mediis hostium turmis ultra horam tutatus, multos eorum, qui illuc erupum contra pugnabant, confecerat, ut cadauerum tumulo circumquaque quasi vallatus esset. Et licet fuga, si vexillum abijceret, se seruare haud incommodum potuisset, stare tamen honestius arbitratus ab insultantium copia tandem obruncatus est. Iam ergo vitam positurus, cum vexillo, vel dum in hostes adhuc moribundus corruit, fortitudinem suam etiam extremo lapsu attestaturus. Quam historiam mihi ab ipsissimis tum profugis Lusitanis sapienter denarratum, quod memorabilis esset, in perpetuum istius bellatoris encomium huic libro inserenda putavi.

Belga tubicenis animo sum facinus.

Dictus

Dictus vero præfectus, cum inobedientiam suorum militum confusionemque à prima statim acie doluisset, & præter id auguraretur, victoriam hic partum iri haud admodum gloriosam, à principio statim stationem nauium repetens, ex remotiore loco de super pugna attendens, tandem vacua Carauella in Ormum reuersus est, nec præter dolorem & dedecus ad Indianos quicquam retulit. Erat enim strages ista omnium maxima, quam Lusitani in India vnquã perpeffi sunt. Nec vllus conflictus alius eorum plures simul absorpsit: inter quos primo quoq; frater Archiepiscopi, & potentissimorum nobilium quamplurimi ceciderant.

Sub idem tempus Goam Regina quæpiam ex Ormo deuenerat. Quæ prius Mahumetanæ hæresi ad exemplum parentum & proauorum omnium addicta, sacro baptismatis lauacro se initiari petiuit. Ob id igitur Goæ solemnitate publica admissa, susceptoreq; Vicerege baptifata, Hispaniarû Regis nomine *Dona Felippa* insignita est. Mulier sane prudens & formosa, proceri corporis: quæ secû vna filiû, annis minorem habebat, quem & ipsum baptizatû cum superiore Capitaneo ex Ormo, *Matthia Dalburguerck* in Portugalliam, miserat, vt Regi & se ostenderet, & sua officia voueret. ipsa vero Regina Lusitano cuiusdam nobili, *Antonio Da Zeuedo Coutinho* matrimonio copulata, à Rege pro dote spõsæ nomine præfecturâ Ormi spõsus sortitus accepit: quæ vt alio loco dictum est, annuatim ad 2000000 Ducatos prouentui habet. Nobilis iste, postquam cum Regina dimidium annum omni gaudio & amore ardentissimo exegisset, nauem in Ormum traiecturam instruere cœpit, vt Regina nomine reditus quosdã cogeret & necessaria alia pro vsu componeret. Etsi vero hunc insperatum discessum regina ægerrime ferret, maritumque, vt se vna secum auheret, cum sine illo ne viuere quidem posset, impendio & peramantissimè rogaret: attamen quod res & ratio id nõ ferret, quocunq; studio poterat, eius petitionem deliniuerat, pollicitus, se prima quauis occasione ad illam remcaturum. Ita ergo nauim ingressus, in *Bardees*, tria milliaria à Goa, & ad ostium fluminis in mare se exoneratis sitam delatus est. Vbi cum secundos ventos expectaret: Regiam ex dolore & cardilogmo, quem discessus eius ipsi attulisset, eo ipso die, quo abiuerat, derepente expirasse, tristi nuncio accepit. Quæ res omnibus admirationi & luctui fuit: quod ista illarum regionum prima Regina fuisset, quæ Christianã fidem agnouisset: quæq; adeo suû ipsius regnum & percellsum statum spreuisset, saltem vt Christiane ei mori liceret. Quæ post id eo planctu & solemnitate Regia ibi sepulta est.

Mense Augusto An. 86. Goæ nuncius quidam comparuit ex Mozambique & Portugallia profectus, nauiq; illa aduectus, quo nuper in Malaccã solueret. Iste, cum secretis aliis ad Regem pertinentibus, etiam de interitu triremis, *Boa Viagen* dictæ, quæ elapso an. 85. ex India in Lusitaniam soluerat, attestabatur. Coniecturæ erant apud plerosq; illam ad *Cabo de Buona Esperanca* ex nimio onere labefactam crepuisse. Pro vero etenim narrabant, quod cum ex Cochino primum egredieretur, iam tunc vltra nouem Lichas illa aquis plena fuerit. Cû hac naui periere nobilium quamplurimi; qui, postquam lōgo tempore in India militassent, cum testimoniis suis in Portugalliam tandem redire voluerû, vt suorum meritorum recompensationem aliquam (vt ibi moris est) à rege impetrarent. Hac ipsa naui, quod omnium solidissima & velis copiosissimis munita fuerat, Legatus etiã Regis Xatamas ex Persia vehebatur, vt apud Hispaniarum Regem contra vtriusque communem hostem Turcam foedus sollicitaret. Qui legatus, quod hoc casu pessum iuisset, *Rex Xatamas* in posterum nullum in Hispaniam amandare voluit, & nihilominus interim amicitiam & foedus cum Lusitanis accoluit. Quæ ex Cochino in Lusitaniam naues soluunt, carum minima millionē auri exequat, vnde coniectura sumi potest, detrimenti illius, q̄ tum ad pecuniã tû homines redundat ex vni⁹ interitu. Nec quisquã ferè annus est, quo nõ vna atq; altera occumbit.

Goa Regina
Indisa baptizatur.

Regina nobili Lusitanico nubis.

Regina dolore ex abitu maris concepto exstinguitur.

Nauis Boa Viagen perdere gratia re mergitur.

Legatus persicus mergitur.

Septembri mense 86. Goam inuectæ. 4. triremes sunt ex Portugallia egressæ, quarum nomina prætoria *S. Thoma S. Salvador, Arreliquias & Bon Iesus de Carania* erant. De naui *S. Felippe*, quæ cum ipsis ex Vlysbona soluerat, his nihil compertum fuerat.

Exeunte mense Nouembri, eadem naues Goâ iterum soluerunt: quarum aliquæ oram prope Malabar tenentes, & inibi pipere oneratæ Cochinum vela fecerunt. Instruebatur & Goæ alia naus, *Ascension* dicta, quæ iam ante aliquoties ex China & Iapana redierat. Hæc à nauarchis redempta fuerat, quod *Carania* nauis, præ vetustate tota cariõsa, ante in Cochino per ipsos dissecta & con fracta esset. In cuius quidem locum etsi eiusdem nominis extruere nouam occepissent, attamē propter dissidiū quoddam abortū illa omiõsa, altera adempta erat.

Fonseca Lusitaniam petiit.

Nauis vero illa quæ Nostra *Sennora de Sencao* vocatur, dominus meus, Archiepiscopus propter exorta quædam inter ipsum & Viceregem, senatores aliquot dissidia versus Lusitaniam vectus est. Et quamuis ab omnibus nobilibus, Vicerege ipso & officariis cæteris omnib. obnixè rogaretur, ne ipsos desereret: nihilo tamē minus, persistente sententia, omnino ad Regem, à quo se & valde amari & pariter magnifici sciebat, pergere ipsi decretum erat. Quæ res Viceregi & cæteris animum valde dubium præstitit. Verebantur enim, vt per ipsum Rex forsã ea doceretur, quæ ad ipsorum gratiam parum factura videbantur. Dimissis itaque à se omnibus fere seruis suis & domesticis adeoque vix paucis, ad officia necessaria exequenda necessariis, retentis, memet cum Aulæ præfecto solos illic reliquit, vt re ditibus colligendis operaremur, & domum habitatione nostra ad accessam præstaremus. Cumque simul lubilæum siue Indulgentiæ Roma in Indiam missæ venirent, quas *La Santa Crusada* vocitabant: illisque annexum esset, vt pecunia illa, quæ ex indulgentiis reditura sit, captiui & capite censi, qui exitiali illa in Africa seu Barbaria commissa pugna sub Rege *Don Sebastiano* capti sunt, redimerentur, quæ omnis pecunia collecta sub domini mei, Commissarij scil. Apostolici Romani manus veniret: tum istius rei Registraturam administrationemq; mihi tradidit. Clauem etiam eius Cistæ seu arcæ, in quam omnis pecunia colligenda fuerat, cum promissione ampli salarij commisit, nimirum vt me isthoc officio sibi arctius ligaret, & ad reditum suum beneficiis quasi distringeret. Cui meam quoque fidem ob id lubens despondi. Ianuario itaque mense An. 87. nauem ingressus, pilotum seu gubernatorem eundem habuit, qui ante octiduum nauem suam scopulis prope Indiam illisam perdidit, sicut paulo ante commemorauimus.

Lindescotanus scriba & curator totius India constituitur.

Cum vero nauium alia post aliam oneraretur, ita vt prima ante secundam quatuor aut quinq; diebus citius solueret (quo facto nempe ita opus est, vt in disponendis bonis omnia certo ordine agantur, nihilque mercium catalogo seu diario non inseratur) factum est, vt oneratis & instructis nauibus omnibus, postrema *Arreliquias* superesset. Qua tamen tandem & ipsa onerata ad dimensum suum solitum, officarij & prouisores largitionibus corrupti, aliquot grauamentis ex illa rursus extrahi, & horum loco Cinnamomum importari curarunt: quod Cinnamomum valde auctum pretio & in Portugallia carius factum esset. Itaq; dicti prouisores nauium quod nec nauis alia hac vice, nec locus superesset, hoc astu nauem *Arreliquias* ita inæquali pondere onerare voluerunt. Hic operæ est pretium scire, quod naues integro milliari ab vrbe anchoris in Oceano defixæ & firmatæ onerari assolent, hanc ob causam, quod per æstatem mare omnino placidum tranquillumque fluminis aut stagni instar esse solet. Appellente itaque tempore, quo soluentes iam vela facturi sunt, tuba per ciuitatem Cochinū perfonante, signum omnibus futuræ rei dari suctum est: ita, vt qui nauigaturi sunt, omnes cateruatim, suis amicis & familiaribus, se se hac vice vltimum salutaturis, sti-

Onerandi naues modus.

ris, stipati appropere, nauemq; pane, fructibus & rebus similibus aliis compleant. Quo tēpore plerunq; vltra 300. aut 400. Cymbas, *Tones* aut *Pallenges* dictas, circa nauem principalem cum tumultu & versatione creberrima agitari aut fluctuare, cum admiratione videre est. Ipsa nauis vsque adeo mercibus grauata & onusta est, vt rudentibus siue funibus infra nauem extensis, superius vniuersa bonis contexta & quasi oppressa sit. Aluus enim nauis bonis ita prægna & suffarta est, vt ne angulus quidem minimus inanis relinquatur: vt etiā iam è littore in altum emotis quatuor circiter septimanis ad singula disponenda & colligēda opus sit. Hæc & huius nauis ratio erat. Qua iam itura, *Viador de Fazenda* siue Visitator Regius ad eam visendam accedēs, solemni protestatione præmissa, An nauis ad iter istud satis instructa & munita esset, interrogauit. Quo asserto, protestatio subscripta est: etsi quidam id ita factum inficiarentur. Mandata itaq; de præcedendis funibus & velis iam demittēdis, illico audito, qui extra nauem in cymbis erant, *Boa Viagen*, *Boa Viagen* (quo precabantur felix nauigantibus auspiciū) intento clamore vociferabantur: & nihilominus tamen, quod mare trāquillum esset, ad latera nauis, remis impulsis cymbis suis milliare prope vnum illam comitabantur. Naui ergo iam ventis credita & impulsā, cum inter cætera onera, superiori nauis parte posita, corbes etiam aliqui, gallinis referti essent, ex quib. se aliquot iam gallinæ extricauerant & euolauerant: quolibet illas sibi vendicante & ascribente, ingens tumultus inter nauigantes concertatioq; de subito coorta est. Omnibus itaq; vt fit, concurrentibus, & in vnum latus se dantibus, commotione ista & immenso pōdere impulsā & titubare coacta nauis. (Nam, vt diximus ingraumentorum seu ballasti exempti locum cinnamomum, moschum & res alias leuiore suffecerant, nauemq; ita pondere inæquali onerauerant,) paulatim se reclinauit, & adeo profunde tandem submersa est, vt mali altissimi apex vix spithamā vnicam promineret. Quo fiēte, quo tquot inibi erant homines, prope se in cymbas dictas, adhuc bono fato comites, deiecerunt; omnes alias perituri, nisi in proximo illæ fuissent. Ad vnum ergo sic omnes euaserunt exceptis mancipiis, quos sclauos nuncupant, ne quo fors perfugerent, illic catenis ferreis reuinctos. Iam, quis hominum diuitias, hoc casu merfas, facile censere aut æstimare queat? præter enim paucas cistulas, summo loco fere positas, nihil quam seruatum est. Ex quo iam videre est, quantopere Lusitani in onerandis nauibus instruendisque conscientia suæ studeant. Nec dubium est, quin per eorum istiusmodi negligentiam & incuriam multæ sæpe naues damnū sumpserint, & penitus merfæ sint. Vt officarios & prouisores de hoc facto plecti aliqua occasio esset, examinandis testibus & coniecturis aliis valde laboratum est. Sed quod solidi extorqueri nihil posset, silentio tandem factum & ipsum sepultum est, illis interea, quorum bona pessum iuerant, damnū acceptum secum in sinu suo singulantibus.

Eodem hoc mense, de Malacca valde periclitante, multisq; fame cadentibus, nuntium ferebatur. Sed & quæ ex Lusitania eo nauis impulerat, quod, quo instrueretur, com meatu deesset, & angustia insuper prope *Sumatram* ab hostibus obsessæ nauibusq; in Chinā & Iaponiam ituris transitus obseptus esset, immota in littore quiescere coacta est. Committebantur autem ista à Regib. in *Sumatra*, nempe à Rege de *Achein*, de *Ioy*, in Continenti prope *Malaccam*. Hi ob certas causas & iniurias, quibus ipsos præfectus in Malacca affecerat, contra Lusitanos seditiosi, conspirauerant. Quo rumore audito, Goa omnis trepidatione percita est, quod diuitias suas vniuersas de nauigationibus ex *Malacca*, *China*, *Iaponia*, cæterisque finitimis Insulis haurirent: quæ commoda ipsis isto bello præcisum & derogatum iri, præsentiebant. Itaque citra moram classe valida ex triremibus, Carauallis & nauibus aliis constructa, ad *Malaccam* præsidio firman-

Consecra nauis cū grandibus diuitiis perit.

firmandam properatum est. Et cum superiorum annorum bellis, acceptaque multoties clade India & pecunia & hominib. valde exinanita esset, ciues in Goa omnes & singuli ob id cesebantur, & collybo passim à mercatoribus pecunia ingentis numeri ad milites scribendos colligebatur.

Maio mense Ann. 87. Goam ex Mozambique triremis quæpiam inuecta est, nuncios, in Mozambique nauem S. Felippe incurrisse, & nauem aliam S. Lorenzo dictam, in cursu versus Lusitaniam eo impulsam, exonerasse. Hæc quoque uersum patuerat ingressa, quod antea tempestatibus iniquis actæ malos uniuersos detruncari, opus fuerit, potissima nimirum mercium parte in mare excussa, hominibus ipsis mirabiliter seruatis, & in Mozambique delatis. In S. Felippe naui regij illi filij, superius recensiti, venerant: & cum triremi ista, horum actorum nuncia, Goam redierant. Hæc eadem nauis nunciabat quoque de classe illa, quæ mense Decembri An. 86. ex Goa emissâ ad littus *Melinde & Abex* fuerat, cladem illam, quam classis *Rui Gonçalues de Camara* acceperat, vltum, & ciuitates aliquot, cum Turca illicite foedus pactas, vindicatum. Huius classis præfecto nobili quodam, Martino *Alfonso de Mello* constituto, cum ad littus *Melinde & Abex* intra Mozambique & mare rubrum situm appulissent, in Continentem egressi, cum quos impetebant Turcas, iam dum profugos, & turpi fuga per mare rubrum in regnum suum regressos intelligerent: Lusitanis tamen animus perstitit Reges & ciuitates illas obtruncandi, qui foederis violatores suppetias nuper Turcæ contulissent. Iuxta ciuitates itaque *Pate & Braua* copias suas educentes, incolas, nihil horum quicquam suspicatos, inuaserunt: qui tamen desertis suis vrbibus, retro in terræ penitioris abdita sese receperunt. Nihilominus tamen Lusitani animos suos, vindictæ plenos, exustis & vastatis, soloque adæqualis obuiis omnibus, abunde explebant: & in fuga captum & arreptum Regulum *de Pate*, irarum pleni capite minuebant, quod post Goam secum importantes, supremo malo infixum per dies aliquot ad exemplum & victoriæ partem signum, in publico omnium oculis spectandum relinquebant. Quæ res Lusitanis, prius non leuiter percussis, paulatim animum reddidit. Quibus omnibus peractis, in Ormum traicientes, pro Viceregis mandato, auxilium Persarum Regi præstitum properauerunt. In Ormum itaque traecti, morbisque inibi concussi, magno numero mori cœperunt. Quod fatum cum & præfectum ipsorum Martinum Alfonso de Mello tetigisset, viam in Goam repetentes, infecta rediisserunt. Classis hæc, cum iuxta littus *Abex* nauigaret, & prope Insulam *Zamzybar*, quæ ad Austrum sex gradibus vergit, & 70. ferme milliarum *de Pate* versus *Mozambique* declinat, deflecteret, nauim *S. Salvador* vocatam sibi obuiam habuit, quæ ex Cochino antea in Lusitaniam soluerat. Nauim hanc nauæ penitus detexerant, & vix pipere aliquo pondere referuato, reliquas merces omnes in mare deturbauerant. Ipsi vero nauem situ & squalore deformes, vni nauæ exigendæ aut exinaniendæ addicti, iam omnem animum desponderant, & præter mortem insultantem spem nullam reliquam habuerant. Quam quoque nulla vnquam industria euitare potuissent, nisi classe hac obuiante nunquam sperata, seruati periculoque exempti essent.

Lusitani regem de Pate captum decollant.

In Ormum nauem hanc secum auexerant: vbi pipere & relictis aliis bonis redemptis, illam confregere, & nouam aliam minorem extruxere, quâ superstites ex priore homines cum asseruatis dictis bonis in Portugalliam nauigauerunt, & exantlatis multis periculis inibi tandem feliciter appulerunt.

Septembris die 7. An. 87. alia ex Mozambique triremis appulit, significans, ibi naues Lusitanicas, Almirantem *S. Antonio*, *S. Francisco*, *S. Maria de Nazareth*, *S. Alberto*, incurrisse. De *S. Maria* naui, *Vlysbona* vna simul egressa tum quidem nihil certi narrantes, post tamen comperere, illam rerum quarundam inopia, tempe-

tempestatibusq; iniuriis afflictam, cursum suum in Lusitaniam deflexisse. Post octiduum dictæ naues Goam inuectæ, gratulatione publica acceptæ sunt.

Sub idem tempus castellum *Columbo*, quod Lusitani in Insula *Seylon* possidebant, à Rege *Seylon Rain* vocato, obsessum est. Obsidione locus iste potentissima infestabatur: ita, vt ad illam immisso præsidio firmandam classe Goæ instructa opus esset, cui præfectus *Bernardin de Carualdo* dabatur. Sed & Goæ rursus alia instructissima classis adornabatur ex multis Carauellis, triremibus, Liburnicis, & nauibus necessariis aliis, militibusq; & cætera apparatus nobilissima, *Malaccam*, ex obsidione forte valde periclitantem, auxilio firmatum emissa. Isti præficiēbatur *Don Paulo de Lyra Pereira*, & generis nobilitate, & bellicarum virtutum laudibus prælustri: qui breui ante tempore Capitanei in *Chaul* officio functus consiliorum omnium successu prospero semper vsus erat. Qua de causa etiam ad expeditionem hanc ex cæteris selectus fuerat.

Columbo
castrum à
Rege *Seylon*
obsessum.

Vltimo Nouembri supra dictæ quatuor naues Goâ iterum in Cochinum soluerunt: vbi rebus suis impetratis dimissi in Portugalliã redierunt. Insecuto post mensē Decembri, obsidione castelli *Columbo* in *Seylon* vrgentius continuata Goani præter Classē superiorem, etiam potentiorē aliam apparantes, cum militum ingens defectus esset, quam plurimos vi correptos & nauib. impositos, cum pecuniæ, quam passim à mercatorib. & incolis suis extorsērant, ingenti vi illos in *Seylon* amandarunt. Horum supremus dux *Manuel de Sousa Coutinho* nobilis & bellator illustrissimus, quondam etiam in *Columbo* Capitaneum defunctus, constituebatur. Quo tempore officij sui, cum obsidionem *Columbo* valida manu profligasset, à Rege quam plurimis donis affectus, status & dignitatis suæ auctorem accepit, & ab obitu Viceregis totius Indiæ Gubernator, vt post dicitur, constitutus est. Hic itaq; Goa soluens, quam primum Insulam *Seylon* attigit, Copias suas cum classe reliqua coniunxit, acieq; ad leges belli accurate instructa, cum *Rain* conflagere vnice optauit. Qui Rex, cum ingentes Lusitanorum copias peruidisset, castris desertis castellum cum Lusitanorū magno gaudio dereliquit, & fuga periculum anteuertit, Castello itaq; rebus omnibus necessariis, & præsidio forti rursus munito, Goam suas naues & milites retro iterum egerūt, & cum triumpho iubiloque publico ibi accepti sunt, Martio mensē, An. 88.

Eiusdem anni mensē Aprili Goam quoque reuēta est classis *Don Paulo de Lyra*, quæ *Malaccam* missa, ipsa milite præsidario refecta, viisq; versus Chinam & loca alia tutis restitutis, victrix Goæ salutata est. Id hoc fere modo transactū est.

Postquam dicta classis angustias maris prope *Malaccam* attigisset, nauis quæ iam Regis *Achein* ex *Sumatra* ipsi obuia facta est: qui Rex iuratus hostis Lusitanorum, ideoq; palmaria causa huius arctissimæ obsidionis fuerat. Naui hac obuia huius Regis de *Achein* filia vhebatur, quam Regi *Ioor* sponsam tramittens, contra Lusitanos hoc pacto ipsum in confœderationē pellicere cogitabat: simulq; honorarij loco tormentum æreum inusitate magnitudinis, quale India nunquam vidit, ipsi transmittēbat. Quod etiam postmodum à Lusitanis Regi Hispaniarū donatum, & ea naui ex *Malacca* aduectum est, quæ deinde prope Insulam *Teneram* submersa est. Vbi tormentum tandem machinis ingeniosis laboriosissime extractum, quod præ immenso pondere vsq; in Portugalliam promoueri non potuisset, in castellum eiusdem Insulæ depositum est. Sed vt ad institutum reuerramur, naui ista vna cum filia capta & occupata, omnibusq; inualis, cum ex deuictis militibus intellexissent, quæ inter Regem vtrumq; molitiones agerentur: recta protra versus *Ioor* directâ, militem ibi omnem in littus exposuerunt, & collecta Corona, vrbem *Ioor* palis circumcirca obseptam, ædib. magna ex parte stramineis, expeditē inuasērant & oppugnarunt. Urbani itaque, visa ista ingenti copia, & illius impetu intellecto, quotquot poterant, rebus diffidentes fuga sese eruerunt, ciuitatemq;

Malacca
præsidio munita.
Cum filia
Regis
Achein tormentum
miræ magnitudinis
capitur.

Ioor ciuitas
obsidetur
& occupatur.

tatemq; inanem post se reliquerūt: quam tamen Lusitani subiecto Vulcano cremantes, omnia diruere & prostrauere, & quoscunq; fuga reliquerat, omnes aut trucidauere, aut captiuos in vincula dedere. Et quod mirum est, in ipsa vrbe vltra 2500. tormenta aerea, maiora minoraq; nacti sunt, quae omnia post in India trauecta sunt. Tormentorum autem istorum nonnulla *Muscettae* magnitudine, alia maiora caetera maxima fuerant, torcumatis illustrissime caelata: quam arte à Lusitanis & Italis, fidem Christianam inficiatis ante didicerant. Horum cum tota India passim multos ferat, fit, vt ab illis nihil incommodi non emergat. Quod si qui homicidij aut alteri criminis rei, magistratus vindicias metuunt, tum eo profugiunt, & à Mahumetanis & Aethiopibus pulchre habiti, magna salaria impetrant. Sed ad rem. Tormenta haec, relicta, etsi ab incolis bono quidem & legitimo ordine collocata essent: nihilominus tamen explodendi ea dexteritatem ipsos non habuisse, praecise apparebat, vt ex aspectu, sic etiam illorum repentina desertione, qua viam ad ea inuadenda facilem Lusitanis praebuerant. Parta hac victoria animo Lusitanis & furore addito, porro in Malaccam progressi ab iis, qui ipsorum suppetiis auxiliariis iam omne periculum euaserunt; valde honorifice & pompaticè accepti sunt. Rumore porro isthoc de captiua filia ad Regem de *Achein* delato, dicto citius Legatos suos ad Capitaneum *Don Paulo de Lyma* cum amplissimis honorariis & praesentibus amandauit, qui de pace asserenda laborarent. Quam vt facile impetrauit à Lusitanis, sic viae illico omnes iterum reclusae sunt, vt in Malaccam negotiaturis vndiquaque com meatus tutus esset: cuius interceptio paulo ante Lusitanis detrimētum praestiterat haud minimum. Votiuè itaque de hoc felici successu omnibus gratulantibus, & in statum commodum omnibus repositis, pace firmata sub Aprilem mensē (vt dictum erat supra) classis Goam sese recepit, & hymno sacro, Te Deum Laudamus succentato, triumphus solemnissimus statutus est.

Pax inter Achein regem & Lusitanos firmatur.

Vicerex moerore tabescens obiit.

Insequenti mense Maio Vicerex *Don Duarte de Menses* supremum vitae diem obiit, postquam continuam, eaq; acutissima febris (quae Indiae Endemia & plerunq; lethifera esse solet) correptus, vix quadriduo decubisset. Moerore cum in hunc morbum coniectum esse plerique suspicabantur, quod à Capitanco in Ormo literis edoctus esset, Archiepiscopum ad Vlyssbonam mature appulisse, & cum bona gratia à Rege admissum esse. Qui quod à Vicerege cum similitate haud obscura abcessisset, ob id illum, hunc dolorem, metumque, ne de gratia Regia periclitaretur, concepisse, asseueranter pronuntiabant. Sed rumorem hunc fictitium fuisse, paulo post certiore fama coepertum est. Archiepiscopus enim antequam in Portugalliam penetrasset, octiduo ante in naui extinctus est: ita vt dissidium discordiamque suam vtrique vita posita finierint. Sepultura & funebris pompa Viceregis ad hunc se fere modum se habuit.

Portuensis nauigans moritur.

Sepultura Viceregum ordinaria.

Tumba seu monumentum defunctorum Viceregum in Coenobio quodam, ad *Treys magos* id est, ad tres Reges dicto, monachis nudipedalibus sacro in regione *Bardees* ad aditum Goae situm est. Eo itaq; Viceregis cadauere triremi, regie exornata, & pulla veste vndiquaq; cōtecta, nobilitateq; vniuersa stipata, deuecto, perlatoq; priusq; Coenobiū inferretur, à monachis ductis susceptū, & in templi pauimentū, statutum necdū illico terra obrutum est. Ad illud itaq; cum magna deuotione prius Missa celebrata, manipuli aliquot seu fasciculi ob signatarū literarum afferebantur (*Vias* vocitāt) q̄ ita oclusae à leuitis asseruatae referari nunq̄ solent, nisi ad sepulturā Viceregis aut Gubernatoris defuncti: quales *Vias* quotānis à Rege eo missitātur, & numeris 1. 2. 3. 4. &c. inscribuntur. Quod si itaq; Viceregū q̄ sp̄ia suo fato functus est, tum *Vias* numeri. 1. aperta & visa, q̄ in ea p̄sona scripta est, illa deinceps defuncti Viceregis *Locum tenens* statuitur. Quod si vero, qui in *Vias* prima designatus est, tū absens sit, tunc reclusa altera *Via*, si, quisq; ibi nominat⁹ est, praesens

Vias, litera regia ob signata Viceregum eligentes.

præsens sit, illico officio illo insignitur, & ei quasi Viceregi ab omnibus paretur. Quod si porro & secundo descriptus, loco absit, singulæ posteriorū successiue eo vsq; aperiuntur, dum de præsente certo quodam pronūciatio rata sit. Quo factō, *Vias* posteriores intactæ relictæ, à Iesuitis posterum, in Cœnobio rursus asservatæ diligenter custodiri solent. Nec ante *Vias* has referatas quisquam est, de futuro Rege q̄ quicquā compertū habeat. Quæ ob hanc quoq; causam à Iesuitis in præsencia omnium nobilium, Capitaneorū, præfectorum, & officiariorū solemnitate publica resignari sūcuerunt. Quod si autem, qui in *Vias* nominatus est, illodem tempore fors in India aut alia quapiam Orientis regione absit, vt est Capitaneus in *Soffala, Mozambique, Ormo, Malacca*, & locis similibus: tum re ad illū expedite nunciata, citra exultationem cætera officia omnia destituere, seq; ad acceptandū regimen, dum à Rege ex Portugallia alius mittatur, præsentare cogitur. Aliis autē in locis, vt in Portugallia, *China, Iaponia*, aut ex aduerso promontorij *Buono Esperanca* si sese contineat, qui in *Vias* delectus est: tum sequente altera effracta eo, quo diximus, modo præceditur. His præmissis itaque iam ad id, vnde digressi sumus, redeamus. Missa, vt diximus, celebrata, & Iesuitis fasciculos illos seu *Vias*, Regis sigillo munitas proferentibus, & ante Viceregis contumulationem aperientibus, omnibusque adstantibus de futuro Vicerege audiendo valde sollicitis. Tandem eius titulo pronūciatus & salutatus est quidam *Matthias Alburquercke*, olim in Ormo Capitaneus, & eodem ipso anno, (quod crus fregisset, ac illud domi commodius curari posse putasset) cum Archiepiscopo in Lusitaniam profectus. Hoc itaque tum absente, & via secunda aperta, *Manuel de*

Sausa no-
uus Vice-
rex.

*Novi Vice-
regis agno-
scendi Cris-
tandis
mos.*

Sausa Coutinho, supra quoque nominatus, delectus est: quæ res, quod ille genere nobili non admodū præclaro natus esset, admirationi fuit haud paucis. Et quamquam alij quam plurimi genere multo præstantiores se per hoc excludi inique & simultanter ferrent: coacti tamen sensum suum reprimere, ipsum vt valde optatum honorifice salutarunt, & osculo eius manibus oblato, ceu designato Viceregi ipsi sacramento obedientiam suam stipulati sunt. Quibus ita exactis, adhuc inhumatū Cadaver deferentes, cumq; nouo Vicerege nauim redintrantes, pul- las lugubresq; vestes omnes abiecerunt, & nauem votiuis genialibusq; vexillis & operimentis, ex serico industrie intertextis, instrantes, tubis & lituis streperi Goã redierunt. Vbi porro Vicerex solemnī pompa acceptus, & pro more in loci supremum templum (vbi hymnus, Te Deum Laudamus, personuit) deductus, iuramentum præstitit, quod omnia priora priuilegia & libertates patris loco fideliter tutaturus sit. Inde porro in Viceregis palatium progressus est: quod ab antecessoris domesticis desertum, illi vacuum traditum est. Interim defunctus Vicerex ab aliis omnibus neglectis, à suis famulis tandem terræ datus, & nulla cuiusquam lamentatione defletus sepultus est.

Mensib. sequentib. Iunio, Iulio, Augusto An. 88. in Goa & Indicis finitimis oris omnibus asperrima & rigidissima hyems increbuit, qualis annis aliquā multus non visa est. Sed & continuis tribus his mensibus, absque vlla ne ad semihorula spatium facta intermissione dies noctesq; imbr̄ib. aer ita molestus fuerat, vt isthoc madore labefactatæ ædes innumera corruerent: quod lapides, quibus illic eæ extrui solent, plerunque friabiles, præterea etiam ex parte dimidia terra pro cæmento conglutinantur.

Augusto mense in ipsa Goã horrēdum quoddam, & narratu dignissimum homicidium in Belga quodam commissum est. Quod propter Indicarum mulierū effrenem & dissolutissimam libidinem, quā promiscue omnes quasi in vno ludo literario edoctæ sunt, & noscendam omnib. & caute fugitandam hic multis paucis recensere libuit. *Antuuerpius* quidam adolescens, Franciscus Koning, poliendis & læuigandis Adamantibus deditus, cum peregrinandi studio teneretur

*Nefaria ob
truncatio
Francisci
Koningi.*

tur Venetiis à cognato suo 5000. Coronatos pecuniæ numeratę accepit, vt geminis emendis vendendisq; quæstū faceret. Quo ille instituto cum in Aleppum se recepisset: prauo sodalitiō illectus, pecuniæ eius dimidium, neglecta negotiatiōne, abliguriendo confecit: vt reditus ad cognatum tempore relapso, cum comitibus Venetias reuerti suppudesceret. Perditi itaq; reparandi causa sua suorumdam cum Caffyla in Bassoram (ciuitas est eius regionis opulentissima, ad fauces sinus Persici sita) profectus, & Inde in Ormum delatus, cum ad Genium rediret, nec naturā mutaret, inibi de summa quod reliquū fuerat, plane pleneq; decoxit & absorpsit. Tum vero primū de vitæ antea actæ, & iam porro seruandæ sustendendæq; ratione cogitans, cū re perdita ad cognatū redire nulla venia liceret, exercendo artē, quā didicerat, vitæ suæ cōmodis velificari deinceps statuit. Quam cū in Goa fieri magni à quibusdam intellexisset: eo profectus, quotidie pecuniā haud temnendā promerens, spe sua frustratus haud quāq; est. Sed & hic à cōpotoribus sodalibus quotidie obrutus, & rationibus diariis sufficeret, vix corradere potuit: ne dicā, vt ad cognati summā redire valuerit. Ad quē itaq; redeundi cum iam spes & occasio omnis vanuisse ipsi videretur: morādī illic in Goa, & aliud vitæ genus in eundi incessente animo, de matrimonio cogitare coepit: & videret, ex diligētī artis suæ exercitio prouentū familiæ nutriendæ satis amplum emergere. Quod hominis institutū, cum Gallo cui piā, Ioanni Duxenæ (qui iā olim in India inquilin⁹ factus, vxorē ex *Bellagatte*, natione Aethiopē quidem sed professione Christianā duxerat, ex eaq; præter filios geminos filiā quoq; suscepit) innotuisset, sciretq; q̄ ille teneret artē, in Goā quæstus longe maxima esse, de inescando illo, & cū filia copulando, vxoris opera adiutus, omnē viā ingressus est: nec à cōcepto isto destitit prius, q̄ omnibus illecebris & blandimentis vbicunq; locorū adhibitis, eius animū quasi cuniculis effodisset, & in ducendā filiæ consensum eū pellexisset. Cōsensit, duxit, accubuit. Sponsa quidē, etsi annorū vix dū esset vndecim, & ob id venustula purpurascens, amabilis: ad fraudes tamē, & illecebras velandas ingeniosissima magistra, sui similit̄ vix toto orbe habuit. Hac ergo ducta, cū paulo post de dote, p̄ cōtractū nō p̄stita, inter socrum & generū similtas oriretur, & ex hac (vtriusq; similtas vnīs ædibus cohabitantibus) exacerbationes quotidie (vt fit) alię subinde post alias pullularēt, tandēq; socero mortuo difficultates nouæ, vniuersā socrus domo & familia alēda genero obruderentur, pertæsus ille incōmodorū istorū omniū indignabund⁹ illis se ædibus cū vxore, liberis, sclauisq; suis extulit, & cōductis aliis p̄p̄riis opificio suo vacauit, & q̄ industri⁹ esset, æs breui lucratus est amplissimū. Quid sit? Socer⁹, vt erat à natura indolis pessimæ cogitās generi sui factū quoquo modo vlcisci, filiā suā alias in hanc rē haud difficilē, illicito amore quasi aperte irretit & cōglutinat cū Lusitano quodā milite, iuvene, *Antonio Fragofo*, qui & alias genero familiariter vtebatur, & ceu secretior quispiam eius fidiorq; amicus, etiā tum, cū apud socrū adhuc habitaret, ad epulū subinde ab eo vocabatur. Cū hoc Fragofo filia matris institutione & opera nō saltē iam quotidie clā marito foedissimo & spurcissimo adulterio cōmisceri occepit: verū etiā, vt fama erat, iā ante initū quoq; matrimoniū, vix annos octo dū nata (maxima. n. illarū pars hac ætate iā & pruriunt, & corrūpi solent, & tamē, qua futuris sponsis se virgines p̄bent, artem cōmodam norunt) eodem nebulone ad libidinē suam explendā mature abusa fuerat. Prætextu itaq; familiaritatis Fragofo hic nihil quicquā tale suspicantē Franciscū multoties inuisens, hac occasione & socrus nefaria opera adiut⁹ ultra annos quatuor iā cū vxore hunc ludū luserat: vni illi interim Francisco sua secretissima concredente, eumque fratris loco habente. Quodam vero tempore, cum vir ipsius conuocatis quibusdam amicis suis, & socru epulum illis in suo horto seu viridario daret, & hospitibus vniuersis latis, absens eius vxor intus in ædibus necessaria parare & adornare ab omnibus crederetur: Fragofo interim destitūto sub toga gladio ad illam intro ingressus, manu arreptā secum in

*Virginitatē
mentiri In-
de dociles.*

laceræ proximæ ædiculæ & vsquequaq; patentis, vixq; quatuor gradus à discumbentibus in horto cõuiuis diffitæ vacuū, citra omnē metū abduxit. Vbi ipsa pudoris velamēto detractō, inq; terrā corpori substrato, clara luce & splendēte die ad oculos & conspectū tum seruorū, tum famularū inaudita cōfidentia se subagitari passā est. De qua re cum post à spectātorū illorū aliquib. reprehēderetur, & vt cautius vitæ suæ cōsulendo sibi caueret, admoneretur, respōdit, modo ad satiētā si ista voluptate frui posset, vitæ suæ iam altā iactā omnē esse: quam causā amatoris istius sui, iam vltra quadrienniū delectanter habiti, vltro positura sit. A quo etiā factō adhuc calens bestia ad cōuiuas post se nihil verita intulit, & quasi probere acta horę cū cōuiuis genialiter indulsit. De hoc itaq; facinore deinceps passim, quāuis obscure, mussitantib. plerisq;, & de obseruanda attētius cōiuge Franciscū amicē cohortātibus, cū ipse iam de illius libidine improba nō nihil suspicari cōpisset, diffusus amicis ceteris omnib. vni *Fragoso* vt intimo & fidissimo suo, hāc iniuriā questus est: addēs de adultero se quidē haftenus sciscitari nihil potuisse, daturū se tamen quasi ex insidiis operā accuratissimā, vt illo aliquādo peruestigato & cū vxore cōprehensō, vtrosq; in ipso factō trāsfigat & obrūcet. Quod consiliū *Fragosus* nō modo vt appositū probabat, verū etiā, si opera sua opus futurū sit, ad hanc rē illā ipsi iuratō pollicebatur. Interim ipse adulteram amicā se cōferens, & rem proditā maritiq; consiliū ipsi denarrans, prouenire, maritumq; priorē cōficere, cōsultius cū ipsa ratus est. Id quod in tēpus cōmodum destinantes, sic quoq; decretū fecerunt. Itaq; cum paulo post *Franciscus* quosdā cum socru sua cūscia amicos ad cœnā inuissset: omnibus hilariter & genialiter se gerentibus, ipse singulariter *Francisci* poculū *Dutroa* (herba est, stupidos & insensatos potores præ-

stans) dilutū permixtumq; accurarunt. Quo hausto, & conuiuis breui à se dimissis, ipse cum coniuge, interioris scalæ ianua pro more prius occlusa, & claue puluinari supposita, lectō se intulit. Quo breui, tum vini copia madidus, tum *Dutroa* vi obstupēfactus, velut exanimis profundissime indormiit. Sub 11. ergo noctis horam armatus appropērās *Fragosus* geminis sociis comitatus, cum per ianuam impulsam ingredi non posset, adulteræ de fenestra desuper prospectantis voce & monitu scalas patulis cubiculi fenestris admouit, & ope manuq; ipsius iutus camera se inseruit. Quem venientē, cum manu prehensum molliter accepisset & salutasset: ad lectū stertentis adducto, En tibi, inquit, stipitem hunc & truncū, virum hæreticū, nostrę vitæ insidiatorē, amorisq; & voluptatis muutę perturbatorē. Qui, si tibi amor meus cordi est, quin cum nihil porro cunctatus expedite obrūcas? Ad quæ verba adulter euaginato gladio pectus dormienti ita transfodit, vt ex dorso ille longe promineret. Nec hoc contentus, pari crudelitate vtrumq; quoq; latus ipsi pertudit, & vel dū mortuo illi insuper punctus quatuor aut quinque illi ingeminauit: adeo, vt miser iste homo sub ipsum profudissimū somnum insensatus vitam suam posuerit. Latrocinio patrato, cōuasatis omnibus gemmis & adamantibus, quorū pretium 40000. pardauos excesserat, postquā gladiū defuncti manibus inseruissent, vt à spectantibus. *Fragoso* vim illaturus, ob id iusta vindicta oppressus crederetur, fuga sese domo efferentes, bimestrē infantem secum abripuerunt: quem tamen in festinando tandē limini cuidam remotiori appositū, præteriens manē turba sustulit. Maritici dæ hi Goa ita elabētes, nec vlla magistratus indagine expiscabiles, tandē in *Choul* ab aliis, à me vero ipso in insula *S. Helena* visi sunt, adeo adhuc insolentes & iactabundi, vt & rē bene gessisse sibi viderēt, & de enormi hoc facinore ne cōpellari quidem metuerēt. Hæc de *Francis*.

*Belluina
impudentia
Indicæ mulieris.*

*Dutroa herba
soporifera.*

*Indicarum
mulierum
effrenis
libido, & in
vires ma-
litia.*

III. PARS INDIAE

22

vt posterum licentius ipsis scortari & voluptuari promptum sit. Nec quam vllam aliam mortem suaviorem aut dulciorem esse citra omnem frontem & pudorem libere pronunciant, quam si ista in medijs plexibus, & voluptatum titillationibus ingruat. Sed & mariticae istius frater annos 14. vel 15. primùm natus, propter Sodomiam viuente adhuc patre & affine Francisco dicto, publico rogo crematus est: adeo mala mens, malus animus totius istius familiae fuerat.

Sodomita
exurit.

Septemb. 16. an. 88. ex Lusitania Goam nauis S. Thomas applicans, de quibusdã alijs nauibus Portugallicis in Mozambique morantibus retulit: quæ post & ipsæ inibi inuectæ sunt. Nauium nomina erant, *Almirans S. Christophoro*, *S. Maria*, *S. Antonio*, *Nosra Sennora da Conseprao*: quæ simul nunciabant de obitu Archiepiscopi domini mei *Don Fray Vincente da Fonseca*, qui vt recensitum est, in itinere Lusitanico defunctus est, 4. August. anno 1587. Credidere plerique, contagium fuisse, quo is abreptus sit, aut certe Apostema abscessumque in corporis viscere quopiam desubito ruptum. Illo ipso etenim die, quo expirauit, horam ante mortem vnicam, per omnia prope adhuc sanus & alacer videbatur: & insperato syncope tam subitanea inuadebatur, vt nec de condendo testamento cogitare posset: adeoque breui momento prius quam spiritum vltimum duceret, integram mensuram virulenti & foetidi puris excernebat. Ipse vero Episcopus cum Episcopali habitu suo, pedo & annulis capsæ seu cistæ inditus, in mare deiectus est. Eum qui amauerant, hos rumor iste valde perculit, pacis scilicet & concordie studiosos. Contra quibus odio erat, quosque viuis de malefactis pro officio acriter obiurgauerat, hi de eius obitu lætabantur. Nobis autem eius ministris comprimis casus iste acerbus euenit, qui promotiones & commoda ab eo largissima expectabamus, quæ etiam nullo dubio à Rege nobis facile impetraturus fuisset, cum hac fere de causa potissimum iter illud suscepisset. Quæ tamen deinde morte eius immatura omnia euersa sunt. De me autem, vt quid priuatim dicam, nuncium hoc animum sensumque mihi omnem adeo obturbauit, vt quæ antea mihi charissima & iucundissima viuente ipso fuerant, ad omnia ista mire nausearem iam eo defuncto. Et quamuis mihi conditiones manendi illic tam honestæ & quæstuosæ à multis deferrentur, ex quarum administratione & viuere, & in honore esse abunde possem: nihilo minus tamen ex hoc fastidio patriæ meæ amor in metantopere exardescere cœpit reuiscendæ, vt spretis omnibus iam in hoc vno proposito tenaciter hærerem. Sed & insuper fratris mei *Wilhelmi Zin*, qui ex

Archiepiscopi
Fonseca
obitus
qualis.

Mortuo Fö-
seca Lindi
scotanus In-
diæ nauisea-
re, & patriam
sistere inci-
pit.

V Vilhel-
mus Zin
post Angliam
mergitur.

Lindischot.
ex India
disce:it.
Honor ca-
stellum.

India à me soluens Angliamque; obiens cum nauis & omnibus Contentis submersus erat, annunciatum triste fatum, in hoc meo præsumpto penitus induratum me reddidit. Stante itaque hoc pacto mea sententia immota, commodum accidit, vt nauis quæpiam *Santa Crux* vocata Lusitano cuidam venderetur. Quæ quod satis solida & robusta, adeoque ad iter in Lusitaniam conficiendum peridonea videretur, cum hoc soluere peropportunum putabam. Rebus itaque meis omnibus confectis & collectis commeatuque (sine quo nulli ex India discedere licet) à Vicerege impetrato, & insuper rationum mearum omnium absolute matricula redditarum testimonio honorifico mihi donato, cæterisque pro mere & consuetudine loci necessariis omnibus & singulis procuratis & præexpeditis, discessionis etiam venia & pace ab ordinariis pro rato exacta, postquam amicis, familiaribus, notisque omnibus supremum valedixissem, non leui plerorumque cum dolore & singultu 23. Nouemb. nauem dictam *S. Crux* ingressus sum, vt eam in Lusitaniam trajicerem. Littore ergo amoti, die eius mensis 28. in *Honor* peruenimus, quod Lusitanorum castellum vndiquaque bene munitum ad littora Malabar, & à Goa austrum versus 18. milliaria distitum est. Ibi 6. Decembr. nauem pipere instruximus, & 6700. quintalia illi imposuimus, quod optimum & solidissimum ex omni illic in Malabar nato accepimus. Eodem itaque plene co-

oncrata

oneratæ nauis die cum vela iterum faceremus, loco & re ita exigente, oram continenter legimus, spectaculo quidem lætissimo. Vniuersum enim in Malabar litus aspectu iucundissimum, longo tractu in nauigantium oculis tam propinque adsistit, vt omnes monticuli, iuga, collesque, imo singulæ arbores distincte numerari queant: terra ipsa insuper vidissima, plana & æquabili, rerumque petitarum fere omnium feracissima.

Decembri 11. in *Cananor* Lusitanorum propugnaculum appulimus: vbi nauem nostram tesquialtero die anchoris defixam, malis aliquot recentibus, & præterea necessario cōmeatu renouauimus, quarum ibi rerum abundantia largissima est. Postea cursum redintegrantes, & *littus Calecut, Panane,* & alia plura legentes, 24. Decemb. in *Cochinum* inuecti, illic propter alias iam dudum ante nos appulsas naues, mercibus adhuc onerandas, adeoque ex lege & prioritatis ^{Mos nauis soluentium.} contractu portum ante nos egressuras, vsque ad Ianuarij diem 20. ann. 89. subsistere coacti sumus, necessaria interim & nostræ nauis accurantes. Non enim pro arbitrio cuilibet vel manere, vel soluere, aut nauibus pluribus simul vnà portum egredi licitum est. Verum, vt ex ordine & statuto aliæ post alias onerantur, ita primæ prius postremæ posterius soluere, aliæque alias sequi ex pacto publico assolent.

Caput II.

De Lintschotani ex India in Portugalliam nauigatione, & qua in illa acciderint.

PRIMA Ianuarij die anni 89. nauis *S. Maria*, quod cæteris antiquior esset, è portu soluit; hac ex causa nonnihil maturius, vt occasione commodiore vti posset. Quo enim maturius & citius *Cochino* soluitur, eo melior tempestas & ventus ad promontorium *de Boana Esperanza* sese offert. Et pariter, quo serius ibi impellitur, eo inclementior fortuna sustinenda est: quod tum temporis Sol ab Austro seu meridie ad Septentrionalem se reclinat. Qua de causa plerunque solidiores & robustiores naues ad extremum tempus differuntur, quia procellis & violentis tempestatibus constantius reniti possunt. In insula autem *S. Helena* sese inuicem expectantes conueniunt omnes, vsque ad Maij 25. diem, nec serius, quod ista à Rege dies extrema ita constituta est: quo se tum tempore & loco mouere vniuersæ, vnoque quasi in comitatu in Lusitaniam protendere solent. Nam ab India vsque ad *S. Helenæ* insulam ipsis nullo comitatu opus est, quod à pyratibus isthæc interuallo nullum periculum sit: adeo, vt & ad euitandam prope *Buona Esperanza* periclitationem tormenta sua inibi nauibus omnia recondant. Nauis nostra *Sennora da Consepcao*, Ianuarij die sexto ex portu se extulit: quam 10. eiusdem Almirans *S. Christophorus*, 12. *S. Antonio*: 15. *S. Thomas*, quæ cæterarum omnium maxima & fortissima, pariterque ditissima erat, insecutæ sunt. 20. Ianuarij has omnes, postrema nostra excepit: in qua numeratis nautis, militibus & Sclauis, homines circiter 200. vehebantur. Ex India milites pauci emitti, nec sine ViceRegis venia solent: qui tamen deinde in Portugallia Regi sua officia deferunt, & de recompensatione præteritorum meritorum ipsum salutant. Quam præsertim qui in India aliquam diu fideliter meruerunt, & sumptus in Portugallia perueniendi sufficientes habent, facile impetrant. Cæteri qui pauperiores ad hoc audendum nihil præsidij habent, nec ad traijciendum quicquam corradere sumptuum

III. PARS INDIAE

sumptuum possunt, egestate ibi quasi defixi & religati, cum Indianis tandem & Aethiopicis mulieribus sese copulare coguntur, saltem, vt victum apud eas quotidianum habeant, quem tamen & ipsum difficilem tenuemque experiuntur. Minoris enim quam 200. aut 100. pardauis in Portugallia nemo trauchi solet: quæ pecunia pro cibo potuque expendenda est: quam ob id summam militi aut alij enipiam priuato pendere perdifficile accidit, nisi aut amici cognati que alicuius ope aut fauore nobilis capitanei que, aliteriusve potentioris personæ suppetiis adiutus traiciatur. In hoc itinere Portugallico Rex liberum nihil largitur, nisi veteram, milites & peregrinatores, & cistam seu arcam vacuum 4. spithamas altam latamque, & 7. longam, quæ istorum libertas est, qui Regi in Indiam triennio deseruierunt. Præter hanc cistam habent suo in conclau, & aliam à vectigali pendendo immunem, quam in India mercatoribus vendere, si, vt plerunque solent, cupiant, ipsis permissum est. Loca hæc seu libertates plerunque 40. aut 50. pardauis veneunt, quas qui redimit aut conducit, nomine venditoris inscribi curat: vt postmodum priuilegio isto & libertate in suum commodum vti frui queat. Pari ratione nautæ quoque & officarij in nauibus reliqui, qui inscripti sunt, iuxta cubicula sua aut conclauia quilibet cistam eiusdem quantitatis à vectigali dando assymbolam possidet: quæ postmodum tamen omnes & singulæ, vbi Vlybonam delatæ sunt, in formicem Regiū, quem domum mercatoriam Indicam vocant, deponuntur: vbi visitatæ ex ordine, an vetitarum quid mercium, vt piper, Anyb, Indigo, &c. insit, examinantur. Quod si quid huius conditionis insit, tum regi accensetur. Sed & Ecclesiæ appertinentia bona ibidem æstimari solent: quæ si 100. Milrifas, id est, 200. floren. superat, de reliquo vectigal pendendū est. Quod priorum tempore Regum fieri non solebat: vbi recta à quolibet cista sua domini importata, saltem indicium nauis curatoribus fiebat. De qua in nouatione etiam si nautæ subinde ad Regem quirerentur, de restituendis tamen libertatibus dictis nihil hætenus ab eo consensus est. Hinc itaque fit, vt milites ex India paucissimi in Portugalliam remeare possint. Nam ex 1,00. militibus, qui quotannis in Indiam transfuntur, quouis anno vix 100. in Portugalliam remeant: etsi id sibi contingere posse optent modò nō omnes. Nec eō qui redeunt alio fere modo traiciunt, quam quod in comitatum aut ipsius Viceregis aut Capitanei nobilisve cuiusdam aut officarij asciti & ceoptati sunt. Hæc de numero nauigantium dicta sint. iam ad nauem ipsam veniamus, quæ ita fere diuisa & disposita est.

Sumptus ex India in Portugallia venduntur.

Libertates nautarum minuta.

Cur ex India milites pauci remeant.

Nauis & officiorum nauticorū partio. Gubernatoris officium.

Naucleri.

Nauta primarij.

Gubernator stationem suam in suprema puppis parte ad dextram habet, duabus tribusve cameris cōstantem. Quo loco ipse nunquam descendit, hoc interim vnum agens, vt pro temporis ratione nauitæ præstituat, quādo velum vel demittere vel attollere debeat, in cæteris suo saltem officio vacans, & expendens, quo cursus agendus, quæ dimensio Solis sit, cōsignans pariter & annotans, quid quotidie accidat, quam viam iam teneant, quo signo, quo vento, & qua tempestate cuiuslibet diei nauigatio exacta sit.

Naucleri sedes & ipsa in superiore parte puppis post gubernatorem ad læuam est, numero æqualibus cameris cum gubernatore cōueniens. Illic loci cum argentea fistula stans, maioris mali vela curat & moderatur, nihilominus interim & de tota nau, & cæteris illi necessariis, vt de velis consuendis & sarciendis, sollicitus: qua opera simul, ne naui quid desit, & vt omnia recte fiant, prouidet, tormenta que casu poscente tum promi tum condi iubet. Qui si qua re vt linteis pro velis conficiendis, funibus & similibus quandoque opus habet, à Factore siue scriba postulatam facile impetrat, qui ad signata omnia post rationes cogit.

Nautarum primus locum in priore parte seu castello nauis tenet, cuius officium est, malum & vela priora minoraque regere, cui & ipsi cum argentea fistula stanti cura est, malum dictum attendere, & anchoras deligari cōmode mandare.

Guardia

Guardianus propter malum maximum ad læuam extrorsum diuertit. Guardiani.
 Nam parte dextra antlia & focus coquendo necessarius posita sunt. Hic cameram
 vnam habet: & itidem argentea fistula instructus imperium in sentinatores ha-
 bet. Huius cura est, nauim sentina exinaniri eluique, funes asseruari, scapham
 maiorem comode regi.

Connestablij seu armentarij præfecti introrsum à malo ad gubernaculum in primo tabulato confidentis officium est, assidue iuxta malum noctes
Connestablij.
 diesque ad nauam conuerti, vt, si iste fistula signum det, tormentorum explo-
 fores tormenta aut educere aut recondere iubet. Sed & alia omnia ad hanc rem
 necessaria procurat.

Vicegubernator gubernatorem adiuuat, & absentis locum tuctur. Sed Vicegubernatori.
 & duo tresve peritissimorum nauarum è medio eliguntur, qui quiescentis,
 aut dormientis gubernatoris sedem tenentes, communi studio necessitatibus
 prospiciunt.

Nautæ cæteri in proræ castello, & circa illud prorsum vrsus confident. Nauta vulgarium.

Sclopetarij seu tormentarij post Connestablium infra eius tabulatum cu-
Sclopetariorum.
 ram & operas nullas habent alias, quam vt tormenta ad imperata eius aut profe-
 rant, aut reducant.

Burgeri, quicquid ab officiariis cæteris ipsis imperatur, confectum dare co-
Burgerorū.
 guntur. Sed ad remos non obligantur, quod officium solorum nauarum est: vt
 contra si nec sentinare solent, nec velum attollunt, quorum hoc militum Scla-
 uorumque, illud sentinatorum opus ordinarium est.

Tignarius, victor, calefactor, hi discreti suas quique operas curant, vt sum-
Caterorū.
 matim dicam, suo officio quilibet ita præcise vacat, vt nemo quisquam acturus
 aliud sibi non imperatum sit, etiam si iam iam peritura nauis videatur. Non im-
 peratum ne attingunt quidem.

Nauarchus seu Centurio Galeriam siue pergulam & cubiculum posterius Capitanei.
 occupat, solis militibus ad excubias nocturnas agendas imperat.

Gubernator, nauclerus, & nauta primarius valde se splendidos & ampulla-
 tos gerunt, à Sclauis & ministris eorum argenteis, malluuis, poculis & pateris,
 quorum abundantia apud eos est singularis, prolatis & porrectis. Sed nauæ, &
 qui in nauis sunt cæteri, cum inopia plerumque conflitantur grauissima, quod
 cuiuslibet, vt diximus, de suo viuendum, comæatusque quotidianus numerata
 pecunia redimendus est.

Hoc ergo modo instructi, austrum versus ad lineam æquinoctialem 150.
 milliarum progressi sumus, & inde porro gradibus septem ad *Cabo de Boiona Espe-*
ranca declinauimus.

Hæc via ante nos à nemine nauigata erat: cum ex Cochino alias ad solsti-
Noua & tutior via in Portugalliam.
 tium hybernium per mediam *Maldinam* insulam & alias innumeras, tumulosque
 arenarum iuxta insulam *S. Lorenzo*, & porro ad promontorium cursum suum
 agerent. Viam hanc gubernator iste aperuit, qui olim nauem *S. Iago* scopulis (vt
 diximus) illisit, & paulo post etiã nauis *S. Thomas* gubernator constitutus, vt prio-
 rem maculam nouo inuento elueret, 200. aut 300. milliarum circumuectus, hunc
 cursum primus & tentauit, & tutorem inuentum adseruit: quod nec vllæ insu-
 læ nec scopuli, nec arenarum tumuli ita obstarent, aut nauibus periculum in-
 tentarent. Post etiam Regis mandato publico hæc teneri via communiter cœ-
 pta est. Ianuarij 30. die sub noctem lineam æquinoctialem transcendentem, po-
 stero die nauem quampiam in conspectum datam habuimus, quam tum tem-
 poris *S. Thomas* dictam arbitrabamur. Eodem die puer quidam è nauis tabu-
Puer submersus.
 lis in mare elapsus est: quem vt scapha religata redimeremus, cum omnem di-
 ligentiam impenderemus: priusquam tamen illam extricarem, & plane ex-
 pedire-

pediremus, iam puer ultra milliaria duo post nos relictus, ibi suffocatus est.

Februarij 3. die ad nauem dictam proxime accessimus, & quod intelligeremus, vere esse S. Thomas, quod antea saltem opinabamur, vt colloqueremur inuicem, propius ad eam impulimus. Naue autem nostra ab ipsis ex albis rudentibus ex Cayro Indico confectis agnita, cum reputarent secum, quod certo post ipsas interualio primum ex Cochino soluissimus, dolerentque nauem suam, quæ nostra & velis instructior, & reliquo apparatu munitior fuerat, non longo nos interstitio anticipasse: ideo contemptu odioque nostri perciti sese à nobis euertentes colloquium detrectarunt. Quod & nostri videntes officarij, nauem defecti iusserunt: & sic ab vtraque parte deinceps certatim de altera longius anteuertenda laboratum est. Sed factum hunc breui tempore non sperato quidem, sed luctuoso tamen interitu illi expiarunt. Nam cum hoc vnum agerent, vt velis incitatissimis promontorium ante nos exuperarent, accidit, vt ad ipsum promontorium aduersa tempestate desubito coorta, velis contractis nihilominus tamen contra fluctus quoquo modo pugnarent, saltem vt citius traiecti promontorij gloriam tenerent. Nostra vero nauis isdem procellis acta, cum ad tam violentum impetum sustinendum longe infirmior esset, saniore consilio à nobis ventis credi, interdumque longo spatio retroagi, quam

Nauis S. Thom. pefsum it.

tempestrari frementi reluctari maluit. Illa autem altera iam diu absque velis fluctuans, suoque robori & firmitati vnice fisa, violenter turbini contrapugnans, tandem & maris impetu & ponderis grauitate impulsã, fracta & contrita, adeoque maris aluo absorpta est, mersis vnã vniuersis & hominibus & diuitiis, vt postmodum nos ipsi ad promontorium ex arcis, vasculis, tabulis, malorum fragmentis, cadaueribus naturalibus, cæterisque tristissimi aspectus signis intelleximus, & præter id post in S. Helenæ insula à cæteris nauis secutis confirmatum accepimus. Fuit hæc omnium opulentissima nauis, qualis permultis annis in Oceano Indico non visa est. Quæ, quod & magni nominis esset, & adhuc solidissima fortissimaque, plerique omnes ista & se, & sua bonavehi, quasi certatim contenderant. Hac ipsa navi vehebatur quoque *Don Paulo*

*Don Paulo de Lyra pereira, qui Malaccam nuper obsidione liberauerat, & ultra 30. annos Regi in India fideliter meruerat, victoriasque quam plurimas numerauerat: quarum cum iam recompensationem à Rege quæreret, misere hoc facto suo frustratus occubuit. Ex Indis secum pecuniæ, gemmarum, cæterarumque diuitiarum immensam vim, vt & dilectissimam suam coniugem cum liberis, fratre, & aliis nobilibus ministrisque auexerat quam plurimis. Sed & nobili stemmate prognati inibi 10. vel 12. mulieres fuerant, suos viros partim secum, partim in Lusitania relictos habentes. Et vt compendio dicam, nauis hominum selectissimo numero prægnans erat: quos omnes vna hora tam miserabili fato occumbere, plus quam dolendum merito erat. Sed etiam nobis 5. Martij ad 25. gradus eleuatis & euectis, ventus ab oriente ingenti turbine & nimbo obortus, gubernaculi firmamentum, cum omnibus adnexis violento impetu perfregit, ita vt procellarum insultibus nauem vndiquaque tentantibus & infestantibus, vix vllus in navi locus aridus superesset, nosque integrum biduum ista tempestate vnus fortunæ arbitrio circumageremur. Nocte vero nouissima ex mali maioris corbe, vt & aliis nauis locis signum illud nobis dispiciebatur, quod *Corpo Santo* Lusitani, Hispani *S. Eho* vocitant. Graci, ceu Ouidius meminit, olim *Hellen* & *Phryxum* appellauerunt. Quo viso plerisque persuasum est, tempestatem tranquilliolem sponderi, & denunciari. Eodem primum notato, fistula inflata nauta primarius illico signum dat, & illud cum veneratione, & *Salue corpe santo* & *misericordia* pene accenta magne clamore salutari iubet. Nostri itaque instantis turbine violentia prope*

Nauis S. Cruis fortuna.

enecti,

Helle & Phryxus duo astra felicia.

eneſti, eo ſpectaculo nūciterum animati & reſecti, iam omnem periculi metum cordibus excegerant. Nec ſpes vana erat. Nam 7. Martij è veſtigio tempeſtas optatior ſe offerens, dubios adhuc plenius confirmauerat. Sed de gubernaculo reſarciendo, deficientibusque cæteris reponendis, variæ diſtractæque opiniones nauigantium oboriebantur. Plerique in Mozambiquen excurrendum, clauumque funibus interea firmatum regendum eſſe ſenterant. Alij cōtrarium aſſerebant, conſultius rati, vt in ipſo mari clauo reſecto iter inſtitutum rectà continuaretur. Quorum ſententia inualeſcente, cum coſtis è naue quibuſdam auulſis, hoc modo aſſutis illis nihil profici videremus, aliam rationem meditantes, incudem ex tormenti paxillo fabricauimus, carbonesque ex exuſtis lignis colligentes, follem ex conſutis duobus taurorum coriis fabricauimus. Hoc inſtructu ad opus accedentes remos, qua poteramus diligentia, reſarciebamus, clauique receptaculo recenti ferro vinculo firmato & coacto, euentum reliquum in Dei manus collocauimus. Iſto itaque opere conſiciendo poſtquam biduum elapſum eſſet, vela noſtra de nouò pandentes, largasque eleemoſynas & miſſas diuerſorum diuorum vouentes, fortunam nouam tentauimus.

*Subitanè
artiſicium.*

Poſtero die Solis altitudinem dimetientes, gradus 28 $\frac{2}{3}$. ad eleuationem *Terra de Natal* inueniebamus, licet iam 400. milliaria à littore in mari alto abeſſemus: vento tamen vſi non incommodo. In conſinio regionis *de Natal*, quæ ad gradum 32. vſque extenditur, tranſitus laborioſiſſimus & periculoſiſſimus iuxta promontorium *de Buona Eſperanca* eſt, qualis in tota nauigatione non occurrit: adeo, vt plus interdum periculi à regione iſta *de Natal*, quam à promontorio ipſo metuat, quod eo plerunque loco tempeſtas horrenda excitata, multas naues abſumpſerit, ſicut annales Luſitanici abunde huius rei fidem faciunt, & nos quoque illic ibidem veſtigia adhuc ſeu documenta quædam ſubmerſæ nauis S. Thomas offendimus. Hæc ergo tranſituri, non ſine metu, cura & prudentia id aggreduntur. Excubiæ aguntur perpetuæ, rudentes omnes ſarciuntur, & ſolidantur: tormenta in imum nauis demittuntur: ciſtæ, ollæ, dolia, & cætera inania, locum in nauis ventre non habentia, inde in mare exturbantur: reliqua etiam omnia optimo ordine & loco conueniente diſponuntur. Vt enim hac quidem hora ſerena & commoda tempeſtas ſit: in momento tamen procellæ inſurgunt tam vaſtæ & præcipites, vt cælum cum terra commiſceri haud inepte iudicari queat. Tempeſtas ea per clarum & ſerenum aerem nubeculam quandam ad formam pugni inuehit, vnde à Luſitanis etiam *Olho de Boy*, id eſt, oculus bouinus appellari ſolet. Quæ etſi ſine vento omni que velorum aut malorum allifione propinquet: nihilominus tamen ad eam vix obſcure adhuc obſeruatam, incredibile celeritate & induſtria vela derepente decutienda ſunt. Prius enim quam ſperes, aut metuas, nubecula iſta ſupra nauim conuoluta tanto cum fragore & ſonitu perſtrepit, vt nullo dubio nauem in profundiffimum mare abruptura ſit, niſi diligentia attentiffima caueatur: Sicut primò inueniendæ aut indagandæ Indiæ nauigatione altera accidit. Cum enim decem, aut duodecim naues optatiſſimo & ad opinionem innocentiffimo vento impellerentur, & ob id demiffis paſſisque velis ſecuri, oſcitanterque prouherentur, irrumpens & ingruens iſta nubecula, cautione omni celerius, vniuerſas naues tanta illico violentia corripuit, vt illarum ſeptem funditus mergerentur, reliquæ vix cum labore & miſeria inenarrabili eriperentur. Quo exemplo poſteri deinde moniti, loco iſto cautius didicerunt vti: etſi ne ſic quidem vſquequaque ſe tutos præſtare poſſint. Repentinæ iſtæ procellæ in vniuerſa illa regione *de Natal*, furere aſſolent: vſque dum promontorium *de Buona Eſperanza* exuperatum ſit.

*Terra Na-
tal tranſitu
periculoſiſ-
ſima.*

*Olho de
Boy tempe-
ſtas perni-
cioſiſſima.*

*Apud Olho
de Boy 7.
naues ſor-
pta.*

Martij 12. die altitudinem 31. graduum tenentes, primo ventum placidum, deinde plane tranquillum habebamus. Ideo velis elatis integrum quadruiduum mare sulcabamus, quod Lusitani *payrar* appellare solent. Quo exacto, nouis procellis nauis nostra tentabatur vsque ad 17. diem dicti mensis, cum iterum vento ingruente æquiore vela pandebamus. Sed eodem non diu durante, dubia navigatione vsque ad 20. diem vsi sumus: quo tempore ingens copia volucrum, *Antenales* Lusitanica voce dictarum sese nobis in conspectum dedit: quæ anatis magnitudinem fere referebant. A 20. die vsque ad 22. cum vento ambiguo & non admodum constanti vteremur: tandem periculosissima tempestate coacti, nauem multis partibus fractam, nonnullis rebus eiectis alleuiauius, retro à promontorio longo interuallo reiecti, vento tamen ad 25. eiusdem meliore secuto, velis ad promontorium iterum contendimus.

Aues Antenales.

Ulcera oris.

Circa hoc tempus inter nos in nauī morbus quidam grassabatur, ora, labia, linguam & guttur occupans, quibus in tumorem elatis, cutis dein istarū partium distringebatur, vt nō nisi cum cruciatu & dolore immaniissimo esitare possemus. Obnoxij huic morbo eramus fere, quotquot in nauī fueramus.

Aprilis octauī bono mane, cum 15. dies postico vento vela fecissemus, signa quædam notabamus eius terræ, quæ aquam viridem ferebat. Sed etsi fundum nullum attingere possemus, pilotorum tamen seu nautarum iudicio ultra 40. miliaria inde non aberramus, vbi auium quoque istarum aliquæ volitabant, quas *Mangas de Velludo* nuncupant, quod ad fines alarum maculas nigras, hinc fericum referentes præferant. Ipsæ autem de cætero vel albæ, vel cineritiæ sunt, à plerisque certæ habitæ indices promontorij interioris, nempe *Baia de Lagoa*, quod à littore Mozambiquen versus se extendente 33½. gradibus abest.

Mangas de Velludo, a Hæ.

Nono Aprili sub noctem iterum aduerso vento cum turbine sæuo impetiti sumus, qui ad 14. vsque continuans nauim nostram longissime disiecit. Nec minus interim procellæ à tergo æstuantem aliquoties vniuersam nauem obtexerant: ita vt diu noctuque nautæ exigendæ dediti esse cogremur. Variis itaque miseris infinitisque laboribus exerciti, cum nec ad cibum aut somnum capiendum spatij vel tantillum daretur, nec ad madidas vestes ponendas innouandasque cuiquam otium esset: tandem hoc modo pro summis viribus quolibet adnitente, & operas in commune commodum conferente, accidit, vt clauī retinaculo violenta effractione dirupto, tres è proximis tabulato illisos, propè comminuerit. Instante itaque vsque ad 14. eiusdem mensis diem hac tempestate, nec vlla spe meliore allucescente, conuocatis & coactis officariis deliberatum est, porro quid agendum esset. Nec enim ad obtinendum promontorium satis robusta nauis videbatur: & ad reedificanda, quæ contracta & comminuta fuerant, nulla occasio, nullus apparatus sciebatur. Communi itaque suffragio, & protestatione ab omnibus subscripta decreuerunt, in Mozambiquen reuertendum omnino esse: vt & hyemis ibi incommoditates moderarentur, & nauem laceram refarcirent, necessariisque omnibus instruerent. Decretum vero hoc etsi pro omnibus facere, non temere videretur: populo tamen cætero mœrorem incussit non modicum. Sciuerant enim ad repetendam Mozambiquen nō minus periculi esse, quam ad promontoriū ipsum transiliendum: cum in reditu versus Mozambiquen releganda terra *de Natal* sit, cuius exuperatio tot ipsis ærumnas peperisset. Sed & si prospero vëto Mozambiquen redadiissent, de toto instituto suo tamen omnino actum esse præferant: quod ibi ad futurum vsque annum expectandum sibi, & quæ ex tot periculis reliqua haberent, omnia consumenda & impendenda sint. His itaque de causis variis varia cogitantibus Nauarchum cum officariis reliquis pleriq; diris execrabantur. Sed & Nauarcho cum

cum Nauta de non curatis necessariis volitatio non leuis erat : qua tamen profectum nihil aliud est, quam rebus ita stantibus proram retro flectendam, & iter tritum remeandum esse. Sic ergo in Mozambiquen cum magna plerorumque desperatione recurri occeptum est, nullo quoque ad vllum opus agendum profecto, sed officariis fere omnib. contrariis. Aliquousque progressi, in transitu doli, afferes, & cadauera quamplurima in mari fluctuantia animaduertentes, rati sumus nauem quampiam aliam, eodem infortunio nobiscum multatam, nos in proximo Mozambiquen antegredi, quæ ad nauis onus alleuiandum isthæc talia eiecisset. Nos itaq; ipsis malorū sociis non nihil solati, post tamen accuratius pensitantes obseruauimus, signa ea submersæ nauis *S. Thomæ* esse, vt plenius post in insula *S. Helenæ* nobis à cæteris confirmatum est. An. 15. die eiusdem mensis vsq; ad 17. iterum summa tranquillitate vsi, altitudinem solis 37. graduum inuenimus, quæ res admirationi omnibus erat, nostram nauem continuis prioribus turbinibus impulsam, longius non progressam eo. Quæ tamen quod à reuersionis loco tam breui spacio abiisset, pleriq; ominabantur velle Deum singulari consilio nos à Mozambique abstinere, & ad promontorium relegendū quasi reuocare. Eodem die iterum aquas virides, & aues *Mangas de Velludo* dictas, in conspectum datas habuimus, quæ certo promontorij *Bonæ Spei* indicio sunt. Ex quo ad transmittendum promontorium nobis animus certior redire iam cœperat. Ad vesperam prope *Capo* nauis nostræ hirundo quæpiam imminebat, quæ huc illuc volitando & circumuertendo, omnibus in nauis nouo gaudio fuit. Ex isto enim volatu augurabantur illam esse nunciam à virgine *Maria* missam in solatium nostrum, & attestacionem, quod promontoriū certo exuperaturi simus. Consiliū ergo de nouo mutantes denuo decreuerunt : vt, cum tot auguria bona sese nobis offerant, nauim replicantes ad transmittendum promontorium nos vice secunda accommodaremus. Qua sententia ob id apud omnes rata, *Litania* & hymno *Ora pro nobis* decantatis, multisque *Eleemosynis* & religionis causa suscipiendis peregrinationibus præuotis, vniuersi ad opus nunc suum animosissime redaccingebantur, mutuoq; paciscebantur, velle se lubentius vitam ipsam in promontorio traiciendo ponere, quam in Mozambique reuerti. Itaque 18. dicti mensis die cum nauem reflexissemus, paulo post iterum aduerso vento ingenti impetu & fragore, quo toto cursu ante incitacionem nullum habueramus, ingruente, iam nos vniuersos perditos & deploratos credidimus : ideo comprimis, quod crebræ procellæ altissime insurgentes nauem nostram subinde totam obtegerent. Ad nauem ergo non nihil alleuiandam, multa *Cinnamomi* pondera, cum cistis doliisque & mercibus aliis quamplurimis, exonerare & in pontum excutere coacti sumus. Et vt paucis dicam, rebus omnibus plane in extremo ita positis, cum iam omnes sacrificio sua peccata confessi, multoque sibi inuicem patratorem veniam deprecari essent, mortem hiante animo iam omnes expectabamus. *Fortuna* ista vltra horas 24. cum durasset : tandem precib. nostris clemens *Deus* motus, tranquillius mare nobis præstitit.

Die 20. Solis altitudinē metientes, gradus 36. notauimus, & virides aquas iterum, volucresq; nonnullas *Alcatras* dictas, & lupos quosdā marinos vidimus : quæ certa *Bonæ Spei* promontorij signa esse solent. Aprili 22. cum perpetuas virides aquas teneremus, plumbo eieccto nihilominus tamen fundum nullum reperimus, quod bonum signum promontorij, quod *Cabo das Agulhas* vocant, iam superati & à tergo relictū esse solet. Promontorium hoc altitudinis est graduum 35½, & à *Bonæ Spei* promontorio 24. miliaribus distat. His traiecti *Agulhas* signis & documentis nobis sufficientibus, hoc etiam pro additamento accessit, quod procellæ quoq; paulatim residerent, & ventus multo lenior placidiorque spiraret : adeo vt ex inferno quasi ad paradysum reducti nobis videremur.

Nauis S. Thomæ mirū agitata procellis, in Mozambique retentis.

Hirundo iuxta Capo apprensus bonis omnibus, institutum iterum mutat nostrum.

Volucres Alcatras & *Lupimari* ni bona signa.

Aprili 23. promontorium Bonæ Spei cum solemni & publico gaudio præternauigauimus, cum à primo ex Cochino egressu menses tres totidemque dies ineffabilib. ærumnis exceessimus, interea temporis nec terram vllam nec littus (exceptis quibusdam promontorij signis) conspicati. Tr. ismissio itaq; promontorio tum è vestigio secundus à tergo ventus sese nobis obtulit, vt iam pro voto nostro vela ad præstitutam metam properarent.

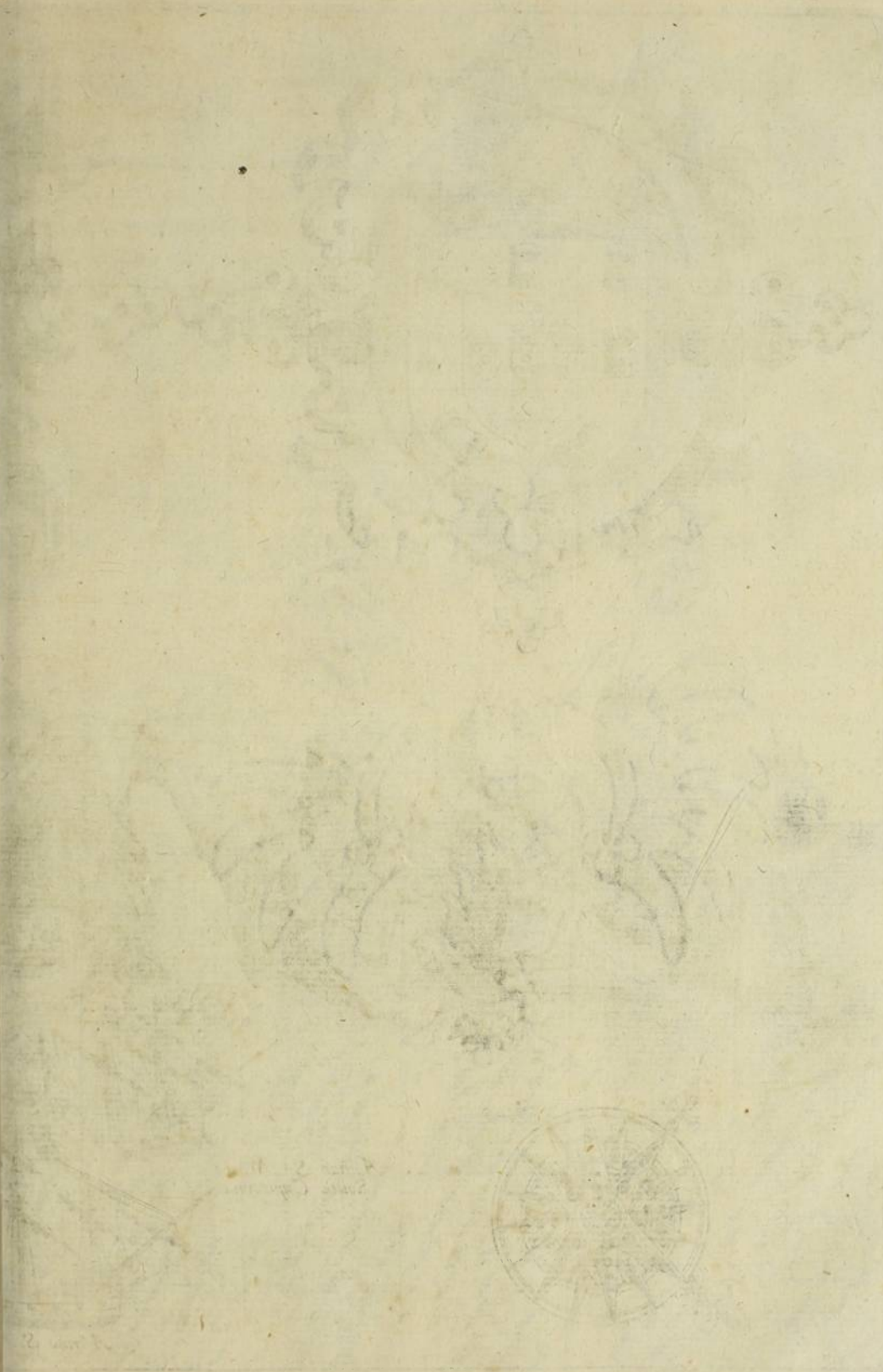
Signa certiora transmissi promontorij.
Algetum.
Volueres
Feysonia.

April. 24. gubernator ex more antiquo ad promontorium Bonæ spei Salutem à nauigantibus clamari mandabat: quod illico etiam clara omnium eorum voce fiebat. Hoc enim loco & tempore iam itineris in Portugalliam securi, certo sciunt, à ventis se in Indiam retropelli non solere: cū ante transmissum promontorium omnia adhuc alias dubia sint. Vere autem traiecti promontorij, certissima nobis signa erant, congeries primo quæpiam late ex arundine & alga extensa, quæ inibi 15 aut 20. à Continente milliari. magno numero fluctuare solent. Deinde & apparentia quarundam volucrum, *Feysonis* Lusitanis dictarum, quæ hirundinis magnitudinem non nihil excedentes in colore candido quam plurimis per vniuersum corpus nigris maculis interstinguuntur, quibus ab aliis cæteris internosci per facile queunt. Quæ dicta signa, à nautis semper certissima, nec vnquam fallacia deprehensa sunt promontorij iam à tergo relictæ. Quo facto, S. Helenæ insulam tum recta impellunt. Eiusdem mensis 27. die aduerso vento vsque ad diē sequentem vsi sumus quo sese iterū tranquillitas nobis obtulit, cū à latere Lusitanico gradibus 30. adhuc abessemus. An. 29. Martij die secundo vento aliquot diebus vecti, 12. Maij mane aurora promicante insula S. Helenæ nobis in conspectum data est, qua visa exultatio publica apud omnes excitata est. Cuius cum angulum non omnino nullo cum periculo circum nauigassemus, tandem tamē cum felici successu nauem nostram in solitam stationē adegimus, eo loco, qui intra altissimos duos montes interitus est: vbi ædicula S. Helenæ sacra posita est. Vbi cum anchoras fixissemus, naues ibi quinque ostendimus, vnā, quæ ex Malacca soluerat: alteram S. Maria, quæ dies 15. ibidem ante nos inuecta priori ad promontorium Bonæ Spei sese adiunxerat: tertiam S. Antonio, quartā S. Christophoro, quæ binæ iam dies 10. ibidem steterāt: quintam *Conceptionem*, quæ ibi diem vnum ante nos appulit. Sola nauis S. Thomas desiderabatur, quam submersam & superius diximus, & hic plenius edocti sumus.

Insula S. Helena prærupta.

Sed & Almirans nostra interitus periculo non omnino vacauit. Etsi enim noua adhuc & solidissima vix iam prima vice egressa esset: nihilominus tamen cariōsa facta, iam aquam 20. licharum altitudine imbiberat: ita, vt ad promontorium dimidiam bonorum partem in mare exturbari, nauteamque, diurna nocturna que indefinente opera exigi oporteret. Quæ etiā in ipso ad S. Helenam impulsu procul dubio interiisset, nisi reliquarum nauium suppetias impetrasset. Qui cæteris nauibus vecti erant, ipsi hi quoque ex ordine suas miseras & exantlatos labores singulatim percensere poterant: ita vt nulla nauis non aliquo graui casu concussa eo applicuerit. Quin etiam ante tres menses iterum ex hac insula soluerat nauis illa, quæ priore anno Ormo excesserat onerata relictis bonis & hominibus in nauis S. Salvador, quæ à classe Lusitanica ad littus *Abex* seruata, in Ormum insulam perlata erat, vt superius cōmemorauimus. Hæc in Mozambique hyberna agens, præ mature dein promontorium prætergressa sola in Lusitaniā contēderat. Quæ cum ægrotos quosdā in insula S. Helenæ (vt moris est) reliquisset: tum nos postea ex ipsis, nauibus nostris auertis intelleximus, ante menses quatuor in S. Helenæ insulam nauem quandam Anglicam per angustias maris Magallanici iuxta insulas *Philippinas* per *Sunda* (qui Isthmus maris ex aduerso Malaccæ est:) intra medias insulas *Sumatram* & *Iauam* vectam impulsisse, & in locorū istorum transitu ex China nauem (*Iunckos* vocant) auro argentoque & serico copiosissimo

Anglicana uis per Magellanicum mare insulam S. Helenam adiit.

A. naõ Sa Maria
Soúta Capitãyna

A. naõ S.

Insula D. Helenæ sacra cœli clementia et æquabilitate soli
 ubertate et aquarum salubritate nulli secunda, sed
 inhabitata, hic receptus navium ex Or. India redē:
 tium: sita in altitudine 16 graduum, ad austrum li
 neæ æquinoctialis.

3. HELENA ist eine Insel, so da, ligt vnder dem 16. Grad
 zum Süden, had einen Steden lieblichen Lufft, auch
 sus Wasser vnd allerley erfrischendes Obs, der halben
 bequem den Schiffen so aus Ost Indien komen, sich
 alda zu erfrischen.

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

piofissimo onerasse: cuius præfectus Episcopo *Malaccensi* cum literis honorarium seu præsentiam, non admodum pretij magni miserit, cum declaratione, fieri illud saltem in amicitia conciliamentum, quod speret cum prope diem ipsum se conuenturum esse. Ex naui dicta *Iancko* Lusitanicum gubernatorem adhibens, promontorio Bonæ Spei exuperato ita in S. Helenæ insulam delatus est: ubi naui necessariis omnibus refecta, ædiculam S. Helenæ ipsam cum altaribus & crucibus diruit & deiecit, in eorumque loco lebetem & gladium reliquit: quæ Lusitani à nostro aduentu inuenerunt, de facti causa tamen valde ambigui. Quidam interpretabantur, illa sub secuturis nauibus fociis signi loco ita facta aut posita fuisse.

In naui dicta, ex *Malacca* egressa *Factor* piperi curando præstitutus fuerat *Gerhardus de Afsuysen*, Antuerpius ortu, sed habitans tum Vlysbona: qui cum eadem naui Vlysbona iam ante biennium soluerat. In *Malacca* enim propter tumultus bellicos & urbis obsidionem 14. menses integros desiderare coacta fuerat, vsque dum à *Don Paulo de Lyra Pereira* obsidione soluta (vt ex superioribus constat) commeatus tutus redditus esset. Qua mora non saltem intolerabilia impendia fecerunt: verum etiam propter obsidionis diurnitatem, & cæteras infinitas ferendas miseras eo redacti sunt, vt ex 200. hominibus, qui naui illa in *Malaccam* venerunt primum, vix 18. aut 20. relinquerentur, cæteris omnibus fame, egestate & ærumnis quam plurimis confectis & mortuis: vt in *Malacca* novos imperitosque nautas, naui in *Portugalliam* rediturae conducere opus fuerit. *Gerhardum* hunc olim in *Portugallia* ante meum in *Indiam* discessum, mihi familiariter notum in hac insula nihil minus sperans, tunc cum magno gaudio offendi, & de rebus quam plurimis occasione colloquij contuli. Sed ad insularum S. Helenæ & *Ascensionis* vltiorem præfigurationem descendamus.

Caput III.

Breuis sed accurata Insula S. Helena descriptio.

INSULA S. Helena sic dicta est, quod à Lusitanis ipso Helenæ die, qui in 21. Maij incidit, reperta est: in circuitu sex milliaria ampla aut diffusa. Ad gradus $16\frac{1}{4}$ versus austrum Acquinocctialis sita est. 550. milliaria Hispanica à promontorio Bonæ Spei, & à littore de *Angola* siue *Athiopico* 350. mill. ab *America* vero siue *Brasilia* 510. mill. distans: quæ duæ regiones illi pro cæteris propinquæ sunt. Terra ipsa valde elata & montosa, nubibus plerunque obtecta est: alias valde cinerea & arida, velut & ipsæ arbores, ligna, sylvæ ibi enatæ indicant, quarum vsus nullus alius, quàm ad ignem fouendum est, cum nec succo nec medulla turgeant: vt non inepte videri cuiquam possit, olim montes inibi vulcanios seu igniuomos fuisse, sicut insulæ alias reperiuntur tales haud raræ. Ex plurimis locis sulphur quoque eruitur. Quam insulam cum Lusitani primum adirent, aut occuparent, nihil quicquam vel animalium vel fructuum ibi offenderunt. Sed aquæ tamen dulcis abundantia ibi permagna est, quæ pura & optima est mentibus scaturiens, vallesque; ubi fanum S. Helenæ stat, perluens, tandem multis riuulis à mari imbibitur. Hoc loco Lusitani vasa sua complent, vestesque; sordidas extergunt: ita vt hæc aqua ingenti & commodo & voluptati appellentibus sit.

Lusitani deinde successu temporis in illam omnis generis animalia importantes, valles quoque variis arboribus & fructibus cōseuerunt: quæ omnia breui post

Capitaneus
eius faci-
mus.

Insula S.
Helena.

*Lusitani in
sulam &
animalibus
& fructibus
variis au-
xerunt.*

Fructus.

*Pisces co-
piofissimi.*

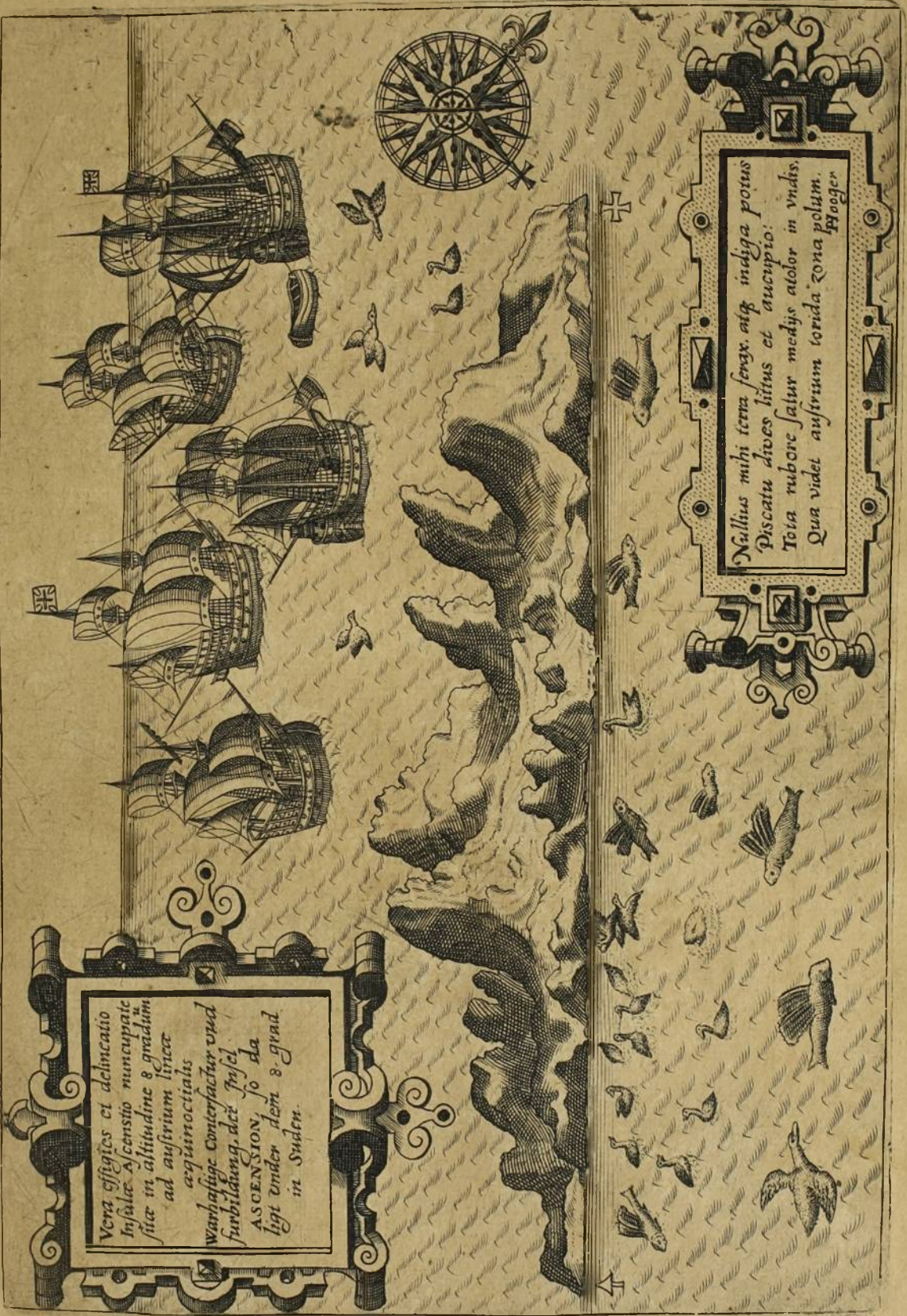
*Sal.
Inastima-
bilis insula
commodi-
ssa.*

*à Nullo ho-
mine habi-
tata.*

*Nauigan-
tes ut se in
insula S.
Helena ge-
rant.*

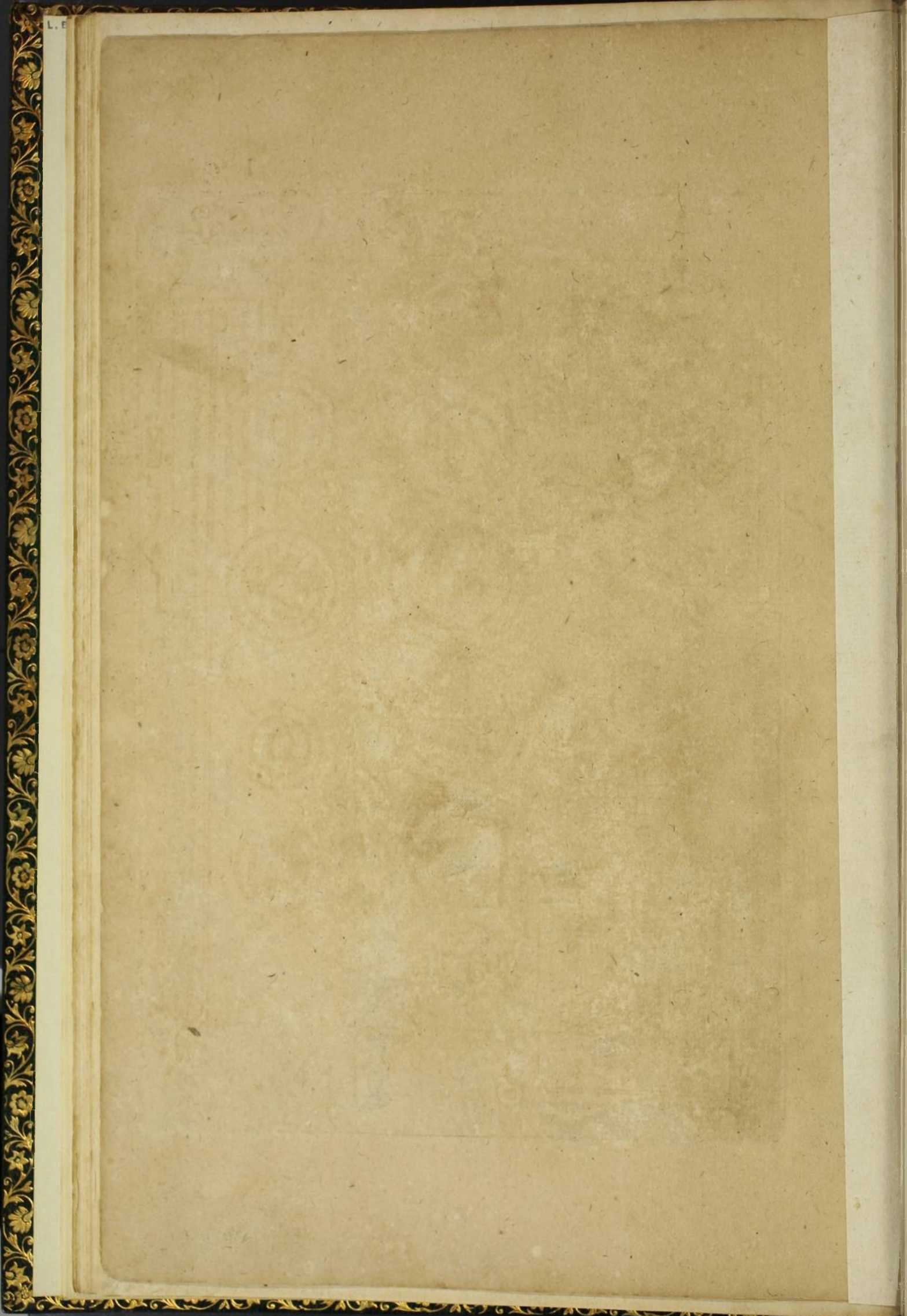
post tempore miro modo & numero increuerunt & aucta sunt: vt hodierno die Capreolorum ceruorum, aprorum, perdicum, phasianorum, columbarū multā ibidem myriades inueniantur, & ad transeuntium necessitatem quotidie magno numero capiuntur ferianturque. Sed & ficuum, granatorum, aurantiorum, limoniorum & fructuum similibus abundantia tam foeta est, vt omnia conualia illorum pulchritudine instar paradyfi cuiusdā exornata & illustrata sint. Quos fructus terra foecunda toto anno præbet & protrudit, in dies nimirum quinque vel sex deciduis imbribus irrigari, & à sole mox iterum illustrari solita. Pisces etiam ad ipsum littus tanta copia vncis & hamulis captari solent, vt præternavigantes omnes illis abunde victitare suasque naues iis exiccatis pro necessitate onerare possint. Pisces ipsi vt quidem sunt varij generis: sic tamen grati vsquequaque, saporis omnes sunt, vt delicatioribus gustasse me vlllo tempore non meminerim. Et ne quid huic loco Dei largitate deesset, Sal quoque à petris, quæ ad littus maris desidunt, copia tanta deraditur, vt ad vsum præsentem abunde sufficiat. Et vt vno verbo dicam, Indicis nauibus traiecturis locus iste tam opportunus & commodus est, vt sine eo vix cuiquam naui institutum iter feliciter conficere futurum facile sit. Ita Dei mira prouidentia & bonitate necessitatibus humanis clementer inibi prospectum est. Quod si quandoque naues aliquæ ab hac insula aberrauerunt, infinitis postea tot ærumnis & miseriis exerciti sunt, vt ad littus *Guinea* tandem appellere, imbremque ad potum colligere coacti fuerint: qui tamē postea semiuiui & maridi vix in Portugalliam deuenierunt. Qui in hac insula ægroti relinquuntur, his parum commeatus vt oryza, Biscocta, oleum, & nonnihil aromatum saltem sufficitur: cum piscium & carnis necessitatem reliquam terra fertilissima illis abunde suppeditet. Nam, vt diximus, pisces hamo, feræ manu illic ingenti numero & tamen nullo labore, capi assolent. Temperies ibi aeris tam commoda & optata est, vt ægri plerique breui tempore sanescant, rarissimi moriantur. A quoquam hominum hanc insulam inhabitari, regis interdicto vetitum est: vt nimirum eius commoditas nulli priuata sit, sed communis omnibus. In hanc olim Eremita se quispiam demittens, sub specie deuotionis, & seruandæ ædiculæ, prætextu aliquot annis ibidem moratus est. Quo tempore tot capreas ceruasque confecit, vt quotannis vltra 500. vel 600. Coria venderet. Qua re ad regem denunciata, ille ob id in Portugalliam abductus est. Sed & aliquando ex nauis quadam duo *Caffres* seu Aethiopes ex Mozambique, Iuanusque vnus cum duabus Sclauis profugi, ad saluandos sese in montes altissimos & inaccessos se reconderant. Quorum deni ex cōgressu liberi tot procreati sunt, vt numerarentur viginti. Qui postea vniuersam insulam permeantes, loco isti incommodi dedere quamplurimum. Nauibus vero fors aliquibus ibidem appellētibus, illi sese ad sua diuerticula, montibus & scopulis intrusa & innexa, receperunt, quo Lusitanorum nemo eos insectari poterat, vbi, dum naues inde iterum soluerent, latebant, & sui nullum indicium præbebant. Re tamen deinde casu quodam cognita, ad illos capiendosprehendendosque valde laboratum est: quamuis frustra: cum latebris abstrusis se occultentes à nemine peruestigari possent. Tandem tamen, ne illi & numero crescerent, & indies damno incommodoque dando molestiores fierent, ad Regis serium mandatum diligentissime obseruati & prehensi, in Portugalliam abducti sunt: vt ab eo tempore præter ægrotos locus iste nulli habitatus & cultus sit.

In hanc insulam qui appellant, cum in Continentem egrediuntur, quilibet sub arbore sibi placita stationem eligit, & ibidem tentorium suum erigit. Ferris & piscibus captandis, legendisque sale & fructibus, quorum ingens inibi copia, victitant. Interea vero & linreamina sua lauando & insolando emundant. Sed & rebus sacris vacant, sacram Synaxin celebrantes, & indies Missas cum magna

Vera effigies et delineatio
 Insulae Ascensio nuncupate
 sitae in altitudine 8 graduum
 ad austrum linea
 aequinoctialis
 Warhaffte Conterfactur vnd
 furbrilung. der Insel
 ASCENSION. so da
 ligt vnder dem 8. Grad
 in Sueten.

Nullius mihi terra senex. atq. indiga potus
 Piscatu diues litus et aucupio:
 Tota rubore satur medijs atolor in vndis.
 Qua videt austrum torrida zona polum.
 Hooger

magna deuotione, processione & hymnis agentes in honorem & laudem Dei, qui ad promontorium Bonæ Spei eos clementer seruarit & ad hanc insulā feliciter deuexerit. sed in futuram sui memoriam quilibet etiam nomen suum corticibus arborum & ramorum incidit insculpitque: adeo vt nos istiusmodi characteres ab 1510. 1515. & sic consequentibus annis insculptos quamplurimos inuenimus. Sed de situ & conditione S. Helenæ hæc sufficiant.

Maij 21. & ipso S. Helenæ die, plene refectis nobis & nauī à rebus necessarijs omnibus instructa, ex insula iterum soluere visum est. Ibidem itaque relictis ægris 15. & mancipijs quibusdam seu sclauis ex nauī nostra profugis, vna societate nauem ingressi, vela in Portugalliam dedimus. Maij 26. cum nauī S. Maria ad vesperam collocuti sumus: vt & postero die cum triremi ex Malacca egressa: & tandem cum Almitante, quæ in insulam *Ascensionis* recta consequi nos iubebat.

Eodem die, Sclauorum nostrorum vnus de nauī in mare excidit. Ad quem redimendum etsi nulli parceremus operi, quia tamen postico vento uehebatur, propterea à nobis nihil effectum est. *Vesperæ* eius diei insula *Ascensionis* nobis in conspectum data est. Quam ne velis incitatoribus præterueremur, illa præstringentes, remis impulsis vsi sumus. Posterī diei, 28. Maij scilicet, summo mane insulam circumcirca sulcauimus, an fundus anchoris iactandis satis altus esset tentantes. Almirans enim nauis iam vniuersa tot dissolutionibus hiscebat, vt de mersione metuendum omnibus esset.

Insula Ascensionis apparentia.

Multi etiam apud officarios institerant, rogitantes, vt bonorum quædam pars in insulam *Ascensionis* exponeretur, & nauis semiuacua in Portugalliam mitteretur: qua refecta & consolidata, postea quæ ibi iam relinquerentur onera, promptius & tutius in Portugalliā tum inueherentur. Sed quod ista petitio difficultatis habere plurimum officariis videretur; ad eam diluendam & temperandam variis artibus excogitatis, statuerunt, euentum qualemcunque experiri, & extrema in Dei seruatoris manum reponere. Quam sententia perdurantes, & tum à nostra, tum alijs nauibus auxilium suppetiasque sibi præstinentes, tandem tamen non sine immenso labore & difficultate certissima scopum seu metam optatam nobiscum impetrauerunt.

Caput IV.

De insula Ascensione, & eius situ naturaque.

PERTA hæc est olim insula ipso *Ascensionis* die, vnde & nomen obtinuit. Ad aspectum primum non nihil S. Helena maior & diffusior apparet, & ad austrū ab *Aequinoctiali* 8 $\frac{1}{2}$ gradibus abest: à S. vero Helena 190. milliaria distat. In tota insula aquā dulcem inuenire nullam est, vt nec virentem vllam frondem, aut ramulum. Regio valde montosa est, terram rubidam promens, (Hispanice *Almagro dictam*) scopulis saxisque quamplurimis conferta. Littora

Insula Ascensionis situs & distio.

arēna alba promicantia magna Piscium copia conuolantur, qua vna fere opulentia insula S. Helenæ exuperat. Cæteroque terra animalium aliorum valde sterilis est: nisi quod propter inexhaustam piscium multitudinem aues quædam infinito grege ibi visuntur degere, quæ anserem minorem magnitudine exæquant, & turmatim ad millenas vsque cum magno & lato clamore circa malos nauium conuolitant, hominum conspectum adeo non pauentes, vt etiam in-

E trepide

trepide nostris bracchiis, humerisque insiderent. Quarum quoque haud paucas captas iugulauimus, sed propter pisculantem saporem esitationi ineptas mox iterum abieccimus.

Pisces volantes.

Circa hanc, vt & priorem S. Helenæ insulam, adeoque ad æquinoctialem vsque lineam pisces volantes visuntur quamplurimi, magnitudine halecis, quæ turmatim ad duosve tresve cubitos extra aquam eleuati quartam circiter vnus milliaris partem prouolant: quo exacto spatio quod ipsis squamæ & alæ resiccantur, mari rursus aliquantulum se mergentes, madidi iterum extolluntur & hoc ingenio omnem suum volatum conficiunt. Alternationis huius hæc causa & finis est, à consectantium & ipsis insidiantium grandiorum piscium voratu vt se eximant & tutos præstent. Quæ ipsæ tamen interdum altius iusto se prouehentes, resiccatis alis nauibus illisæ ibi decidunt, & à nauigantibusprehenduntur. Ex hac insula plerique nauigantium cursum suum ad crepidinem seu promontorium *Penedo de S. Pedro* dictum, flectunt: quod ab Ascensione 300. milliaria distat.

Iunij die quinto, lineam æquinoctialem denuo transgressis Polus Arcticus iterum in conspectum datus, vt contra oculis præreptus nostris Antarcticus est. Octauo eiusdem, cum in gradu versus septentrionem quarto versaremur, ventus nos deseruit ab austro flans, quem à promontorio ad hunc vsque locum velissequum habuimus, incipiente interim pellacia & ingruentibus pluuiis. Quibus ad 11. gradum vsque continuantibus, naues nostræ, quod per maris tranquillitatem vna procedere non possent, distractæ dissociatæque fuerunt. Haud longe post tamen iterum conuenientes, vento ab ortu & Aquilone impulsæ actæque sunt.

Caput viride 10. continens insulam.

Iunij 23. die altitudinem promontorij *Capitis viridis* ad 16. gradus eleuati transmittentes, recta illius insulas, quarum 10. sunt, præternauigauimus: quæ ad 15. grad. apparent, & 19. grad. finiuntur A Cōtinente Capitis viridis, insulæ illæ ad 160. milliaria in *Oceanum* excurrunt extendunturque. His itaque traiectis mare quoddam intrauimus *De Sargasso* vocatum, quod herbis veluti prata illud consitum sit, adeo vt per herbarum oblectū ægre vnda conspiciatur, nec naues nisi cum venti impetu illud permeare queant. Herba Petroselinii marini facie est. Sed ex parte tamen aliqua flauescens, grana in summitate seu bacculas quasdam vna crispæ formæ promit intus inanes & fatuas. Lusitani vt dictum est, herbam *Sargasso* nominant, quod nastuartio aquatico (quod ipsi *Sargasso* indigent, quod inde nomen & ipsi mari induunt) non admodum dissimilis sit. Vnde vero hæc herba emergat aut inuehatur, sententia lata non est: quoniam circa confine illud nec regio vlla nec insula (quod quidem scitur) sita est, & præter id littus Africanum vltra 400. milliaria inde disiectum est. Quod argumento est, aliunde è littoribus derasum non inuehi. Sed nec ex illo fundo imitus enasci potest, cum mare illo loco quasi fundo careat. Herba hæc ex Lusitania in Indiam tendentibus ideo non occurrit, quod tum iuxta littus naues propius ferantur. Ex India vero remeantibus, & necessario, & præterea loco alio nullo id apparet. A gradu, 20. apparere incipit, & ad gradum vsque 34. Continua seriatenditur, tanta densitate & copia, vt à multis totæ insulæ reputentur, adstupendo sane prætereuntium miraculo. Frigus harum regionum tantum est, quantum apud nos hyeme nondum intensa aut glacialis; Et tamen Lusitanis id durum æstimatur: quod contra se quoque industrie tueri & munire norunt.

Mare Sargasso id est herbaceum.

Vltimo Iunij altitudinem grad. 23. recta sub sole tenebamus, sub ipso Cancris tropico nauigantes: quem iam vice secunda: primo apud insulam *S. Lorenzo*:

renzo:

renzo: deinde, cum promontorium Bonæ Spei à tergo reliquiffemus, transcenderamus.

Iulij 2. die altitudinem *Insularum Canariarum* tenuimus, quæ ad grad. 28. & 29. sita est, & de littore Africano seu Barbarico à 30. vsq; ad 80. milliaria distat. Insulas autem à dextra relictas præterimus: in quibus, quod memorabilia multa continentur, breuiter quædam recensere operæ pretium arbitratus sum.

Caput V.

Quo Canariæ insulæ breuiter enumerantur & describuntur.

ANARIÆ insulæ numero septem sunt, olim dictæ *Fortu-^{Canaria in} nata*: ab Hispanis ita indigetata, à canū multitudine, quos ^{sula septem.} in illis primum apertis offenderunt. Insularum vero nomina hæc sunt: *Canaria maior, Teneriffe, La Palma, La Gomera, El Hierro, Lansarotte, Fuerte Ventura.*

In *Teneriffe* insula, mons quidam *Pico de Terraira* dictus inuenitur, qui montium omnium, quos sol videt, eminentissimus creditur, expressissime è medio etiam mari ad milliaria 60. conspicuus: quem nisi Iulio & Augusto mense conscendere nulli cuiquam licitum est. Cæteris enim omnibus mensibus niue obsitus est, licet in subiectis insulis locisque finitimis aliis nullo vnquam tempore nix appareat. Ad illum conscendendum & exuperandum triduo integro opus est. Ex quo summa parte plano & æquabili, circumiacentes insulæ cœlo sereno & tranquillo existente vndiquaque expressè despici & numerari possunt, licet illarum quædam ad 50. milliaria inde distida sint.

Mensibus geminis dictis adeundo monti cōmodis, inibi lapis sulphureus eruitur & deuehitur: vnde postmodum magna & immensa mole Hispaniæ importatur. Lapis istiusmodi à nauita quodam in Insula *Tercera* mihi com monstratus, & in memoriam rei donatus est.

Insularum harum vna, *del Hierro*, id est, de ferro dicta, memorandum quippiam continetur, quod miraculorum mundi non postremum videri merito debeat. Insula nimirum hæc cæteris sex maior quidem, solum tamen sterile, incultum & adeo aridum præfert, vt per totam illam aquæ dulcis ne guttulam quidem reperire liceat, nisi fortasse locis quibusdam ad maris littora. Quæ tamen & ipsæ scaturigines, cum ab inhabitantibus quæ longissime absint, ob id illis inutiles sunt. Hunc ergo defectum in commodum hominum & animalium ibi degentium Deus Opt. Max. pro immensa sua largitate hoc modo sarcire voluit. Arbor magnitudinis mediocris in Insula dicta reperitur, cuius vim & operationis modum nemo adhuc compertum habet; cum ipsius similis nullibi in toto orbe inueniatur. Folio oblongo & tenui instar iuglandis est, perpetuo viridi & citra mutationem omnem turgido. Ipsa arbor parua quidem sed perpetua eaque densa nebula contexta est, quæ nec decrescit quidem nec augetur, sed folia arboris continenter irrigans, ei quasi materiam operi continuando administrat. Ex foliis itaque iugi generatione clara, pellucida & tenuissima aqua extillat aut exudat, quæ peluibus & crateribus ab incolis arbori suppositis, excipitur & colligitur: tanta quidem copia, vt & hominibus insularibus, & eorum pecoribus stillatitia illa, vnda vna sufficiat. De huius miraculi principio, nulli incolarum quicquam scitum aut obseruatum est.

Arbor mirabilis, perennes aquas extillans.

*Insula iam
conspicua,
tam euani-
da.*

Ad harum insularum dextram partem ad milliaria circiter 100. aliud adhuc miraculum prostat, commemoratione & consideratione dignissimum. Insula quaedam est, quam *S. Borodonem* vocant. Hæc quâ plurimis visâ, aliquâdo etiam non paucis adita & trita, valde viridis & ad aspectum iucunda perhibetur, & arborum & omnis generis fructuum ciborumque feracissima, à gente quadam habitata, quæ Christum agnouit quidem, sed vnde venerit, aut quam linguam vsurpet plane incognita. In Canariis qui habitant Hispani hanc insulam reperiunt & peruestigatum aliquoties se nauibus dedere, Sed certi tamen nihil de ea sciscitari potuerunt: vt hinc diuersæ apud diuersos sententiæ emerferint. Sunt cum qui arbitrentur rem hanc meras præstigias aut fascino esse, & certis tantum diebus horisque insulam hanc visibilem fieri. Alii ita persuasum est, insulam hanc & exiguam simul & nubibus coopertâ assiduis raro in conspectum venire, cum & rapidissimi fluctus naues ad eam accessuras longius abstineant aut arceant. Insulam tamē istam dicto loco positam esse, vno ore omnes adfirmant, quotquot eam olim suis pedibus conculcarunt.

*In Canaria
vinum no-
bile, &
saccharum
optimum,
& Cinna-
momum.*

Canariæ insulæ valde fertiles, omniq; rerū necessariarū abundantia insignes sunt. Pascua & pecora habent latissima, sed & frumenti genera varia & delectabilia, vini autem ibidem nati tanta bonitas & generositas est, vt & ab omnibus auide appetatur, & inde ad externa loca omnia fere exportetur. Sacchari ibidem tam larga copia confit, vt propter bonitatem vino non minus quoque uersum auehatur. Qua causâ eo mercatores tum Hispanici tum Lusitanici & nationum aliarum quamplurimi negotiandi gratia comitant. Sed & in his insulis plerunque appellunt naues omnes, quæ in Hispanicam Indiam traiciunt, tum vt exinanitæ reficiantur, tum vt vinum secum auehant, quod postea in India Hispanica vendant. Cinnamomi in his nulla penuria, prouentus latissimus est. Insulæ autem dictæ hodierno tempore omnes ab Hispanis incoluntur, etsi autochthonum supersint adhuc haud pauci, quos *Guanchas* nuncupant. Qui propter commercia & negotiationes cum Hispanis diuturnas, & mores & ingenium eorum parte maxima imbiberunt.

Caput harum insularum *Canaria* magna est: quam & Episcopus & Inquisitio, & Iudicium Regium, & circumiacentium insularum omnium Dominatio consedit.

Iulij 6. die altitudinem graduum 32. attingentes, ventum nostrum ordinarium amisimus, & eius loco mare tranquillum nacti, plenos adhuc campos herbæ *Sargasso* mare vndiquaque operientis conspeximus. 10. eiusdem, cum vento iterum secundo spirante *Sargasso* relicto & disparente ad grad. 34. ascendissemus, mare iterum purum & vndosum tenuimus. Iulij 18. altitudinem grad. 39. ascendimus, vbi insulæ *Coruo* & *Tercera* cum fluuio Vlyssbonam ducente sitæ sunt. Quo die quatuor pellaciis vsi sumus. Insequenti die *Coro* valde commodo prouecti, pisces volitantes vidimus quamplurimos, tres vel quatuor cubitos supra aquam oberrantes.

*Insula Flo-
res & de
Coruo.*

Eodem vento adhuc spirante 22. Iulij circa meridiem Insulas Flores & de Coruo, sibi inuicem propinquas conspeximus. Vnde vsque ad insulam *Terceram* milliaria 70. numerantur. His diebus multi ex naui nostra Asthmate & Colica crudeliter affligi cœperunt, cum & iter diuturnum nimis sustinuissent, & insuper cibaria corrupta ingerere coacti fuissent. Sed & ob dulcis aquæ defectum multi oryzam vnda marina elixare compulsi sunt: nec pauci, cum viuere putarentur, in suis cubilibus mortui & iam rigidi inuenti sunt, cum iam ante 4. vel 5. dies animam exhalassent. Toto itinere nostro ex Sclauis & aliis vltra 24. homines defuncti sunt.

Eodem

Eodem die circa vesperam, cum iam è regione *Flores & Coruo* nauigàremus, *Anglicæ naues prædatoria.* ex littore ad nos excurrentes tres naues vidimus, quæ nobis metus incusserunt non modicum. Illico enim & rectà Almirantem nostram inuadentes, & hanc & alias nobis socias tormentis vehementer concusserunt: vt res nobis iam nō obscura esset, prædones illos esse Anglicos: cum insuper & illarum quælibet summo mali fastigio vexillum infixum gereret Anglicum. Sub noctem iam à tergo nos insectabantur, interim ex corbibus assiduo ignem pro signo vsurpantes. Media nocte, clara fulgēte Luna, insulam *Fayael* quam proximè præteruecti sumus. *Insula Fayael.* Postero die, cum insulā S. Georgij à dextra, & insulam *Gratiosam* à leua teneremus, adhuc nos persequentes Anglicæ prædatoriæ naues, cōcilium coegerunt: rataq; nauium nostrarum adhuc vnā post nos esse, vnā suarum illam expectatum & exceptum retro egerunt. Quæ cum breui tempore à cōspectu nostro abfuisset, momēto tamen cū cæteris reconiuncta est: vbi rursus habita deliberatione, vniuersæ tres rectà nauem nostram, quæ postrema erat, impetiuerunt, hoc vnū molientes, vt illam in littus compellerent. *Angli nauē nostram oppugnant.* Tertia etiam vice erectis signis & tubis inflatis nauem nostram circumuecti, & Muscettis, vncatis, falconibusq; in illum fulminātes nihil tamen obtinere aliud, quam quod vela nostra & rudentes colliderent. Nobis interim animo valde contracto, vix caput è nauī proferre tutum erat: intusque omnia ita turbata, vt, si quando nostrorum tormentorum vnum exploderemus, ad redinstruendum illud nobis integra hora opus esset, tumultu interim, discursu, motuq; integra nauī miro modo perstrepenste, vt de confusione & trepidatione ista ab ipsis Anglis nobis ludi fierent. Quæ dum agerentur, cæteræ naues passis velis certatim in insulam *Terceram* festinabant, bene curatam rem arbitrata, modo se nobis neglectis periculo exemissent. Tandē tamen cum viderent Angli, parum se nobis oppugnandis proficere, & nos ipsos quoq; paulatim insulæ *Tercera* propiores reddi: re infecta discedentes, animum nobis quassatum non nihil audentiosem præstiterunt. Sed ne hic quidem omnis periculi securos nos credebamus, vsq; dum ad ipsam *Terceram* anchoris defixis, præsidij Lusitanici spem quandam conciperemus. Quo tamen & ipso loco, cum nec vllam classē, nec vel aliam leuius saltem instructam nauem Hispanicam videremus: animo de nouo ambiguo reddito, an insulares hostes vel amicos haberemus, sat certo cōperire non potuimus. Quod enim Anglici prædones tāta confidentia absq; omni metu quasi ad limen istius insulæ grassarentur, suspitioni non leui nobis fuit, illam per eos ex Hispanorum manibus iterum extritā & excussam fore. Sed & ex parte altera insulares ipsi nostro appulsu non leuiter turbati, aut perculsi erant: Anglos nimirum nos rati esse, qui tot nauibus armati insulam veniremus oppugnatam. Angli enim illi, de quibus modo diximus, conuolutis & reconditis signis suis ponē se nobis iam comites adiunxerant. Regis itaque mandato duabus celocibus in insula pro Indicarum nauium tutatione continentur instructis, tum ad nos explorādos emissis, cum primum propius iungeremur, ab illis statim amici cogniti sumus. Quo incensu cum & Angli se esse aduerterent, *Anglorum molimen.* impulsu rapido nos præteruecti, impressionē celerem in credulas illas & incautas celeres facere, easq; captas secū abducere vase meditati sunt. Quibus tamen cum nos quatuor vel quinque; displois tormentis signū dedissemus, vt ab istis celi hostibus sibi prouide cauerent, & ab alto ad sinum insulæ penitiosem se reciperent: Angli rem proditam sentientes, in altū mare se præcipites extulere, & cum pudore porro partem vtramq; infestare destituere. Successu itaq; hoc paulo cordatiores facti, postquā cum celocibus dictis iam otiosius colloqueremur: intelleximus, non solum Hispanicā classē ab Anglis nuper dissipatā, & misera strage fusam, adeoq; ad portam vsq; Lisbonensem Hispanos insectatione rapida cæfos esse, verū etiā propter metuendam illā nauium & militū vim, quam Capitaneus

III. PARS INDIAE

38

*Dracm
Terceram
inuadere
fatagit.*

Dyacus ad inuadendam & expugnandam *Terceram* collegisse diceretur, vniuersos insulares iam in armis esse. Regis itaque nomine nobis denunciari, vt cum *Lysbonam* intrare non nisi cum euidenti periculo possemus, interea in *Tercera* praesidiarij in anchoris permaneremus, dum Regis denunciatione de alio agendo doceremur. Quod mandatum, etsi nouo nobis & nunquam sperato terrori esset: quod tamen *Regio* nomine fieret: & nobis praeterea ipsis compertum esset, *Capitaneum* quendam *My cord*, seu *Baronem Cumberlanum* quotidie instructissimis nauibus circa insulam illam praedari: stationem tenere, & fixis anchoris regis nouissimum mandatum praestolari omnino coacti sumus. Nauium nostrarum numero sex fuerant: quarum 3. ex orientali India, vna ex *Malacca* soluerant.

Hæc vniuersæ inibi ad ciuitatem quandam, *Angram* dictam, anchoris figebantur. Interea 3. vel 4. ad Regem *Carauellis* missis, aduentum nostrum ipsi definiri curauimus. Quæ dum agerentur, mora ibi tracta nullo ærumnarum & calamitum periculo non exerciti sumus. Et 4. Augusti die comprimis: quo notus derepente surrexit tam impetuosus & violentus, vt horrifono fragore inusitataque turbinum colluctantium rabie naues vniuersas *Angræ* muris illisum iri viderentur. Cui malo & hoc accessoriū erat, quod sub idem tempus, & officarij omnes, & homines cæteri plerique, vix *Sclauis* aliquot in naui relictis, in littus egressi essent. Fremitu itaque isto gliscente, cum & campanis & tormentis elisis ad suppetias nauibus ferendas signum daretur: & nec qui in littore erant, ad naues propter turbinum colluctationem penetrare, nec in naui qui erant, littus sui saluandi gratia attingere possent: accidit, vt naui *Malaccana* præ cæteris tempestatis vor-

*Malaccana
nauis mer-
gitur.*

ticibus correpta (cum iam anchorarum rudentes, antennæ, vela, mali, & omnia maris firmamenta con fracta & comminuta essent) crepidinibus & scopulis illis creparet, & cum omni onere subideret. Quod miserandum fatum cæteras ex ordine naues vniuersas quoque attingisset, nisi in sperato venti iterum defæuissent, & mare redditum tranquillius esset.

Cum nauis itaque ista, cæterarum omnium ditissima & instructissima, bonorum merciumque tam grandis copia pessum iuit, vt existimationem fere excederet. Iam ergo hæc recens clade accepta pensitata, & pendendi insuper vectigalis iniquitatibus trutinatis, adeoque tum loci ipsius, tum cæterarum rerum omnium difficultatibus æstimatis, officarij cum insulæ curatore coacto consilio, quid porro fieri deberet, deliberare cœperunt. Nam & Regis responsum expectare, longinquum videbatur: & per moram longiorem, non solum nauibus cæteris quoque interitus metuebatur, verum etiam serioris anni inclementia navigationem vniuersam, quæ iam triennium totum durasset, impeditum iri censebatur. Regis itaque non expectata responsione decretum est, vt naues bona fortuna vniuersæ inde soluerent, & recta *Vlybonam* impellerent. Ergo ab omnibus necessariis instructi, nauem haud cunctanter ingressi sunt, & cursum suum recta *Vlybonam* versus direxerunt. Ego interim, cum à Factore nauis *Malaccanæ* perditæ, meo admodum familiari rogatus essem, vt ad eripicndas adhuc merces aliquas in *Tercera* apud se subsisterem, rebus meis aliis demandatis, hæc vice post classem hanc relictus fueram.

Aug. 30. naues hæc simul & semel vniuersæ in *Terceram* repulsæ sunt: quod perpetuis aduersis ventis vsque insuper etiam aquæ potabilis summam penuriam sustinuisent. Pridie eius dici *Capitaneus My Cord* cum sex aut septem *Carauallis* prædabundus *Terceram* præteruictus erat. Qui tamen, cum naues nostræ redirent, magna ipsarum fortuna iam iterum longius abscesserat. Ille itaque viam de nouo meditantem, postquam ad praesidium sui adhuc 400. Hispanos, ex *Tercera* nauibus imposuissent, vento tandem secundo nauigantes vndecim diebus cum magno gaudio & triumpho ad *Vlybonæ* terminos appulerunt, quam si in via

*Fortuna
nauis Lis-
bonæ appel-
lantur.*

vnum

vnum adhuc diem protulissent absque dubio à Capitanco *Draco*, cum 40. liburnicis & Carauellis prope *Cascays* inuecto, vniuersæ captæ fuissent.

Ex qua nostra historia iam abunde satis intelligi potest, quam diurnæ & periculosæ navigationes pleræque sint, nec vllius alterius, quam vnus Dei benigni gratia & ope ad optatam metam deduci possint. Quam itaque iam claudere, & aliò nos conuertere libeat.

Caput VI.

Insularum Azores siue Flaminiarum topographia.

INSULARVM Azores siue Flaminiarum septem sunt: *Tercera*, *S. Michael*, *S. Maria*, *S. George*, *Gratiosa*, *Pico* & *Fayael*. Quibus accedunt aliæ geminæ, *Flores* & *Coruo*: quæ quidem olim inter Azores nō numeratæ, hodie tamen eidem dominio subsumunt: ita vt vniuersæ iam nouem statuuntur. Azores ab Accipitribus seu nisis, qui primo inuentionis tempore magno ibi numero visebantur, dicuntur. Flaminia quoq; nuncupantur à Flaminiis seu Belgis, qui primi insulam *Fayael* incoluerunt, quorum adhuc hodie certæ familiæ inibi illustres sunt, Belgarum ingenium, mores, & consuetudinem apprime præsentantes. Hac in insula riuus seu fluuius quidam, *la ribera des tiamencos* dictus, celebris est, ad quem olim Belgæ confidentes, etiam hodie cum suis posteris habitant. Harum insularum caput est, *Tercera*, de *Iesus Christus* de *Tercera* dicta, quæ 15. vel 16. milliaria fere magna est. Terra ipsa montosa & scopulosa, quam plurimis locis penitus inaccessa est: tota aliàs crepidinibus velut quibusdam muris vallata, vbi ad quamlibet nauium stationem vna quoque ad tutamentum castellum quoddam extructum est. Per vniuersas insulas tutus contra prædones portus haud quisquam alius est, quam qui ad urbem primariam Angram situs est: qui quod ad patentis oris seu dimidiæ Lunæ similitudinem hiscat, à Lusitanis Angra dictus est: quod nomen & ipsi ciuitati dein accommodatum est. Hęc ad alterum latus duos altissimos montes ad formam brachiorum extensorum recuruatos habet, *Bresyl* vocitatos, qui in patentem Oceanum late porrecti, ciuitatem à Continenti quasi reuulsam aut præcisam repræsentant. Montes prædicti fastigiis in aera tantis efferuntur, vt cœlo sereno ad 10. 12. & 15. milliaria in altum mare prospectus penetrare possit: in quorum verticibus duæ ex lapide columnæ extructæ videntur, ad quas ordinarius quidam perpetuas excubias agens naues quascunque mare sulcantes notat, & illarum indicium insularis facit. Quot enim cumque numero naues ex India, Hispanica, *Brasilis*, *Capite viridi*, *Guinea*, & India Lusitanica aliisq; huius situs locis aduentantes vider, tot pari numero vexilla seu signa columnæ illi, quæ Occidentem spectat, defigit. Pari ratione & altera columna Orientem versus sita, naues ex Lusitania aut orientalibus locis aliis approximantes, prodit. Quod si vero vno comitatu naues quinquennarium numerum excedunt: tum vexillum vnicum, sed grandius profertur. Columnæ hæ propter dictorum montium sublimitatem toti ciuitati in prospectu sunt: nec ad insulam nauis vlla appropinquare potest, quin illico vniuersæ ciuitati & insulæ his signis prodatur. Sed excubiæ tales non in his solum montibus assiduo fiunt: verum etiam in angulis & collibus cæteris totique insulæ instituantur. Indicio ergo aliquo facto, insulæ gubernator cum cæteris officariis in concilium actus, maturo de agendis deliberat, & necessitatibus omnibus diligenter prospicit.

Azores septem olim insula, nunc hodie nouem nuncupantur. Azores vnde dicta. Flaminia vnde dicta.

Tercera siue Iesus Christus.

Bresyl mōs Tercena.

Columna excubiæ montis Tercera.

Inferius ad *Bresyl* montis radices castellum quoddam seu propugnaculum in maris extremo angulo desitum est, quod è regione sibi oppositum aliud simile habet. His itaque quasi terminis quibusdam clauditur & defenditur accessus seu introitus portus, ita ut sine horum permissu nulli nauium aut stationem illam occupare, aut ex illa egredi liceat. Et hoc loco princeps ciuitas *Angra extructa* est: quæ ut totius insulæ *Tercerae*, sic finitimarum omnium caput & firmamentum est, & præterea sedes etiam Episcopatus, & forum iudiciale omnium *Azores* insularum. Ad trium milliarium ab *Angra* interuallum versus occidentem ciuitas quoque alia sita est, *Villa de Praya* dicta, quæ nauium malefida statione negotiationibus haud adeo celebris habetur: etsi ad illam aduersa tempestate paucæ interdum naues actæ impellantur, ab *Angra* aberrantes. Coactæ ergo ibi merces suas exponunt, quæ inde postmodum in *Angram* transferri solent. Ipsa aliàs ciuitas muris cinctâ sat firmis, populo tamen haud frequenti abundat: qui agriculturæ fere ob terræ bonitatem & feracitatem dediti sunt. Frumentum itaque & vinum magna copia colligunt: sed hoc infirmum & nullam ætatem ferens, tenue, & ob id transuersioni minime commodum, sed solis inquilinis pauperioribus potabile. Cæteri enim inibi qui ditiores sunt, ex *Madora* & *Canaria* illata uina nobiliora bibere consolent. Carnis, volucrum, piscium & animantium cæterarum nullam inopiam sentiunt, quæ ipsis ad com meatum quotidianum abunde satis sunt. Oleum tamen natium non habent, sed ex *Portugallia* illud expunt. *Salem*, ollas, lebetes, vasa fictilia, calcem, & quæ huius generis cætera sunt, hæc omnia aliunde importari sueuerunt. Ex fructibus autem persica comprimis copiosissima, & ad miraculum vsque genera varia habent interim cerasis, prunis, nucibus, auellanis, castaneis non admodum copiosis. Herbarum & fruticum sua quoque ratio pro loco est. Et planta illic peculiaris quædam nascitur, quæ radicem raphano similiter deorsum in terram agit, foliis tamen vitem fere referentibus, quæ sparsim quasi quibusdam pediculis sese humo diffundunt, fructum tandem (*Batatas* dicunt) valde sapido proturgente magnitudine fere pomi. Quia etsi propter magnam copiam non magni aestimetur pretij, insulanis tamen ad victum quotidianum valde commodus est. In *Portugallia* ille dignitatis multo maioris est, quo interdum illatus, magnatibus præsentia haud vulgari est.

Sed & planta ibi alia ad modum frumenti seritur, ad cuius radices granula rotunda magnitudine pisi protuberant, pistaciorum saporem referentia. Qui cibibus valde suauis, & exoticis aliis desideratissimus, domi tamen propter copiam vilior habitus porcis in saginam colligitur, *Iunsa* dictus.

Porro in syluis & solitudinibus insulæ sponte sua planta etiam alia prouenit, quæ altitudine stantis viri æquans, sine villo fructu emergit. Radix autem geminos compressos pugnos appendens, comam flauescentem ad viuum visui, tactui vero mollissimum sericum offert: quam incolæ pennarum seu plumarum loco culcitris ad parandos lectos induunt. Cuius filamenta textoribus industriis tentaturis in telam accommodata fore, haud absurde credi queat.

Vicum vero insulani maxima parte ex venditione *pasteli* (planta ea est, tinctoribus ad colorandas lanas apprime optata) corrogant: quam magno numero collectam *Anglis*, *Scotis*, *Gallis* vendunt, aut cum mercibus aliis permutant.

Terra aliàs ipsa ferarum & volucrum valde sterilis est, si paucas saltem exceptis, & inter has potissimum *Canarias*, quæ aliquot myriadibus volitantes visuntur. Quibus ob id captandis & quoquo versam disportandis aucupes quam plurimi sibi victum parant.

Coturnices. Coturnicum (quas ibi *Cordonyfas* vocant) ibi indicta abundantia est, ita cicurum, ut domesticas nostras gallinas æmulentur. Nec minus *Gallopauonum* vbertas maxima est. Ferarum cæterarum penuria vicissim grandis est, solis cuniculis

Angra Tercera urbs primaria.

Villa de Praya.

Alphita qua in illa regione.

Persica in *Angra* v. *berrima.*

Batatas fructus in *Angra.*

Porci iunsa saginantur.

Radix filamentosa sericea.

Pastelus, herba tinctoria.

Canaria aues.

Coturnices. *Gallina Indica*. *Cuniculi*.

40

culis magno numero abundantibus. Lepores, cerui, perdices ibi tenui numero reperiuntur: pisces cōtra & varij & copiosissimi, palato pleriq; sapidissimi: qui æstiuo tēpore potissimum capiuntur, cum hyeme mare piscatoribus intractabile sit. Mensibus namq; Ianuario, Febuario, Martio, Aprili, & Septemb. plerumque venti, turbines, imbres, procellæq; Oceanū infestant: reliquis fere placidū & serenū. Mōtosa & desolata terra, syluis & dumetis exasperata, fere tota inuia est: scopulis & rupibus adeo horrida, & prærupta, vt lapidū acumina viatorū & calcei, & pedes sæpius cōscindantur & perfodiātur. Nihilominus tamen vitibus vndique numerosissimis consista, quæ radices suas in medios hiatus seu saxorum rimas immittunt, quibus succū proliciunt sibi necessariū. Sed & hoc admiratione ibi dignissimū est, quod in petrais istis recessibus vites multo lætius & turgentius se proferunt, quàm in planitie, molliore & rariore, qua plerunq; satæ omnes extinguuntur, nec ad frugē peruenire queunt. Cætera terra, quæ plana & ferax est, vt plurimum frumēto & *Pastelo* conseritur: quorum illud tanta copia & fœnore prouenit, vt & extraneo huius generis cōmeatu nullo ipsis opus sit, & quotannis insuper 14. militum Hispanorū signa natiuo illo ali & sustentari possint. Supradictis & hoc mirabile accedit, quod nec frumentum, nec reliqua terræ nascentia vltra annum vnicum durant, sed eo exacto statim putescunt & exolescunt. Quod nec ipsum tamen tēpus attingere posset, nisi quatuor vel quinque menses foueis subterraneis antè defossū & reconditū, ista quasi præparatione ad durationē hāc promoueretur. Incolarum enim quilibet à messe illico trituratū frumentum suum foueæ singulari, cōmuni loco & via regia ex ordine in hunc vsum factæ indit, quam superiecto pauco stramine postea torra superinstructa quasi sepelitur, & circa natiuitatis festum tandem inde eximit: tam plerunq; sanum & integrum, vt nec situm nec corruptionē aliam vllā redoleat. Quem defodiendi frumenti modum nisi colerent, vltra menses quatuor id incorruptum vix vlla arte seruarēt alia. Exemptum tandem, capsis & cistis in hoc extructis asseruant: quod dein toto anno etiam non ventilatū recens & laudabile persistit.

*Vites super
meris rupi-
bus.*

*Frumentum
non vltra
annum du-
rant.*

*Fouea ad
preparan-
dum fru-
mentum.*

*Bovæ in Ca-
naria vni-
us optimi.*

*Bovæ, vt
homines,
individuali
nomine ini-
tiati.*

*Montes i-
gniu: mi.*

*Fontes fen-
idi.*

*Fons ligno-
rū lapidifi-
cus.*

*Ex cedro,
curru, na-
nes, foci,*

Ex omnibus iumentis officia & operas bouum experiuntur certissimas & fidelissimas: quos tanta proceritate & pulchritudine inibi natos habent, & alunt, vt vastiores vniuerso orbe reperiri haud credi possit. Cornibus præsertim nobiles sunt, vnoquoque insuper peculiari dato nomine non secus ac homines inter noscendo. Et licet vno prato pabulabundi simul melleni oberrent: quemcunque tamen ex omni grege illo, suo discreto nomine dominus appellet, aut euocet, dicto citius ad vocantis heri locum seu statum se proripit.

Solum multis speluncis & cauernis excauatū esse, ex eo augurari est, quod & pedibus violenter pulsū ad modum collæ seu fornicis resonat: & terræ motibus præterea frequentibus cōcutitur. Sed & igniuomi montes olim in plerisque his insulis pauci inuēti sunt: sicut & in Tercera & S. Michaelē adhuc hodie aliqui campi Vulcanios fumos eructant, circa quorū fauces terra orbiculatim plerunq; exusta videtur. Sed & scaturigines fontesq; quidam tam feruidi reperiuntur, vt ad eos non secus ac ad focum ouum elixari possit.

In Tercera loco quodam, *Cualua* dicto, & ab Angra tria milliaria distante, fons quidam eius proprietatis & virtutis est, vt omnia vel illapsa casu, vel arbitrio hominum iniecta, progressu temporis in solidissimum lapidem seu saxum commutat. Cuius miraculi documentum mihi ipsi accipere licuit ex arbore quadam huic fonti contigua: cuius quæ radices aut trunci pars aqua ista alluebatur, ad æris vsq; soliditatē induruerat. Quæ vero alterius lateris partes à contactu aquæ immunes erant, purè putè verū lignum adhuc præsentabāt. Cedri hac in insula tanta abundantia est, ex ea vt scaphas, currus, rhedas, seu bigas, & huius generis alia omnia opera extruant: nec ad fouendū ignem quotidianum alio quam hoc ligno

*Lignum pretiosissimum rubrum, al-
bum, flauū.* vtantur: ita vt propter opulentissimum eius prouentū lignum nullū abiectione
statu & loco sit. Sed & aliud lignū, *Sanguinbo* dictum, totum rubeum & cruentu-
lum: & item aliud, ad cretæ candorē niueum: & iterum aliud totum aureum &

flauū, terra illa profert, nullius artis, sed folius naturæ miraculo ista varietate arti-
ficiosissime distincta. Qua occasione factum est, vt lignarij opifices quamplurimi
inibi cōfederint, qui pulcherrimis operibus, vt abacis, repositoriis, capsis cistisq;

*Vtensilia ex diuersis ele-
gantissima.* & huius generis aliis parandis occupati sunt: quæ postea magno vendita pretio
in Portugalliam aueruntur, & ibi tum propter generositatem materiæ, tum ope-
ris artificium & nobilitatem magni æstimationur. In Pico insula, quæ 12. milliaria à

Teixo lignū mobile. Tercera dissita est, lignū quoq; aliud *Teixo* dictum, valde pretiosum & nobile na-
scitur, quod propter præstantiam suam, nisi regis & officiariorum eius permissu
nulli in vsum supeditatur: adeo durū, vt ferrum æquet: quod instrumētis fabre-
factum, interius coccinum undulatū expressissime refert: quod tandem, quo vsu
attritus sit, splēdidius indies effulget: vt æstimationis haud immerito sit maxime.

*Coloni insu-
larum qui?* Vniuersæ hæ quidem insulæ à Lusitanis colonis habitantur: Hispanis tamen
militibus & gubernatoribus post Lusitanorum seditionē illis impostis, qui præ-
sidio suo omnia castella occuparunt & moderantur, Lusitanis ipsis à cætero sum-
ptu interim quidem liberis. Hispani enim tam seuera disciplina ibi coercentur, vt
militum ne vni quidem absq; præimpetrata venia urbem vel vno pede egredi li-
ceat: quod in causa est, cur secura via per omnem insulā tam noctu quam inter-
diu, etiam sine comitatu vlllo, meare & negotiari quilibet possit. Sed & peregrinis
cæteris per Lusitanorū cautionem peruagari insulas nullo modo licitum est: ita
vel nudo peregrinantium aspectui metunt. Quas ob id peruidere, & peragrandō
singulas lustrare, nec mihi concessum fuisset, nisi Gubernatoris bona pace & sub-
ministratis ab eodē equis circumire illas, me Lusitani vidissent. Spem enim sibi
de me Gubernator fecerat, fore, vt vniuersas insulas illas, & situm naturamq; sin-
gularum depingerem: cuius operis ideam ipse regi transmittere iam dudum sat-

*Contrafa-
ciura urbis
Angra.* agebat. Quod officium cum illi ex causa denegarem: ne tamen in ipsius gratiam
nihil velle viderer, urbem Angram, cum portubus omnibus, & eiusdem castel-
lis, aggeribus, & stationib. viua effigie depictam illi nuncupavi: cuius imaginem
Regi postmodū donatā ille misit, & me ob hoc meritum summo favore cōple-
xus est. Sed iam ad institutū nostrū reuertamur. Insularum harū aer admodum
salubris est incolæq; vix paucis aliquot morbis tentari solent. Quorum vnus ipsis

*Paralysis
Tercera.
Endemia.* *Oax*, id est, paralysis dicitur, quo tacti plerunq;, vel toto corpore, vel ex altero la-
tere, vel vno saltē mēbro resolui solent. Sic hic tamen nō nisi sparsim aliquos af-
fligit. Alterum morbum *Osange*, id est, sanguinem nuncupant, qui momēto quasi
inuadens, vel faciem, vel reliquū corpus in tumorem sanguinis modo rubicun-
dum attollit. Quem ob id illi merū sanguinem & putant, & dicunt. Horum mor-
borū, qui ipsos præcipue infestant, causam putant, aerem cum madore aliquo su-
pra modum ventosum: quod insula vniuersa crebris turbinibus & tempestatib.

Erysipelas. obiecta sit. Tam valido enim ventorū impetu assiduo concutitur & perflatur, vt
& ferrum & lapides illorū vchementia ambedantur, & velut in puluerem com-
minuantur. Cuius rei enidens equidem ipse documentum hausi ex crate ferrea
regij telonij fenestris. Præterea, cuius crassities, cum brachium solidum adæquaf-
set, locis aliquot ita profunde ambeſa à me visa est, vt ad tenuitatem straminci fili
accesserit. Idem & lapidibus euenisse visum est: cum tamen isto tempore domus
dicta non vltra sex septemq;ue annos steterisset.

*Venti tam
validi, vt
ferrum &
saxa minu-
ant.* Præter dictas geminas ciuitates vici seu pagi quoque haud pauci in insu-
la inueniuntur, vt *S. Sebastian*, *S. Barboran*, *Altare*, *Gulana*, villa noua, cum reliquis
plurimis: vt præter solitudines & deserta locis plerisq; habitatissima sit. Magna
ex parte incolæ ex negotiatione pasteli (vt diximus) victum quærunt, vt qui

Pagi Tercera. aut

aut ferendo eo aut vendendo operantur. Cætera vero promiscua turba victū & quæstum faciunt ex nauibus illis, quæ ex vtraq; India, Brasilia, capite viridi, Guinea, & finitimis aliis locis ibi appellunt, in Terceram insulam commeatus potissimum renouandi & restaurandi causa ingressæ. Quo fit, vt nauibus quibusdam ibi obseruatis, incolæ illico sua omnia mercimonia eò conuehant, & volentibus exteris venudent.

Ad australem Terceræ partem milliariibus 28. inde insula S. Michael distat, *S. Michael insula.* quæ 20. fere milliaria lata ciuitatibus & vicis Lusitanicis tota referta est, eiusdem prope aeris & conditionis cum Tercera: quarum primaria *Punta del Gada* dicta, cōmercio Anglorum, Scotorū, Gallorumq; Tercera multo frequentatior, quod ibi Pastelus longe vberius proueniat, quam vel in Tercera vel adiunctis reliquis insulis omnibus: cum in ista quotannis pasteli vltra 20000. quintalia parentur & colligantur. Agris frumentiferis adeo abundat, vt ex sola hac interdū cæteræ omnes insulæ cōmode alantur. Portum aut receptum tutum nullum habet, nauiumq; statio in aperto mari agitur. Præsidiumq; in Tercera adhuc multo ignauius habent. Interim tamen nec Castellanos iugo, aut arbitrio subditi sunt. Ad quemuis ventum parati, quolibet, libere in mare patulū excurrere possunt, quod Terceræ incolis negatū est. Qua causa quoq; extraneæ naues ibi diuertere, quam alibi, malunt cū angustiis nullis opprimi, nec præter suum animum quoquam aliò impelli possint. At tutamen tamen vr̄bis *Punta del Gada* militum Hispanorum signum vnum præsto est.

Ab insula hac porro versus Austrum insula S. Maria sita, 10. vel 12. milliariibus in circuitu clauditur, nulla negotiatione insignis, nisi quod ibi insulani cæteri argillam effossam mercari sueuerunt. Et licet *Pasteli* ferax non sit, tamen cibariorum & cōmeratus necessarii cæteri quam Tercera sterilior non est. A Lusitanis vndiquaq; habitata, Hispanis tamen militibus grauata non est: quod vt Tercera montibus, saxis & scopulis à natura munita, inquilinorum præsidio sat tuta sit. Quo tempore equidem in Tercera morabar, Capitaneus *My Cord in Comberland* in hanc insulam aquatum & cibatum venerat. Sed ab incolis tamen prohibitus, adeoq; cum multis ipse quoq; vulneratus, re infecta fugam arripuit.

Intra Septentrionem & ortū à Tercera septem octoue milliariibus distat, *Inf. Gratiōsa.* parua insula *Gratiōsa* sita est, cuius ambitus 5. vel 6. milliarium, locum cōmodum & delectabilem pandit. Hæc fructibus varij generis opulenta, ad victum sibi ipsi sufficit, nec aliis negotiationibus occupata est. A Lusitanis colitur & habitatur, militibus propter compendium sumptuum faciendum nihil custodita. Ad hanc insulam, tum in Tercera morabar, Capitaneus *My Cord in Cumberland* appellens aliquando, & cum octenis saltem viris in Continentem egressus, ab incolis aliquot pecora, gallinās, & aquam rogauit. Quæ cum à sollicitatis bona cum gratia accepisset, nihil damni porro ipsis intentauit, sed propter probitatem hanc & comitatem ab inquilinis oppido laudatus abiit.

S. Iorgie insula à Tercera actionis nouenisve milliariibus absita, in longitudine 12. milliariū porrigitur, sed angusta tamen & contracta latitudinem vix 2. vel 3. milliariū habet. Cliuosa & mōtosa est, præter Pastelum nullius quoq; commercij, qui tamen & ipse copia ibi nascitur non admodum magna. Re pecuaria incolæ vt plurimū victum parant, vt & agricultura: pecudesque suas iam grandiores & saginatas in Terceram agūt, quas ibi in publico vendunt. Sed & Cedrus ibi abunde prouenit cum lignis nobilibus & aliis, quæ cæsa Terceram, vbi arcularij hac de causa numerosi confederunt, omnia conuehantur.

Ab hac septem à *S. Georgie* insula milliariibus. *Fayael* sita est, cuius circuitus 17. vel 18. milliariibus clauditur, rebus ad victū spectantibus, abunde felix: vt inde commeatus permultū nauibus in Tercerā deportari soleant. Sed & pastelū inde Anglicæ

*Villa portu-
ra.*

glicæ naues plerunq; auehunt. Apud ciuitatem, *Villa porta* dictam statio nauium primaria est: an arx seu castellum adiacet momenti non adeo magni, nec etiam ad vim vllam sustinendā idoneum. Cum enim aliquando inquilini arbitrarentur, ad defendendā insulā se ipsos satis validos esse, milites præliarios inde eduxerunt & dimiserunt, quod & locus & victus deficere ipsis viderentur. Ex insula Gratiōsa ergo cum Capitaneus *My Cordillā* inuaderet, primò quidem ad reprimendum ipsum animum & vires collegerunt insulani. Paulo post tamen animis ipsorum in contraria actis, cum resistendi porro nullum modum assererent, ipse Capitaneus insulam occupans castellum diruit & vastauit, & tormēta ibi inuenta mari merfit, paucasq; Carauellas secum è statione abduxit. Qua re à rege cognita, primatibus aliquot capite plexis, ex *Tercera* nouos milites eo iterū induxit, qui insulam tuerentur, & reædificatum castellum præsidio certiore defenderēt.

*Belga Fay-
el incolunt.*

Incolæ *Fayael* plerique ortu primo *Belgæ* sunt: lingua tamen Lusitanica vtuntur, quam longi temporis assuetudine sibi familiarem reddiderunt.

Ab *Fayael* tribus, à *S. Georgie* quatuor, à *Tercera* vero duodecim milliariibus insula *Pico* sita, longitudinem 15. milliaria habet, à monte excellentissimo ita dicta: quem arbitrantur pleriq; *Pico* monte in Canaria multò sublimiorem. Coelo sereno iste mons in *Tercera* adeo expresse conspicitur, vt vix ad stadia aliquot distare videatur, cum interim vltra 25. milliariib. absit. Caput seu vertex montis longe vltra nubes exprogitur, ita, vt stantibus desuper infra illæ subesse liquido videantur. A quo monte ob id insula valde celebris & late famosa est, & in super rerum necessariarum omnium ferax, comætu ministrando insula *Fayael* nō est inferior. Sed & varij generis ligna præstantissima promit eadem, & maxime lignum *Feixo*. Vnde propter vbertatem summam multæ Carauellæ nauesq; aliæ minores assiduò extrui solent. Incolis frequētata est salis numerosis, qui pecuaria re & agricultu viteque plantanda victum parant. Nam & vinum in hac vbertim prouenit, & bonitate cæteras insulas omnes exuperat. Aurantia fert eadem sapidissima & suauissima, vt in Lusitania eadem in pretio maximo habeantur, adeoque singularis honorarij loco primoribus præsententur.

Sed cum *Angra Tercerae* insulæ ciuitas primaria & reliquarum quasi regina quæpiam sit: eius imaginem lectori communicatam ob id volumus, qua omnes eius plateæ, propugnacula, portus cum adiuncto monte *Bresyl*, vbi excubias assiduas fieri diximus, quasi typo quodam oculis proponuntur.

Caput VII.

De Insulis Coruo & Flores.

*Coruo &
Flores insu-
la.*

TERCERA versus Occidentem ad insulam vsque *Flores* milliaria 70. numerantur: quæ ipsa 7. milliaria magna patet, & à Lusitanis habitatur, præter Pastelum nulla negotiatione celebris est: at armentis tamen pecoribusq; aliis abūdat. Regio ipsa patens omnibus accessā est, tum Anglis, tum extraneis aliis. Incolæ enim viribus minores sunt, quam vt impellentes arcere possint. Ab hac insula versus Aquilonem milliari vno distat *Coruo* insula, exigua & angusta vix tria milliaria lata, quæ & ipsa à Lusitanis habitatur. Inter quam & *Flores* Angli plerumque in insidiis se continentes, naues aduentantes operiuntur. Qua causa in consuiuo habitantibus nihil fere tutum est, sed rapinis omnia prostant. Sed de *Azores* insulis hæc propter sciendi cupidos dicta sufficiant.

Caput VIII.

*Memorabilia quadam, quæ meæ in Tercera commora-
tionis tempore gesta sunt.*

CTOBRIS 2. die An. 1589 in Terceræ Campo haud procul à *Duo fulminei.*

Villa da Praia duæ personæ fulmine tactæ & confectæ sunt. Eiusdem die 19. in Tercera 14. naues Hispanicæ ex India appulerunt, Cochenilla, velleribus, auro, argento, gemmisq; onerata. Quarum, cum primum solueret, vno comitatu 50. fuerant. Sed iuxta Hauanam 11. merfis & absorptis, ceteræ procellis turbatæ & disiectæ sunt. Postero die harum nauium adhuc vna cum Terceræ appropinquaret, obuia nauî prædator

ria Anglica trib. saltem Falconettis armata, inuasa est. Etsi vero Hispania tormēta 12. haberent, nihilominus tamen nobis ex insula prospectantibus & attendentibus debio Marte diu ille colluctatæ sunt. Quod cum insulæ Gubernator videret, scaphis binis illico sclopctariis refertas in illorum auxiliū emisit. Qui tamen priusq; propius aduenissent, Angli nauem Hispanicam iam dū tormentis suis adeo concusserant, vt plenis velis ea sub aspectum nostrum tota subsideret & mergeretur, nec bonorum quicquā inde redimeretur. Aestimabatur ea pretio 200000. Ducatorum: quæ opes vniuersæ misere periere, nec Anglis ipsis victoribus obtigere. Attamen illi ex subsidēte nauî homines circiter 30. exemptos suæ nauî imposuerunt, quos saluaturi in littus euehebāt, & recta altū mare repetebant. Ceteri vniuersi vna cum nauē submersi sunt, quorum vltra 50. fuerant, & in his multæ mulieres & monachi, quos Angli cum eripere possent, ex causâ tamen detrectauerant.

Octobri 27. dictæ 14. naues Tercera iterū soluerunt, *Sebiliam* versus nauigantes, postq; necessariis omnibus sese instruxissent. Quæ tamen, cum iam littus Hispanicum fere attigissent, ab Anglis insidiantibus obrutæ, captæq; vniuersæ (binis exceptis saltem, quæ se fuga eripuerant) in Angliam missæ sunt. Circa tempus istud Capitaneus *Mij Cord* cum Regia nauî & sex aliis illas omnes insulas peruagabatur, & Angræ stationi aliquoties ita prope admovebatur, vt & omnes in nauibus facile nosceretur, & sclopctis ex castello, si libitū fuisset, commode feriri possent. Quibus locis cum *Mij Cord* integros binos menses prædando & insidiando consumpsisset, quicquid nauium bonorumq; cœperat, illico in Angliam amādauit, & insulas hoc pacto grandi terrore concussit. Triduo vel quadriduo post, quam *Mij Cord* ex insula *Faijael* abiisset, inibi naues Indicæ sex appulerunt, quarū præfectus *Iuan Dirriues*, cum in insula auri argentiq; 40. milliones exonerasset, naues cōmeatu & necessariis aliis festinanter prouidens, ne fors longiore mora ab Anglis oberrantibus prehenderentur, littore trepidabundus illico soluit, & bono prosperoq; vento in *S. Lucas* insula appulit, vt eius Angli ne vestigiū quidē olfecerint.

Mense Nouembri *Terceram* naues duæ magnæ ingressæ sunt, quarum vna *Almirans*, altera *Vice Almirans* istius classis fuerat, quam auro argentoq; oneratam paulo ante tempestatis iniuria disiectam dissipatamq; diximus. Hæ binæ ærumais infinitis exercitiæ, variisq; turbinum erroribus actæ, nullo præsidio alio, q̄ nauteam exigendo sese iam seruauerant, millies Anglicarum nauium occursum sibi imprecantes, vt hoc modo saltem vitam tenerent, & in illorum manus bona omnia vitro citroq; deponerent. Et licet eodē ipso tempore Capitaneus *Mij Cord* in confinio illo quoquouersum peruageretur, nihilo tamen minus eorum conspectum nunquam attigit: dum tandem illæ inexhaustis laboribus exantlatis portum seu stationem Angræ tenerent. Ibi ergo onere suo alleuiatæ festinatione maxima sunt.

*Angli nauē
200000 Du-
catus asti-
matæ mer-
gunt*

*Angli na-
ues aliquot
capiunt.*

*Auri 40.
milliones
Angli præ-
repta.*

Hæ naues quinque millones Argenti, in frustra 8. vel 10. pondo distributi aduexerant: vt vniuersum littus orbibus argenteis, cistisque, monetis Regalibus 18. baziorum confertis quasi contactum esset. Millio vero quæuis decies centum millionis ducatis æstimabatur: ad quam tamen summã vna allatæ margaritæ, aurum, & gemmæ aliæ non cõnumerabantur. Huius classis Admirans *Aluarez Flores de Quimones* morbo Neapolitano decumbens grauitè, & ob id in littus è nauis exportatus, à Regia Maiestate datas literas ostēdebat, quibus vniuersi Oceani, nauium omnium, omnium insularum & terrarum, ad quas appulsurus esset, summus præfectus seu Capitaneus cõstitueretur. Qua causã à Terceræ Gubernatore quoq; honorificentissime exceptus erat. Hi itaque collatis cõsiliis decreuerunt, vt vacuæ naues illæ, militibus præsidiariis munitæ ex Tercera aut Vlyssobnam aut Sebiliam recta pergerent, Regique statum omnem panderent, curarentque, vt primo quouis tempore expositum argentum firmioribus & nauibus & præsidiis aucheretur, ad cuius tutelam Aluarez interea in Tercera subsisteret: cum & ipse pro sua persona vltra 60000. ducatos in perlis possideret, quas

Capitaneum
Aluarez
60000. ducatos possidet.

monstratas nobis, vel vendendas, vel aromatis permutandas, vel literis collybisticis soluendas, deferebat. *Naues* dictæ geminæ, ducentis vel trecentis hominibus, tam nautis quam militibus oneratæ, in via tempestate aduersa ita subagitatae sunt, vt prætoria contracta cum omnibus hominibus & mercibus mergeretur, nullo quoquam saluato. Altera vero, postquam prorsum versum disiecta malos detruncasset, apud *Sentuzallia* littora impingens in frustra dissiliit, vix aliquot enatando hominibus ereptis, qui post hanc rem ita gestam denarrarunt. Eodem ipso mense, Indiæ naues duæ aliæ ad milliare dimidium prope Terceram visæ sunt. Quæ cum stationem incurrere iam satagerent, ab Anglica quadam inuasæ & oppugnatae, mutuis tormentorum explosionibus diuini cem colluctari à nobis visæ sunt, & post etiam Indicam vinci capique.

Duæ Hispanicae naues captae.

Ianuario mense, An. 90. Hispanica quæpiam nauis solitaria portum seu stationem ad Terceram ingressa nunciauit, ex Continente Indiæ Hispanicæ classem quandam 100. nauium vno comitatu & societate simul exoluisse, & violenta sæuaque tempestate ad littora *Florida* impulsas naues 99. vno casu periisse, sola illa ex tot ærumnis residua & salua. Quibus quanti thesauri vecti sint, quiuis secum putare haud difficulter queat. Quod si ergo omnium earum nauium, quæ ex Hispania noua, *S. Domingo, Hauano, Capite Viridi, Brasilia, Guinea, &c.* vltra 220. vnius anni 89. circuitu in Hispaniam & Lusitaniam soluerunt, rationem ex annalibus & diariis ineamus, vix 14. vel 15. feliciter ad metam præstitutam peruenisse, reliquas omnes aut funditus interiisse, aut in hostium manus incurrisse, certo deprehendemus.

Naues 99. vniuersa simul.

Vno anno naues Indiæ merse sunt 200.

Sub idem tempus ex Sebilia Terceram 14. vel 15. naues, quæ pleraque Belgicas celoces referebant, veniebant, militibus præsidiariis & instrumentis bellicis omnes instructæ, & argentum simul & Capitaneum de *Flores* regis mandato aucctum missæ. Cum vero tum temporis tota insula perpetuis turbinibus & sæuientibus procellis æstualet, stationem ibi occupare nullo modo potuerunt. Ita enim impetuoso motu omnia agebantur prorsum vrsusque, vt quæ naues aliquot anchoris fixæ starent, violenter ventis impulsæ malos diruere & deiicere cogerentur, nisi extrema quæuis perpeti votum *Sed & Biscaina* quædam huiusdem societatis nauis margini littoris violenter illisa, comminuta est, hominibus tamen ex illa omnibus seruat. Cæteræ ergo altum mare egressæ, quoquo versum dissipatæ, venti & turbinum arbitrio vsque ad 15. Martij circumuehebantur, toto illo interuallo ne vnicum quidem ad anchoras figendas diem idoneum nactæ: infortuniis interim inæstimabilibus concussæ, adeo vt & insulas & auhendum argentum diris execrarentur. Vix ventorum desæuierat vis, cum

Biscaina nauis ad oram littoris contracta.

recol

recolleat ex erroribus, paruulam quandam nauem Anglicam, 20. circiter vasa capientem, adeoque ventorum dominio totam occupatam, obuiam habuerunt. quam itaque hastili manu inuadentes & occupantes, vna secum ad stationem abduxerunt. Signo autem Anglico puppi defixo, adeo superbire videbantur, quasi de tota iam Anglia deuicta triumphum agerent. Iam ergo stationi propius admotis, fortuito duæ Celoces Anglicæ aliæ occurrentes, cum, quod res erat, ex signo triumphali augurati essent, velis incitatis cursum tam rapidum in victrices naues direxerunt, vt pro triumpho vniuersi iam alta voce Misericordiã inclamarent & ingeminarent. Quæ ob id in fuga certo correptæ omnes fuissent, nisi recta Castellum insulæ impulissent: vnde tormentis crebris fulminantibus præsiariis, Angli proram conuertere, & altum mare repetere coacti sunt.

*Anglicana
nis vna in-
tercepta.*

Qui captæ illi naui Angli inerant, hi ex ordine ferreis vinculis gemini colligati & reuincti ad triduum vel quadriduum asseruabantur. Quo exacto Hispanus quidam vexillifer ad eos ingressus est, qui quondam fratrem suum germanum in Angliã casum meminerat. Hunc ergo data hac occasione iam viriliter vindicaturus, districto pugione in vinculis copulatos Anglos in pergula confidentes irruens, paria eorum tria ex ordine nefarie confodit & pertudit. Quod crudele facinus, cum & sibi iam iam impendere duo gemini eiusdem ordinis alij viderent, ne tam proteruis manibus præda miserabilis fierent sese brachiis inuicem complexi vltro in mare desilierunt, & suffocati sunt. Quod facinus inhumanum cum nec ipsi Hispani probare possent, latronem istum in vincula indutum ad regem Vlyssbonam amandarunt. Qui ob id re cognita, captiuum illum in Anglicam porro mittendum mandauit, vt pro arbitrio suo Regina in illum statueret. Cuius iudicij seueritas et si ab ipsius cognatorum intercessione non nihil mitigaretur. attamen capitis amputandi poena ipsi irrogata est. Quæ tamen & ipsa, cum parasceues die Cardinalis Vlyssbonæ esset, à Capitaneis & officariis cæteris vniuersis intercedentibus in gratiam & condonationem mutata est, occifore nefario vita donato.

*Nefarium
cuiusdam
Hispani
pugiferi fa-
cinus.*

Commemorata binæ Anglicæ naues, quæ Almirantem nauem ad ipsum usque castellum insectata fuerat, postquam (vt diximus) retro in altum mare concesserant, Hispanicam aliam nauem corripuere, quæ & ipsa ad dictam classem pertinens, sola in statione desiderabatur. Illam ergo Angli occupantes, quos homines viuos inueniebant, vniuersos in littus citra omnem læsionem exposuere. Qui si crudele signiferi illius facinus in suis commissum pernoscent, longe seueriore poena in eos animaduertissent. Nauis hæc hac vice capta, eadem ipsa erat, quæ paulo ante in Tercera Regis nomine Anglis prærepta & confiscata fuerat. Quæ postea Hispanis vendita, his deinceps profligatis hoc pacto in Anglorum manus rediit.

*Iustissimū
Hispania-
rum Regis
iudicium.*

Martij 19. die prænominatæ naues quarum 19. numerabantur, & Regis argentum in Tercera cum præfecto *Alvarez de Flores Quiniones* aucebant, littore soluerunt. Hæc vniuersæ rebus necessariis apprime munitæ consenserant, rebus aduersis ad extremum usque habitum reniti & contra luctari.

Et quanquam cursum suum recta in S. Lucas insulam portenderent, ventotamen nihilominus in littus Vlyssbonæ adactæ sunt, etsi *Alvarez* contra venti impetum diuersam viam in S. Lucas moliretur. Ab Vlyssbona argentum dein per continentem in Sebiliam tralatum est. Vento itaque nimis propitio & fortunato præter votum suum naues illæ Vlyssbonam delatæ sunt. Quod nisi ita accidisset, certum malum non effugissent. Quandoquidem ad promontorium de *P. Vincente* 20. naues Anglicæ classem hanc operiebantur: quam etiam plenis velis arripuissent, nisi ventis coeptum iter Hispanis etiam præter sententiam turbatum esset.

Eodem mense An. 90. in Tercera cometa seu Crinita stella totas quatuor noctes fulsit, cuius cauda versus meridiem extendebatur.

*Caruella
ad Terce-
ram pessu-
mit.*

Paulo post in Maio ex Angra ad Tercerae stationem Caruella quæpiam ex insula *Fajael*, tauris, ouibus, gallinis, huiusque generis commeatu reliquo multisque hominibus onerata properabat. Quæ tamen aduersis ventis acta, cû clauum procellis violentis confregisset, tota subuersa est, tribus infantibus & monacho quodam ex ea suffocatis. Cæteri enim natandi arte & eorum qui in litore steterant: auxiliaria ope vitam seruauere: omni tamen pecore cû gallinis mersis, & in littus eiectis. Monacho, quem, quod mortuum cum breuiario suo sub axillis presso inuenissent, inter Sanctos numerabant, exequiæ solemnes & religiosissime cum oblationibus & Eleemosynis missisque quam plurimis ritu sucto adornabantur.

Primo Augusti die ex Hispania & Portugallia Procuratori Tercerae literis significabatur, quod ante biennium ex Anglia 12. instructissimæ naues soluisent, hoc contractu, vt earum septem Indiam Lusitanicam, reliquæ quinque Malaccam contenderent. Ex his quinque autem duas ad *Estrecho Magallanes* periisse: tres reliquas saluas littus *Malacca* probe attigisse. Quid vero ibi actum appulissent, nulla significabatur. Septem vero alia promontorium *Bona Spei* exuperantes, Indiam feliciter viderunt. Ex qua littus de *Malabar* incurrentes, sex Malabarorum Celoces oppresserunt siue ceperunt: quas tamen liberatas iterum dimiserunt. Pari ratione & triremes duas Turcicas, per *Estrecho de Mecca* & mare rubrum penetrantes, interceperunt. Ex quibus cum naues suas aromatibus seu speciebus impleuissent, his relictis ad metam sibi præstitutam properauerunt. Quo vero præcise loco id factum sit, nullo explicite documento sciri potuit. Rem tamen ita actam fuisse, à Vicerege Indiae Venetias primo, & post in Madrid expresse nunciatum est.

*Martinus
Furbischer
classis An-
glicæ præfe-
ctus.*

Aug. 7. è Tercera procul classis quædam Anglica 20. nauium conspecta est, quarum quinque Reginæ signum proferebant. Huius classis, vt postmodum comperimus, summus præfectus *Martinus Furbischer* erat: qui naues ex India Hispanica aut finitimis illi regionibus venturas operiri venerat. Quæ res insulanos, comprimis qui in *Fajael* sunt, timore non leui percussit. Cum enim Angli ad istius insulæ Gubernatorem tubicinem ablegassent, qui vinum, carnes, & ad commeatum spectantia reliqua amice, & non nisi pro numerato pretio pacifceretur: tum insulani legatum non cû pace solû non admiserunt, sed & è medio penitus sustulerunt. Quo nuncio ad Anglos relato, cum iniuriam hanc acerbissime ferrent, insulani liquido renunciauerunt, vt se quam optime possent, prouiderent. Nec enim se vim illam ita simulanter laturos, sed vindicta serua & seuera breui ulturos esse. Cui denunciationi, etsi Gubernator reponeret, se Regis gratia hoc loco constitutum, quæ ad insulam defendendam cunque factura essent, pro iuramento suo virili nisi moliturum esse: nihilominus tamen non omnino à metu vacui præsidium & auxilium à Tercera sollicitarunt: quod ab ea missis pulueris tormentarij aliquot scaphis, tormentis & cæteris necessariis, facile impetrarunt. Ita ergo Anglorum institutum iterum infectum redditum est.

*Naues 80.
contra Na-
uarræ m-
missa.*

*Ioan. Har-
ckles An-
glicæ clas-
sis Cupita-
neus.*

*Capitane-
us Draco
40. nauib.
classis cõ-
tra Nauar-
ræ mif-
sam operi-
tur.*

Aug. 30. die ex Portugallia pro comperto nunciabatur, ex *Carungia* naues 80. commeatu, præsidiis bellicis, pecunia & militibus abunde plenis versus Britanniam soluisse, Catholicis contöderatis contra Regem Nauarræum in Gallia opem & auxilium latum. Eodem ipso tempore duæ Cymbæ Belgicæ ex Portugallia prope Terceram nauigauerant. Quæ in interiore pelago à quatuor Anglicis nauibus, quarum præfectus *Ioan Harckles* fuerat obrutæ, breui tamen citra læsionem omnem liberæ dimissæ fuerant. Hæ Terceram vectæ affirmabant, istarum 4. nauium quamlibet 80. tormentis munitam esse, & Capitaneum *Dracum* cum triremibus & Liburnicis 40. in Canali Anglico classis dictæ ex *Carungia* insidiari. Præterea & 10. alias naues Anglicas ad promontorium *de S. Vincente* excu-
bare,

bare, vt, si quæ fors ex insulis naues elaberentur, illas impeterent & expugnarent. Quibus omnibus rebus animi insulanorum non leuiter concussi sunt. Ita enim secum putauerant, si Angli classem Hispanicam non attingerent, & à præda petita aberrarent, fore, vt frustrata sua vota insulanorum bonis inuasis supplerent, ne cum pudore & irrisu ad suos reuerterentur. Qua causâ excubiis vndique accuratissimis ordinatis, ad regem de omnibus præficiæ significauerunt.

Primo Septembri in Insulam S. Michael celox Lusitanica ex Brâsilix portu *Pernanbuco* intrauit, nunciâns inibi prætoriam nauem classis Lusitanicæ ex India incurrisse, quod à S. Helenæ insula denians, necessario cursum suum in Pernanbuco tenere coacta fuisset: quamuis id propter vermiculos, eo cursu naues erodentes sub comminationem grauissimæ poenæ regio edicto cautum esset. Nauis ista, *Bernardin Riceyro* dicta, prægresso anno 89. cum 4. aliis Carauellis Vlybna soluerat: è quorum numero quatuor saltem Indiam attigerunt: de quinta interim nullo documento captato, vt periisse illam plerique arbitrantur. Quatuor superstitis modo dictæ pro voto feliciter Lusitaniam tenuerunt, etsi prætoria valde infirma: quod à binis Anglicis nauib. Celocibus obuiis impetita diu tormentis concussa fuerat, multis in ea hominibus cæsis. Quæ tamen diu dubiam Martis aleam experta, hostili manu se tandem eruit.

Eiusdem mensis 5. die ex Coruo insula *Carauella* vna impulit in Tercera vltra 50. hominibus onerata, qui omnes ab Anglis spoliati ibi in littus exponebantur. Hi ex India Hispanica pridem soluerant, recensentes nobis, quod præter istam nauem Angli adhuc 4. alias interceptissent, cum *Carauella* Regia adhuc vna: & quod Anglicarum nauium ad 40. in insidiis latecerent, quarum industriam & occursum ne vna quidem Cymbula euitare queat. Qua causâ nulli Lusitanicarum nauium illam insulam tenere licere, sed per altum Oceanum ad 40. vel 42. gradus Vlybna contendere. Sed & promontorium *S. Vincente* ipsius ideo declinari, quod ab Anglis, vniuersum illic loci Oceanum tenentibus, tutus transitus nullus sit.

Angli indies naues captant.

Rex itaque classem Hispanindicam, quæ in *Hauana* substiterat, & inde in Hispaniam cogitaret, vt ad futurum vsque annum ibi commoraretur, edicto admonuit, ni cum iactura & detrimento maximo præda dari Anglis malent.

Decimo nono dicti mensis die Vlybna in Terceram *Carauella* vna appulit, officarium quendam aduehens, qui Regis nomine ex *Malaccana* nauis seruata & redempta bona curaret, & inde auferret, quorum nos causâ tam diu ibi substiteramus. Ex *Carungia* etenim *Don Alonso de Bassam* cum 40. triremibus & liburnicis soluerat, vt in Insula classem Indicam præstolaretur, & bona *Malaccanæ* nauis ad ostium Vlybonæ sarto comitatu deduceret. Hæ verò cum nauigando aliquot dies exegissent, ventoque perpetuo aduerso vterentur, insulam tenere nullo modo valuerunt, binis saltem exceptis, quæ à classe reliqua disiectæ fuerant. Quæ tamen, cum classem totam in insulâ non offenderent, ad illam requirendam breui iterum ibi soluerunt. Temporis interea Regis consilio mutato, classi Indicæ (vt diximus) ad futurum vsq; annum subsistere, Capitaneo vero *Don Alonso* in *Carungiam* redire mandatum erat. Id quod ille nulla mora quoque confectum dedit, etsi nec insulam vel è longinquo attigisset, & quos in Coruo Anglos morari sciret, ne semel quidem aggressus esset. Hoc itaque pacto nauis *Malaccanæ* bona aucti iterum ad sortem meliorem dilata est, nobis interim nolentibus volentibus, vt dicitur, *Patientia per Forza* habentibus.

Octobr. 23. *Tercera* *Carauella* vna propinquabat, ex Vlybna nunciâns, eodem 90. anno in Indiam quinque naues ex Lusitania soluisse, quarum tamen 4.

G

(cum

Matthias Albuquer-
cus. (cum quatuor menses integros tempestatibus actæ oberrassent) in Portugalliam redierunt. Sola prætoriam quam *Matthias Albuquercius* moderabatur, cursum promouens, in Indiam delata est, postquam vndecim mensibus in aperto Oceano obuolitasset, valde tamen nuda & lacera. Ex nauigantibus interea 280. obierat: sicut id ipse ad Cardinalem in Vlyssbonâ misso catalogo nunciavit, cui singulorum nomina vt etiâ successû nauigationis, & omnes labores euictos hac causa inferuerat.

Naues rursus aliqua ab Anglis occupata.

An. 1591. Ian. 20. Terceram ex Portugallia nunciabatur, ab Anglis nauem quandam interceptam esse, quæ mandatû Regis ad Viceregem de nauibus reuersuris habuerat. Hæc tantis onerata bonis & diuitiis fuerat, vt numeraræ signatæq; pecuniæ ad 5000000. Ducatos, in moneta Regali 18. baziis æstimata veheret. Hęc Nouembri mensē An. 90. ex Vlyssbonæ confinio soluerat: & ab Anglis oppugnata, cū longo tempore sât viriliter restitisset, tandē deuicta cum omnibus hominibus in Angliam deducta est: vbi tamen illi nude dimissi, hinc Vlyssbonâ se receperunt. Nauis præfectus primo quidē introitu in vincula coniectus fuerat. Verum quod innocentia suæ assertionem probabilē faceret, breui iterum dimissus est. Consimiliter eodem tempore nauem quoq; aliam, ex *Mijna* auro oneratam: & item duas alias, pipere & aromatibus onustas in Italiam vela facientes interceperunt, quarum solius piperis pondus 170. ducatis æstimatum fuerat.

Terramotus in Insula S. Michael.

Iulio mensē an. 91. in S. Michael insula Terræ motus desubito coortus, à 26. Iulio vsq; ad 12. Augusti durauit: vt toto illo interuallo ædiû habitatio nulli secunda esset, sed campis vniuersi se dedere cogerentur, vbi ieiuniis, precationibus & plantibus iteratis euentum expectarent. Misera ruina ædes quamplurimæ decutiebantur. Sed & Ciuitas quædam *Villa Franca* funditus cum omnibus Cœnobiis & ædibus aliis euersa, hominum ingentē numerum contriuit & cōminuit. Terram aliquam multis immenso patore locis dehiscuit, rupesq; & saxa à loco vno in aliū conuoluta sunt, & præalti montes subsedere ita, vt terra plana fieret: vt ista cōcussione violenta naues quoq; in statione fixæ tremcrēt & mitarēt. Inter cætera scaturigo insignis quæpiam est terra prorupit, quæ cum quadriduo integro aquam pellucens & limpidam expuisset, post obturata iterum confidit. Sed & ex ipsis terræ sinibus cauernisq; tātus fragor & crepitus obauditus est, vt aliquot Cacodæmonum myriades ibi confremere verisimile esset, multiq; hominum ex desperatione morerentur. Adhæc Tercera insula ipsa quoq; quater tremore valido concussa adeo est, vt tota euersum iri videretur, etsi dāno nullo afficeretur notorio. Huiusmodi terræ concussiones hisce in insulis frequentes eueniunt. Et vix ante 20. annos elapsos tota insula S. Michael tam valido motu contremuit, vt ab illo mōs quidam prope dictam ciuitatem *Villa Franca* situs, ex dimidio deiectus, illam totam terra obruerit, & hominum numerum ingentem oppresserit.

Villa Franca ciuitas euersa.

Augusti 25. ex *Farol* Regia classis 30. nauium, tam *Biscainarum* quæ Lusitanicarum Hispanicarumque in Tercera appulit, Celoces Belgicas adhuc decem, Vlyssbonæ in Regio seruitium coactas, & alios item lembos Patachiasque secum adducens, quæ classi ipsi in comitatu essent, & maris statum omnem percontarentur. Classis hæc naues ex Hispanica India venturas expectatum & sub salua guardia deductum Celoces vero Malaccanæ nauis submersa bona Terceræ impositum, & Vlyssbonam auctum venerant.

Richardus Greenville à suis desertus Hispanis capitur.

Septembri 13. classis ista ad insulam *Coruo* appulit, quo loco Anglorum circiter 16. naues Hispanicam superius dictam classē ex India venturam operibatur. Regia ergo classe tam instructa & valida animaduersa, summus Anglorum præfectus *Thomas Haruuart* extemplo edixit, vt nec nauium quampiam harum adorirentur, nec citra expressum mādatum loco cederent. Nihilominus tamen interim Vice Almirans *Richardus Greenville* nauem suam *Revenge* id est, vindictam dictam, in classē Hispanorum mediam impellens & adigens, tormentis ex omnī latere

latere prorsum vorsum displofis hostes damno nō leui affecerat, ratus, quos proximos habuerat, vna secū hanc aleam intrepide tentaturos. A quib. tamē fœde destitutus, mediis periculis iam non aberat. Hispanorū itaq; septem vel octo naues cum vncos tabulis iniecissent, iam propius conflictum nouabant feruidissimum. Quibus tamen ipse ne latum quidem vnguem cedens tam pugnace fortique manu conseruit, vt pugna ad horas vsque 12. viriliter protracta, naues adhuc binas in solidum comminueret & mergeret. Tandem tamen & numero & viribus minor, cum Hispanorum detrimento maximo eneruatus & captus est. Qui vel maris vertice, vel pugnae feruore extincti Hispani fuerant, fere 400. fuerant: Cum Anglorum interim vix 100. occubuissent, cum *Vice Almirante Richardo Grenvill*, qui tormento cerebrum læsus, eo vulnere postmodum occubuit. *Captus Grenvill* in *Generalis Hispanici* præfecti nauem *S. Pauli* nominatam, illatus, à Chirurgis Hispanicis curat⁹ & deligat⁹ erat. Quē et si *Don Alonso* nec ad alloquiū nec ad visum admitteret: à nobilibus tamē & Capitaneis cæteris visitatus, ppter præsentis fortunæ consolationē accepit amicam, nimirum eius summam constantiam & animi magnitudinem plerisque admirantibus. In decumbente nullum vsquam animi mutati signum apparuit. Qui tamen iam mortis horam præsentiens, quasi nulla parte infirmus in hæc fere verba linguæ Hispanicæ prorupit. Ego Richardus Grenvill animo pacato & optime sibi conscio iam morior, qui, vt fidissimus miles, pro patria, Regina, Religione, & honore honestissime depugnaui: vt iam cum gaudio & alacritate ex hoc corpore exiliam, vno isto monumento contentus, quod strenui & generosi ducis æternum nomen consecutus sum. Cæteri vero mei non socij sed desertores improbi, quod tyrannos & nefarios perditores se præstiterunt, ea causa omni vitæ suæ curriculo infames & contempti oberrabunt, & tandem cum ineluibili infamia posteris relicta animam suam cruentam deponent. Quibus verbis nouissimis cum admiranda constantia expirans, in mare defunctus exturbatus est.

Rich. Grenvill obitus constat.

Richardus hic Grenvill nobilitatis ex Anglia primariæ erat, quotannis de patriis bonis ingentes redditus sortitus. Animi tamen inquieti & ad bella cædesque valde propensi erat: adeoque creditus huius vnus impulsu Reginae sua officia addixisse. Multis egregiis facinoribus patris apud plerosque magni nominis erat, sed iuxta tamen strenuus & immitis, & ob id vel apud suosmet exosus & formidatus.

Genus & ingenium Grenvill.

Nam postquam vt supra dictum est, classi se Hispanicæ solus immerfisset, & nauta reliquas pone subsistere videret, naues, maius velum decidi iubens, nauem ad fugam capeffendam conuertere satagebat. Quod attendens *Greenvill*, suspendium tum illi nautæ tum cæteris omnibus, quicumque manum huic rei imponerent, serio comminatus est. Quod eius violentum mandatum tum ad pugnam vrgendam, tum se dein captiuos dandos ipsi causæ fuerat. Naturæ & complexionis erat tam solidæ & firmæ, vt, si quando, fors cæteros Capitaneos conuiuio adhibuisset, tria quatuorve vitra vino completa & absorpta, ipsa deinde pro ludo dentibus contrita & minuta degularet, dentibus interim labiisque sanguine diffuuctibus, nec porro noxam vllam sentiens. Cæteri captiui Angli, vt militum Dux, ipsi milites, & nautæ partito nauibus illis cedebant, à quibus singuli capti essent. Ipsæ naues autem, hac victoria partæ, pleræque deformes & fractæ fuerunt, militibus sauciis vsquequaque confertæ: vt hac causa in Terceram ad vulneratos sanandos & naues refarciendas contendere omnino cogerentur. Classis interim Hispanica cætera in coruo subsistebat, naues venturas expectans vsque ad septembris diem vltimum: quo cum collectæ naues 140. fere conuenissent, & iam vno comitatu in insulam Terceram vela facere vellēt, derepente tanta tempestas cum furente turbine concitata est, vt similem nullius

Greenvill corporis robust.

Inaudita in Tercera tempestas.

hominis memoria fuisse, insulani liquido deierant. Oceani æstu in solam Ter-
ceram funditusmersum iri videbatur, vndæque maris crepidinibus tam alto ru-
ctatu illidebantur, vt & pisces simul innumeri in Continentem excuterentur.

*Multa na-
mes occurrunt.*

Tempestas hæc inusitata labrocera permixta ad dies 7. vel 8. violenter continua-
bat, vt ex oberrantibus nauibus ad Terceræ saltem littora vltra duodecim misera-
biliter perirent, ne de iis quid dicam, quæ aliis & disiectioribus locis illisæ perie-
runt quâ plurimæ. Nam postquam dein sedata hæc tempestas fuisset, diebus 20.

*Reuenge
nauis.*

integris præter extrahendos & expiscandos homines nihil actum est, qui rupibus
& littoribus maris adhærescerent. Inter mersas istas naues *Reuenge* quoque An-
glica nuper capta fuerat, quæ saxo littorali violenter illisa, frustillatim contracta

*Columba
alba nauis.*

subsedit. Harum in numero Belgica quoque Celox vna fuerat *Columba* alba di-
cta, cuidam Cornelio *Martins de Schiedam* Hollando propria. Qui cum præfe-
cti serio mandato iuberetur, vt in procul iam conspectam Terceram recta im-

pelleret: ipse videns huius facti incuitabile periculum, præfecto hortator fuit,
vt ad vndiquaque prominentes scopulos cautius attenderet, & nauem cum vi-
ris omnibus certo interitu non obiiceret. Sed de hac responsione à præfecto acriter
obiurgatus, & adactò baculo probe depulsatus, quod noluit, in communem
omniū cladē parere coactus est. Pleno ergo cursu in Terceræ fines nauis directa,

*Casus mis-
rabilis Ca-
ni patris &
filij iuuenis.*

prædictis scopulis haud segniter inserta obhæserat. Quod videns nauta *Cornelius
Martins*, vir senex & canus, filij sui eadem naui vecti, collum amplexus, cum
osculum ei nouissimum attulisset, admonuit, ne de patre suo porro quicquam
angeretur, sed hoc vnum ageret, vt se suamque vitam propriam enatando ser-

uaret. Tu enim mi fili, dicebat, & iuuenis & robustus, euasionis spem aliquam
in te ipso habes. Ego vero victus & infirmus iam senex, si mergar quidem, dāno
nulli futurus sum. Quæ verba cum vberibus & feruidissimis lachrymis vix præ-
fatus esset, nauis saxis & rupibus illisa violento crepitu comminuta dissiliit, ad-
co, vt ad latus vnum pater, ad alterum filius excuteretur. Quo facto, etsi proximi-
mum quodque tum omnes arriperent, maris tamen immani æstu turbante vix
15. vel 16. ex omni numero sese seruarunt, & hi ipsi quidem tum brachiis tum
cruribus adhuc fractis aut læsis. Quorum è numero nauis dicti filius quoque fue-
rat, cum pueris Belgicis fere quinque patre iuuenis, vt & ipso instigatore præfe-
cto cum Hispanis & militibus cæteris omnibus maris aluo absorptis. Cæteras in-
sulas fortuna haud æquior exercebat: quandoquidem in *S. Georgie* insula duæ: in
Pico & Gratiola tres, naues pessumiuerunt, ne de tabulis & fragmentis nauium quid
dicam, quæ aliunde ad has insulas tam immensa copia inuecta fuerant, vt vni-
uersum mare illis quasi totum obtectum esset. Ad *S. Michael* insulam naues qua-
tuor perierunt. Intra hanc & Terceram tres adhuc aliæ mergebantur, ita vt vtrin-
que suffocandorum clamor & planctus obaudiri posset. Aliæ patulum mare te-
nentes, velis antennisque omnibus contractis, nihil mitius habitæ fuerant. Vt
ex tota illa 140. nauium Hispanicarum classe vix 32. aut 33. Hispaniam & Lusita-
niam attigerint. Et hæc tamen ipsæ infinitis prius ærumnis & distractionibus con-
cussæ: adeo vt portus illos nunquam binæ coniunctæ incurrerint, sed semper
singulæ indies singulas consecutæ sint. Iam quis iacturam hanc tot & nauium &
mercimoniorum merforum secum sufficienter expendere possit? *Reuenge* itaque
nauis captio Hispanis damno non inficiabili fuit: quæ vna post se tot ærumnas
traxit, vt nullo posteritatis æuo commode obliterari queat. Sed Hispanici furoris
& superstitionis tyrannicæ has meritas Dei pœnas esse, & omnes pronunciarunt,
& rerum omnium successus docuit. Cum enim ex Hispanica India 50. primum
naues vna societate soluissent, tempestate rapida illico 35. concussæ, funditus pe-
rierunt, vix 15. ex illis seruatis.

*Ex 140. na-
uibus vix
& agre 33.
seruata.*

*Naues 35.
merguntur.*

Ex famosa illa *S. Domingo* classe dein, ad ostium portus *Hauana* naues 74.
mersæ

mersæ sunt, inter quas & Admirans & ViceAdmirans non vltimæ fuerant. Ex ter-
 ra firma Indiæ naues binæ auro oneratæ, Anglis præda datæ & captæ sunt. Prius
 quam Hispanica classis in insulæ *Cornu* admoueretur, Angli iam distinctis vicibus
 naues Indicas vltra 20. occupatas in Angliam commiserant. Quæ omnia do-
 cumenta haud obscura vindictæ diuinæ sunt, qua Hispanicam crudelitatem
 non nihil coercere statuit, dum deploratam cœcitatem illorum totali interitu
 castigaturus sit.

*Naues Indi-
 ca 74. per-
 eunt.*

*Angli 20.
 naues capi-
 unt.*

His ergo & similibus gestis, aduersitatibusque gliscentibus bona residua
 Malaccanæ nauis iterum prohibita auehi, morâ nobis longiorem crearunt, no-
 uum Regis mandatum ob id expectantibus. Quod tamen cum curatores piperis
 & reliqui mercatores, qui bona sua in Tercera ex mersâ Malaccana nauis tueban-
 tur, longius protrahi, & indidem novos pretextus asseri viderent: Regiæ Maiesta-
 ti missis & subscripto libello supplicarunt, vt eius permissu & venia, cui libet suo &
 arbitrato & sumptu bona sua auehere liceret. Quod tandem vt à Rege impetra-
 runt: sic iussi sunt, Terceræ omnia bona recensere & consignare, & ea sub fideius-
 soris certi conductu Regij vectigalis causâ Vlyssonæ in fornicem Indicum (do-
 mus mercatoria Regis est) deponere. Sic ergo mercatores *Vlyssingensem* quendâ
 conduxerunt, qui merces & aromata omnia (pipere excepto, de quo auehendo
 nullum Regis adhuc consensum habebant) nauis imposita in Lusitaniam traji-
 ceret. Nauis hæc ad finem mensis Nouembris in Tercera appulit quidem: sed
 nihilominus tamen illam prima quavis tempestitate onerari, & ab insula mo-
 ueri, alacriter laboratum est. Eo enim tempore viâ ab Anglis tutiores fuerant.

Iam ergo nauis & mercibus dictis, & necessariis aliis omnibus onusta, è Ter-
 cera Vlyssonam versus bono auspicio soluimus: quo etiam, vix exiguis aliquot
 tempestitatibus acti, nihilque quicquam præter decem Hollandicas naues, fru-
 mentum *Ljornam* in Italiam vehentes, in occursum nacti, gratia diuina Ianua-
 rij 2. ann. 92. optate appulimus, ex quo loco ego ante annos nouem primum in
 Indiam solueram. Ibi ergo rebus meis expedite confectis, 17. Iulij versus *Sentual*
 profectus, naues aliquot Hollandicas ibi offendi, cum quibus 22. eiusdem men-
 sis die auectus, propter aduersum ventum, altum tenentes Hollandiam affecta-
 ui. Nauium sociarum erant duodecim. Cum ergo 27. Iulij perpetua tempesta-
 te ageremur, nauis nostra in aliam tam violento impetu impingebat, vt sub-
 mersionis periculum modo non extremum profaret. Alterius enim nauis an-
 tenna malo nostro tam præfracta insultu illidebatur, vt ab eo comminuta &
 contracta, nauem segniorem, & ob id post nos subsistentem faceret. Sed socie-
 tatis nostræ & alia hiaribus aliquot findebatur, vt gubernator illam in littus age-
 re omnino cogere.

*An. 1582 2.
 Ian. Lunat-
 schetanus
 Vlyssonam
 appetit.*

Iam ergo decem naues nostræ sociæ, cum 1. Augusti altitudinem maris 90.
 milliarium teneremus, è longinquo naues peregrinas tres videbamus, quæ ta-
 men aspectui nostro se breui iterum præripuerant. August. 4. quatuor aliæ na-
 ues nobis se permiscebant, quas cum *Biscainas* esse auguramur, in eas aliquot
 tormentis effulminatis propulimus.

Aug. 16. vento aduerso adhuc continuante, cum vltra 15. *Passageros* (sunt ij
 homines, qui præter mercatores, nautas, & eos, quorum in nauis aliquid inter-
 est, nauis vehuntur) haberemus, victualia nostra paulatim minui cœperunt. Pro
 proportione ergo frumentum & cætera, quæ victus sunt, ex ordine dispensare
 iam coacti fuimus.

Aug. 18. orta aduersa tempestate nauium nostrarum disiectas tres desidera-
 uimus, ad sequendum tardiores.

Aug. 24. plumbo missis fundum tenuimus, quod nobis gaudio singulari
 fuerat, cum Canalem Angliæ nauigare nos sciremus.

Aug. 27. Cum Canalem iam teneremus, celoces duæ Angliçæ naues nôstras visitatum approperabant: quæ tamen littus breui repetebant. Postero die insulam *Wicht* ad littus perpetuum præternauigauimus.

Chela Anglica.

Aug. 30. ad *Chelas* seu maris aggeres illos peruenimus, apud quos nauium Regina vna anchoris defixa, nobis visis ad littus Angliæ nouit. Postea apud *Doucr* 4. viros in littus exponentes, vento secundo paulatim vti cœpimus.

Septemb. i. Cælo adeo turbido & obscuro nauigauimus, vt terram nullam internosceremus. Circa vesperam nostrorum duo ad nos cymbis redientes significarunt, terram illam, quam teneremus, esse *Texel*, & vt eorum vestigia ponè legeremus, monuerunt. Postea cum cælo sereniore terram & nos videre possemus, arbitrati illam *Texel* esse, quæ tamen *Vheland* erant, illarum cymbarum geminarum vestigia declinantes, rectà visa terre approperabamus: ad cuius tamen muros & littora, tam valido motu illidebamur, vt periclitaremur haud modicè. Vnde primum nos lufos opinione nostra deprehendebamus, maxime cum cæteras naues quoque aliam in *Texel* viam tenuisse recordaremur. Ventus nos ibi vrgebat acerrimus: & ad muros tanto præcipitio inuecti eramus, vt iam in altum repete difficile esset. Sed importuno & insperatoque turbine malo fracto, iam plane decreueramus, in venti commoditatem maiorem anchoris niti. Paulo post vento tamen confidente, omni nisu motuq; nos promouentes, ante Solis occubitum in *Texel* incurrimus, & anchoras ibi iactauimus.

Tormentorũ magister laditur.

Postero diluculo (dies Septembris erat 2.) cum iubili gratia tormentorum magister signum daturus esset, ignis trullæ incendiariæ illapso manum ei dextram totam detruncauit, & aliquot corporis partibus aliis comminuit & collæsit. Quo casu gaudium nostrum ex parte iterum interturbatum est.

Lindschota nus ab annis 13. domum rediit.

Septembri tertio tandem bono successu ciuitatem *Enckhuysen* ingressi sumus: vbi, postquam annos continuos 13. & menses binos cum dimidio abfuissem, matrem meam cum fratribus & sorore saluos incolumesque votiue salutauit. Quibus infinitis pro beneficiis Deo patri æterno, & filio eius IESU CHRISTO, vnà cum S. Spiritu gratia & laus, & benedictio sit, in secula seculorum. Amen.

F I N I S.

INDI-

INDICA HISTORIA,

QVA HOLLANDICARVM NAVIVM CVRSVS, SVCC-
CESSVS ET ACTA CVM EXPLICATIO-
NE RELIGIONIS, MORVM, RITVVM, ET HÅ-
bitationis earum gentium, quas Hollandi adierunt: Quæ item apud eas-
dem numismata, quæ aromata, quæ commercia vſitatoria ſint:
& quo inſuper pretio ſingulæ merces vencent,
accuratè deſcribuntur.

Caput I.

*Cauſæ, quæ Hollandos ad Indiam tentandam
compulerint.*

AIORVM noſtrorum ætate, Candide Lector, Bel-
gica natio negotiationis & mercaturæ exercendæ
cauſa peregrinas terras nullas adiit, ſed ſuo quali-
cunq; quæſtu contenta, ſola ex Hiſpania merces
accuravit neceſſarias: nec arreſta interim nauium
iniqua, nec iniuſtas bonorum conſiſcationes, nec
mercatorum nauarumq; temerarias incarcerationes,
ea qua quidem debuiffet, indignatione ſuf-
ferens. Quæ omnia eo velo prætextuq; ab Hiſpa-
nis quidem agitabantur, quaſi hoſtiũ ſuorum ſub-
diti, inquisitionis cenſuræ omnino ſiſtendi forent:

aut ſaltem, vt Regi, ipſorum officiis opus habenti, gratis abſque mercede ſerui-
rent. Eſſi vero tolerata hæc diutius iniuria Belgio toti certo detrimento incom-
modoq; eſſet: nihilominus tamen ſpe quotidiana futuræ moderationis lacta-
ti, iugum hoc tyrannicum ad annum vſque 1594. patienter & Chriſtianè tulerunt.
Quo currente, cum iniurias indies aſperari, patientiaq; ſua non niſi cumu-
lari viderent, & claſſem regiam iniquis exactionibus & contributionibus ipſo-
rum contra ſeipſos firmari attenderent: damnum id & iam acceptum pridem, &
deinceps porro ſuſtinendum mercatorum quidam trutinantes, de Campania
quadam ſeu ſocietate quatuor nauium in Indiã orientalem emittendarum ac-
curate deliberarunt & conſenſerunt. Quod enim à Luſitanis ex india quotannis
ingentes opes theſaurosq; conuehi pernoſcerent: ideo ſibi hanc quoque ten-
tandam aleam arbitrati ſunt, num forſan cum inſulanis Indis, Luſitanorum do-
minum non agnoſcentibus, conſtantiem & perennem negotiationem paciſci, &
hoc pacto tum Hiſpanorum iniurias declinare, tum vero aromata & mercimo-

*Batauorũ
græuamina
in Hiſpa-
nia.*

*Nauigatio
Batauorũ
in Indiã
ann 94. de-
creta.*

nia cæ-

nia cætera (hactenus ex Hispania ipsis petita & prompta) cum magno statuum & mercatorum Belgij cōmodo & prouentu in Hollandiam rectā trajcere possent.

*Nauium 4-
institum-
tur.* Sententia itaq; hoc pacto rata, an. 1594. mense Maio quatuor naues instru-
xerunt: quarū duæ vasa seu onera 460. tertia 260. quarta (pinas erat, reliquis nau-
uibus officinaria) 25. ferebat. His nomina *Mauritius, Hollandia, Amstelrodamum, &
Columba* indiderunt. Quas postquam 23. æneis, & 43. fulis, & 36. saxamittentibus
tormentis, adeoq; 249. militibus præsiidiariis muniuissent & adornassent, ad vr-
bem Amstelrodamum lustratæ & recensitæ, 4. Martij soluētes rectā in *Texeliam*
vela fecerunt, quo etiam 21. eiusdem appulerunt.

*Ante na-
mum com-
missarius
cōstitutus.* Ego vero, cum iam à pueritia mea visendarū exterarum gentium & natio-
num desiderio tenerer, mirifico à mercatoribus & societate reliqua Cōmissarius
nauium constitutus, 29. Martij cum quibusdā aliis officinariis *Texeliam* profectus
April. 1. nauem conscendi, vt iter præstitutum in nomine Domini inchoarem.

Caput II.

*Quo tempore ex Texelia soluerimus: quid item ab eo loco
vsque ad Cabo de Buona Esperanca nobis
acciderit.*

*Vicht in-
sula.
Heyssant.*

ANI 1595. April. 2. die dictæ 4. naues ex *Texelia* soluerunt
3. quinq; naues nobis in Hispaniam velificantes iunctæ sunt.
4. in Canalem intra Calais & Douer inuecti, cum Angliæ
Reginæ nauis & eiusdem *Pina* collocuti sumus. Ibidem 4. a-
lia è longinquo nobis vela conspecta sunt: quibus ob id Re-
ginæ nauis cum *Pina* sua in occursum perrexit. Ad Solis oc-
cubitum insula *Wicht* nostro conspectui apparuit. ad quam
Anglicæ quædam naues anchoris nisæ videbātur. s. *Heyssant*

prouidimus. 7. Dictæ naues 5. à nobis recesserunt, littus Hispanicū occupaturæ.
9. maris altitudinem 25. milliarium tenuimus. 11. pro nautico ritu sociorum no-
strorū aliquam multos baptisauimus seu initiauiimus: quo loco milliaria 50 à *Ber-
lengas* ad gradus 40. aberamus. Plenis itaq; velis adeoq; vento secundo nauigan-
tes, 14. huius mensis die nauis quædā comparuit *Carauella*, quæ ad *Cabo S. Vincen-
te* properabat. Die ab hoc 2. duæ nobis insulæ cōspectæ sunt, quæ à Porto sancto

*Los Xerxes
de Madera.*

intra meridiem & ortū sitæ erant. Postea parua insula, *Los Xerxes de Madera* nobis
prospecta est. 19. manè insula *Palma, Cenarise, Gomera, & vesperi Hierzo* prodiit, ad
quam cum properare quoddā velum cerneremus, nauem illam concitatus in-
sequentes, homines alloqui, & ad nostras literas ipsis committere satagebamus.

*Buona Vi-
sta.
Maui in su.*

Qui tamen noctis illapsu nobis euauerunt. 25. prope insulam *Buona Vista* traieci-
mus, valde saxosam & scrupulosam. Hinc in *Maui* progressis anchoras mittere vi-
sum erat. Ab occidente insula *Iago* Lusitanis habitata promicuit. Interim cum
disponendis aliquot tormentis occuparemur, nostrum quidam in *Maui* excur-
rentes, ibi ruinosa bina fana cum aliquot ædibus laceris, ab hominibus tamen o-
mnino vacuis offendimus. Insula ipsa vero sitiens & arida, tota fere scopulosa,
prouentum tamen capreolorum, gallinarum barbaricarum auiumq; consimi-
lium haud tenuem habebat. Sed & sale è mari excusso abundat: etsi iste propter
maris humilitatem seu effusionem colligi ægre possit. Orientem versus scatu-
rigo aquæ dulcis prodit, ad quam arbores quædam *Cacas* conspiciuntur. Hoc lo-
co multas capreas captatas, ad nauem aueximus. Postera die in terram denuo
egressi,

egressi, equos. 11. inuenimus. Sed & hic capreis rursus aliquot stratis, & naui ingestis soluentes, cursum nostrum ad gradus. 5. intra orientem & meridiem tenentes, 29. dicti mensis die Solem in Zenith habuimus.

Maij 4. Sole oriente ex altitudine 6. grad. duas Lusitanicas Karakas (naues sunt certi generis) conspeximus, ad quas omissis scaphis percontati sumus, quanto interuallo nos à Continente abesse arbitrarentur. Quæ nos ad 80. milliaria altum tenere responderunt. Dictæ hæc Karakas ante 20. dies proxime elapsos Vlibonæ soluerant, vehentes ex Goa Archiepiscopum 450. militibus, & 150. nautis stipatum, & insuper 18. æneis tormentis munitum. Quibus vicissim de nostro instituto quærentibus, terras nos quætere Regi Hispaniarum nõ subiectas responsum est. Illi ergo nos marmellada & cõfectionibus donantes, à nobis pro recompensatione caseos aliquot & pernas missas receperunt. 9. Maij tempestas nos corripuit, sed non diu perseuerans. 10. è longo 7. naues conspeximus, quas tamen propter malitiam maris nõ nisi à posteri diei meridie attingere potuimus. Earum quinque Belgicæ, & duæ Barckas Lusitanicæ fuerant. Vtrinque ergo nos internoscentes, & honoris gratia aliquot tormenta displodentes, cymbis expositi ad eos aduecti sumus: illis conditaneis quibusdam & saccharo nos donantibus, nostris vero cereuisiam & esculenta quædam alia ipsis reponentibus. Ad vesperam cum mutuo valedixissemus nobis, secuta nocte nauem Mauritium cum Pina nostra desiderauimus: quæ tamen à posteri diei meridie ad nos repetiuerunt. Prætorix nauis supradictarum antegressa nocte à fulmine antenna confRACTA & comminuta erat. Eo tempore fere fluctibus æstuosis ita agebamus, vt ad 5. vel 6. dies retro compelleremur. Cursum tamen in Brasiliam contra venti impetum quocunque nisu promouentes, iter nostrum continuauimus. Venti dicti, hoc loco intra meridiem & ortum fere flantes, nunc quiete, nunc copiosis imbribus (Trubnades Lusitani vocant) permisceri solent: qui tanto impetu & fragore deruunt, vt omnia ab eo pessum itura videantur. Ideoque diligenti cautione opus est, ne securæ naues ab illis opprimantur: sicut secunda Lusitanorum in Indiam orientalem nauigatione accidit, qua quatuor naues ab illis submersæ fuerant. Ab imbribus mare iterum tam placidum & tranquillum apparet, vt gelu totum obductum videatur. Tempestas hæc vltra horam cum dimidia vix durat.

Iunij 4. die Euronoto valde feruido & tranquillo, qui inibi & porro ad Abrolchos totum annum spirat, perreximus vltra lineam æquinoctialem, ^{Abrolchos scopuli marini.} Quæ transcensa nauigantibus necesse est orientem diligenter tenere, vt Abrolchos dictos (scopuli seu monticuli littoris Brasiliani sunt, ad milliaria 30. in mare porrecti) euadere & transmittere possint. Ibi enim qui errat, omissio cursu necessario reuerti cogitur. Dictos itaque scopulos 25. nominati mensis die ad grad. 18. eleuat. Poli Antarct. cum ingenti gaudio præteruecti, vino & epulis diem illum hilariter mutuo confecimus.

Iulij 1. die è nauigantibus nobis primus diem suum obiit: & eodem fere tempore propter perpetuos salitos cibos inter cæteros quoque molestus morbus, Scorbutus dictus, obortus est. 12. Iulij vento prædicto cessante, Zephyri ad grad. 30. spirare cœperunt. Sed & morbus indies inualefcens valde nos afflixit. ^{Scorbutus nauigantes infestat.}

Augusti 1. quædam discretis locis algæ congeries conspeximus, Trombas dictas: quod bono nobis augurio acciderat, præsertim cum & aues quædam rostris albis, & plumis ex cineritio colore variegatis, à terra plerumque haud procul degentes obseruassemus. ^{Aues boni ominis.}

Caput III.

*Quo tempore Cabo de Buona Esperanca apparuerit:
& quid illic regionis euenerit.*

Vg. 2. die dicto vento Septentrionalem plagam versus impellentes, cum in conspectum nobis *Cabo de Buona Esperanca* daretur, valde gauisi sumus. Iuxta littus itaq; contendentes, plumbo iacto 57. *Orgyas* deprehendimus. Sequenti die fluuius quidam conspectui nostro datus est; & ad vesperam C. de Aquilhas, terra depressa & sinuosa apparuit: quo loco *Orgyas* 35. tenuimus. Inde ergo à littore reuersi, in idem tamen 4. August. reuoluti sumus, à tergo depressum illum an-

gulum conspicati, de quo prius diximus. Pina itaq; nostra in sinum excurrens, cum locum anchoris iactandis nullum idoneum inucniret, signo ex tormento dato perrexit, & ad *Baia Aquada de Sambras* aduenit, quæ ventis omnibus præter Septentrionalem exposita, circumquaque terra duplici vestita est. Ad *Orgyas* itaque 10. vel 12. anchoris nixi decreuimus, vt sequenti die viri octo in Continentem è nobis exponerentur, terram illam peruestigatum. Quod cum fieret, scapha, quæ orientalem partem tenebat, ab interitu parum aberat, cum importuno vento in breuia impegisset. Illa tamen inde rursus extricata, cum dicti octo viri nauem egressi, terram illam circumeundo vndiquaque perlustrarent, accidit, vt interea viri septem scaphis relictis appropinquarent, toti atri & nigricantes: qui nostrorum quoque vestigia dein legentes, cum illos attigissent, ab iis linteis, crotalis & speculis, & laneis vestimentis aliis placati & donati, ea, vt nulli vsui sibi futura abiecerunt, vina tamen & biscoctum panem non spernentes. Vespera ergo acclinante, ad naues nostri redibant. Ego interea in breuia seu aridum quoddam inuectus, inibi luporum marinorum, auiumque *Pegnies* dictarum copiam tantam inueni, vt locus illis totus contectus esset. Qui ad nostrum appulsum ne latum quidem vnguem locum mutare velle visi sunt. Illorum ergo ingenti mole confecta, cutis tam solida & dura inuenta est, vt acinace ægre penetrari potuerit. Quibus ob id scapham nostram adimplentes, adque nauem nostram reuersi, illas inter navigationis socios æque partiti sumus. Locus iste, quo lupos offendimus, foetore tetro ita vitiatus fuerat, vt prope fidem narrantium excederet.

Baie Aquada de Sambras.

Marini lupi. Pegnies auis.

Aug. 6. scaphis tribus terram appellentes, cum ego illam percontatum exirem, iucundam eam & odoriferis tum arboribus, tum syluis confertam inueni. Cum aliquousque progressi essemus, è colle quodam nostris ad scapham relictis signum dedimus. Ibi autem vestigia tum hominum, tum pecudum, tum perdicum notantes, frustra quoque speculorum & crotalorum deprehendimus, quæ nigris viris progressa die dederamus. Sed & fasciculum lintei in campum abiecti recollegimus. Incolarum eiusdem loci cum postea ad scapham nostram quidam accessissent, eorum vestigia sequi statuimus. Quod dum faceremus, è conspectu nostro breui disparuerunt, ita per saltus illos & syluas industrie sese propere norant. Quibus tamen mox reuersis, cum signis & nutibus qualibuscunque inuissimus, vt pro ferro, quod ipsi *Cori* vocant, nobiscum pecudes permutarent, petitioni nostræ annuere visi sunt. A meridie itaque adhuc viginti viros littori exponentes, percontati sumus, si fors vsquam apud incolas diuerticulum quoddam nancisci possemus. Sed frustra omnia. Incola siquidem, etsi cum nostris quidem aliquousque promearent, via tamen

Cori Nigra ferrum est.

recta

recta & constante nulla utebantur: sed nostris progressis, iam comites ibant, iam stantibus, iidem in talos considebant. Ita ergo nocte appellente nauem nostram repetere coacti sumus.

Aug. 7. matutino tempore scaphis nostris ad terram rediimus, ea sententia presumpta, vt incolas pago quodam suo vel habitaculo alio inuiseremus. Comitatus virorum instructorum 23. erat. Viam ergo semihora: emensis incola: occurrentes oues sex apportabant, pro quibus ipsis contum ferreum 30. pondo, vna cum pecuniæ aliqua portione reposuimus. Hi ergo cum æquis partibus ferum inter se diuidere non possent, sed mutuis altercationibus discinderentur, fumo ex lignis succensis excitato sociis suis signum dare nobis visi sunt. Quo à nobis tamen suffocato, cum ipsi abreptis secum binis ouibus aufugerent, nosque cum cæteris quatuor ad naues acceleraremus: ipsi clamore quodam nos ponè infectati, velle se oues ad nos agere adhuc plures, promittere visi sunt. Circa vesperam itaque redeuntes, & pacem sancientes, à nobis vino Hispanico donati sunt, addita conditione, vt postero die pecudes ad nos plures deferrent, & à nobis vicissim ferrum acciperent. Interim vasa nostra aqua dulci repleuimus, quam ad latus occidentale ex fossa quadam hausimus. Ex signis autem quibusdam conijcere erat, ante nos & nationes alias ibi sese refecisse: cum non procul à scaturigine dicta versus meridiem vallum quoddam ex lapidibus congestum conspiceretur, quo se peregrinus quasi in tuto receptu tenuisse credibile erat. Sequenti die cum aqutum iterum egressi essemus, ostreas quasdam piscari in illis vniones inuenimus, vbi tum & odoratas quasdam herbas, magna copia ibi virentes, legimus. A nostris autè qui ad speculas stabant, admoniti sumus, venire cum suis pecoribus quosdã incolas. Cum quibus postquam ferrum permutassemus, promissione de pecoribus post pluribus adducendis accepta, ad naues rediimus. Augusti 9. incola: pecora multa nobis adducebant: à quibus eodem die pro cultro carnario bouem solidum, vt & pro cultro veteri exeso cellario consimilem accepimus. Cum vero pro recenti eiusmodi cultro boues duos exigeremus, ipsi vero vnum tantum, sed grandiozem nobis deferrent, distractis animis digressi sumus. Sequenti die tamen iterum cum iis paciscentes, merces nostras sacco apportatas ipsis spectandas apposuimus. Quibus illecti iam de emptione quasi inter se certabant. Pro baculo itaque ferreo 70. libras appendente, in frustra 5. comminuit, duos præpingues tauros & item oues tres recepimus. Sed & pro incuruo cultro, pro securi, pro pala, pro breui iaculo ferreo, pro cultro alio, & parua crudi ferri portione tres boues & oues quinque abstulimus, quæ tamen omnia collata pretium quatuor florenorum Belgicorum non superabant. Et nisi ferri inopia fuisset, pecoris quamplurimum permutando acquirere licuisset, cum greges ingentes taurorum & ouium ad montium pascua oberrantes videremus. Quos tamen redire sequenti die iubebamus. Homines hi staturæ breuioris sunt, coloris veneti rubore perfusi. Nudi pelle bo-

*Margarita
ex ostreis.*

*Permutatio
Glauca
& Diomedes.*

*Incolarum
statura. per
ma, moris.*

*Cacabus
coreaceus.*

cruda adhuc excrementis vix obiter emissis ad nostrum conspectum ita deuorabant. Delicatus victuri bouinum corium 4. palis suffixum, & aqua instar cabi adimpletum igne suffouebant: in quo intestina leuiter calefacta post prodeliciis ingularunt. De moribus vero horum ceteroquin experiri nihil potuimus: nisi quod difficulter & anhelose loquantur, ad modum populorum Alpes Julias incolentium, qui ex vitio niualis aquae strumis affliguntur. Sed & circa collum fragmenta quaedam ossium & resiccatae carnis portiones ipsis loco ornamentum obhaerant.

Caput IV.

Quid ex Aguada Sambra soluentibus vsque ad insulam S. Laurentij euenerit.

IRCA Augusti diem 11. etsi ad collium huius loci pasua copiam pecorum errare numerosam videremus, adeoque nobis com meatu nulla desperatio esset: attamen, quod, qui aquatum emittebantur, perpetuis madoribus eneruarentur: morbus insuper quoque paulatim genua eorum inuaderet: tandem etiam aduersa ex austro tempestas, contra quam parum tuti eramus, nobis valde minaretur: his ex causis statutum & decretum est, vt confectis & adornatis ad vesperam velis inde resolveremus: Quod cum fecissemus, mixtis ventis & tempestatibus intra orientem & occasum ad 2. Septemb. vsque decurrimus. Quo interuallo cum sociorum pars maxima aegresceret, multi quoque in totum morbo dicto perimerentur: consilio alio inuito, proram ad inquirendam S. Laurentij insulam vertere consultum visum est, quae etiam die secundo nobis optato detecta est. Quae vt plana & aequalis videbatur: sic vicissim *Cabo S. Roman* collibus & monticulis multis aspera comparuit. Quam incursum, cum ab aestuosis fluctibus & sauis renitentibus ventis abstinere, 6. Septemb. ad angulum Septentrionalem declinantes, nauibus nostris stationem tutam, & nobis ipsis refectioem meditati sumus. Cuius rei gratia cum ex nauis Amsterdam scapha sex viri sese in Continentem Cabo S. Maria emitterent, sex viros conspicati sunt, qui tamen illico ad eorum agressum profugerunt. Nostrates itaq; cum in littore tres scaphas (*Lacca* vocant) & in iis captandis piscibus operantes piscatores inuenissent, propius appellentes, nec tamen eorum sensum intelligentes, globulos illis aliquot & resculas alias obtulerunt: a quibus vicissim pisces porrectos aliquot accipientes, inde recesserunt. Porro ergo prouecti, incolas quinq; alios offendunt, qui tamen ad eorum conspectum illico fugitabant. Nostratibus adeo praeter Ostreas nihil venantibus, tandem ad nauem reuerti visum est: vbi rursus coacto concilio statutum est, vt Pinas nostra ad littus quam proxime impelleret, scaphaque si fors necesse foret, auxilio veniret. Quo facto, cum scapha in littore oberraret, piscatores tres correptos ad *Pinam* adduxerunt, a quibus cum fere 60. pondera Prasemorum (Cyprini lati sunt) pro rotundis globulis & nummis aliquot permutatione recepissemus, cibos & vinum ad satietatem ipsis appropinauimus, & rubellas insuper vittas, mercurulasque alias donauimus, eosque cum gaudio amplo ita a nobis dimisimus. Ceteri vero, qui a littore hos a nobis prehensos & abductos viderant, oppido dolentibus similes pro more illius regionis fumum confestim excitarunt. Mihi vero, vt ad littus longum percurrerem, permissum facto, cum aliquot diebus praeter paucos profugos incolas, & desertas oras, insulamque quandam perparua, & hominum, & fructuum, & pecorum & volucrum sterilem nihil captarem aut dispicerem,

Insula Madagascariae S. Laurentij. Promontorium S. Romani.

Cabo S. Maria.

vsque

vsque ad 16. Aug. cum pina nostra loco quieuiamus. Posteri diei mane primo Orientem versus iterum egressi, Syluæ cuidam, ex qua altus fumus attollebatur, nos acclinauimus, magnam ibi collectam incolarum turbam inuentum iri confisi. Præter duos tamen viros, retia sua gestantes, cum nihil offenderemus, fumi locum sequentes, vetulam quandam cum puella ericas exurentemprehendimus. Cuius nutu facto, cum modo omissos viros redadire iuberemur, ipsi nos aduertentes, abiectis retibus contentim profugere, & saltu proximo disparuere. Quorum tamen nos vestigia secuti ad littus proximum ibi nauiculam monoxylam corripuimus: qua cum flumen transmittere satageremus, paruitatis illius inassueti nos ipsos euertimus, & enatando oram iterum corripuimus. Rebus itaque sic nullis præcedentibus, Cymbulam nostram repetentes, cum pina ad naues primarias, iam propter obortam tempestatem anchoris defixas, nos recepimus.

Caput V.

Quid porro ad Hollandorum Cæmeterium acciderit.

PRÆNOMINATI mensis die 17. Scapham nostram rursus oræ admouimus: ex qua cum terni ab vno latere, & bini ab altero terram illam intrarent, offenso vno cum fœmina viro circa Vesperam ad scapham reuersi sunt. Terni vero alteri cum pyxide seu compasso, ne fors errarent, syluam quandam permetientes, ad solis occasum virum nigrum iuuenē inuenerunt: à quo ad alium annosorem (ceu parentem ipsius) perducti cancos ibi appositos ederunt, & aquam potarunt. Quibus sumptis cum nostri se longius produci rogarent, ipsi somno sibi opus esse signis suis responderunt. Qui tamen oblata vitta vna rubra, & altera alba inescati, ad procedendum se alacres præstiterunt. Cum ergo iam diluculo prodituro milliare vnum emensi essent, senior ille aliquo abscedens, breui tamen rediit, & succensigne iterum non nihil vna conuicere. Vnde tamen, cum mora longa tuta non videretur, se maturo iterum è loco promouerunt. Tandem & alter iunior profugiens, sex aliis viris stipatus confestim reuersus est: qui, quod per sæpe inter se quasi quoddam concilium agerent, suspicionem prodicionis nostratibus mouerunt haud leuem.

Hi, etsi petitis quibusdam orbiculis donarentur: nihilominus tamen nostros inuadentes, lapidibus confestim in eos coniectis, eos ita lassos & confectos reddebant, vt se nolentes dedere cogerentur. Vestibus ergo nostrates exuti, & armis spoliati, postquam iuxta littus ad posteri diei Vesperam vsq; viam suam relegissent, sub seram noctem ex fluminis altera parte à nobis conspecti, ad naues valde lassæ & eneruati reducti sunt.

Aug. 20. cum iterum continentem premerent, ad dextram, casulam quãdam conspicati, in ea viros duos & mulieres quatuor inuenerunt. Hi aquæ, cuius inopia erat, hauriendæ illis locum monstraturi, virum ductorem in Comitatum dederunt. A quo ergo eo quatuor nostrates deducti, cum aquam limosam & inidoneam potui sensissent, nullam haurientes, scapham quandam obuiam consecrati sunt, ex qua pisces quosdam Coralliis redimebant. Interim cum è longinquo conspectam scapham quoque aliam venarentur, ex arbutis tres Nigrorum glomeres prorumpere obseruarunt: quorum primas, quem Andreã nominabant, vt ad locum quendam ab aquis non profundum egrederentur, gestibus innuit. Vnde nos insidias nocturnas augurantes altum mare ad

vesperam repetiuimus. Sub noctem duæ nos Almadia (Scaphæ sunt) visitantes, cancos afferebant. Quibus cum de com meatu nostro quoque aliquid impertiuissimus, ipsi cantu edito se valde hilares præstiterunt. Nihilominus tamen ipsorum insidias metuentes, dimissis iis excubias diligentes contra improuissos insultus egimus. Noctē prætergressa, cum vltius ad ripam inueheremur, nec tamen aquam dulcem nancisceremur, ad locum pristinum reuersis incolæ 11. scaphis ad nos appellentes, nos ad sua diuerticula inuitarunt commercia cum ipsis actum. Quod assensuri quidem in littus tamen egredi recusauimus, quod iniuriæ prioris nostratibus haud pridem illatæ adhuc bene memores essemus. Nam & præter hoc post arbusta magnam incolarum turbam conspicebamus latitantem, ipsorum superiore & ipso illic restitante. Qui tamen nostra mora inductus tandem prægrandi *Canoa* (nauis genus est) ad nos tandem appulit, & incolarum pisces pro globulis nobiscum permutauit. Panno Xylino ad genua vsq; promisso amiciebatur, ad Hispanicarum tegetum morem intersepto. Piscibus itaque ab hoc impetratis, ad ostium aquæ dulcis inuecturi, cum velis incitatoribus ipsos peruerteremus, ipsi in terram redierunt: quo loco quosdam in insidiis quasi stantes cum relinquerent, nostris idem quoque faciendi, locumque excubiis muniendi ansam causamque dederunt. Cum ergo nostratium quinque, terram illam speculaturi, angulum iam quendam tenerent, ex insidiis 50. Nigri prorumpentes, illos circumquaque obcingebant, & *Assagayas* suas in eos confertim contorquebant, adeo vt nostri ad contra pugnandum nolentes volentes compellerentur. Sclopeto itaque excusso nostrum aliquis Nigri cuiusdam Caput ita violenter transfadegit, vt eo loco desubito mortuus is concideret. Cuius casum cum viderent, cæteri fortunam vltiorem experiri desperantes, fuga se certatim omnes subduxerunt. Quorum nos itaque securi, corpora nostra resectum ad naues rediuimus, de successu felici hilariter ouantes. Proditæ itaque iam sufficienter incolarum præsidia, & cum in arido isto & sitiente loco præter exhaustas & steriles arbores, nec aquam, nec rerum necessariarum quicquam adipisci liceret: Vesperi appellente ad naues nostras remeauimus.

Caput VI.

Quid pina nostra, in quærenda aqua deerranti, acciderit: quæ item interea in nauis gesta sint.

V M dicti mensis 21. die ad naues nostras sine aqua & com meatu alio rediissimus: potuque quotidiano interim dolia nostra pleraque releuarētur: communi suffragio decretum est, vt pinas nostra cum instructa & armata scapha intra Septentrionem procurreret, resectamēta necessaria & vndam dulcem peruestigatum paratumque. Hoc itaque proposito 22. Septembr. mane mare ingressæ, tertio itineris die 2. paruas aridasque insulas offendentes, præter Piscatores aliquos inibi nocturnam quietem captantes nihil obseruauerunt. Longius itaque recta sub Tropicum Capricorni ad gradus $23\frac{1}{2}$ progressæ locum alium *Baya de Sant Augustino* adierunt, quo fluuium quendam latum & amœnum, duobus bracchiis in mare se exonerantem reppererunt. Quem itaque cum impulsæ pina inueherentur, incolæ vltro & sine metu accurrentes, tam albos homines ibi visos, quam pinam sine remis impulsis quasi à seipsa motam oppido admirati sunt. Propius ergo cōgressi cum nostratibus de ouibus aliquot, quas terra illa & prægrandes & præpingues fert, de pacti

*Baya de
Sant Au-
gustino.*

depaſti ſunt: quarum loco præſentanea mercimonia, vt ſpecula, vittas rubras & globulos aliquot acceperunt. E noſtris autem cum forte quidam ex ſtannoſum cochlear proferret, pro eo incolarū aliquis ex grege optimum & grandifſimum bouem ſpouondit. Qui tamen verbi ſui poenitens cum ſe iterum ſubduceret, cæterorum quiuis bouem pro cochleari tanta cõtentione ſtipulabatur, vt, niſi primo illorum cochlear traditum eſſet, de eo auferendo manus conſerturi certo fuiſſent. Pro arrha itaque ille Aſſagayas ſuas interim deponebat, dum bouem adduceret. Sic ergo pro cochlearibus multas pecudes permutauimus. Noſtratibus regio illa valde amœna, vallibus vndiquaque viridantibus ornatiffima apparebat, volucrum ſuaui concentu rota perſonans. Cercopithecorum etiam in Tamarindi arboribus magna copia notata eſt. Fructus illius loci magna efficacia hepar & renes perfrigerant, limum interim etiam & mucrum ventriculi abſumentes: Ideoque nobis, qui ſcorbuto prope omnes conſecti & detriti eramus, valde vtilis & commodi. Interim dum *Pinas* noſtra abeſſet, duo quidam è nauigantibus rebelles lata ſententia iudiciaria condemnati ſunt, vt in terram expoſiti poenæ loco diebus quinque in inſula perueſtigarent, an forſan inde aurantia & fructus reſectorios alios auferre poſſent. Id quod & factum eſt. 30. Septembr. Ioannes Digeums nauta obiit: qui poſt in parua Inſulæ illius Cæmiterio Hollandico ſepultus eſt, ſic dicto, quod Hollandorum ibi numerus magnus terra conditus ſit.

Tamarindi arbores.

Cum aliquot diebus interea inconstans aër inualeſceret, nec ad terram ad-eundã occaſio eſſet, tandem ſereniore illo micante 29. dicti menſis die in Continentem egreſſi ſumus, damnatos emiſſitios duos quaſitum, & aquam perueſtigatum. Eſſi vero homines nullos attingeremus: ſubinde tamen fumos quofdam eleuari videntes, & proditiones metuentes, veſperi in altum remeauimus, & mane littus repetentes ibi retibus piſces captauimus. Tandem tempore quodam Nigri prodibant vndecim, inter quos & primus ille fuerat, qui inſidias nuper nobis intentauerat.

Batauorū seu Hollandorum cæmiterium.

Ad quem cum noſtrum quinque egrederemur, reconciliatis animis paſti loco 5. Aſſagayas & Xylinum ſuum pallium nobis obtulit: quem nos ob id viciffim ſpecillis & globulis aliquot donauimus, ea nimirum conditione, vt poſterodie ad nos com meatum adueherent. Quod facientes, cum pro piſcibus aliquot cochlearia ſtannea recepiffent, à nobis vino Hispanico præpoto inuitati, ebri redditi ſunt. Quam nos occaſionem paratam videntes, captiuos illos vniuerſos ad naues abducere ſtatueraſus, vt pro iis dein redimendis nobis ad victum neceſſaria afferrentur. Cum tamen interea Pinam noſtram cum ſcapha appropoerantem proſpiceremus, ſententia mutata, eos irritare inconfultum duximus. Intelligentes igitur Pinæ feliciter & ex voto omnia ceſſiſſe, recollectis animis, & ægris (ſui tum mouendi tum reſcicndi cauſa naues egreſſi) vndiquaque conuocatis, ventum ſecundum ad 7. Octob. vſque diem optauimus. Eo fere tempore in defuncti nautæ locum alio facta electione ſuffecto, inter præfectos nauium atrox diſſenſio oborta eſt, quæ ſocietati vniuerſæ poſt incommodo ceſſit maximo. 7. Octobr. itaque è ſtatione noſtra nauib. actis, cum locum illum, quo Pinas noſtra ante ſubſtiterat, impeteremus, eiufdem die 9. ad veſperam ibi feliciter appulimus. Ab incolis vero aduentantibus ſummam pecoris abundantiam edocti, & vt in Continentem egrederemur, amice inuitati, primoribus loci ſignis aliquot ex ſuccino oblatis, pro cochleari quouis bouem, aut 3. vel 4. oues recipientes, pecorib. redemptis cymbam noſtram ita aggrauauimus, vt retro ad naues redituri loco moueri nõ poſſemus, dũ ſcaphis occurrentib. binis parte magna impoſita, illa nõ nihil alleuiaretur. Sed & poſtero die ad naues noſtras incolę oues quâplurimas nigras aduehebant: vt iã nulla victualiorū penuria ſed recreandorum

andorum ægrorum omne studium, vnica opera restaret. Qua causa, cum præfectorum tres emitteremus, locum quendam in insula, exponendis & refocillandis morbidis idoneum conuenientemque quæsitum: eo consecuto, 12. die vniuersos infirmos sub arborum ramis & tentoriis constituerunt, ita tamen, vt nauis Hollandiæ ægri seorsim à cæteris collocarentur. Postero itaque die cum aquatum, fluuium supra dictum appeteremus, nihil opinati, tres quatuorve scloporum elisus audientes, conuersi totum littus Nigris oppletum conspeximus; qui ad propugnaculum nostrum maius certatum irruebant. Cui vero, qui illud tenebant, animose insultibus resisterent, Nigri que è nauibus in super nostris aliquos adhuc accelerare & sclopetis in ipsos fulminare viderent: læsis ex suis aliquot, confertim profugerunt, & campos collesque tutos inuolarunt. Quos ex Hollandia naui ægros inuenerunt, vestibus exutos spoliarunt, & contra cæteros quoque idem attentarunt. A quibus tamen animosius propulsi, & in fugam versi sunt. Nobis itaque contra insultus similes propugnaculo nouiter arboribus constrato, & tormentis pluribus munito opus erat. Incolæ interea securi omnis periculi, nihilominus ad naues nostras quotidie ventitabant cum suis pecoribus, quasi longe alij, quam qui nobiscum conflixissent, etsi illorum nonnulli prædas ereptas adhuc corpore suo gestarent. 22. die cum Nigros magno numero passim conglobari cerneremus, eos propugnaculum nostrum inuasuros augurati sumus. Ad Vesperam itaque scaphas binas pro illius præsidio emisimus: quarum vna cum pinæ nostræ incaute illideretur, euersa est. Quem tumultum, cum qui in pina erant, audirent, subitaneo motu consternati iam ad tormentum in eos displodendum accurrebant, quod arbitrarètur, incolas suis Laccis illam oppugnatum venisse. Re cognita tamen, præstito auxilio omnes seruati sunt, amissis saltem gladiis & eorum armis. Altera scapha vero, cum iam ad littus accessura esset, & illius aduentus ex Mauritio naui vt & Hollandia disposito tormento signum daretur: tumultu isto nocturno percussis qui in propugnaculo erant, trepidantes ad littus accurrerunt, nec quemquam vel hominem vel nauem admiserunt. Sed & sclopetis in adnauigantes nostros detonantes, eos à littore penitus arcebant. adeo vt infecta re ad naues redire cogerentur. Quæ res subitanea, etiam ipsis nauibus terrori fuit, & impedimento, quo minus propositum suum vrgere possent.

Aegri spoliantur

Caput VII.

Quo pacto incolas aliquot cæperimus: & quid porro actum.

CTOBRIS 26. mane ex propugnaculo nostro aliquot venatum (id enim quotidie factitantes, vel sclopetis vel retibus cercopithecus, psittacos, gallinas barbaricas & aues innumeras ad epulum quotidianum capiebant) egressi, in casula quadam Piscatoris Nigros offenderunt: qui tamen fuga exilientes, post se vnum reliquerant in sella textoria cõsidentem, & vestem Xylinam parantem: quem prehensum nostri in propugnaculum secum abripuerunt. Paulo post *Canoas* septem ad propugnaculum comparentes, Pisces nobis emendos obtulerunt. Cum vero prædæ magnum numerum secum haberent, nuper Hollandis infirmis vi extortæ nostris eas repetendi & vi præripiendi venia facta, cum incolæ aduersarentur, ipsorum vno glande traiecto & aliis aliquot vulneratis, vir vnus cū binis fœminis & quaternis pueris & *Canoas* quatuor capti sunt. Cum vero qui in nauibus eramus, Nigros conflictatos & in fugam actus animaduertemus, scaphis

scaphis nostris eos prope infectabamur. Quod videntes illi, recta littus suis Canoas incurrerunt, & in saltus sylvasque sese coniecerunt. Nos itaque demissis duabus foeminis & pueris minoribus, reliquos ad nauem captiuos abduximus. 30. die cum quodam captiuorum flumen quoddam intrauimus, pecora, si fieri posset, pro vsu nostro emptum, aut pro captiuo nostro permutatum. Quo cum venissemus, incolæ occurrentes captiuo manus exosculabantur, & pro eo redimendo bouem vnum cum ouibus binis deposuerunt. Sequenti die denuo cum captiuo puero idem flumen proposito simili relegimus. Pro quo tamen ne ouiculam quidem vnicam promittere volebant, sed contra pro vno cochleari puellam nobis vendendam stipulabantur. Sic ergo quotidie certis excursibus institutis, pecudes, pisces & Tamarindos sufficienti copia nanciscebamur: vsq; dum variis & crebris conflictibus, incolis fugatis & alienatis, penuria ciborū tandem aliqua oboriretur. Decretum itaque factum est, vt pinas nostra velis mandata dispiceret, num forte in littore proximo quodam vel negotiatoriam urbē, vel portum alium tutum peruestigare posset. 26. Nouembr. cum nostrum sex ad figendas feras egredierentur, sex grandes oues in propugnaculum intulerunt, quarum binæ caudas habebant 22. vel 23. pollices crassas, libras Hollandicas circiter 11. appendentes. Similem aleam deinceps aliquoties tentantes, successum tamen disparem experti sunt.

Oues maxima quarū cauda 11. libras pendebat.

Caput VIII.

Quid emissitia pina acciderit.

NOVEMB. 17. cum pinam nostram rebus mercatoriis probe instruxissemus, mane vela attollentes, intra occasum aestiuium impulimus, & sinus ibidem obuios quosq; legimus. Inde rursus emoti, vt omnem rei & locorum conditionem exactius teneremus, cum iterum ad Aquilonem non nihil declinarem, visis è longinquo fumis, & insuper vna atque altera Canoas, recta ad septentrionē reuersi insulam quandā exiguam à Continente milliare prope vnum distantem conspeximus: à qua item alia depressior & nuda nobis obuenit, cui quædam maior & valde amœna arboribus latis vndiquaque conspicua adhærebat. Ad vesperam prætergressis alias insulas duas, patens maior iterum alia nobis prodit, ad cuius sinum incuruum deflectentes, altitudinem poli Antartici 20 $\frac{1}{2}$ grad. tenuimus: quo loco ostium fluminis ad sinum australem conspicati, illud impellere vehementer annisimus quidem, sed propter turbines & altitudinem loci impediti, altum mare repetiimus, vt ad nostras naues reuereremur, in occurso tamen varios sinus quoquo versum legentes, nec vllas insulas nostro instituto commodas visas præteruehentes. Quo tamen longo & erroneo ambitu, cum nec homines nec necessaria alia peruestigaremus, proram nauibus nostris repetendis accommodauimus. In ipso ergo excursu primo duæ Canoas nobis obuiantes, cum à nobis appellerentur, indiciis quibusdam se à nauibus nostris iam venire, ad quas propediem necessaria conuecturi essent, significarunt. Cuius rei gratia quoque è medio suo nobis videntibus quendam ex tempore amandabant. Sed fucus iste tantū erat. Emissus enim breui spacio cum 20. hominibus sociis redibat, quos pone etiam mulieres confectabantur, discretis è locis choreas mutuas agitantes. Viri suis armis instructi latus alterum tenentes, saltus miros edebant, pedibus collisis tantum strepitum concitantes, vt equorum certum numerum concurrere crederes, adeo vt pone stantes à iactatis arenis non satis tuti essent. Fœminæ item parte

Incolarum saltantiū mos.

alia collocata cantillabant, & certa mensura complofis manibus pedes gressu ad tactum moderato promouebant. Cuius ego spectaculi satur, cum iam metuerem, vt propter ostentatos quosdam globulos ab ipsis obruerer, ad scapham redire occipiebam. Quod videntes ipsi, cum scapham vi retinere satagerent, ego contra stans illam à solido exturbaui, & cum sociis omnibus ingressus viam ad nauem relegi. Aliquo vsque progressi, socios ipsorum adhuc plurimos iam dudum ipsis expectatos appropere vidimus. Hi omnium qui in insula *Madagascar* sunt pauperissimi, pudenda sua arborum corticibus tantum obuclata habent: in quorum terra nec fructus vllos nec pecora videre nobis licuit. Nihil itaque hoc loco ad comeatum faciens inuenientes, sequentis diei diluculo promouentes 25. Nouembr. circa meridiem naues nostras attigimus, decreuimusque vt crastino diluculo rursus aliqui in littus excurrerent. Sedecim ergo nostratum id audentes, ad paludem seu puteum, quo pecora aquatum agi solitabant, peruenimus: quo loco tamen cum nihil occurreret, procedentes longius Nigros quosdam cum Calabattis suis, quibus aquam hauriunt, obuios accepimus, quos cum ad sua diuerticula sequi vellemus, ipsi fuga disparuerunt. Nihilominus tamen via coepta nos persistentes, postquam ipsorum casulis propinqui essemus, à 300. incolis de repente obruti & circumuenti sumus, *Assagayas* suas in nos torquere minantibus. Quos etsi prolatis mercibus quibusdam, & ad permutationem expositis placare studeremus: illi tamen ad nos propius congressi, compulere, vt in ordinem dispositi contra insultus eorum nos muniremus. Eam sub trepidationem cum ex improviso Muscetta quaedam disploderetur, mihi collum ex casu nonnihil ambuens: incolæ perculsi, potissimaque parte profugi, à nobis retinebantur tamen, à quibus dein pro aliquot cochlearibus boues binos & tres oues extorquentes, vt inde nos efferremus ab ipsis rogati sumus. Cum vero eo tumultu & homines & pecudes aufugerent, boues nostri & ipsi peregrinorum non assueti, & ob id ferocientes, eruperunt. Circa meridiem Nigri alij propugnaculo nostro accedentes, quasi lac apportarent, nos excire volebant. Quibus tamen cum nemo compareret, à meridie rursus aliis idem agentibus, duo tandem classarij, & vnus nauclerus prodire. Qui bona fiducia longius progressi, à Nigris cultris & securiculis magno clamore obruti & oppugnati sunt. Quo conflictu nauclerus hasta per collum traiectus, & postea securi ossa colli confractus periit. Sed & duo classarij reliqui vulneribus aliquot faucij, nisi districtis gladiis se tutati essent, extra dubium occubuissent. Ad quem tumultum cum insuper Nigrorum ingens turba è syluis exiliret, præ gaudio ad mortuum choreas & saltationes instituerunt. Nos itaque nauclerum nostrum militari processu sepelientes, cum eius vltionem meditaremur, sequentique die armata manu virorum 48. ad eorum diuersoria procederemus, in via tauros 20. aquatum euntes corripimus, quos ad munitionem nostram comitatu virorum octo abduximus. A qua cum breui spacio adhuc abessent, nostrorum conspectu territi retro erumpentes profugerunt. Quadraginta reliqui ad tentoria Nigrorum potro pedem mouentes, illos cum omnibus bonis & pecoribus aufugisse senserunt. Re ergo nulla expedita retro se contulerunt, & ad locum de bouibus ante profugis vnum iterum offendentes, illum sclopetis confossum ad propugnaculum detulerunt, milliaribus circiter binis terram illam emensi. Sequenti die Canoa vna duobus Nigris acta, sub propugnaculum nostrum adiit: quorum cum vnus fasciculos aliquot bombicinos ablatum in terram exiliisset, nostri sclopetis in eum directis fulminare coeperunt. Quod audientes, qui hauriendæ aquæ causâ lacum descenderant, scapha alterum insectati eius socium tandem corripuerunt. De quo cum læsi attestarentur, quod & ipse Nicolai Rauffeus naucleri interfectioni interfuisset, de hac causâ damnatus, sclopeti glande profosus est.

*Nauclerus
Nicolaus
Rauffeus
Nigrorum
dolo obrutus
catur.*

Rebus ergo hoc loco ad victualia paranda plane desperatis, agris in nauibus habitationem multo commodiorem præstari æstimantes, succenso igne propugnaculum cremauimus, & infirmos nauibus nostris iterum adueximus, cætera prædam Nigris relinquentes.

Mensis dicti die 3. scapha quadam flumen decurrentes, votis nostris comoda quædam captauimus. Fluctus tamen impetu ultra tria milliaria prouehere non valentes, propter loci vastitatem, & visorum incolarum aufugiũ sequenti die ad nostros rediuimus. Sexto die ante exortum solem, in insulas duas proximas impetentibus propter spissas tenebras eas attingere non licuit. Clariore tamen aurora prodeunte 4. Almadias ex illis in Continentem festinare videntes, easq; incitatus consequentes, propter remorum nostrorum segniorem impulsu asequi non potuimus. Hoc tamen loco Cancris aliqua copia captis in continentem egressi, casas incolarum profugorum subiecto vulcano cremauimus. Nostrum aliqui, cum interea boues aliquot prædati essent, Nigrorum insectatione rapida obruti, eosdem manibus suis iterum emiserunt.

Caput IX.

De forma, Religione, moribus & consuetudinibus populi in Madegascar, nec minus de conditione eorum, qui ad flumen Puetto Sanct. Augustin dictum confederunt.

OPVLI, qui circa flumen hæc habitant, colore nigro sunt, *Incolarum Madegascar forma.* robusti, & artibus ornate compositis, tum viri tum foemine. Viri pudendis suis Xylinum velum obdunt, nec minus foeminae: quarum tamen pectus insuper synthesi sine manica *Habitus.* contegitur Aures amplis foraminibus pertusas habent, ita vt per ea transmitti digitus possit. Per ea traiecta ligna rotunda gestant. Illorum religio in professione vnus creatoris consistit, qui omnia creauerit. Circumcisionis quidem legem *Religio.*

sequuntur: de precationibus tamen & festis diebus nihil norunt. Dies promiscuos habentes, priuatis appellationibus alium ab alio nihil discernunt: adeoque *Dierum ratio.* nec hebdomadas nec menses nec annos numerant. Ultra 10. non numerant, hoc pacto, *Numeri.* Issa, tone, tello, effad, fruto, VVouubla, Siday fonlo. Cacodæmonem, Tainuaddei dictum, valde metuunt: quod ipsos frequenter affligere soleat. Piscatu magna ex parte viuunt: quem partim retibus, partim hastilibus confossoriis exercent, captos pisces siccant & torrent: quos vt & Salem cū Tamarindi corticibus, in terra illius locum, *Vita studia.* Rango dictum, prouehentes vendunt. Ramulos seu cortices pro hastulis Assagayas dictis aut *Leffo*, item pro magnis cultris, VVici vèdunt. Vnam *Matrimonia.* saltem coniugem distant, viris 12. foeminis 10. annos fere habentibus. Adulteriũ mortis supplicio vindicatur, vt & furta. Viri foris venantur, foeminae domi filanent, & Xylinos pannos texunt, domesticasq; operas alias tractant. Pro cibis habent pisces, Tamarindos, fabas, lac, carnes. Vnus quidam incolarum si forte aliquando bouem maectat, portionem suam cæteri quiuis inde quasi pro iure auferunt, suo tempore tamen tantam vicissim restituri. Ferro optimo abundat, vt & Cupro. Quod si aliquando ipsis cochlear stanneum pro argenteo offerremus, dentibus istud admouentes, si ad morsum durum occurrerat negligebant. Ex qua horum simplicitate videre est, rem quamlibet tanti fere esse, quanti æstimatur. Gossypij, in sylvarum humilibus arboribus prouenientis, magna ibi abundantia est. Pecora, fructus, arbores alio à nobis loco descripta inuenies,

Caput X.

*Quid ex dulcis aqua flumine soluentibus ad Iauam
usque occurrerit.*

VM apud incolas hos porro victualia nulla nobis parata, nec amicitiam vllam firmam & solidam faciendam ex eorum fuga crebra auguraremur: pinas quoq; nostra portum nullum alium commeatui suggerendo aptum venari posset: anchoris tandem eleuatis 13. Decembr. cursum nostrum in Iauam direximus 15. & 16. die altam terram post coemiterium Hollandorum adhuc in conspectu habuimus 18. die sub noctem horrida tempestate cum pluuiis infestissimis naues nostras opplentibus obruti sumus. Retro itaque conuersi, & signum accensi ignis præterentes, cum turbines continenter increserent, vela omnia nostra restrinximus. Secundo die nauem Amsterdam cum pina nostra desiderauimus. Die 21. parum abfuit, quin Hollandia ex aspectu nostro abriperetur. 22. die naues duas ad australem partem conspeximus, ad quas nostra quoque vela contorsimus. die 23. à meridie pinam nostram redadepti, quantis ea periculis exposita fuerit, cognouimus. Sed & Amsterdam naui desiderata cursum intra ortum solstitialem promouentes, 22. Decembr. eleuationem 31. grad. tenebamus. Anni 1596. Ian. 1. grad. numerabamus 21. ita vt ad Septentrionem paulatim propius declinaremus. Quod vero ægrorum nostrorum infirmitas recrudesceret, proram retro in Madegascar ad insulam S. Maria torquere, & victualia noua inde conuehere statuimus. Quam 10. eiusdem mensis die oculis nostris relegimus. Hac eadem nocte plumbum iactantes 17. orgias solidæ arenæ cum alga permixtæ deprehendimus. Insula hæc ad partem australem eminentiam quandam milliarem semis in mare porrectam ostendebat, ad quam Pinas nostra tam prope impulerat, vt vix 6. orgiis distans, iactu lapidis eam attingere valeret. Ab insula versus ortum aridum quoddam prominebat, velum è longo referens. Angulus australis duobus sinibus clauditur. Interim insula ipsa magna & amœna est: intra quam & Madegascar flumen quoddam rapidum promanat, cuius nos ostio expositi, inde in Madegascar sinum quendam spectauimus, fluuii aliquot coeuntibus insignem. Postero die cum in Continentem egredi statueremus, interea *Canoa* quædam ex insula S. Maria ad Hollandicum Leonem, nauem nostram accurrit, oryzam, Cannas Saccharinas & Limonia cum gallina vna offerens: pro quibus illi aliquot strophiola & orbiculos teretes reponentes, insulanos vino porrecto ebrios præstiterunt.

*Insula S.
Maria.*

Diuina itaq; gratia cōmodum hunc locum nacti, pinam nostram quoquo versus fluenti profunditatem percontatum emisimus, vt tuto ingressu propius ad insulam proferri liceret. Interim cum scaphis tribus littus appellentes, ibi incolarum aliquam multos, Limonia, palmitas (qui fructus pineæ nuci similis in præcellarum arborū non ramis aut furculis, sed ipso trunco, vndique spinoso, extuberat, valde suavis & coloris aurei) *Bannamas lac* & alia huius generis plura apportantes offendimus. Genus quoque fructus, palmulis simile, sed vt piper linguam exurens, habebant: vt & aliud quoddam, maiora pyra referens, nitus quidem mucculentum, sed sanum tamē, & refrigerans.

*Fructus in
sula S. Ma-
ria.*

*Animalia
mira.*

Sed fructus alius ibi videbatur, Meloniis similis, cortice tamē duro vestitus. Ab iisdē quoq; animalcula bina, magnitudine Cuniculos referētia mercati sumus: quorum caput vulpem, corpus reliquum erinaceum præsentabat. Hac in aquis capiun-

capiuntur. Iam ergo cum scaphis nostris incolas ductores longius profecuti, porroque procedere non satis tutum arbitrati, è nostris quinque emisimus, qui incolas ad diuerticula sua comitarentur. Qui post reuerſi ſignificarunt, a quam dulcem abſe inuentam eſſe. Nos tamen in reditu Continentem iterum ingreſſi, fructus multos legebamus, & prara quædam paſcua obſeruauimus. Circa veſperam ad nauem reuerſi, Pinam reducẽ ibidem offendimus, quæ plerisque in locis profunditatem fluminis 15. 18. aut 20. orgiarum obtinuerat. Poſtero die, cum ad terrã propius moueremur, iuxta vicum quendã 20. caſis conſpicuum, egreſſi, illico magnũ incolarum numerũ conglobari conſpeximus. Inter illos medius *Primas* apparebat, qui ſub arbore quadã ſubſtratã tegeti inſidebat. Ad quem certo ordine & mulieres aliquot graui inceſſu propinquabant, omnis generis fructus gallinas, & cætera ſimilia apportãtes: pro quibus nos poſtmodũ iſtis globulos & mercuras alias repoſuimus. *Primas* iſte, quem *Cheque* nominabãt, longa nos oratione alloqui videbatur, coelũ identidem ſuſpiciens. Quem tamen, cum non intelligeremus, præter limonia & fructus paucos alios ab eo nihil mercati fuimus. Boues quidẽ & oues aliquot adducebãtur. Pro quibus tamen cum aliud nihil quam *Manillas*, quibus carebamus nos, accepturi eſſent, cõtrahere nõ licuit.

*Cheque pri
mas inſula
S. Maria.*

Caput XI.

Quid Pina in Madegaſcar currenti, occurrerit.

IANUARI 14. die ad diluculum primum nauis Hollandiæ cymba quædam prægrandis *Lacca* dicta, & ad lintris Venetiani formam condita, appropinquauit, hominibus 25. & quam plurimis capris, ouibus, gallinis, & oryza onuſta. Quas res pleraſque ab iſtis mercati ſumus. Poſt ſocia Pina curſum noſtrum in Madegaſcar abripietes, cum Canalẽ quendam præter uheremur littus proximum legimus. Et cum per arbores caſulæ aliquot proſpicerentur, egreſſi tamen homines nullos inuenimus. Aliò itaque promoti, ad Oſtium aliud *Canoam* cum aliquot hominibus conſpeximus: ad quos adeundos cum noſtrum binos expoſuiſſemus, incolæ tamen fuga retroceſſerunt.

Noſtris itaque reuerſis, manendum nobis eſſe ſtatuiſſimus, dum fors iſſi ad nos ſponte redirent. Nec fruſtra. Nam 22. Nigri propediem ad nos prouiſebãt, & ut cum mercibus noſtris in Continentem egrederemur, inuitabant. Qui tamen, quod ſecũ nihil rerum ſperatarum attuliſſent, ad diem poſterum à nobis rurſus dimiſſi ſunt. Venerant hi haſtis argento conſtratis armati: quorũ ſceminæ pectus ſyntheſi ex lineo panno tegebantur, veſte item alia ad coxam mediam propendente. Viri panno ex quadam herba cõtexto amicitati, cannam aqua ſalſa plenam, geſtabant. Regio iſta valde amœna, viridantibusq; vndique arboribus, & quaſi vallo quadruplici cincta prominebat. Poſtero itaq; die, cum nos à Nigris diutius cunctantibus deluſos arbitraremur, adeoque ex illo loco diſceſſionem meditari, iſſi cymbis ſuis ad noſtras naues tandem appellebant. Primæ cymbæ tres viri nonnihil oryza adueherant, rogantes, ſecum ut in terram egrederemur, res alias ſpectatum. Interim *Canoa* maior cum 25. viris ad nos contendere viſa eſt, oryzam, gallinas, oua, limonia, citrea mala, bannanas & fabas minusculas aduehentibus, quæ pleraque pro ſpeculis, globulis & aciculis commutata redemiſſimus. A meridie *Canoa* quoque alia appellebant, inter quas magna quoque *Lanciar* *Galiotta* forma eſt, venerat, regem *Phulo* aduehens. Ex quolibet eius latere remiges octo ſtabant. Cæteri omnes eius loci nobiles apparebant, numero 25.

Rex iste Pinam nostram cum sene quodam nobili conscendens supra tapetem stratam confidebat, & præmissa longa præfatione, oryza & fructibus aliquot nos donabat. *Phulo habi* *Canoa* sua Pinam nostram circumuehendo vndiquaq; perlustrans, eius structuram valde admiratus est. Quem cum vitris, rosulis, speculis & globulis vicissim munerassemus, Lanciarã suam repetiit. Panno xylyno è mediis lumbis ad talos vsque demisso tegebatur, pileum forma mitræ Episcopalis gestans: ex cuius vtroque latere cornu quoddam ad vlnæ dimidiæ longitudinem erectum prodibat: cuius termini floccis seu linamentis constrictis claudebantur. Eum subditi tanta reuerentia obseruabant, vt præsentem ipso ne mutire quidem verbulum auderent. Interim & Canoa magna alia cum 33. viris resectamenta plurima attulerat. Quibus omnibus emptis, ad naues reuersi, ostium fluminis etiam alterius adire decreuimus. Cum vero oborta tempestate promouere difficile videretur, priorem locum rursus occupauimus: ad quem paulo post duæ *Almadie* cum multis hominibus appellebant: à quibus vitulum vnum pro panis fragmentulo permutare licuisset, nisi gallinarum nobis copia fuisset. Tandem vero, cum mercuras nostras prope omnes distraxissemus, ad naues nostras rediimus.

Caput XII.

Quomodo Pinas ad naues redierit: quid ad insulam S. Mariæ porro acciderit: Et quando ad Baie Anton-gil nauigatum sit.

OSTRA Pinas cum in *Madagascar* soluisset, viris & necessariis aliis rebus instructæ tres scaphæ à nobis ad insulam S. Mariæ emissæ sunt. Quæ à *Cheque* humaniter exceptæ, cum in insula puteum aquæ bonæ reperissent, paucis aliquot gallinis, oryza & fructibus aliis permutatione acceptis ad naues se receperunt. Sed postero 16. nimirum die, scaphis incolæ aliquot ad nos resectamenta varia aduexere; quo tempore & Pinas nostra ex *Madagascar* commode relegerat: quæ tamen sequenti illico die ad S. Mariæ insulam resoluens, aquarum non æqua profunditate inuenta exclusa, prope ad scopulum quendam anchoras fixit, & scapham porro ad littus amandauit. Sed tamen & ipsa ibi homines ad cõmercium præsentem nullos offendit. Die deinde 18. huius mensis, cum nautarum primarius quidam ibi obiisset, cadauer eius præsentibus in insula S. Mariæ incolis humatum est, demonstrantibus nobis, animam eius iam in cœlo positam esse. Quo argumento pernoscebamus, Dei cognitionem ipsis maiorem esse, quam illis, ad fluuium dulcem qui habitant. A nobis illi quidem contenderant, vt sepeliendi pedes ad genua vsque præcideremus: nos tamen nostrum morem sectati, cum totum & integrum contumulare maluimus. Porro autem necessariam nobis aquam dulcem peruestigatum in *Baie* promouentes, cum nullam reperire liceret, ad ostium tamen illud duas insulas paruas notauimus, quarum prima humilis & arboribus vndique virescens: altera elatior & amœnior, oryza confita videbatur. Quo loco cum incolas nullos attingeremus, propius tamen terræ admoti, casus vndiquaq; humiles multas iuxta littus cõspeximus, quarum singulæ certo à se interuallo distabant. Ex harum ergo vna derepente vir quidam prælonga hasta, & pelta lignea prægrandi armatus profiliens, clamore edito signum dedit: ad quem confertim, consimiliter armatorum numerus ex casis se glomeravit & collegit tantus, vt mirum & res eadem nobis terrori esset. Quorum tamen

*Incolarum
de statu a-
nima sen-
sientia.*

men iudicio post intelleximus, cum incolis Madagafcar sibi bellum esse: adeoq; has casâs excubitorias ibi constructas, ne fors defubito ab ipsis opprimerentur. In mōte porro proximo vicus quidam amplus, sudibus defixis cinctus apparuit, ab vna quidem parte propter montis præcipitium inaccessus: ab altera vero triplici sudum ordine tam angusto aditu patens, vt nisi solitario homini introire non liceret. Hoc in pago *Cheque* siue Primas habitabat: qui ad hos foras cum coniuge & incolis aliquam multis egressus, cibaria nobis petita varia pretio obtulit, quorum partem fere maximam etiam redemimus. Quod vero & illic dulcis aquæ penuria esset, 21. die, vt inde solueremus, & ad Baie maiorem iuxta littus Madagafcar procurreremus, statutum est. Quo transitu insulam S. Mariæ intra orientem & occidentem latissimam deprehendimus. Sed & oryzæ abunde ferax est, vt non minus quoque rerum ad victum necessariarum aliarum: insuper grata amœnitate iucundissima. Populi seu incolæ eius *Gaphres* seu Ethnici sunt, circumcisi tamen, & corporis constitutione haud inanimabiles. De quorum tamen conditione breuitati operam dantes hoc loco prolixius nihil commentari voluimus.

Postquam ergo littus Madagafcar iam teneremus, ibidem incolas quosdam & *Canoam* prægrandem procul obscrvauimus: ad quos postquam binis scaphis congregederemur propius, discretis locis succensos ignes videntes, in proximo 12. Nigros cum sex scaphulis offendimus. Sex ergo nostrum ad pagum quendam à litore non procul absitum emisimus: ad cuius oppositum vicus alius maior, ædibus elatioribus, & incolarum numero magno illustris conspiciebatur: à quibus nostrates pro longiusculis Madrigettis multum gallinarum, oryzæ, mellis, Meligettarum seu cardamomi, zinziberis viridis, phascolorum aurantiumq; facta permutatione acceperunt, & eisdem postero quoque die ad se inuitarunt. Interim & è naui Amsterdâ ad nos cymba emissa, in media via ab incolis quibusdam ad spaciosum quendam pagum multis incolis habitatum inuitabatur: cuius profecto veste eleganti & pretiosa succincto, scutum Indicum foris in marginis ambitu inauratum præferbatur. Illic loci ergo nostrates arida sub arboribus folia legebant, saporem Gariophyllorum gustata apprime referentia. In confinio vicus etiam alius situs erat: cuius quasi in medio domus quædam præalta, speculæ similis conspiciebatur. In quo ab incolis bouem vnum cum melle modico depecti pone insulam demum retrocessimus.

Caput XIII.

Vt post insulam in Baie Dantongil anchoras miserimus:

Et quo pacto illic ab incolis habitati fuerimus.

DE supra dicti mensis 26. ex proximo flumine, *Canoas* 13. maiores prorumpentes, illic in cōfinio piscari visæ sunt. Ex quibus vna naui nostræ appropinquans, oryzæ non nihil attulit; addens, si pluribus rebus opus esset, vt è nostris vnum secum in terram emitteremus, & de suis sociis tres in nauem pro vadibus reciperemus. Quod haud iniquum rati, cum donario quodam nostratum vnum amandauimus, & admissos obsides, vim supra modum auidos, pro conditione loci laute habuimus. Nos interea ad paruam quandam insulam inuecti, aquam ibi puram & limpidam, ex alta rupe defluam, haustuque facilem inuenimus. Ipsa alioquin insula præeminens, vnus milliaris ambitu claudi videtur, & oryzæ, fru-

fructuumque aliorum, vt limoniorum, citrorum, & vannanas prouentu laudatissima. Altius ergo ad locum editiorem, i. z. fere casis habitatis in signem cōscendentes, ex illo desuper in Continente fluuium, toto fere tractu viri ex pagis aliquot ex cultum notauimus, in quem se alius minor, & ipse pagis constratus exonerabat. Cum vero editum hunc locum ascenderemus, in transitu quodam, vannanas prouentu celebriore, intra duo ligna defixas binas manus conspeximus, quas incolæ *Nigro* cuidam, in Vannanas furto deprehenso detruncauerant, & ipsum iuxta loco isto defoderant. Circa vesperam, obsides nostros cum donariis datis manumissimus, postquam emisitius noster ad nos prospere reuersus esset, qui interea & elixis & assis gallinis (quod aiunt) iante habitus, tractatusque, cercopithecum quoque à præfecto loci donatū attulit. Postero die duabus scaphis in occidentalem pagum, *Spackenbug* nobis dictum, & vna in orientalem *S. Angelo* in mappa dictum, sudum constructione ad probe munitum, egressi sumus. In hoc nostrates pro corallio oryzam & gallinas permutauerant: in altero res alias meliores. In *Spackenbug* præfectus cum suorum plerisque appotus inuentus, nostris quoque è cornu bubulo potum ex melle & oryza coctum, appropinauerat. Pagus iste 200. fere domibus constabat, viris frequentatissimus: quorum 20. in domo excubitoria prælongis hastis & peltis rotundis vigilabant, quolibet in pectoris regione macula alba inter signato. Iam itaque cum ad naues reuertendi tempestiuum videretur, ad scaphas nostras regressi, fluuij turbationem & commotionem tantam experti sumus, vt cum iis traiectionem non satis tutam fore arbitraremur. Quas ob id cum tuto loco deligassemus, casulas aliquot offendimus, quas primum speculatorias rati, post tamen certioribus argumentis primatum quorundam eius loci sepulturam esse coniecimus. Locus lacunis aliquot proximis defossus erat, circa quas cornua grandia aquis conferta seu ad impleta defixa stabant. Tumulus storea desuper constratus erat: & cadauer excauata arbore vna compositum, & superiniecta alia contextum ita terræ infossum iacebat, vt huius capuli pars maior super terram prominere, & ex huius latere sepulti hominis pedes exererentur. Quibus dispiciendis cum occuparemur, pagi *S. Angelo* præfectus ad nos duabus *Canois* aduectus, primatis sui (*Phulo* dicti) id sepulchrum esse, signis quibusdam nobis confirmauit, & vt à vi & eius læsione abstineremus, honorifice rogauit, aliàs erga nos valde humanus & submissus, adeo, vt & de se in suo pago inuisendo amice nos compellaret. Cui ob id cum gratificati essemus, tranquilliore flumine præstito ad naues remeauimus. Postero die scaphis ad *S. Angelo* rursus egressi 700. pondo oryzae, & gallinarū magnum numerū impetrauimus. E scaphis nostris vna ex pago etiam alio præter taurum dimidium res alias necessarias plurimas aduexit. Incolas, quod vini supra nationes vniuersas nobis scitas auidi & appetentes essent, Hispanico vino ad commodum nostrum abunde delinire didiceramus. Itaque & sequenti die iterum terram ingressi, in tres istos pagos nos particbamur: ex quibus nostrum quilibet vltra 1200. pondo oryzae eo die auferebat, copiosius accepturi, nisi ipsis ad excubias discedere opus fuisset, interim, vt futura die rediremus, nos rogāribus. Cum itaque pernoctare apud illos nobis difficile videretur, & coelum insuper paulatim tonitribus perstreperere occiperet scaphis solutis ad naues rediuimus. Die 30. & 31. iterum oryzae multum cum refectamentis aliis obtinuimus: quo tempore ex insula quoque indies aquam hauriebamus, & tum mel, tum citria mala ad abundantiam comparabamus.

Sepulchro-
vū forma.

Februarij 1. die, cum in dictis pagis de oryza mercanda iterum laboraremus, à *Phulo*, pronunciato mandato, incolis id prohibitū esse intelleximus. Cum enim eo tempore quotidianis imbribus terra vehementer madesceret, & oryzae refectæ pars maxima in agris resiccari non posset: ne insperata incolis annona obori-

oboriretur, veterem oryzam mandato asseruari cōsultum Phulo visum est. Bo-
ues tamen 10. ibidem venum nobis exponebantur: de quorum pretio inter nos
conueniri nō poterat. Postquam itaque nobis præsumptum esset, propter istam
nouam incommoditatem die Febr. 3. loco illo soluere. 2. eiusdem aleam nouissi-
mam iactantes, in terram rursus egressi sumus, & quocunque modo oryzæ par-
tem magnā, vt & gallinas & capras haud paucas obtinuimus. Quibus impetratis,
cum iam instructa nauī soluere vellemus: sub noctē mediā tam impetuosa tem-
pesta desubito coorta est, vt iactatis omnibus anchoris nec quicquā firmi stare
valeremus, sed quoquouersum acti, naues ingenti periculo prope inuicem colli-
deremus & confringeremus. Eo turbine scaphæ nostræ violento motu abruptæ,
& fluctuatione continuante in littus impulsæ sunt: quas Nigri captatas in littus
dein extraxerant. Spe itaq; seruandarū nauī nulla alia superstitē, cum iam secu-
res ad malos cædendos & deiiciendos omnes arripuissemus, diuina gratia, quæ
in extremis semper efficax est, tranquillitas vnderum sub ipsam noctē mitior fa-
cta est. Febr. 4. cum leuatis anchoris in insulam appeteremus, tum fluenti concita-
tione, tum venti cōmodi inopia promouere prohibiti, à loco priore haud procul
reconfedimus. Febr. 5. bono mane cum 4. viris ad *Leonem* nauem appulimus, vt
sub ipsius impulsum littus tenere possem⁹, ad scaphas nostras ab incolis educas,
redimendas. Sed aluci præcipitio retroacti id confectū dare nō potuissemus, nisi
ab incolis supra dicti pagi ad occasū fluminis siti strenue adiuti essemus: à quib. id
quoq; pariter intelleximus, quod S. Angelo incolæ scaphas nostras cōfregerint.
Eò ergo delati, cum de statu scapharū serio ipsos cōpellarem, illas ad aluci vor-
ticem cōminutas esse, respōsum ab ipsis accepimus. Quod cum per omnia vt ve-
rū non agnosceremus, missis è nostratibus viris quinq;, fragmēta quidē nauium
aliqua, sed ferramētis suis vndiq; spoliata tamen reperimus. Itaq; sic rē proditam
quidā incolarū sentientes, sibiq; de vindiciis metuentes, tumultuarie bona sua
cum liberis in *Canoas* coniecerunt, & fuga sibi per aduersum fluiū salutē quæsi-
uerunt. Reliquorū vero 50. circiter, hastis suis & peltis, vt nos à littore abstinere,
cōfertim irruerunt. 6. & 7. die ad aquā hauriendam in insulā traicimus. 8. die tri-
bus trahētionib. nostrum 48. viri expositi sumus, vt perditarū scapharū loco ab
incolis *Lanciaras* aliquot seu nauiculas mercarentur. Qui cum in littus egressi es-
semus, versus orientē 60. circiter Nigros cū hastis & clypeis suis saltitantes cōpe-
ximus, & ad conflictū nos quasi prouocantes, minitabundis apprime similes: qui
ob id etiā hastarū suarum cuspides in aquā immisissas, & post eleuatas in os destil-
lare sinebant. Quo gestu se sanguine nostro tincturos ira hastas esse significabāt,
quamprimū nos in oram efferremus. Dictoq; citius interim etiā lapidū tam vio-
lento in nos cōiectu fulminabant, vt nulla parte Solis tuti essemus. His itaq; & si-
milibus ipsorū iniuriis irritati, cum iam de corio nostro luderetur, glandē vnam
atq; alterā in eos vicissim displosimus, saltem vt à capite nostro illos arceremus.
Quare ipsi quidē primò adeo non terrefacti sunt, vt post scuta sua cōditi iētus no-
stros propè vel cū ludibrio exciperent: vsq; dum hic illo, illic alio corrueute fugā
capesterēt, & secū abreptis vulneratis post casas suas se saluarent. Breui ab hoc tu-
multu tēpore elapso illorundem incolarū duo vel tres ad nos emissi, vt à cessione
quiesceremus, nos obnixè rogarunt, & pecorū adducendorū fidem religiose de-
pacti sunt. Quos tamen nostri frementes adhuc & ira æstuentes adeo non audie-
runt, vt eos sclopetis elidendis persequi nō desisterent. Iam ergo incolarū nemi-
ne amplius se proferente, nostri rectā littus inuecti, lociorū partem in pagū ad ex-
plorandos profugos amandarunt. Vbi cum ipsi præter puellā relictam, neminem
reperirent, prædā passim obuiam inuaserunt, & secū abduxerunt. Sed & nescio,
quo casu fortuito, ignis ædes aridissimo, & ad flammam cōcipiendam aptissimo
tum ligno, tum stramine cōtextas corripies, eas tam violēta diffusionē vniuersas

exussit, & ad effugiū nostris vix spatium superesset. Incolarum eius loci 130. circiter vno numero fuerāt: de quibus vix 4. cæcos à Nigris in syluam pertractos cum bonis aliis haud temnendis offendimus, quæ tamen omnia ne attacta quidē ibidem reliquimus. Nostri vero, cum ad cœmiterium dictū peruenissent, incolarū de Spackenburg multos inuenerunt, quibus se comes & humanos præbebant. Inter eos & bini illi obsides fuerant, quos nobiscum in naui habueramus. Reliquis itaq; de longinquo videntibus, quod suis nulla parte infesti essemus, ad nos tum viri tum foeminae cum liberis suis certatim se profundebāt, & tum oryzam, tum fructus alios secum apportabant. Nostri ergo duos in exustum pagū illū boues petitū missuri, obsides ex incolis ternos asseruarunt. Quos tamen re impetrata, & sociis saluis reducibus factis, iterum à se dimiserunt. Paulo post, cum iam in nauibus essemus, insulanorū lecta manus, clypeis & hastis armatorum in littore rursus comparebat, & Pinæ nostræ affligendæ minitabatur. Sed porro nihil ab hoc attentatum est. Nono die naus nostra à Hollandico Leone ad insulam aquæ vehendæ causâ rediit: postquam dein 46. viri nostratium in terram egressi, iuxta cœmiterium 4. vel 5. incolas de Spackenburg inuenerunt, rogantes, vt ad Phulo ipsorum pergerent. Quod cum facerent, paganos vniuersos profugos, casasque eorum occlusas offenderunt.

Missis tamen deinde aliquouersum tribus viris, præfectum loci cum 69. viris, hastilibus & clypeis sicut instructis inuenerunt: qui tamen ad nostratium conspectum se confestim in syluam recipientes, colloquiū illis denegarunt. Hac itaq; re per nostrates denunciata, 10. alios ad syluam propius amandari visum est, qui tamen è longinquo tantum profugos ad colloquiū pellicerēt, & amicitia nostram ipsis sponderent: hoc expresso mandato addito, vt nec quenquā temere violarēt, nec adibus ignes subderent, nec habitacula eorū perfringerent, aut quoquo modo spoliarent. Qui cum hoc instituto iam syluæ appropinquassent, Nigri sensim retro itantes, ne ad se propius pergerent, annuebant. Illorū tamen quidam cum ad nos in pagum inermes, gallinas aliquot, & non nihil oryzæ detulissent, illæ sibi ipsis dimissis inde in S. Angelo pagum remeauimus, vt *Lanciarum*, quam ibi ante exustionem loci reliqueramus, auferremus: vbi tamen nec quenquā hominum, nec nauem petitā inuenientes ad Septentrionalem pagum, iuxta fluminis superiorem partem situm, procurrere statuimus. Illic itaq; Nigrorū ingentem numerum, collectum obseruauimus, qui vniuersi patrio more armati cōfluxerant, vt congeries ista pagorū videretur multorum. Nam inter eos 4. distincti Phulo seu primates suis ministris stipati cōspectabantur: ad quos etiam vndiquaq; tum terratum mari in tribus sese identidem cōplures accumulabant. Hi ergo ad nos missis suis, vt vallo congesto excederemus, rogantes, pecora adducenda cōpromittebant. Quod & præstitero, quam primum latus superius occupassemus, vallo deserto. Nam taurum cum capro ad nos agentes, significabant, ex alio abactis pecudibus sibi iam nihil superesse, quod impertirēt: pro quibus adeo à nobis bonam corallij partē & Magridettas aliquot receperunt, etsi horum nihil captare visi, saltem discessum nostrum sollicitarent. Sed & præfectorum cuius vini pocillum apporrectum est, cuius illi miro desiderio capti sunt. Quo hausto, nutibus suis, vt die postero ad aufcenda plura rediremus, nobis significabant.

Die 10. circa meridiē *Lanciarum* vna è Spackenburg ad naues nostras appellēs, rogabat, vt in littus expositi à Phulo suo non nihil pecorū acciperemus. Cui annuentes, postero die apud cœmiteriū egressi, Nigros aliquot nos quidē morantes seu præstolatos inuenimus: sed cum iidem nos in pagū pergere iuberent, rebus diffidentes, è nostris duos eò præmissimus, qui de quinque obsidibus dandis instarent. Quibus impetratis, pagum adeuntes bouem vnicum obtinuimus, cum profugi incolæ secum pecudes reliquas abegissent. Hinc ergo ad pagum

Septentrionalem reuersis, incolæ bouem vnum obtulerunt: pro quo cum parte aliqua corallij quatuor fere vlnas panni linei receperunt. Quæ cum ad naues traieciffemus, postero die Lancraræ duæ ad nauem Amsterdam omnis generis fructus & oryzam, sed inter cætera selectissimas cannas sacchari aduehebant. Quibus, vt ad suum quoque pagum acclinaremus obtestatis, cursum nostrum sectati eadem adhuc vespera ex Baye illa soluimus.

Caput XIV.

De conditione & situ Baye, illius incolis, & qua occasione nostri inde soluerint.

Aye Dontangil altitudinem graduum 16. habet, circuitum fere milliariū 5. sortita, & insula præterea præalta insignis fructibus omnis generis, vt limoniis, malis citriis, aurantiis, & insuper melle, vannanas, gallinis, rebusq; aliis abundantissima: præcipue vero eadem illustri scatebra prænobilis est, quæ suis riuulis ex alto desiliens, nauib. aquatu cōmodissima venit. Sed & tribus minutis aliis insulis prædita est, vt & fluuio quodam, vicis aliquot proximis culto.

Sinus Dontangil descriptio.

Porro iuxta scaturiginis decliue ad mediam fere Bayam prope vallum septentrionale tres alij quoque pagi populosissimi, & deinceps iuxta aluci productum ad aquilonium alium fluuium vsq; adhuc plures conspiciuntur: vnde vastum illud fluuentium, ad quod oryzæ vim maximam mercati sumus, duobus brachiis, vno in septentrionē, alio in austrum diffinditur: in quorum medio parua insula, ad aquilonem vero maior pagus S. Angelo dictus visitur. Hic proceris palis aut vallis obseptus, domibus fere 250. constat: à quo porro versus fluuij caput vicus alius, & ipse populis et culentisque abunde confertus prostat, pagus aquilonaris dictus. Ad aditus lætam, Spackenburg vicus situs est, domibus circiter 180. excultus: à quo extrorsum iuxta insulam dictam penes fluuium proximum nouissimus vicus alius occurrit. Et tot pagi nobis illic in proximo moratis cogniti & aditi sunt. Ad incolarum vero quod naturam & conditionē attinet, vt ensilibus fere paucissimis se onerant. Ad confessum & decubitum storeis paruis, iisq; coloribus variis intertextis vtuntur: quibus sellulas, affabre factas, loco puluini dormituri substernunt. Mortaria ad summum bina tundendæ & excorticandæ oryzæ, vt & cribrum ei colandæ, & ollam coquendæ, & saccum asseruandæ, & calaboros (cochlearia sunt) hauriendæ, aut exedendæ adhibent. Regis ornatus & amictus cæterorū fere similis est, pannus nempe restrictus, ex certaq; herba contextus. Brachia sua multis annulis cupreis, vt & colla orbiculis aggrauant. Primas eorum (Phulos dictus) ex clunabulo seu sica lata eaq; longiuscula internoscitur, quam ille sceptri loco gestat. Cæteri omnes huius dictamini parentes, terrā colunt. Venationibus etiam sese exercent, quibus arcu feras figunt, aut cercopithecocos. Student quoq; piscatui, & ludis bellicis, ad quos suo modo valde agiles, prompti & robusti sunt. Tum interdiu, tum noctu certa quadā in domo suas excubias agūt: ad quā rem vigilū plerunq; 30. selecti & constituti sunt, à cæteris signo albo ad pectus affuto internoscibiles. Pro armis habent nastas promissas, & prægrandes parmas ligneas, post quas se ita dextre compositæq; occulere norunt, vt de pedibus vix quicquā nudum promineat. Occupantur iidē quoq; re pecuaria. Fœminæ illorū serunt plantantq;, & oryzam vannanasq; patria arte præparant. Carne perraro vescuntur. Piscibus fere & lacte saturæ. Ex definita quadā herba vestes sibi contextunt (ex qua & viri am-

Suvellex in solarum.

Ornatus

Domus excubiarum.

*Languecca
Lapis.*

Fructus.

ciuntur) ad genua fere propendentes, superius corpus synthesi saltem simplici contactæ. Pro ornatu gestant armillas ex stanno, vel crudo argento ad formam manillarum ex Guinea allatarum fabrefactas, vt & ex eadem materia globulos rotundos, quibus tamen Magridettas, & ex vitro cyanei coloris rotundos orbiculos longe præferunt. Lapidem apud eosdem quoque *Languecca* dictum, ex Zeilon insula aduectum cum rotundis aliis Magridettis Dallemannis conspeximus. Boues insuper præualidos, & tanti æstimatos possident, vt adorari ibi illos, & ad Canorinorum, Indorumq; Malabarorum exemplum singulari religione coli ab initio arbitraremur. Capras magno numero alunt. Oues habent rariores, sed tamen & canes non paucos. Cicures eorum aues sunt gallinæ & anates. Feræ autem gregis innumeri. Grana serunt leguntq; oryzam, phascolos triplicis generis, milium; fructus autem vannanas, limonia, mala citria, aurancia (sed hæc tamen copia minore quam in insula S. Mariæ) zinziber, grana paradysi seu Meligettas, & fructum item alium auellanæ nucis magnitudinē habentem, cuius folia Gariophyllos odore referunt. Radicem adhæc quandam externa facie zinziberi valde similem, interius tamen flauam seu auream, quæ lingua Malaica *Cunhet*, Arabica *Ttabet*, Lusitanica *Cafran de las Indias* nuncupatur, effodiunt, quæ mansa ad primum gustum quidem propter abundantem humiditatem nullius efficaciam creditur: tandem vero linguæ acrimoniam quandam zinzibere leuiorem offert. Lilia eadem candidissima promit: aliàs medicinæ tota utilis. Huius permagna quoque in laua & Indiæ locis aliis copia prouenit.

Caput XV.

*Qua ex causa nauibus nostris in Sundam
soluerimus.*

*Aues Me-
roa siue Ga-
rayas.*

*Brandæ
insula.*

NDIQUAQUE euolutis nobiscum rerum præsentium circumstantiis, cum propter cõceptum ab incolis merum suspicionemq; nullam cum iis amicitiam firmam pactum iri existimarem. Feb. 12. die an. 1596. impellente Circio viâ in Sundam arripuimus: quo cursu cum 14. die dicti mensis terra de Cabo Antongil nobis adhuc in conspectu esset, cõtinua malacia fluctuantes, tandem 24. Febr. ventum occidentalem, nobis valde desideratum nacti sumus. Toto hoc transitu fere semper magna volucrum copia, *Weroa* ab incolis, à Lusitanis vero *Garayas*, dictarum obseruatur: vt & aliæ *Robos Forcados* appellatæ, quæ nigre aues, ad picarum tamen fere modum variegatæ sunt, caudam promissam, instar forficis sartoriæ fissam diductamq; habentes. Aues hæc, vt & volantes, pisces alij scorisim suo quodam loco percensebuntur. Ad Sundam itaque titubante cæcia ventisq; inter se valde diuersis iter tenentes, tandem mensē Martio diebus 14. integris ventū impellentem occiduum consecuti sumus, & ex Cõpasso rationē putantes, inuenimus nos iam 70. miliarib. ad orientalem insulam *Brandæ* nauigare. Opinione itaque nostra breuia vniuersa, ex mappis præsentibus monstrata, præterlegentes, illorum tamen nulla obseruare potuimus. Attamen vortices aliquos, ibi serpentes quamplurimos ructantes in transitu notauimus. Maij 4. die sub ipsam nouilunium aduerso vento vsq; ad 27. diem eiusdem mensis acti sumus, quo tempore, cum gubernatores nauium Dolide missa fundum nullum tenerent, & pincerne simul aquam valde deminui quererentur, decretum factum est, vt porro cuius portio saltē dimidia, nempe ad dies singulos mensura aquæ media ministraretur. Quo euentu sitis inter nauigantes miserima oborta est, vel ob id quoque compri.

comprimis, quod tempus idem æstu annuo alias molestissimum esset. Pinas interim de aqua superstitite Leoni naui nonnihil cōmunicabat. Iunij 3. die de transgressore quodam supplicium sumptum est, poenæ loco sclopeti glande traiecto. Transgressor quidam plexus. Eodē loco rursus Cinereas prædictas Meroas seu Gaias, & aues cæteras grandi copia notauimus. Die 5. terra quædā nobis conspecta est: de qua visâ obleuandæ & mitigandæ sitis solatium, gaudium publicum desiderantibus oblatum est. Sed ad illam tamen propius admouentes, insulam esse, & à Sumatra (vbi polus Australis grad. 5½ fere attollitur.) 16. fere milliaria distare, comperimus. Postero itaque die vel dum propius impellentes, cum iuxta eam sex vel septem Canoas conspiciamur, nec tamen ad illas cursum satis tutum sciremus: Celocem ad eas de loci situ & ratione percontatum emisimus. Interim post maiorem hanc insulam duæ quoq; minores alię conspectui nostro obtigerunt, ad opinionem nostrā figendis anchoris haud incommodæ. Insulani vero conspecti, cum nostros ad se recta excurrere viderent, remis suis concitatus terræ appellentes, & Canoas suas in aridum extrahentes, confertim vno numero viri 23. profugere cœperunt, & colloquium nostratibus detrectare. Colore hi Brasilianos æmulabatur, & capillis ad humeros demissis, arcus cum spiculis quam plurimis gestabant. Quos eo pacto armatos ob id ne ipsi quidem nostrates omnino cōsequi poterant: nec eos prolatis monstratisque aliquibus mercimoniis ad se prorsus pellicere.

Frustra itaq; eo excursu factō ad naues post reditum est: à quo dein sequente nocte vento aduerso ad Septentrionem tam valido impetu retro compulsi sumus, vt sub diei posteri auroram nos à terra tribus integris milliariibus abesse cerneremus. Sed & eadem tempestate pinas nostra è cōspectu nostro disiecta est. Quā ob causam cum ex Leone disploso tormento & aplustriis suffixis signū daretur, paulo post altam Sumatræ terram & pinam nos ad eam recta præuolitantem conspicati, de insula amittenda & pina cōsectanda sententiam ratā fecimus. Sumatra terra. Porro itaq; Iunij die 11. Sumatrā insulā q̄ proxime subiuiimus: à qua iuxta littora laue, insulæ multæ se prodiderunt: ad quarum vnam longiuscule porrectam, incognitam tamen, confidentes fundum argillaceum 25. orgiarum tenuimus. Insula longiuscule. Eodem è loco ex Amsterdam naui emissa scapha Canoā quandam conspectā insectata est: quam tamen remis suis attingere haud valuit. Postero die in insulam è nauibus egressi, eam desertam, incultam & meris syluis asperā aduertimus: quæ ob id nec suppeditandæ quidem aquæ indicium vllū promebat. Interim sub depressis littoribus prima vice tria, secunda vero nouem vela à nobis notata sunt, quorū vnum naues nostras prætercurrens, iuxta dictam modo longiuscule protractus insulam substitit. Ad quam nauem cum celocem nostram emisissimemus, viros sedecim offendit, quorum sex remis ducendis occupabantur, cæteri sub tabernaculo seu postico conclauis, ad *Paraus* formam constructo, vestibus ex omnium colorum genere variegatis amiciti considebant. Paraus est summanis genus. Qui tamen ad colloquium sollicitati à nostris intelligi nihil potuerunt. Cumque de *Bantam* & *Iapara* per modicum, de Sunda vero & *Calapa* nihil quicquam indicare possent, ad littus, vnde egressi erant, proram retorserunt. Cui rei, cum nos non vsquequaque fidere-mus, q̄ eos piratas esse, nauesq; ex Mancabo versus Bantā traiecturas obseruare suspicaremur, collatis sententiis decreuimus, vt pinas nostra cum addita Celoce armata terram Sumatræ, hanc rē certius percontatum, ad eisdē iterū colloquio sistendos impeteret. Pinas ergo viris 16. munita, cum velum recta in terræ edita panderet, villos seu pagos aliquot in transcursu legit, quorum primarios *Dampin* vocabant. Dampin opida seu pagi primarij. Quo toto cursu cum vbinis 20. 21. & 22. orgias fundi areno-

vsq; dum consecuta die aquam queritantibus naues vno quidem loco stare quatuor, alio autem sex velis ferri conspicerentur. Quæ hætenus quidem à se inuicem remotius currentes, nobis conspectis arctius se iungere illico cœperunt. De aquæ ergo hauriendæ loco à nobis interrogati, cum digito intento aliquē monstrarent quidem: nos tamen veriti, ne commento tali & excogitato dolo ab illis saltem amoueri quæreremur, vt nos ad pinam nostram haud cunctantes comitarentur, vrgentius apud illos instituimus. Quod annuētes, cum bona pace nos in suas naues suscepissent, ingressis nobis varia exprompserunt & commonstrarunt. Inter quæ & inauratus pugio, Crees ipsis nominatus, & aureus item annulus, adamante non magni pretij, nec vsque adeo artificiose polito confitus, numerabantur. Idem sub primum nostrum conspectum æneum quoq; tormentulum *Bas*, ipsis dictum, pro sui defensione exprompserant: sed cum deinde admissos nos illud attentius contueri viderent, idem reconderunt. Postquam itaque hi nos *Canoa* sua ad pinam vsque comitati essent eosdem ad naues suas reduces nos quoque officij loco iterum consecrati, pro rubeis & cyaneis corollis atque *Madrigettis* cum ipsis pisces, Vannanas, Melones, cannas saccharinas, cocos, allia, cæpas, & fructus item alios nobis tum quidem incognitos permutauimus. Ex quo loco vna cum iisdem postad Sumatræ terram firmam perreximus.

Caput XVI.

Quid in Sumatra insula pago quodam, Dampin dicto, cum primæ loci congressis & confabulatis euenerit.

V M *Paraus* dicta naui itaque prouecti, breui interuallo tres vel quatuor *Canoas* occurrentes habuimus, ex quibus haud temnendæ æstimationis viri aliquot, lineis vestimentis colore cyaneo tinctis induti conspiciebantur. Quos cum de aqua haurienda percontaremur, via monstrata nos per aluē saluginosum ad locum quēdam perduxerunt, quo 20. circiter ædiculas, casarum ad formā extructas & ex palmarum foliis affabre interfertis contectas offendimus. A loci ergo huius inquilinis rogatis, ad aquam peruestigandam nostrum binis deductis, illam quidē riuo præcipiti confertim defluam deprehenderunt, sed haustu tamen difficilem, si incolæ quid contra nos fors moliri vellent. Hoc omnium primo loco piper crescere conspeximus, quod contortim & volutim per crassas & elatas Cannas, instar lupuli in altum assurgebat: cuius ob id præsignem copiā, vt & Garyophyllos, Noces Muscatas, cucurbitas & cucumeres, coemimus. Carnis ibi nulla copia, sed vim tamen ex palmæ fructibus confecti largitas haud parua aderat. Huiusce regionis fœminæ crassissimis armillis ornata, à lūbis mediis tela desuper prociua, & irem alia superius corpus seu pectus intactæ spectabantur: quæ crines vinculo iuxta occiput religatos promittebant. Metuentibus vero nobis, vt, defluxu maris facto, incolæ contra nos quid machinandi tempus nanciscerentur: celoce ad *Pinam* reuersi, illam è loco illo vela fecisse animaduertimus. Qua causâ ad duas alias minores insulas aquæ gratia excurrere coacti, re infecta & inde remeauimus. Postea ad pinam 4. *Canoæ* impellentes, gallinas, oryzam, piper & caxas emendas obtulerant. Ego interea postquam celoce locum illum, quo naues aliquot morari conspexeramus, incurrerem, de aqua haurienda percontaturus: accidit vt de improuiso nulla nostrorum voluntate sclopetum disploderetur.

Piperis crementum.

Cuius

cuius fragore, qui in *Paraus* nauierant, peruti, festinanter velamenta sua storeacea prætenderunt, productoque suo tormento *Bas*, & quasi hostili animo id à nobis factum esset, vibratis armis valde nobis minitati sunt. Remis itaque celocem nostram in terram impulsam cum illi viderent, littus & ipsi insilientes, egressuros nos abstinerunt: vt ad priorem locum, vnde veneramus, nobis vitandi tumultus gratia omnino redeundum esset. Ad nauem postmodum frustra quæsitæ aqua reuertentes, Almadiam cum ea quandam inuenimus, à qua pro 12. Regalibus octonorum baziorum, *Caxas* permutantes, pro singulis Regalibus *Caxas* 3500. recepimus, vt minoris monetæ nulla nobis post penuria esset. Vndarum vero refluxu mari altiore facto, cum *Paraus* statione se sua efferret, nos sub noctem ad eandem remeantes, præter salis aquam tamen nihil inuenimus. Pinas postmodum vento ab ipsa ora perflante ad naues redacta, *Paraus* aliam attigit, quæ nostris in longiuscula supra dicta insula aquæ copiam monstrauit. Sed & loci Dynasta vltro nobis spondit in Bantam se nos Gubernatoris loco prouehere velle, si pro qualibet nauis Regales quinque quaternorum mercedis loco ipsi depederemus. A meridie *Paraus* iterum alia ad Pinam ventitabat, *Caxas* pro Regalibus permutatura, quam tamen inanem à nobis demissimus. Sequenti die, dicti mensis, scilicet 19. scaphis aliquot pro adferenda aqua excurrimus. Sed & Niger Laurentianus, qui numerato die apud nos fatum obierat, post insulam proximam terræ mandatus est: quo tempore ex Bantam velum quoddam promoueri cernebamus. Ad insulæ, iuxta quam nauibus consideramus, tergum quatuor insuper aliarum comparebant: qua nocte ex occidentis & Septentrionis intermedio ventus præualidus ingruebat.

Iunij 16. sublati anchoris eodem vento prouecti, bolide bis iacta 22. orgias fundum arenosum tenuimus. Sedata itaque paulo post Concitatione, ne retro longius abiiceremur fluctibus, ab oriente in occasum turgentibus, anchoras rursus demissimus. Sed à meridie derepente iterum perflante borea, Orientem arripimus, quæ meta intra præallatam illam longamque insulam excurrerat. Ex freto isto recta perflante vento, naucleri insulani Dynastæ consilio ad 19. orgias cõsedimus. Vbi cum ex Bantam discretas aliquot *Paraus* vela facere conspiceremur, recta sub insulam defleximus, quod venti aduersi paulatim increbescerent. Inde tandem rursus promouentes cœcia impellente, naues itidem alias in Sumatram protendere conspeximus. Quod vero quotidie ibi Eurum à meridie flare nobis scitum esset, ad 15. orgias iterum anchoris cõsedimus ad posterum vsque diem, quo locum mouentibus noua alia *Canoas* à firma Sumatræ terra Cocos aliquot, nonnihil Betelle, & Areca attulit. Sed nauis isthæc Dynastæ insulam, naucleri nostri propria fuerat, viris 14. onerata: quorum duo nauem nostram conscendentes, Nauclero dicto honorem singularem exhibuerunt, Manu nimirum eius pedem à planta sursum ad genu vsque promulcentes, & eadem manu post caput suum à mento ad verticem vsque quasi perfricantes. Nocte hac cœlum vndiquaque pluuiosum nos molestabat. Iunij 18. die distinctis quibusdam locis naues septem prospeximus, quarum è binis ad nos appellentibus, altera Naucleri nostri *Paraus* fuerat: altera vero procerus quidam & ad speciem illustis vir, Xylina veste aureo filo intexta indutus vehebatur, qui Betelle, Areca & Cocos nobis offerebat, pro quibus eundem nos quadam linteæ portione donauimus. Qui tamen à nobis discedentes, furtim indusium & linteamina alia nostratibus surripuerunt. In freti huius faucibus bolide missa 25. orgias tenuimus, fluctibus violento pulsu in occidentem nutantibus, adeo vt ab ortu in austrum vento boreali nobis currendum esset. Circa vesperam iterum 28. Orgias defixi, loco illo Vespertilionum magnum numerum conspeximus, gallinas magnitudine æquantium: vt ob id spectaculum hoc nobis certæ admirationi esset.

Caxa minor moneta

*Mirus vane
rètia exhibenda
modum.*

*Vespertilio-
nes magni-
tudine galli-
na.*

Iunij

Iunij 19. castellum quoddam præterredientibus nobis *Parais* quam plurimæ appropinquauere, quarum aliqua velis quoque utebantur. Hæ *Cocos*, piper, Garyophyllos, Nuces muscatas, Vannanas, gallinas, & aurantia aduehentes, an ex Goa vel Cochino versus Bantam contenderemus, percontabantur. Cursu interim nostro nihil singulariter promouentes, cum anchoris iterum 27. orgias teneremus, fluctu aduerso & aere gelidiusculo gliscente, quieuius, vsque dum postero die Africo flante nonnihil inde rursus progressi, malacia coacti anchoris ad 22. vel 30. orgias consideremus: sub cuius tamen tempus medium vela rursus attollentes, discretas passim naues è longinquo prospeximus.

Caput XVII.

Ad portum Sunda prouectis nobis quid primo impulsu obuenerit.

IAM tum propter fluctus aduersarios, tum crebras vectorum permutationes, (quod nimirum à media nocte ad sequentis diei medium, horam quippe decimam, vulturnus, & à dicta iterum hora vsque ad noctem Fauonius, ordinariis vicibus spirare solitant, vnde iter illud nauigantibus perdifficile accidit) velis remisque lentissimis progressi, vix tandem Iunij 22. portum ad Bantam & oram Sundæ attigimus: quo loco in prospectu nostro amoena quidem & viridans vndiq; sed depressior quædam insula promicabat, quam *Iauani Pulo Payan*, id est, oblongam insulam vocitant, ad cuius latus septentrionale ultra 70. vela conspicati, è longinquo syluulam quandam appellere credidimus. Vt referebatur, naues istæ omnes piscatoriæ erant: quo documento concludi potest, Bantam, urbem populosissimam esse. In Baye seu sinu quodam terræ lauæ *Iunco* (quod nomen Iauanæ nauis onerum 16. capacis est) quandam obseruauimus: à qua cum ad nos Canoa quæpiam visendos expediretur, idiomatis nostri ignara, & ob id ad Iunco reuersa Lusitanum quendam secum aduexit: quem de itinere nostro percunctatum, postquam in nostras naues inuitassemus, ad Iunco è vestigio remeantem, & velis sublatis angulum proximum transnauigantem, cum Iunco è conspectu nostro perdidimus. Ad horam diei 12. cum orgias 34. teneremus, paulo post deflua vnda 24. & dein ab horis duabus 10. post octo, deinceps 7. orgias tenuimus, à qua diminutione mare deinde paulatim altius iterum consurrexit. Firma lauæ terra ex vno latere, ex altero *Pulo Payan* nobis versabatur: ex quo loco ad ortum plutes alias insulas, & ipsam Bantam ciuitatem nobis recta oppositam conspeximus, ad quam vela minora visa vniuersa festinabant. Ventus tum quidem è mari spirabat Cæcias. Consilio itaque naucleri nostri ad austrocurum currentes circa vespërâ ex ciuitate *Parais* vnâ appropèrantem conspeximus, qua sex Lusitani suis sclauis ad naues nostras prouecti significabant, à Governatore se missos, vndenâ veniremus percontatû: Nostrum siquidem aduentum, vt Governatori, sic non minus incolis vniuersis terrori & formidini esse. Quibus cum nos Hollandos profiteremur, commemoraremque bona nos pace & amicitia nostra mercimonia pro aromatis ipsorum permutatum venisse: ipsi nos quidem loco opportuno, sed tempore valde incommodo appulisse responderunt: quod vix ante quinque dies, *Somas* totidem (naues Chinenses sunt) in Chinam amandarint: & quod itidem, quas eius diei mane naues in Baye subsistentes vidissemus, toto illo littoris protractu vix dum aromata collectum excurrerint. In cæteris erga nos nihil inhumani erant: adeoque de Rege, vbinam esset, rogati, illum ante

Palimban,

Palimban, Sumatræ ciuitatem, ob defectionem factam oppugnata, cum suorum quamplurimis occubuisse, placide significarunt. Regem cū suis maximam quidem ciuitatis partem iam dum occupasse: verum rege capto ab occupantiū manibus eandem rursus excussam esse. Velis 200. eum quidem instructum in Sumatram descendisse: sed hominum partem maximam fame inediaque confectam tabuisse: filiumque regni heredem vnicum relictum esse, qui mensium iam quinque ætatem haberet. Ob cuius infantiam incolæ defuncti regis vxorem quandam regni Gubernatricem constituerint, mediocris ætatis foeminam, *Chephate* nuncupatam. Inter Lusitanos istos quidam numerabantur, qui quondam se in Thomæ Candisi naue ad *Ternatem* fuisse referebant: signa & commemorationem addentes ingentis miseræ scditionisque, à Lancastro Capitaneo ad Malaccam Lusitanis subiectam inter naues Lusitanicas concitata.

Palimban
Sumatra
ciuitas.

Chephate
Sumatra
Gubernatrix.

Thomas
Candisi.
Lancaster
Capitaneus.

Quarum tamen historiarum nos saturi solius negotiationis gratia nos præsto esse retulimus. Interim obnixè illi à nobis contenderant, ne nostras naues à Don Antonio missas diceremus, ne inter ipsos secta vel tumultus quispiam oriatur, qui nullo dubio facileque per eos moueri posset, qui è terra illa præscripti in *Pegu*, *Bengala*, *Ternassarin*, *Martaban*, *iuxta littus*, *Choromandel*, imo tota India ad causam suam affectatius asserendam, reconsedissent. Apud illos enim amicitiam facile parabilem esse significabant: sed iis tamen nimium credi haud debere; cum nihil aliud quam scditionem ad libertates suas redipiscendas meditentur. Per Lusitanos hos Gubernatori nostra quidem officia & amicitiam denunciabamus: sed ipsi tamen gaudium conceptum simulantes, ad ciuitatem reuersi, dolose Gubernatori à nobis audita omnia percensebant.

Die mensis die 24. insulæ propius succedentes ad *Pulo Payan* recta conседimus. Ex qua intra meridiem occidentemque viridans quædam & humilis insula prominebat, defluo riuulo insignis, apud quam cum nos subsisteremus, Nauclerus ad Bantam, duobus adhuc miliaribus distantem, nos prægressus est. Paulo post Oceani Almirans, *Tomongan Angabaya*, cum interprete ad naues nostras accedens, per eum Gubernatoris nomine amicitiam & omnia ad refectionem nostram necessaria, quæ in sua quidem potestate haberet, nobis nuncupauit, & simul, vt in ciuitatem egrederemur, inuitauit.

Tomongan
Angabaya,
praefectus
maris.

De qua delatione cum ipsi gratias haberemus, & vt ad nos in naues conscenderet, rogaremus, ipse officium hoc detrectans, sibi in Insula oblonga aliud agendum proflare prætendit: interim tamen sollicitatos aliquot bis coctos panes secum auferens.

Quibus cum à nobis abscederet, & duas vaccas mittendas voueret, ipse non ad insulam, sed ciuitatem quidem recta conuersus, nullas tamen pro voto suo videndas vaccas emisit. Sed & deinceps Regiorum vectigalium Iudex, *Sabander* dictus, cum Lusitanis quibusdam ad nos appulit, Regis Senatusque nomine nobis amicitiam fidissimam deferens, & vna aliquam multas Gallinas, Capras & fructus alios impertiens, addita compromissione, vt, quibuscunque opus esset, compotes redderemur. Idem quoque nos apprime commodo tempore appulisse commemorabat, cum pipere omnes agri adeo prægnantes essent, vt proventus vnus anni duplex videri posset. Hoc ergo à nauibus nostris ad ciuitatem redeunte, Lusitani remanentes à nobis prandio adhibiti, vt nobis à lauanensibus circumspectissime caueremus, adhortati sunt. Ad conuiuium hoc nostrum, lauanensium, Turcarum, Chinensium, *Bengalorum*, Arabum, Persarum, *Guzaratorum*, nationumque aliarum tanta copia furtim præterea confluerat, vt locus vix omnes caperet, qui tamen vniuersi vino Hispanico appoti, circa vesperam è nauibus ad urbem redierunt, in discedentium honorem binis tormentis elisis. Sequenti die *Tomongan Angabaya* cum *Sabandro* denuo ad nos pro-

Sabander,
vectigalis
Regijus.
Iudex.

uisentes, Gubernatoris nomine suoque necessaria vniuersa offerebant, & vna, ne Lusitanis temere quid fideremus, rogitabant: qui vnum hoc satagerent, vt nos passim inuisos apud omnes praestarent, homines quidem à naturæ malitia tam secretos & occultos, vt animis sensisque à nemine quoquã solide cognosci possent. Sed & ad sumendum animum, metumque omnem excutiendum nos vnice cohortabantur, quod portus iste mercatoribus vniuersis pateret: suadebantque, nos ante ceteros omnes aromata & species petitas impetraturos esse. Et cum petiissent, vt ex promptis nonnullis mercibus opulentia nostræ ipsis specimen daremus, gratificantes, eos vnus octo *Cassia* viridis donauimus. His hoc pacto dimissis, Gubernatoris mandato breui post Niger quidam, natione Quillinus alias Quillinum Panian id est, longus Quillinus dictus ad nos adiit, denuncians, vniuersum regnū suppetias nostras & auxiliarem manum sollicitare, & rogare, vt ad Palimban Sumatræ ciuitatē vela facientes, è parte maritima ciuitatē tormentis concussam oppugnaremus, & sic ipsis pedestri itinere secuturis ad inuadendā & occupandam eam cōmoditatem praestaremus. Quo facto, praedam totius vrbis obuiā nobis cessuram magno emolumento addebant. Sed petitionē huius tum nos ita diluimus, quod non pugnatum, verum mercatū ad eos appulsemus. Superius dicti gemini cum apud nos adhuc morarentur, cū mappas nostras videre auerent, ex illis cursum nostrum eos docuimus: id addentes, peregrinationis tam longinquæ hanc nobis vnicam causam instituendæ fuisse, vt bona ipsorum gratia negotiationis perpetuitatē stipularemur. Qua re ipsi oppido quædã gauere visi sunt, maxime, quæ à nobis didicissent, singulis sex mensibus ad eos excursum, nostrosque recursum confici posse, etsi hæc quidem navigatione in perdiscenda tutissima & compediōsissima via menses 14. triuissimus. Quo colloquio discessum tūc erat.

Postero die 26. nationes diuersæ nauibus nostris acclinabant, cum quibus omnibus amica æquitate negotiati sumus. Sed & his nos de Lusitanis cauendis commonefacientibus, merces quasdam valde gratas exprompsimus. Ex eo loco celocem nostram, necessariis viris munitam ad sinum occidentalem, à laua 3. mill. distitum expediuimus, vt ad pagum ibi finitimum de emendis pecoribus laborarent. Hi, quod sclauis meri essent, etsi illorum vendendorum nullam copiam haberent, attamen pro Norinbergensibus speculis ternis prægrandem ollā, *Indigo* humida confertam permutarunt. Interea temporis ad nauem Mauritium Satrapa (vt apparebat) quidam accedens, visis mappis de prope re nulla alia afferta recessit: quem postea à Lusitanis ad nos explorandos emissitium cognoueramus. Chineses quidem varij generis ad nos merces conuehebant, vt procellanas, Serica, opera sericum & similia. Nautæ nostri naues in mare altius promouentes, circa meridiem austrinouento paruas quinque insulas transmeauerunt, quo tempore Bernhardus Heynick diem obiit. Cum vero ad dictas insulas nostri nullum aditum inuenirent, vesperi intra easdem medias anchoras iactantes, locum cum ad defuncti nomen *Berels* siue Bernhaldi indigetauerunt: vt consimili quoque modo primarij Chirurgi nomine Hermanni, Insulam Hermandro ad nos aduectæ sunt: qui hortator nobis erat, vt in terram egressi, Gubernatorē saluaremus, & iuxta suctū morē Regis loco ipsi pro pacis & foederis signum munus deferremus. Quam ad rem duo nostrū primarij cum vase crystallino, in aurato speculo, pannoque Coccinei coloris, secreti, à Quillino Paniā deduci sunt. Hi itaque ad portū inuecti, & aquā præhumilem, & stationem valde aridam inuenierunt. Ingressis illis cum primum Lusitani occurrissent, salutatione vltroque citroque facta dolosa, iterum discesserunt. A quibus Sabander eos accipiens, in palatium Gubernatoris, prandentis adhuc deduxit: quem praestolandi gratia in hortum secedentes, fuscum ibi tormentum æneum præsigne conspexerunt, ad cu-

Insula Berels.
Insula Hermanni.

ad cuius os granati quinq; fabæ magnitudinem superantes inserti infixique nitebant: cui in proximo *Basæ* quinq; & item Mortarium vnum accubabant, peluesq; aliquot non procul inde appendebant. Gubernatori porro veniēti tandem munus prædictum oblatū est, rogatumq; , an æquo ferre animo posset, si nostri eū inuiserent, & de perpetuo fœdere contraherent aut paciscerentur. Qui cum per interpretem, se deliberationem huius rei habiturum respondisset: nostri exinde in Sabandriaulam deducti, & tragematis ad postis bene habiti, naues circa vesperam repetiuerunt. Postero die, cum de Gubernatore nos visitaturo nuncium ferretur, extractis & in ordinem dispositis tormentis nostris, ad eum magnifice accipiendum omnia adornata sunt. Proceres præterea aliquāmulti nauibus ad nos contendebant, vt & nonnulli mercatores ex Persia, *Garacone*, &c. qui pretiosissima Cinnamomi & vitæ aqua nos munerebant. Sed & fructuū venum allatorū, vt raphanorū, cæparum, alliorū &c. nulla penuria hic erat: quod illic in confinio Indicæ quā plurimæ naues, quas luncos vocant, subsisterent, quæ nouarū indies aliunde accedentium cumulabantur. Euronotum versus riuus quidā spectabatur, ex quo creberrimæ Paraus victualia nobis necessaria aduehebant.

Granati fabæ magnitudinem.

Caput XVIII.

Quidnam Gubernatore naues visitante gestum sit.

VNI 26. diei matutino tempore cum aliquot classariis ego amandatus sum, vt Gubernatori obuiam progressi, eum salutarem, commemorarem usq; classis primates desideranter ipsum expectare, vniceq; rogare, ne ex causā quāpiam cōparere recusaret: adeoq; , si rei minus fideret, obsidem me interea secum adseruaret. Ad ciuitatem itaq; , longa serie iuxta littus protensam, vallisq; suffartis & tormentis oppido compositis munitam cū appulsemus, Gubernatoris interpres, Quilinus Panian qui ex S. Thoma in Nealipur ciuitate iuxta littus Choromandel sita oriundus erat, nobis percensebat, Gubernatorem ad portum classis primatem expectare, rogareq; , vt ab eo inde arcesseretur. Qua eius volūtate percepta, ad naues rediimus, vt ibi celoce parata, cum primate gubernatorem inuitarem: cuius rei prænunciandæ gratia Balaan quoq; quædam emissā ei nostrum accessum indicatū fuerat. His ita agitatis, Sabander ad Celocem appellens, sollicitauit, vt vt in terram nos egressi, seipsum interim obsidem in nauibus asseruarem. Quod nos tamē negantes, terram attingere prius nolimus, quam solida pax inter nos confirmata interuenisset. Sed & Lusitani nobis suas omnes facultates officiosā delatione nuncupabant. Tandem Gubernator ex portu 16. grandibus *Paraus* conspicuus soluit: cui cum primas noster eadem nauī acconsedisset, præministrata ad narrandum occasione Belgij nostræ patriæ statum potissimum ipsi explicauit, rogatusque quot numero naues quotannis ibi quamque numero so milite instrui possint, quot mensibus ad emetiendum hoc à nobis institutum iter opus esset, & an hoc idem iter deinceps quoque ad eos tentaturi essemus, omnia ex ordine plane expediuit. Quæ dum mutuo ita colloquio tererentur, interim ad naues nostras deuentum erat: vbi Gubernator cum nobilibus suis omnibus pompatice & splendide acceptus est. Iam ergo cum in *Caiut* (nauis cubiculum primarium est) deduceretur, subitaneo pauore ille adeo percussus stabat, vt totus contremisceret, in carcerem se nimirum aliquem abstrudi ratus. Et si verum fateri licet, facinus id quidem satis audax & temerarium erat, Gubernatorem ipsum cum nobilitatis suæ præcipuis tam confidenter extra qui-

dem ciuitatem se peregrinis nauibus committere. Sabandri tamen & Tomongani sollicitationibus persuasus conclauē illud tandem ingressus est, & officiosis verbis spondit, aromatum nemini cuiquam quicquam cessurum prius, quam ad placidum & sufficientiam naues nostras nos petitis rebus onerasset. Sollicitanti deinde, vt merces nostras ipsi conspectandas promeremus, panni aliquot *Holoferice* Coccineique expediti sunt. Quorum cum aliquam partem rogaret, vtriusque generis pannum accepit integrum à non inuitis. Naue tandem nostra à summo ad imum diligenter oculis perlustrata, vt ad discessum eius honoris gratia omnia nostra tormenta disploderemus obtestatus, petitam rem impetrauit. Ad quam rem propius oculis vsurpandam, Sabander interim, dum ista fierent, in naui restitit. Postero die cum classariis aliquot ego res quasdam nauibus necessarias mercatum ciuitatem ingrediebar.

Cornelius Holtzman.

Iulij primo die Cornelius Holtzman cum sociis nouem Gubernatorem aduētes, ab eodem vt & primoribus regni cæteris pro loci consuetudine solemniter accepti sunt: quibus ob id patentes Comitum Mauritijs literas, de solido fœdere & pace stabilienda, adeoque de tuta ad mercatorum cæterorum exemplum negotiatione exercenda inscriptas, insinuarunt. Quæ cum Lusitanica Arabicaque lingua accurate expressæ legerentur: post à nostris cautione propria illorū manu præscripta sollicitata, discessum & ad naues reditum est. Huius diei vespere præpotens quidam Dominus & illustris in Bantam venit, quæ Lusitani Cæsarem salutabant, quod pater eius Regibus omnibus in Iaua imperitarct. Hunc Bantani autem ideo suum Imperatorem agnoscere recusabant, quod ante hoc tempus idem in Malacca aliquandiu vixisset, adeoque Lusitanorum partibus haud obscure iam faueret. Vnde eo recepto sibi metuebant, ne Lusitanis subditi fieri cogentur. Huius rei tamen nullo respectu habito, passim ab omnibus regie admissus est, adco, vt & Reges ipsi complicatis eum manibus alloquerentur, qui gestus Sclauorum in suos dominos est. Idem iste Iulij 2. cum filiis suis & aliquot Lusitanis ad naues nostras excurrans, omniaque quæ in illis erant curiose dispiciens, nescio quid magni deferrebat. Pretiosa è gossypio veste facta, aurcoque filo traiecta indutus venerat: cuius filij magni pretij aureum oblongum Clinodium, gemmis affabre interfertis ornatum, & è cingulo pendulum gestabant. Altero die Cornelius Holtzman in terram denuo egressus est, tentatum & curatum, an fœderis capita, gubernatori ante consignata, confirmari stabilique possent. Quæ haud cunctanter ab eodem subscripta, & vtrinque præstito iuramento obfirmata obtinuerunt, hac generali nimirum clausula, vt fidem vtraque pars factam sanctamque seruaret, & si alterutri illarum aliunde quid incommodi aut belli intentaretur, altera expedite ad hostem debellandum & fundendum se sisteret. In via Cæsar dictus nostratibus obuians, eosdem secum ad palatium suum, extra ciuitatem (qua pernoctare nunquam solet) situm inuitatos abduxit: vbi epulum, varij generis fructibus Indicis & conseruis opiparū ipsis ministravit. Cui cum & Lusitani aliquot adhibiti essent, qui nostratium familiaritatem contentissime ambiebant: inde se efferentes iunctim vno comitatu in ciuitatem redierunt, vbi à mercatoribus quā plurimis nostri submissè inuitati, passimque laute habiti tractatique vesperi naues repetiuerunt. Interea nullo non tempore ad nos quā plurimi ventitabant, spe & velo oblatæ amicitiae à nobis quid impetraturi. Nonnulli quoque piperis vendendi titulo se muniebant: cuius tamen emendi consilium nos in messem propediem futuram differebamus. Die 5. Quillinus Panian noctu ad naues nostras appellens, Gubernatoris nomine nos cohortatus est, vt circumspectos & paratos nos gereremus. Cæsarem enim, lingua sua *Raya Dauina* dictum, sub specie visitationis amicæ, incautos nos opprimere cogitare: ad quod feliciter patrandum iam dum quoque Lusitanos stipendio certo conduxisset.

Cæsar, Raja Dauina.

Cæsaris regis qui se præbent.

Capita fœderis.

Cæsaris monitionem.

Collegio ergo nostro conuocato, cum ad singulos se muniendos & accingendos edictum factum esset, tormenta etiam globis accuratè onerata sunt, & referatis armamentorum vasis, necessaria omnibus arma exprompta. A meridie de eadem prodicione diligenter cauenda à Gubernatore denuo admoniti sumus, addita significatione, de nobis inuadendis iam in ciuitate hostium difficissimos animos gliscere, cum alij id institutum proteruius vrgeant, alij contra ex causa æquius dissuadeant. Nos tamen admonitiones istas omnino dissimulantes, ex nostris quendam cum confecto nuncio in palatium Sabandri amandauimus: qui vno isto loco ultra 40. sclopeta parata expeditaque inueniebat. De qua re cum eum Sabander suspiciorem obseruasset, quæstionem præueniens, ea ad exigendum & ciuitate exturbandum Cæsarem deprompta asseuerauit: qui factionibus quotidianis ita inualesceret, vt de occupanda ciuitate metus haud frustraneus esset. Cæsar interea ad facinus præsumptum vrgendum, vndique socios & complices conquirebat: quorum cum multi bona eius pace refragari non possent, inuiti assenserunt. Cum vero post Cæsar institutum suum nobis proditum persentisceret: viam nos obruncandi aliam meditatus, significari nobis curauit, conuiuium sibi paratum magnificum esse, & ad id omnes nauarchos, naucleros, classarios, officarios, tubicines, & Musicos nostros inuitare, qui diem illum generaliter apud se haberent, & familiaritatis mutua confirmacione sese inuicem demerent.

Dies autem conuiuij 8. Iulij nominabatur. Iulij 7. die sociorum nostrorum iterum bini emittebantur, vt Gubernatori & comprimis Cæsari significarent, ne contra naues nostras quicquam attentarent. De machinatione enim illorum nos satis edoctos, & ob id contra omnem euentum prouide munitos esse: adeo vt eas inuasurum, suum ipsius & probrum & damnum haud dubio cufuri sint. Cautius itaque agerent, nec per omnia Lusitanis fidem haberent, qui eos sui priuati commodi causa saltem instigarent, vt soli nimirum ex omnibus nationibus negotiatione ibi valerent, & ob id per proteruiam nos piratas aut Anglos (qui, quod ante triennium ibi malo exemplo grassati essent, passim omnibus nauseabantur) confingerent. Quibus assertis pro clausula obtestati sumus, vt boni publici gratia sinistram de nobis per calumniatores quosdam concitatam suspicionem mitterent, & liberam negotiationem, cuius vnus gratia locum hunc adiuuissimus, haud inuiti nobis indulgerent. Cæsar harum se rerum nihil conscium similians, excusatione doli præmissa, rogando dein institit, vt supra dicti officarij inuitati cõstituto die pro amicitia symbolo conuiuio se sisterent: quod se relatores fideliter nostrates ei promittebāt. Die tamen 8. Iulij iterū binos nobiles cum honorariis ad Cæsarem ablegauimus, qui interea ad classis nostre primates cõuiuio adducendos nunciū suum emiserat: cui se tamen vniuersi officiose de emanacione excusabāt, prætextantes, de valetudine aliquot suorum non satis bene cõstitutum esse. Prius tamen, quam nuncius redabiret, in nauis partē inferiorem ille deducebatur: vbi cum tam frequētes ex parietibus pendere armaturas cõspexisset, stupore perculsus bene longo tēpore vix verbū fari poterat: tum tandem confidens rogaret, an Capitaneus & qua de causa potissimum cõmotus esset. Tandē à nauibus idem in terrā reuersus, omnia quæ viderat spargēdo & effutiendo trepidationē apud omnes sequenti nocte tantā concitauit, vt de nauibus oppugnādis post animū fere omnē abijcerent. Iam ergo postquā Cæsar detectum suū consilium vtrunq; persensit, asserta suæ innocentia qualicunq; persuasione, acceptoq; honorario 11. Iul. Iacatrā inde profectus est. Etsi vero Cæsaris dilutiones ad speciem haud ineptę essent: certo tamen nobis documēto cõpertum erat, Lusitanos eidē iam dum pro nudis nauibus 4000. Regales octonorū addixisse, & institutū Cæsaris insuper etiā omni apparatu, tormētis, com meatuq; subministrato adiuisse.

Cæsaris altera fraus.

Cæsar dolo detecto abijt.

*Basis seu Ba-
as tormen-
tum amentum
minu.
Goia Raio-
an Turca.*

Nono Iulij die in Bantæ stationem *Iunco* quædam incurrit, ex *Basis* æneis o-
cties defulminans, & a plustre candidum pro symbolo gaudij, quod portum iam
tutum ad Bantam attigisset, suffigens.

*Achem Su-
matra ciui-
tas.*

Decimo & vndecimo die Turcici Arabiciq; mercatores quamplurimi na-
ues nostras accedebant, inter quos quidam etiam *Goia Raioan* dictus, qui olim *Ve-*
neriis degebat, & linguam Italicam probe callebar, numerabatur. Hic se redituris
nobis comitem offerebat, vnde in patriam Constantinopolim post perrecturus
videbatur. Per *Achem* siquidem, Sumatræ ciuitatem transitum intutum perhi-
bebat, quod loci Rex, Magnus *Achem* dictus, omnes mercatores detinere soli-
tus breui tempore antè *Bantanis Iunco* duas surripuisset. Et hi præcipui erant, qui
Cæsaris ausum dissuaserant, prætendentes, non æqua facilitate naues Hollandi-
cas, qua Lusitanicas occupatum iri, quas ante triennium sub amicitia specie in-
tra Maduram & Iauam iuxta Ioartan violenta manu inuasisset.

*Cornelius
Holtzman
& Reyn.
Verchel se
duo firmat.*

Iulij 12. tres nobiles è nostris in occursum Sabandri emissi, eundem ad na-
ues deduxerunt. Postulabat iste, vt primarius noster in terram gubernatoris com-
pellandi gratia egredieretur, seipso interim in nauibus mansuro obside. Quod et-
si quidem primarius non admissurus esset: attamen filius eius natu maximus pa-
tris loco relictus est, & Cornel. Holtzman cum Reynero Verchel Sabandri de-
ductu Gubernatorem conuenerunt: vbi repetito iuramento nostrates promise-
runt, casu ita poscente Gubernatori pro viribus & cunctis facultatibus suis sub-
uenire, & in commerciis fidem perpetuo factam habere. Sed & Gubernatore no-
stris auxilium firmum contra hostes omnes, etiam ipsum Cæsarem fors quip-
piam deinceps moliturum addicente, postquam his ratis datis inuicem discessis-
sent, postero die illico merces quasdam in tabernam nobis concessam exporta-
uimus: quibus vendendis *Reynerus Verchel* præficiēbatur. Eodem fere tempore
Factor Malacanus obiit, ab omnibus valde deploratus: qui nuperæ Lusitanorum
factioni se quoq; præ reliquis opposuerat. Die 16. Gubernator ipse frequenti vi-
rorum comitatu in tabernam nostram descendit, merces quamplurimas pro fo-
ri æquitate eo pacto emens, vt eas ad piperis futuram messē solueret. Sed ab
hoc deinde plurimi quoque nobiles, mercatoresque, vt Arabes, Chineses, Ben-
galenses & Mallaici tum ad tabernam nostram, tum naues accedentes, piper ve-
num nobis offerebant: eius tamen primores nostri nihil redimere statuebant,
priusquam de valore cum Gubernatore conuentum esset.

*Petrus de
Tayda Lu-
sitanus Hol-
landorum
studiosissi-
mus.*

Die 19. *Quillinus Panian* sub noctem cum Reyneri literis ad naues nostras
redii, tum merces plures sollicitans, tum denunciāns, quod postero die Guber-
nator cum ciuitatis Episcopo naues nostras spectatum venturus esset. Quare ad-
ornatis & compositis singulis, mane cum nobilibus quibusdam eis occursum à
me est. Cum vero iam ad ciuitatem ventum esset, vnda valde humili inuenta, in
ciuitatem interim me exportari curauī, vt Reynerum Verchelium in tabernæ
conuenirem. Qui cum ad Sabandri palatium properaret, cum cum Gubernato-
re esse intelligens, infecta re ad me rediit. Frustra itaq; nobis morantibus, ad Gu-
bernatorem ego ablegatus abij, vt ei significarem, apud naues nostras eius præ-
sentiam valde optari: Qui ob id recta quoque naue sua accelerans, à nostris sole-
mniter acceptus petiit, vt mercium nostrarum taxam ei patefaceremus: quæ ta-
men res in aliud tempus differebatur. Vitreis itaque aliquot munusculis obla-
tis, & in honoris specimen nonnullis maioribus tormentis elisis, ad ciuitatem
redierunt. Nobis interim à diuersis nationibus piperis indices magna copia ve-
num apportabatur, pretio satis tolerabili. Cum vero nostris sententia stare me-
sis futuræ omnino expectandæ, emptionem hoc tempore omittendam consul-
tius rati sunt: etsi Lusitanorum quidam, *Petrus de Tayda*, nostram amicitiam sibi
studiose concilians, cum mercatoribus aliis quoque semper nobis emptionem
suade-

suaderent, piper iam omnium æquissimi pretij prostare, affirmando: cum postea ad Chinesium appulsum illud carius multo futurum sit.

Lusitanus hic littorum omnium insularumque Indiæ orientalis naucleus scientissimus erat: quas etiam mappis aliquot expressas nobis spectandas exhibuerat. Iulij 28. die mercium permutandarum causa ego ablegabar. In foro itaque magno, quod *Basar* vocant, à rusticis quotidie multum piperis, mensura solita, quam *Gonlan* nuncupant, redemimus: quo modo, cum quantitas eius incretueret, & nec dum messis instaret, à primoribus constitutum est, vt emptio ad commoditatem maiorem differretur. Hæc ita dum agerentur, Lusitani interim nihil feriat, Gubernatorem indies obtundebant, proditores nos & exploratores cauillantes, qui terræ illius conditionem percontatum venissemus, non quod prætenderemus, commercia tractatum. Nullo dubio nos prædatum egressos, cum nauibus in transitu quibusdam conflictatos esse, & sociorum nostrorum partem maximam infelici pugna prodidisse. Alias fieri haud villo pacto potuisse, vt à tam disitis terris solis quaternis nauibus & tam imbelli manu in has oras penetrare potuerimus. Flandros se præterea ad Vlysbomam quamplurimos alios quoque vidisse, nobis tamen nulla parte similes. Quibus sermonibus illi Gubernatorem paulatim ita obtuderant, vt iam de nobis nouas suspiciones conciperet, ad quas firmandas iidem quoque magnam illi pecuniæ vim deferebant, vt nimirum eo loco negotiatio nobis nulla libera permitteretur. Gubernator, vt supra diximus, partem quidem auri merciumque haud minimam à nobis impetrauerat, quam appenso pipere deinceps solueret. Debiti itaque vt illius aliquam partem aliquando minueraret, pro vno *Catti* saccos quinque stipulabatur, & à Chinesibus piperis interim tantum, quantum huic rei opus erat, mercabatur, saccos nimirum sex pro vno catti, & pro duobus, saccos vndecim. Cui eius conuentioni, cum primores nostri non acquiescere vellent, & Lusitani interim suis calumniis feruenter instarent, multosque Bantanorum primatum magnis largitionibus in odium nostri concitarent, bonorum permutatio tum quidem dilata, & in tempus aliud reiecta est. Haud leuibis indiciis itaque nostris persuadebatur, hoc vnum queri agitarique ab aduersariis, vt longius protracta re, tractu temporis diuturniore apparatus nobis promptus plerisque deficeret. Quod & ipsum à dicto *Pedro de Tayda* sufficienter confirmabatur: qui gestorum consiliorumque omnium minimum ad nos quotidie certius accurabat, adeo, vt à Lusitanis Iauanisque contra nos tractari, ne tantillum quidem posset, cuius indicium apud nos breui tempore non expeditum esset. Sed bono viro hic eius erga nos fauor haud vsquequaque boni euentus fuit. Re enim comperta Gubernator sollicitantibus Lusitanis eius obruncandi veniam fecit. Quod 15. Augusti die confectum daturi, illum quidem non nihil vulnerauerunt: sed deinde 16. die, cum à meridie somnum captaret, viri 16. eius domum irrupentes, in lecto suo eundem penitus confecerint: quod facinus sceleratum tamen nec vlla inquisitio nec poena consecuta est.

Gonlan
mensura.

Lusitanorum
noua inuisio.

Caput

Caput XIX.

*De nostrorum captiuatione, & quid illam
secutum sit.*

AM ergo praefectis nostris clare videntibus piperis solutionem seu traditionem deinceps nullam sperari posse: de Gubernatore promissam fidem fallente indignabundi, verbis vltro citroque datis eo vsque deuenerunt, vt primarius noster expresse minitaretur, tum urbem se tormentis concussurum, tum *Iuncos* è statione prope ciuitatem obducurum, nisi solutio primo quouis tempore maturaretur. Interim saccos 21. pipere in Bazar coempto plenos ad naues conuenientes, conuasatis ceteris quoq; mercibus nos abitum parare simulauimus. Sub eum tumultum Lusitani forte *Iuncos* duas Gariophyllis & mercibus aliis onerauerant, vt eas *Malaccam* deueherent. Gubernator itaque, qui acribus verbis iam cum primario nostro contenderat, veritus, vt, si in portu suo bona illa vim paterentur, eadem praefecto Malaccano refundere cogeretur: cum Pinam nostram insuper ad Bantam, profunditatem maris vndiquaque permetientem transcurrere videret, terrorem iam nouum multo grauiorem concipiebat. Quo facto lauani nauatæ vniuersi rudentes praecidentes, naues aggeri propius impulerunt. Postero mane, cum certo rumore cognouissem, ad *Jacatram* biremes nauesq; alias quamplurimas pro nauibus nostris opprimendis, & iis à littore abstinendis instrui expeditique: missis literis, ad naues propediem rem hanc renunciaui. Quam tamen admonitione non curata, *Cornelius Holtzman* cum septem sociis in terram egressus, Gubernatorem rei componendæ causa adiit, qui eos iunctim omnes ob id secum quasi captiuos detinuit, & confestim quendam ad tabernam nostram ablegauit, qui suaderet, vt cõiuncti eo loco maneremus, nec quoquam profugeremus, cum praeterquã primarium nostrum, nullum alium ista res attineret, qui Gubernatorem verbis illicitis oblaxisset.

*Cornelius
Holtzman
cũ 7 socijs
capitur.*

Die 29. cum 9. Sclauis interpretem suum Gubernator ad naues nostras amandauit, qui denunciaret, quod hætenus vnus primarij nostri ob culpam & minas detenti essemus. Gubernatorem itaque deinceps cum *Iunco* geminæ, Gariophyllis oneratae, intactæ iam à portu soluissem, vt porro differremur, nihil quicquam satagere. Cui praetextui cum nostri non per omnia fidem haberent, elapsum interpretem ponè confectantes, eum cum cæteris comitibus captum compedibus in naui Mauritio induerunt, & ex Sclauis binos in terram exposuerunt, nunciaturos Gubernatori, nisi nostrates vinculis emitteret, velle se interpretem vnà secum auerere. Nuncio hoc ad Gubernatorem, qui in Sabandri forte aula eius filij nuptiis intererat, relato, ira ille in tantum excanduit, vt de conuiuio exurgens sanctè deieraret, velle se, nisi interpres ante Solis occubitum restitueretur, nos omnes vno mortis supplicio cõficere. Quibus nos adeo minis terri, ad nostras naues datis cum tribus Sclauis Lusitanicis literis illico significauimus, vt nulla mora captiuos emitterent, in nos vniuersos crudeli mortis genere obtruncatos experiri mallent. Qui deinde ad nos reuersi, binos Sclauos redemptos adhærebant, indicantes, cæteros quoque vnà secum appulsuros fuisse, nisi & aeris tempestas, & Canoæ simul pusillitas obstitissent. Aurora posteri diei promicante, cum interpres saluus in terram rediisset, pace Gubernatoris impetrauimus, vt quinq; viri scapha emissi nostris in nauibus certum facerent, trita adhuc omnia esse, nec minus iam quam prius negotiationem nobis omnem liberam per-

ram perstare. Merces itaque nouas ad nos emitterent, & de bono euentu sperarent. Nostris vero qui in nauibus erant, cum videretur de mittendis mercibus longe aliud, cum Pinæ scapha virum vnum aliquot pueris stipatum emittentes significauerunt, vt ad extricādos nos prima quauis occasione viam comminiscemur, quod sibi, ob aquæ defectum, longior mora valde difficilis futura esset. Emissitius ergo iste cum nudus sine nostris ad nos hoc pacto veniret, & ob id à Governatore eandem vinculorum sortem nobiscum experiretur, solatio haud magno nos reficiebat: eò comprimis, quod iuxta denunciaret, decreuisse nostrates suas quatuor naues ad ciuitatem propius agere, & illam pro viribus tormentis dispositis concutere. Quod institutum eorum nos tamen literis de imminente exinde periculo expedientibus missis, tum quidem auerteramus: interim tamen & aquam dulcem, & com meatum cæterum sollicitantibus illis ex vrbe mittentes.

Septembri 4. nostrates cum piscatore quodam inquilino, ad hanc rem intercepto, literas ad Governatorem dederunt, laborem latoris aliquot minutis speculis rependentes. Die 5. cum Governator de emittendis ad nostrates literis mandatum prohibitorium euulgasset, nihilominus tamen cum Sclauo Lusitanico aliquas transmisiimus. Qui proditus, & interceptus, ad Governatorem victus breui rediit. Literæ huic ademptæ mihi post in palatij adyto *Pace-
bam* dicto, restitutæ, huius fere argumenti erant. Rogitare nimirum nostrates, vt liberi in pedes restitueremur cum omnibus mercibus aduectis. Quod si inficiarentur urbani, tum se de vindicanda iniuria modum excogitare coactum iri, cum quo iuramento sacro constituta essent, nulla ab ipsis parte seruari expresse viderent. Quo argumento lecto, ad cæteros, qui in Sabrandi aula tenebantur, rem significatum ego contendi. Eo itaque loco, cum iuncti de rerum agendarum modo deliberarem, *Quillinus Panian* interpres approperans, nunciavit, naues nostras prope ciuitatem anchoris suffixas *Iuncos* vi occupasse, & hac iniuria ciuitatem vniuersam in arma compulisse. Sed & nos ipsi tormentorum *Bantâ tormentis tentatur.* fragorem in ciuitate abunde audiebamus. A Governatore vero senatu bellico coacto, statutum est, vt victos nos omnes Sabander carceribus mandaret. Cæteri qui tabernam tenebant, constricti & ipsi ad aulam primo, deinde ad locum illum protracti sunt, quo supplicio affici fontes succuerunt, vt eodem & ipsi mortis pœnam luerent. Breui tamen post Governator nuncium alium misit, qui de seruandis nobis, & in Chinenfium ædes distribuendis mandatum promulgebat. Ita ergo locis discretis clausi, post tamen carceri priori rursus iniecti sumus, vinculisque multo arctioribus constricti. Nihilo tamen minus interim Governator instabat, vt per literas nostros de porro oppugnanda ciuitate dehortaremur: quod & factum, posteroque die induciæ constitutæ sunt, ad vias reſconciliationis feliciter inueniendas. Nos quoque occasione data cum iis in Bantam tractabamus, quorum Iunco à nostris interceptæ essent. Sed cum omnia frustra tentarentur, in carceres omnino redeundum nobis fuerat.

M

Caput

Caput XX.

*Ciuitas tormentis vice secunda quatitur: & Pinam
Fauani frustra inuadunt.*

*Pinas in bre-
uijs haret,
& inuadi-
unt.*

VM itaque, qui foris in nauibus erant, litem nullo expresso decreto terminari viderent, & iuxta, vt se interea lauani expeditus munirent, metuerent: Pinam emiserunt, ad cōspectam quandam *Iunco*, post insulā proximam vela facientem, infectandam. Rabidiore itaque impulsu, cum illa fortuito breuiis quibusdam adacta obhæresceret; Urbici, qui Fustis 24. ad oram expediti morabantur, confestim collecti, & forma mediæ Lunæ conglobati, confestim in eam irruerunt.

Nostri itaque cautius se gerentes, hostiles naues tormenta propius subire primò quidem passi sunt: quæ tamen post in easdem tam industrio elisu disploserunt, vt illarum vnam funditus mergerent. lauani interim celocem, quæ Pinæ alligata ad puppem erat, confestim insilientes, funem eius resecto, confictum iam valde animose vrgebant, hastisq; per columbaria Pinæ immisissis, tumultus tam feruentes edebant, vt tormentorum nostris nullus fere amplius vsus esset. Qui tamen prolatis & adhibitis sclopetis tanta virilitate impetiti à nostris sunt, vt & horum pars magna caderet, & cæteris à latere altero irruituris non satis tutus accessus pateret, etsi numero grandi instructi essent. Licet autem & *Basa* displosa in nostros illi defulminarēt, & telis insuper vibrandis instarent: nullum tamen nostrorum læserunt. Videntes itaq; lauani, in oppugnanda Pina se nihil quam operam & viros perdere, conuersi fugam ad ciuitatem capessuerunt: ad quam nostri quoque eos infectati, bina in eam tormēta exonerarunt, sed sine damno tamen. His ita foris transactis, nos, qui intus captiui tenebamur, pronunciata sententia iam ad mortem damnati eramus. Cum vero de supplicij genere inter se contenderent, & pars eorum nos palis suffixura, pars altera tormentis obiectura, pars item alia pugionibus transfossura esset: distractis hoc modo potissimum animis, supplicium nostrum in diem sequentem protractum est. Nostri interim de foris nihil minus tormentis in ciuitatem profulminare vsque ad auroram pergebant, adeo, vt præter lauanos aliquot, noster quoque carcerarius læderetur. Sed & globus quidam per ipsum Regis palatium peruolitans, vrbis terrorem incussit haud modicum.

*De supplicij
genere Hol-
landis irro-
gando Ban-
tanorum
dissidium.*

Die 8. Septembris ad naues ex vrbe literæ emissæ sunt, vt longius à ciuitate recederent, instantes. Quod facientes, luncos captas Gariophyllis exonerarunt.

Die 10. alteræ ad naues datæ literæ sunt: vt iam captiuis nobis spes surgeret, tolerabili lytro nos liberatum iri.

Die 11. Cum Gubernatoris literis nostras quoque ad naues amandauimus, significaturas, liberos nos datum iri, si porro vrbem quatere desisterent. Si vero bellum magis sitirent, tum Gubernatorem & hoc modo ipsis fortiter restitutum esse. Quibus lectis, à nostris responsum est, aleam sibi omnem iam dum iactam esse: Si quid armis Gubernator contra se posset, quin id re ipsa confectum daret? Sin minus, & sibi diffideret, quin captiuos suos socios vinculis non eximeret? verbis se quidem inanibus porro lactari nolle. Itaque quod visum esset, faceret. Ad hoc scriptum cum responsio nec sequenti die, nec etiam 13. promeretur, anchoris emotis naues nostræ, aqua dulci omnino vacuæ, ad eam alicubi peruestigandam loco isto soluerunt.

Cum

Cum itaque rectà in longam illam insulam, vbi nupero accessu aquam haussissent, contenderent, insulam aliam præminentem, milliaria 8. à Bantan versus Septentrionem distitam, tenentes, eam aquæ sterilem offenderunt. Coacti itaque oram Sumatræ incurrere, ex ea 15. & 16. die eijcientes, nec his finibus voti sui compotes facti sunt. Die 17. tribus vel quatuor minoribus insulis, *Cocos* fructu plenis, admoti, naues Mauritium & Amsterdam intra eas medias impulerunt. Quo loco cum concitatissimus quidam fluuius prorumperet, naues vicinis scopulis tam propinque impulit, vt saltu vno eos attingere valerent, & periculo non leui expositi essent. Pinas vero & Leo Hollandicus ambitum exteriorem permetientes, post insulam quandam reconuenerunt: ad quam postquam orgiis 19. solido fundo arenoso defixissent, celocem suam pro indaganda aqua emittentes, primò fumum, postea Indianos aliquos conspicati sunt. Quos cum de aquæ loco percontarentur, eius indicium sibi quidem prohibitum esse responderunt: Si tamen nauis quælibet iis sclopetum vnum dono daret, tum se locum monstraturos esse promiserunt. Ita ergo depacti, ab eo die vsque ad 25. Septemb. cõtinenter aquam hausimus, indicibus nostris interim in Bantam redeuntibus. Pagus, ad quem tempore priore anchoras miserant, Malaica lingua *Sumor*, Iauana vero *Lampon* dictus, à Bantan fere 30. milliariibus intra Septentrionem & occidentem situs erat: post quem dein Calend. Octob. infra insulam *Pulo paniam* 15. orgiis nos defiximus. Nos interim qui in Bantam captiui detinebamur, quamprimum naues ab vrbe soluerant, inter eos illico diuisi & dirempti fuimus, quorum Sclau priore pugna à nostris interfecti erant. Hi etsi nos omni studio ad superstitionem suam religionem primò pellicerent, nonnullos quoq; vi intentata cogèrent: nihilominus tamen pertinaciam nostrã experti, liberam quoquouersum eundi & redeundi copiã versã sententia nobis indulserunt. Sed & Lusitani indies ad præfectum cõkursitantes, pro vendendis nobis 4000. Regales octonorum stipulabantur: quorum tamen dominiũ gratia diuina euitauimus. De nauibus autem nostris reuersis cum indicium daretur, bona de euctu prospero spe concepta, literis ad naues emissis postero die de statu anni & nostro & rerum aliarum significauimus. Die 3. Octob. literas itẽ alias perarauimus, nunciantes, spem nobis haud frigidã esse, quod leui redemptionis pretio liberari possemus: quod Gubernator, de reducibus nauibus edoctus, nos illico omnes liberos peruagari, & promiscue cum omnibus negotiari permisisset. Die 6. è medio ipso nostrũ vnũ pro fidei maioris argumento captãdo ad naues ablegauimus, qui vberius de periculis, quæ tempore obsessæ aut oppugnatae ciuitatis sustinuissemus, denarraret, & porro negotiationis nostræ statum pensitatus referret, adderetq; iam ad cõponendam rem vias prostare haud asperas. Quo nostro socio paulo post cũ Sclauo Lusitanico ad nos reuerso, postquã dein vltro citroq; missitatis literis, variisq; affertis apud gubernatorem mediis modisq; eum placauissemus, tandẽ 11. Octob. statutum & decretũ hoc pacto est, vt 2000. Regales octonorum pendentes, liberi ad naues rediremus. De cæteris vero, quæ cuius parti belli tẽpore pro præda cesserunt, ita agi debere, vt occupata occupantium essent manerentq; & nobis erpta merces debitaq; residua loco lunco gariophyllis oneratae essent, & dissidium vtrinq; cõpositum perpetua obliuione sepeliretur: foedus nouũ & constans redintegraretur, & negotiationes hæctenus interruptæ alacrius postmodũ vrgerentur. Quæ omnia vt decreta, ita reipsã in opus deducta sunt. Eodem die binos nos obsides, Chineses, ad naues amandauimus: quorum loco cum à nostris 1000. Regales octonorum in ciuitatem perferrẽtur, nos liberũ in pedem restituti sumus. Consequente die cum Chinesibus iterum tot Regales Gubernatori numerati sunt: à quo tẽpore ad nostras naues tum noua victualia cõuecta sunt, tum nostri in terrã egressi piper emerunt; cuius redempti onera ad 24. vsq; Octob. diem à Sa-

*Situs pagi
Sumor seu
Lampon.
Pulo Panian
insula.*

*Hollandi
liberantur
foedusq; in
nouant.*

*Hollandis
negotiationes
iterum
interdicuntur.*

bandri ministris nauibus aduecta sunt: vt negotiatio apud omnes amica & pacifica glisceret. Eodem die legatus quidam Malaccanus in Bantam venit, qui nauem suam remis actam sub quadam confini in insula reliquerat, quæ tamen & ipsa 30. die ibidem appulit, 10000. Regalibus, vt fama erat, & pretiosis in super rebus aliis onerata: quæ omnia Gubernatori in huc finem dono missa venerant, vt nimirum negotiationes nobis interdiceret. Quibus à Gubernatore acceptis, eiusdem mandato illico nobis nunciatum est, illius terræ nobiles negotiationes nostras nequaquam diutius tolerare velle. Et postquam breui ante cum duarum lunco dominis de nucibus muscatis, & mace pacti essemus, de que pretio prope conuenissemus: hac & ipsa re à Gubernatore cognita, venditoribus suas merces nobis offerre interdictum est. Iam ergo negotiatione nostra de nouo prohibita, nostris qui in terra erant, nunciari curauimus, quem ad statum res iterum nostræ relapsæ essent: qui interim tamen & à Sabandro, & amicis aliquot aliis admoniti erant, vt è terra haud cunctanter se offerrent, ni denuo vinciti in Lusitanorum manus tradi mallent. Cui suafui parentes, ob hanc causam quoque cum bonis complusculis ad naues illico deproperauerunt, etsi mercium partem haud temnendam post se relinquere propter festinationem cogerentur. Cum vero, vt diximus, Lusitani legati nauis in portu restitisset, nostri, qui ad vesperam ex portu ad naues redituri erant, ex illa à Lusitanis aliquot inuasi & oppugnati sunt: qui tamen correptis armis eorum insultum infringentes, ad naues salui & incolumes deueniunt. Qua discessione facta, deinceps de omni nostra negotiatione actum erat: nisi quod ex duabus lunco ductis non nihil mercium adhuc impetrandarum spes quædam effulgeret. Illarum enim domini, cum eodem nobiscum hospitio in Bantam vsi essent, & ob id familiarius nobis fauerent, contra expressum quoque Gubernatoris mandatum per hospitem suum absentibus nobis clam aliquam multas merces quotidie deferebant, modo nostro periculo eas è portu auferremus. Quod nostra alea attentantes, Calendis Nouembris naues ad portum propius admouimus, & celoce cum 13. viris emissa lunco binas ad naues reliquas abegimus. In quarum qualibet cum 60. fere Sclauis essent, nec de nostro cum suis dominis contractu quicquam cognitum haberent, ad arma adsilientes, ausui nostro resistebant quidem: sed à nostris tamen cum displois sclopetis 6. vel 7. sternerentur, cæteri exemplo terræ facti è nauibus se præcipitabant, & enatando in terram se saluabant. Hoc itaque successu lunco binæ ad nauem Mauritium adaectæ sunt.

Eodem die, cum Lusitanica dicta nauis littori quam proxime accubaret, à nauarcho nostro celoces binæ cum 25. viris illam captum & abductum emissæ sunt. Quod animaduertentes, qui in illa Lusitani præsidarij erant, Basis binis æneis in nostros tanta virilitate fulminauerunt, vt retro cedendum illis omnino esset: vel ob hanc quoque potissimum causam, quod vento ab ipso mari efflante celox nostra prope ad littus, vbi incolarum armatorum numerosa manus nos exceptum stabat, adaecta & impulsæ fuisset. Qua rerum occasione cum apertæ naues nostræ cum 50. Lusitanis armatis conflicturæ nihil prærogatiuæ haberent, proas ad naues recõtorisimus. Hac velitatione è nostris vnus vulneratus, quatruiduo post expirauit. E Lusitanorum vero læsis tribus, vnus globo grandiore medius traictus dissiliit. Sed & volitantium per ciuitatem glandium crebritate tres contacti, vel quatuor, breni, vt ad nos postea nunciabatur, expirarunt. Interim & fama spargebatur, classem in ciuitate contra nos instrui, ad quam muniendam Lusitani non solum nobiles inflammarent, sed & quoscunque obuios tum pecunia numerata, tum ministratis vestibibus contra nos pellicerent & conscriberent. Quod si forte quidam in persona, quod aiunt, comparere non possent, illorum Sclauos certo pretio stipularentur.

Noctu ex naui *Amsterdam* aliquot adhuc tormenta grandiora in ciuitatem displosa sunt : à quorum vno globo tres viri obriti cecidere. Nauis interim Hollandicæ Sclau*i Junco* quadam obuiam confectati , cum præter resinam ea nihil vehi viderent , integram suo cursui promiserunt . Circa vesperam nauibus rursus ad ciuitatem propius confedimus . Postero die nauem quandam à mari versus nos cursitantem conspicati , postquam celoce missâ ad eam ageremus , ad defensionem demissis storeis præsidariis se expediri accinxerunt . Qui ob id sclopetis à nobis impetiti , ex cannis telorum munitorum toxico delibutorum tantam molem in nos efflarunt , vt Spiculis cœlum depluere videretur : quorum frequentia nostrum nouem vel decem , & ex his aliqui 4. vel 5. vulneribus sauciati fuerunt . Tela quidem ipsa , etsi propter tenuitatem seu leuitatem alte corpus nõ penetrarent , nihilominus tamen carnem findentia , veneni ratione vlcera putrida excitabant . Nihilominus tamen glandibus nostrorum perfossis illorũ septem viris , cum viderent reliqui , velis incitatis se nos anteuertere non posse , in Celocem suam turmatim desilientes , ea remis expeditioribus deserta naue à nostris se expediuerunt . Nauem hanc captam , oryza , piscibus reficcatis , & bonis leuioribus aliis oneratam nostri inuenerunt : quæ 40. circiter viris munita à *Bandermachin* , In*sula Borneo* ciuitate excurrerat , propter com meatum præstitũ bono nobis fato aduecta . His ita transactis , cum biduum integrum aut hospitis nostri , aut *Junco* supradictarum domini aduentum præstolaremur incassum , mercibus easdem exonerare , & in Mauritium nauem transferre paulatim occepimus : in quibus 20. fere dolia nucum muscatarum nondum lectarum , & 30. saccos Macis cum mercibus nonnullis aliis numerauimus .

Bandermachin insula Borneo ciuitas.

Sed missis his , ad mores , Religionem , Oeconomiam , ritus & leges Iauanorum breuiter expedienda nos maturo conuertamus .

Caput XXI.

De origine Iauanorum , & eorum ciuitatibus.

QUA origine Iauani primum emerſerint , pro certo comperire nobis non licuit . De qua re tamen ipsi interrogati , à Chinenſibus suum principium esse respõdent , qui quondam in China seruitutibus intolerabilibus pressi & onerati , cum hominum ingenti multitudine inde egressi in insula Iaua confedissent . Cuius rei fides vel ideo dubia non esse debet , quod Chinenſibus per omnia similes fere sunt , lata fronte , buccis extulerãtib; oculis angustis nimirũ conspicui . Ad cuius rei confirmationẽ etiã *Marco ex Paulo Veneto* , quondã *Tartarorum* Regis officario accedit , quod magna in insula Iaua olim *Tartaro* tributaria fuit : quæ tamen hodie , postquã Chineses defectione facta à *Tartaro* descuerunt , eius dominiũ amplius non agnoscit . Sed & hodie ingens Chinenſiũ multitudo in *Bantam* , negotiationis instituto degit , vt ibi nimirũ duras Chinarũ leges & statuta extranei euitet . Interim tamẽ ex China in Iauã difficilis & rara cõmeatio est , nec quisq; facile in illã redit semel egressus , nisi forte relictis ibi vxore & liberis ad remeandum euidentem causam habeat .

Iauani ex China coloni.

Marcus Paulus Venetus.

Iauani suum Regem proprium habent . Et sicuti plerunque euenit apud vniuersas nationes , vt domino primario deficiente , multi pro Regibus sese deinde obrudant , quod & ab *Alexandri Magni* obitu accidit , cum se quisq; eius terræ primatem constituisset , cuius ante *Gubernator* fuisset : sic in Iaua quoque , qui cæteris potentior erat , illis se dominum obrusit . Vnde factum est , vt singulæ Iauæ ciuitates singulos Reges agnoscant , quorum tamen potentissimus Iauanus

Vnde singulis Iaua ciuitatibus singuli Reges sunt.

*Qua Iaua
ciuitates.
Ballambu-
an.*

Bali insula.

Panarucan

*Caniorins
genus ve-
stis.
Sulphuri-
nus mons.*

Passaruan.

*Regis Pas-
saruan sa-
lum haud
regium.*

*Garnitre
fructus.*

Ioartam.

Gerrici.

*Celduam.
insula.*

*Surrabaya.
Brandaon.*

cluct. Ut vero ex ordine Iauæ vniuersas ciuitates, nobis cognitæ, describamus: ab Oriente in occasum protendentes, rem hanc ordiemur.

Ballambuan celebris ciuitas, muris & vallis vndiquaque cincta, suo quoque Rege priuato tuta, nostræ commorationis tempore ex causis deinceps percensendis, obsessa fuit. In opposito huius pulcherrima & feracissima *Bali* insula sita est, quæ sinum quendam, *Viam ad Balambuam* dictum, constituit. Ab hac versus Septentrionem 10. mill. ciuitas *Panarucan* abiacet, multis Lusitanis Iauanisque, Christianam fidem professis habitata, & suo insuper priuatim Rege, Lusitanis valde fauente, donata. Venalia, quibus hoc loco negotiantur, Sclaui sunt, quorum Lusitani magnam quotannis partem in Malaccam deuehunt. Sed & pipere longo abundat. Ibidem etiam vestes quædam muliebres texti solitæ, quas Iauana lingua *Caniorins* nuncupat. Ipsa ciuitas muris cincta est. Post *Panarucam* mons quidam vastus, sulphure ardens cernitur, qui An. 1586. Primo erupit tanta quidem vi & commotione, vt ab eo 10000. fere oppressi homines fuerint, & lapides prægrandes in ipsam vsque ciuitatem excussi sint: ad cuius eruptum ex fumo tantæ tenebræ concitatæ sunt, vt integro triduo nox densissima perstaret. Ciuitas vero illa ad portum sita est, ad quem Lusitani plerunque ex insulis *Molucca*, *Banda*, *Abeyna*, *Timor* & aliis feruntur, aut ex *Malacca* in insulam contendunt. Superius dicti bini Reges Ethnici sunt. *Passaruan* dicta ciuitas à superiore 6. fere mill. distat, muris probe munita, & flumine insigni commoda, cuius Rex ciuitatem *Ballambuam* pridem obsederat de causis iam narrandis. Rex in *Passaruan*, Mauritanæ Religionis professor, filiam Regis de *Ballambuam* sibi vxorem poposcit: quam etiam illustri comitatu adductam impetrauit. Prima itaque nocte cum sponsus sponsæ pro more accubuisset, illam dein cum omni suo comitatu nefarie obrûcauit, hac vna de causa, quod, vt ipse, illa Mauritanam fidem non agnosceret. Nec hoc contentus patrato, insuper etiam cum ingenti exercitu ciuitatem *Panarucam* spe expugnationis inuasit, ad quam tamen spe sua frustratus, & multis suorum militum diminutus cum cætero grege ad *Balambuam* properauit, ad quæ confidens, supra flumen bina propugnacula extruxit, & idem, ne vel naues vel scaphæ transire possent, palis impactis interclusit. Quadrimestri spacio vrbs hæc obsidebatur: vt intus rerû plerarumque penuria maxima esset. Merces, quibus hoc loco negotiationes agunt, fructus quidam paruus & subtilis est, fragi similitudine, *Garnitre* dictus, qui à mercatoribus *Quillinis* magnifit, & globulorum vicem supplet. Sed & Panni *Xylini* inde in *Bantam* conuehuntur, vbi mercibus *Chinensibus* permutantur. *Terra de Passaruan* ex præeminenti quodam monte internoscitur: ad cuius radices ciuitas ipsa versus occidentem 10. mill. distata est, fluuio amœnissimo quam proxima. *Ioartam* ciuitas portu commodissimo insignis est, ex quo pleræque naues, ab insulis *Moluccanis* in *Bantam* excurrentes, sese necessariis omnibus reficiunt. Ciuitas cæteroquin ipsa crasso muro cincta & munita, versus partem fluuij occidentalem ciuitatem *Gerrici* proximam habet, cuius Rex à cæteris *Regulis* omnibus compositis seu complicatis manibus salutari solet, quo habitu gestuue sclaui suos dominos venerari solitant. Ex geminis hisce ciuitatibus in *Bantam* & loca alia *Salis* multi cumuli conuehuntur, vnde idem porro in *Baros*, *Speriamon*, & *lambe* distrahitur, & pro pipere permutatur. Eius copia in *Celduam* quoque, insulam *gossypij* & *oryzæ* feracissimam traicitur. Post has ciuitates *Surrabaya* sita est, flumine vicino vt & Rege intestino celebris: à qua versus austrum sex milliarib. *Brandaon* ciuitas sita est, Regem eundem, qui in *Cidayo* imperat, agnoscens: ipsa alioquin valde firma, & tum muris, tum vallibus propugnaculisque fortificata, portu tamen incommodo, & eodem contra maris æstum parum munito, qui 10. orgiarum limosum fundum tenens, nauibus vento impulsis stationem haud durabilem ministrat. Cuius nos exemplum expertos

expertos esse, post narrabitur. Portus iste de longinquo ex tribus montib. superne planis, & ad mensarū longarū speciem latis pernoſcitur, qui ob hanc cauſam à Lusitanis *Las Meſas de Tubaon*, à lauaniſ autem alio nomine *Batto VVilling* nuncupantur. Stationem hanc *Iunco* quoq; à Moluccaniſ inſulis egreſſæ incurrunt, vt Sale onerato ponderiſ defectum ſuppleant. *Ab Iuama* enim vſq; in *Pattem* Salinæ multæ conſpicuæ ſunt, cum interim in parte occidentali nullæ reperiantur.

Decem milliariſ hinc ad Circium ciuitas *Tubaon* abeſt, ſuo & ipſa Regulo præclara, & hominū confluxu populofiſſima. Inde 5. mill. *Caioano* ciuitas ad ſinū quēdam abiacer, Regem quidē proprium, ſed negotiationē nullā habens, vt nō minus & *Mandalican* oppidū, quod inſulam quidē ad portū adhærentem habet, ſed præterea nulliſ incurrentib. mercatorib. inſigniſ, & ſoliſ piſcatorib. nota. Verſus occaſum trium mill. ſpacio *Iapara* ad ſinum quendam conſpicitur, in altū maris trib. fere milliariſ. excurrentem. Ciuitas hæc congeſto ex Valliſ ſeu ſudib. munimento tantum cinctæ eſt, & flumine læto, & inſuper portu commodo optatiſſima: adeo, vt ad illū naues quamplurimæ contendant, rebus ſe neceſſariis probe inſtructum. Hæc priorib. aliquot anniſ ſuum proprium Regē habuerat, tum maritimo, tum terreſtri imperio verſus occidentem potentiffimum.

A Iapara porro 25. mill. & à Bantam 45. mill. magna & ſpaciola ciuitas *Mataran* abeſt, cuiuſ Rex potentia lauam vniuerſam exuperat, adeo vt lauaniſ obſeſſionem ex cauſa facili minitari audeat. Quo in metu & noſtro tempore *Bantani* erant, contra eum ſeſe collectiſ virib. expedientes. *A Iapara* verſus occaſum mill. 5. *Pati* ciuitas ſita eſt:

à qua porro *Dauma* trib. mill. abeſt, quæ Regem ſuum adhuc hodie ſupra dictum Cæſarem veneratur, muris denſiſ & præualidiſ circundata: à qua iterum 3. mill.

ciuitas *Taggal* ſeiungitur. Trium iam dictarum ciuitatum vnaquæque ſuum fluuium habet, ad ſinum proximum omneſ interim ſitæ. Porro vero pulcherrima & præampla ciuitas *Charabaon* prouiſitur, & muro fortiſſimo felix, & fluento dulci iuxta opulenta. Hæc ex elatiſ binis montib. ad ciuitatiſ tergum ſitiſ, & e-

phippium equinum referentib. diſcernitur. Hanc *Dermayno* ſequitur, fluuiio & ipſa felicitata: vt & ſimili ſolo *Monucaon*. Intra *Monucaon* & *Iacatra* medium, ad angulum prominulum *Crauaon* paguſ magnuſ, propter piſcium abundantiam ſoliſ piſcatorib. habitatuſ cubat, ad quē fluuiuſ quidam ſe tribuſ brachiis in mare exonerat: quo loco excurri ſolet in inſulas vniuerſas ad portū *Iacatra* diſperſas, qui portuſ ſinuſ maris eſt, ad quem & alia ciuitas regia, hoc loco mihi memoria elapſa, ſita eſt. *Iacatra* regio victualiorum omnium feraciſſima eſt, quæ in-

iuſte à quibuſdā Sunda *Calapa* nominatur. Eſt enim *Sunda* lauaniæ linguæ *Lo-*

cus fertilis aut ferax omnium victualiorum, & *Calapa*, idem eſt quod *Nux Indica*. Significatur itaque locuſ *Cocos* ſeu nucum Indicarum ferax. *Ad Baye* ſeu ſinuſ fauceſ eadem paruſ quodaſ inſulas habet, & vadum præterea occultum, in quo impingens *Amſterdam* nauis rimis multiſ dirupta hiſcuit. Fluuiio eadem inſigni irrigua eſt, & nudo vallo circumſcripta, incolæ fert quamplurimos, inſuper & reficiendiſ nauigantib. valde opportuna. Ad ſinum occidentalem 3. fere à Ciuitate milliariſ. fluuium ea permittit *Tauioniana* dictum, à quo

ad mill. vnum per aduerſum flumen paguſ quiſpiam poſituſ eſt: apud quem, quotquot in Indiæ Orientaliſ inſulaſ vela faciunt, aquam ſuiſ neceſſitatiſ. hauſtim depromunt. Verſus occidentem ad tria milliaria fluuiuſ item aliuſ eſt prægrandiſ, *Punctan* dictuſ, cui prælonguſ eruptuſ adiacet, reſeſſu maris ariduſ per aduerſum flumen milliare iterum vnum prouectiſ, paguſ quidam nobiliſ indi-

genæ ſubdituſ & *Zenopate* dictuſ offertur: ad quem piperiſ copia abundantiffima prouenit. Ad partem iterum occidentaliorum milliariſ vno paguſ aliuſ abeſt, *Tanhara* dictuſ: in quo tranſituſ multæ inſulæ occurrunt, omnibuſ in Bantā

contendentibuſ permeandæ, apud quā portuſ omniū & maximuſ & cōmodiſſimuſ

Tubaon.
Caioano.

Mandalican.

Iapara.

Mataran.

Pati.
Dauma.

Taggal.

Charabaon.

Dermayno.
Monucaon.

Crauaon.

Iacatra regio qualis.

Tauioniana fluuius.

Punctan fluuius.

Zenopate.

Tanhara.

simus est, negotiationibusq; creberrimis præ reliquis celebris, de quo tamē postea dicturi sumus *Tanharum* deinde in reditu excipiunt pagi illi, de quibus superius commemoratum est, plerique prouentu piperis (cuius pars maxima inde in Bantam à peregrinis mercatoribus importata, Chinensibus venditur) percelebres. Lusitani quidem ante id tempus solitabant & ipsi ibi piper commercari: Sed ut Chinensibus negotiationem hanc propriam faceret, Rex Chinarum illis certam pecuniæ summam dependit, taceo, quod Lusitani alias istis mercibus eo loco emendis parum commodi facerent, cum opus haberent, piper in Iaua distantissime coemere, & illius cum promptissimo maris periculo Cochinum aduecti, Factori Regis quintale quodlibet pro cruciatis 12. tradere. Hoc itaque tempore Lusitani tantum *Druges*, Garyophyllos, nuces myristicas & harum florem, ut & Santalinum lignum coemunt quæ postmodum in Malaccam & loca alia distrahunt.

Caput XXII.

De situ & conditione ciuitatis Bantam.

BANTAM ciuitas in depresso loco ad radices præalti cuiusdam montis, ex quo desuper duo riuus per vtrumque ciuitatis latus defluunt, sita est. Ex eodem præcipitio per mediã ciuitatem riuus quoque tertius maior deriuatur, eidem & commodum magnum & satis firmum munimentum ministrans. Muri illius orgia vna crassiores, ex latere cocto rubro extructi sunt. Sed & portas quasdam inaccessas habet, ad quas tum noctu tum interdiu excubiæ aguntur attentissimæ. Ad quemlibet lapidis iactum propugnaculum vnum statutum, vno quoque tormento sed eo sine rotis munitum visitur, quo tamen perindustrie uti norunt, etsi instrumentis nullis aliis instructi sint, quam puluere pyrio ex Malacca aduecto. Turres cæteroquin habent nullas, præter theatra quædam, trium tabulorum spacio elata, & ex truncis, crassisque lignis confertis constrictisque crecta, quæ acclinatis scalis conscendentes, & easdem post ad se sustollentes, incurfantibus hostibus potentissime resistunt. Cum iidem proxime intellexissent, Regem Mataran contra se exercitum educturum, ciuitatis muros circumcirca ambulo seu circuitu ex arboribus longissimis succoronarunt, tanta latitudine, ut & supra illum tuto ambulare, & firmo pede stare, & contra hostem pugnare liceret. Ciuitas vniuersa tribus tantum latis seu regiis plateis peruia est, quæ omnes ante palatium Regis seu Pacebam coeunt: ex quo loco vna è Pacebam recta ad mare deproperat: altera ad portam terrestrem excurrit: tertia ad portam montis portenditur. Lapidibus ciuitas minime constrata, sed mere arenosa est. Sed & è Canali vno in alium ita transiri potest, ut vniuersa ciuitas scaphis adigendis aperta sit. Canales vero isti cum ad vniuersas emittendas ciuitatis sordes nõ satis magni vel ampli, ipsa quoque ciuitas insuper ex se Paludosa sit, plerunque coenosi & fœtidi inueniuntur. Incolarum enim tam viri quam fœminæ multoties in publico lauant, & commoto fundo æqua subinde turbatur, lutulentaque redditur. Templum capacissimum habent, *Mesquita* dictum, iuxta Regis palatium ad latus occidentale situm, ad cuius alterum Orientale latus armamentarium, bellicis omnibus instrumentis instructum, opponitur. Ad austrum aula iunioris Regis posita est, cui Chepate Gubernatoris domus adhæret, iuxta quam supra dicta ad campestem portam deducens platea excurrit, qua vniuersi Regis serui, Sclauus & officarij habitant, & insuper stabulum equorum cum culina Regia prostat.

*Mesquita
templum.*

prostat. Ciuitas porro in quatuor dirempta partes est, quarum cuilibet nobilis vnus præfectus est, vt eam tempore belli, incendij, & casibus reliquis tutetur. Pars quælibet suis terminis à reliquis discreta est. In qualibet etiam parte suum peculiare tympanum, magnitudinem dolij omas 9. capientis, referens, suspensum est, quod malleo appendente pulsatur, quoties vel incendiū vel tumultus alius oboritur. Idem & circa meridiem, & auroram & vesperam pro solis aut diei signo publice dando feriunt. Peculiares quoq; pelues habent, quibus sonitum pulsumq; loco campanarum ad excitandum, colligendum cōgregandumq; populū cient. Singulis ciuitatis angulis sui excubitores dati sunt, & nocte aduentate ponticuli omnes remouentur, alioq; seponuntur, vt transitus de nocte nulli per vrbē pateat. *In Pambam* siue *Pacebam* singulis noctibus ad carcerem 50. viri excubant, & ad nobilis cuiusuis domū viri 10. vel 12. vigiliis agunt: Quorū ædes ingressis primo occursum area quadrilatera *Paceban* dicta, obuenit, vbi poscentium causas audiunt. Locus vero seu tugurium, quo excubię aguntur, arundinibus aut foliis palmarū contextū est. In areæ dictæ angulo quodam suas *Mesquitas* domesticas habent, in quibus meridiei tempore preces suas fundunt. Ad has fluuius seu riuus est, quo se emundant aut abluunt. Intra itaq; perguntibus, aditus angustus offertur, angulis quamplurimis obseptus, vbi sclaui eorū habitant, suos dominos à nocturnis hostium insultibus defensuri. Ipsi enim vt nemini facile fidunt, sic fidei non magnæ sunt ipsimet. Aedes eorum, 4.8. aut 10. ligneis columnis, artificiose sculptis superinstructæ sunt, superne quidem palmarum foliis intectæ, inferne vero ad frigus captandum totæ patent. Illic etenim loci aer nunquam frigidus est. De nocte prætensis telis seu velis patentem hunc locum circumquaque obducunt. Cubicula nulla habent, nec ad recondenda necessaria, tabulata superiora vlla. Conditorium saltem vnum habent contignationis vnice, sine fenestris, ex lapidibus constructum, & desuper stramine tectum. Hoc bona sua vniuersa asseruant & eripiunt, tempore incendij: quod in hunc finem quoque crassis ramis intortum, & arena confertim inspersa munitum est, ne ignis profundius penetret. Cuncta ædium sublicia ex crassissimis arundinibus, *Bambo* dictis, assulatim dissectis constant. Vnde tenui labore sumptuque suas ædes extruere possunt, quod nostro tempore coram videre licuit. Cum enim repentino quodam incendio ædes quamplurimæ tum intra, tum extra ciuitatem conflagrassent, illæ vniuersæ vno quatrinduo reedificatæ & redintegratæ fuerunt. Quoquo uersum tum iuxta littus, tum iuxta terram cæteram ædes quamplurimæ ex ordine statuatæ sunt, quarum pars maxima nationibus extraneis, vt *Mallaicis*, *Bengalis*, *Guzaratis* & *Abeisinis*, quorum ibi peringens copia degit, addicta est. Chineses locum quendam occidentem versus occuparunt, apud quos & Lusitani confederunt, & nobis præterea habitatio concessa fuit, ex altero latere vallo, ex altero vero palude obseptæ, ita vt ex loci natura illa defensionis aptissima esset.

A Ciuitatis respectu riuus maior decurrit. Quo loco si dulcis aquæ putei effodi possent, nullo negotio sumptuque leui arx munitissima extrui apta esset, muris nimirum ea ciuitatis parte deiectis, & lapidibus inde erutis ad arcis muros statuendos conuersis. Hoc enim pacto impediri posset, vt nec biremis, nec *Paras* nec vlla naus alia vel in ciuitatem temere incurrere, vel ex ea facile egredi posset: cum cæteri canales alias istud genus nauium non admitterent. Sed & vadi ipsius præter hoc tanta humilitas est, longius in mare exporrecta, vt, etiam si ex nauibus in castellum tormenta fors excuterentur, globi tamen, iactus longitudine eneruati, non facile castello quid incommodaturi sint. Optandum itaque esset, huius loci incolas tempus & occasionem commoda accuratius attendere, priusquam à Lusitanis præuenirentur. Quod siquidem fieret,

nullo dubio ex sola Iaua aromata, verum etiam ex *Malucca, Ambon, Banda, Timor, Solor, Macasser* & infulis quam plurimis aliis confertim importantur.

Caput XXIII.

De Bantanorum Foris, mercibusque, & qua mensura vel pondere eadem veniuntur.

INGVLIS diebus in Bantan triplex forum mercib. omnis generis exponendis venundādisq; constituitur. Primū loco quodā spacioſo, orientē spectāte agitur, vbi ad solis illico ortū variarum nationū mercatores, vt *Lusitani, Arabes, Turca, China, Quillines, Pegus, Malayos, Bengales, Guzarates, Malabari, Abissini,* & Indici alij suas negotiationes tractatum conueniunt. Huius duratio ad horam dici nonam est, à qua inde ad suate quinq; recipit. Vt vero expressius sciatur, quānam potissimū & cuius generis merces ibi venales reperiantur, à principio exorsi secundum ædium lōgitudinem procedemus, & porro iuxta aquam, viam reflectemus. Ad fori itaque aditum, vbi *Mesquita* vallo cincta adstat, foeminæ confidunt cum saccis, & mensura ipsis *Ganta* dicta, tres circiter libras Hollandicas piperis capiente. Hæ à rusticis allatum piper coemunt, *Gantam* vnam pro 800. aut 900. *Taxis*, qua re ipsæ valde solertes & industriæ esse solent. Idem locus Chinesibus quoque proprius est, qui priorib. expeditiores, rusticis aduentantibus occurrunt, & quanti piperis vecturam vniuersam æstimant, rogitant. Quam ad rem stateram, textorū libris similem, paratam habent: ex cuius caudice parte vna pondus, ex altera saccus capiēdo piperi aptus, ne fors fallantur, appenditur. Ad locum vallis succinctum, vtrinq; quam plurimæ mulieres inueniuntur, *Betelle, Areccam, Melones aquaticos & Vannas* vendentes: quibus in proximo assident liba & cætera huius generis venum exponentes. Quibus præteritis locus alius est, ad cuius dextrā omnis generis arma, vt *Basæneæ, pugiones, Cros dicti, hastarū Pila, cultri,* & ferramenta alia cū Santalo albo & citrino prostant. Ad læuam vero, Saccharū & confectioes aliæ promuntur. Huic in proximo forum fabarium est, quo albi, nigri, rubri, virides & Cærulei Phasoli venundātur, *Ganta* quauis pro 300. *taxis* æstimata. Hoc excipit forum Ceparium seu alliarium, ante quod obambulant mercatores, qui pannis lineis vendendis quæstum faciunt, aut peregre negotiaturis pecunias mutuo dant, ea conditione, vt feliciter reuersi duplum refundant. Quibus si inuia nauis peritat, tum Danistæ nec de capitali nec de vsura tenetur. Ad loci huius dextram forum Gallinarium est, vendendis gallinis, Anatibus, columbis, Capellis, Psittacis & auibus reliquis ordinatum, ad cuius limites vię dirimuntur, ita vt vna ad tabernas Chinesium, altera ad forum Olitorium, tertia ad *Carnarium* deducat. Tabernas Chinesium adituris ad dexteram Gemmarij aliquot tum *Coracanas* tum *Arabes* sunt, viles pyropos, Hiacinthos, Spinellos, *Balafios*, Granatos, & Robassos venundantes. Ad læuā Bengali & alij picturis & rebus, similibus negotiantur. Post Chinesium tabernas stant, qui vendunt filum sericū, omnis & generis & coloris, & item pannos Sericos, Damascenos, Holofericos, Satinū, filum aureum, diachrysum, catinos cantharosq; Porcellanos, sportulas elegantissimas Laccā, cupreas patinas, maiores minoresq; ex cupro Cantharos, hydrargyriū, capsulas præstantes, varij coloris Papyrus, Calēdaria, aureum foliatū, specilla, pectines, specula minuta, sulphur, machæras Chineses, quarū vaginæ Laccā obductæ sunt, Radicē Chinæ, flabella, Umbellas Quitasols dictas, ad Solis & aeris quascunq; iniurias arcendas paratas, quibus duæ plateæq; vtrinq; confertæ sunt.

*Ganta mē-
sura.*

Iam vero alteram viam tenentibus, Beniali cum suis picturis visuntur. Ad dextram forum lintearium virorum, ad læuam foeminarum nuptarū occurrit: quorum metam nemo sub grauis mulctæ comminationem ingredi audet. Ex vtroq; porro latere forum est pomarium, Nucarium, vbi pariter variæ herbæ fructusq; nostris multum dissimiles venundantur. Qui vero horum nostros referunt, sunt poma aurantia, Citria, Limonia & Granata seu punica, quorum forum ad fines viæ terminatur. In reditu forum aditur Piscarium, ad cuius læuam forum Carnarium est, emendis carnibus bouillis, certuinis & bubalinis comparatum. Porro itaque forum se pandit Aromatarium, ad quod suis tabernis mulieres aromata, pondere minimo & ad cuiusuis arbitrium sollicitato emetiuntur. Aromata autem hæc fere sunt, piper, Garyophylli, albi, nigri, Muscatæ, Macis, Cinnamomū, Cuminum, Zinziber aridum, Zedoaria, Zurumbeth, piper longum, Cubebæ, Amfiun, Fagara, Calambar, Garro, Santalum, Costus Indicus, Nardus, luncus odoratus, Calamus aromaticus, Chinæ radix, Rhabarbara, Galanga, Scuerfad siue semen Zedoariæ, Fœniculum, anisum, Coriadrum, *Bangue, Datura, Cannoxit, Cantior, Samparantan, Curcurnia, Pontion, Gato, Gambeir, Sasan, Daringi, Tagui, Caumbi, Tianco, Mandian, Maiupodi, Sari, Branhan, Darin Tuio, Tagari, Iurahan, Sambaia, Ialane, Parauas, Comon puto, Beniouin, Saga alba & nigra,* cum cæteris quamplurimis. *Oryzæ* forum ad dextram est, cuius copia maxima saccis prompta astat, & nauiculis ad forum cætera recondita asseruatur. In processus longitudine forum sequitur ollarum, Saccorum, storearum, & salis, cuius ibi prægrandes cumuli prostant, à *Ioartan* & locis finitimis aliis aduecti, & porro alio distrahendi. Ad læuam forum Olei seu *Cocos* est. Iam itaq; ad locum, quo mercatores obambulare diximus, reuersi, horum quoq; negotiandi modū non nihil expendamus. Mensura, qua piper vendunt, trium librarum & $\frac{1}{4}$ partis est, Ganta dicta. Sed & aliam maiorem, oryzæ, Sali, fabis & rebus aliis vendendis accommodatam habent, libras quatuor integras piperis capientem. Quod si pōdere maiore piper emunt, tum saccis illud tradunt, quorum quilibet *Cates* 45. aut 56. libras habet: quod pondus nisi exquisite appendatur, in damnum id fit emptoris, *Cate* autem vnciæ binæ sunt. Attendi autem diligentissime oportet ne à lauans aut cæteris quoque emptori fraus fiat, cum plerunque piperi nigros quosdam lapillos commisceant, à pipere haud facile distinguibiles. Sed & de pipere selecto aridoque satagendum est. Foro hoc finiente, alteri exordium datur, in Paccham, siue ad palatium Regis, quo annona omnis generis comportatur, & à Chinenibus insuper etiam piper expromitur. Hoc ad meridiem, interdum quoque ad vesperam durat. A meridie ad Chineniū habitacula victualia omnia, vt Capellæ, gallinæ &c. venum exponuntur. Huiusmodi itaque fora singulis diebus e quo modo celebrantur, in cuius quæstu faciendo Chineses se valde ingeniosos præbent. Cæterum de pecunia eorum alio loco commemorabitur.

*Cate sunt
bina vncia.*

Caput XXIV.

De Iauanorum in Bantan religione, & commercii mutuis.

Nipsa Iaua, vt & ad tractum maris littoralem vniuersum superstitio Mahumetana gliscit. In ipsius vero terræ meditullio Ethnici sunt, instituta Pythagoræ rata habentes: cuius *Pythagorici.* hoc singulare dogma fuit, animam hominis, è corpore suo vt vetere hospicio expulsam illico in corpus aliud migrare quodcunque obuium. Hac etiam de causa & ab omnibus, quæ vitam vel habet, vel habere possunt, prouide abstinent:

& animal nullum occidunt aut macant.

Mahumetani.

Ad littus Iauanum, vt diximus, Mahumetem colunt, cuius Alcorano pertinacissime credunt. Prophas saltem quatuor agnoscunt, Moysen, Dauidem, Iesum Christum, & Mahometem. Templis suis, *Mesquita* dictis, cultum suum seu religionem peragunt, cum silentio & deuotione singulari, faciem ad solem dirigentes, & in humum se subinde multoties prosternentes. Ad monachorum ritum horas plerunque suas lectitant, nulla venia intermittendas. Ieiunia seu Quadrasmas binas vno anno instituunt: vnam celebriorem à 5. Augusti ad dies 40. continuant, quo elapso tempore cum Sclauis & ministris suis vniuersis Pascha celebrant, vt Sartores vno circulo confidentes, & in terra coepulantes. Eo tempore dominis suis solennem honorem exhibent, pedes eorum à planta sursum ad genua manu ducta promulcentes, & idem à mento dein per faciem ad occiput vsque repetentes. Hoc quouis 5. Aug. die fieri solet. Primariorū vxores nullo vnquam tempore foris se spectandas efferunt: quarum à quolibet 12. vel

Dos qualis nubenaii.

pauciores ductari sueuerunt, pro dote multis Sclauis, viris adductæ. Loco isto cum nos adhuc commoraremur, Sabander filio suo secundo quandam è stirpe seu familia sua coniugans, pro dote 50. viros, 50. mulieres, & 40. virgines cum 300000. *Caxis* (quæ nostræ monetæ faciunt 25. Regales octonorum, computando 12000. Caxas pro Regali vno) coaddidit. Cum his omnibus sceminis rem ipsis habere licitum est. Qui ex maritali cohabitatione liberi nascuntur, hos viris vendere non permissum est, cum primariae coniugi omnes nascantur, veluti Ismael Saræ: quorum ab illis quamplurimi occiduntur. Quod si quandam ex affinibus suis vxorem ducunt, tum ante exactas nuptias nec sponsus nec sponsa pedem domo efferunt. Nuptiarum die cognatorum serui sclauique ornatissime vestiuntur poliunturque: & vel ad sponsi vel sponsæ ædes hastæ ex ordine multæ defixæ sunt, albis rubcisque Xylinis laciniis seu vexillis, lancearum militarium forma modoque superne religatæ, tormentorum interim sonitu quoquo versum perstrepete. A prandio Equus Ehippiatus sponso adducitur, quo ipse vniuersam ciuitatem ostentandi sui causa perambulat. Vespero ad sponsam idem redit, ad quam interea, dum sponsus abfuit, Sclaui dotales cum suis præfentiis seu muneribus accesserunt, inter quæ & Dos ipsa eleganter adornata & composita confertur. His factis conuiuium latum & geniale datur, quo parentes sponsi aut sponsæ cum his se exhilarant. A quorum obitu deinde sponsus cum sponsa sub vnum tectum, velis circumcirca cinctum, deducti, suo arbitrio concumbunt. A quo postea tempore sponsa extraneo nulli conspicienda datur. Sine

Ritus nuptiales.

Betelle aut Arecca raros Iauanorum offendas, quæ calce permixta masticant. Ex quo esu os omne purpura intensissima tingitur, vt contra dentes connigrantur, quos ipsi tamen subinde limant, & herbæ cuiusdam affricu læuigant. His mandandis adeo intenti sunt, vt nec in Regis alloquio ferientur. Quod si familiaritatis gratia alter alterum visitat, Betelle Cistam numero in medium collocant, & de ea amicis præsentibus porrigunt, abeuntibus Cistulam suam replent. Confessuri alicubi altero autoritate maiore valente, minor alter incuruatus ad

Betelle Iauanorum delicia.

sedentem alterum ingreditur, dum adsidet: vtrique interim caprarum modo Betelle suum ruminantes.

Caput XXV.

Quo habitu comitatuq; Capitaneus seu Primas in Bantam ad Patebam se conferat.

I ex causa quadam Primas aliquis (hos Capitaneos dicunt) ad Patebam siue Regis palatium pergat: tum eos vnus vel bini hastis, & tertius gladio vagina ex holoserico vel rubra, vel nigra condito instructi antambulant. Cuicumq; itaque hastæ tales præferuntur, hos Sclauorum aut aliorum vulgari-um nemo præterire secundum latus audet, sed in calca-
neum suum confidentes, Capitaneum transeuntem præsto-
lari coguntur, quo prætergresso, vias suas pergunt. Fastuose

illi & arroganter incedunt, pannis filo aureo intertextis vestiti, & caput cidari ex sindone Bengalica subtilissima, telam cameralem referente, contecti. Palliola nonnulli manicata holoserica coloris aut rubri, aut atrii gestant: vt & pugiones, *Cros* dictos, ante vel post, cingulo defixos, quibus multum fidunt. Eos ponè ministri cõsequuntur, quorum vnus cistellam Betelle, alter vrceum aquarium fert, tertius vmbellam diffusam, Lusitanice *Quitafel* dictam, domino suo obtendit, vt eum à Solis æstu vindicet. Nudis pedibus omnes incedunt, calceatos prodire ignominiosum rati. Domi tamen interim ex corio rubro calceos, in Chnia, Malacca aut Achen sutos, & *Quitafols* vocatos, induunt.

Caput XXVI.

De Iauanorum natura, genere armorum, & bellis.

AVANI fere obstinati, infidi, malitiosi & crudeles à natura sunt. Victores immanè grassantur. Furtis faciendis ita solertes sunt, vt nationes omnes exuperent: milites interim industrij, & imperterriti, & tamen tormentis aut sclopetis vsurpandis inidonei. Quibus si quidem vt scirent, nulla vi domabiles essent. Arma illorum sunt sarissæ flammigeratæ, & pugiones, & acinaces, aut cortelassæ. Clypei sunt aut lignei, aut ex corio multiplici conglutinati. Thoraces quoque ex

bracteis ferreis annullatim commissos, aut consertos gestant, vt huc spectante ex imagine noscitur. Capillos magna parte prælongos fouent, vt & vngues prominentes. Dentes lima obterunt. Dicto superiorum audientes sunt, in tantum, vt & quoduis mortis periculum eius confectioni posthabeant: vindictæ ita auidi, & iuxta robusti, vt ab hostibus perfossi, per ipsa quoque arma sese ad occidendum vicissim percussorem adigant, aut acclinent: quod his nostris oculis vidimus. Stipendium extra belli casum nullum habent: cuius tempore pro vestibus, armis, victu, oryza & piscibus merent. Mancipia plerique omnes sunt, qui poscente re scribuntur. Primatum illi diuitiæ potissimæ sunt: quorum qui numerosiores habet, opulentior & potentior à cæteris æstimatur. Otiosi perraro sunt, & quod agant, præfinitum semper habent, in vaginis ligneis pro pugionibus exsculpendis præcipue occupati, quas tam subtili artificio cælare possunt, vt spectantibus ars admirationi sit. Eas ex albo santalo parant. Alij arma sua poliunt, toxico plerunque in hunc finem delibuta, vt vulnera lethalia

inferant: quæ eadem quoque tanto læuore poliunt exacuuntque, vt nouaculis acutie nihil cedant. His quoque tantopere fidunt, vt nec de die, nec de nocte sine illis inueniantur. Eadem somni tempore capitibus supponunt. Aliis eadem contingere non permittunt, veriti nimirum, vt gladio iugulentur proprio: adeo proditiōnis pleni sunt, vt neutri vel tantum fidat etiam amicissimus. Quin imo nec fratrem facile frater compellat, suo *Cros* non probe instructus. In vestibulo ædium plerunque 3. vel 4. duodenæ hastarum clypeorumque pendent. Sed & in arcis per sæpe plura tormenta, *Basa* dicta, collocata habet, munitione tamen cætera orba. Ad sagittas emittendas fistulis etiam sufflatoriis vtuntur, quibus animæ impulsæ venenata tela exspirant aut excutiunt. Ad cuspidem illa binis crenis exasperata sunt, vt pilum, ex piscis dente factum, venenatum in corpore fracto bacillo relinquatur, & putrescat. Sclopetis (vt dictum est) vti nesciunt. Cumque nostrates aliquando illorum vnum de explodendo sclopeto informassent: disciplinæ perceptæ fidens, ad feras ferendas egressus, inque bouem syluestrem forte obuium dirigens, eum quidem glande traiecit, sed vnâ cum illo cadente, ipse quoque in humum prostratus, binos dentes sibi excussos, & os faciei seu maxillam inferiorem perfractâ sensit, postquam à longa animi defectiōne sibi reditus consurrexisset. Lætus itaque tauro cæso, deinceps tamen tantum fulmen tractare nunquam redausus est.

Caput XXVII.

De mercatoribus in Bantam indigenis, de eorum item commercijs, autographis, & obligationibus.

INDIGENÆ mercatores adprime versuti, fallaces, ingeniosi infidique sunt erga peregrinos præcipue & aduenas. Inter sese nonnihil tamen fidelius agunt, & in finitimis quibusuis insulis negotiantur, bona discreta inde aducentes. A *Maccasser* & *Sambaya* insulis in Bantam oryzam, *Bras* Malaice dictam important: vbi mensuræ ternæ, *Geldeng* dictæ (quarum mensurarū quælibet in Bantam vnam *Gantam* appendit) *Caxis* plerunque 1000. ueniunt. In Bantam eiusdem mensuræ post, *Gantæ* binæ vel ternæ, pro temporis vsu 1000. caxis reuenduntur, quæ summa *Stuferos* 3. & vnam *Blancam* belgicam constituit, quæ inde rursus in *Malaccam* prouehuntur. Ex *Ballambuam* ciuitate multæ nuces *Indicæ*, siue *cocos* inferuntur, vbi harum 100. *Caxis* 1000. redimuntur: in Bantam vero 8. pro *Sata* vno, aut 40. pro *Caxis* 1000. Inde quoque permagnis ollis oleum ex *Cocos* expressum auferitur, vt & ex *Ioartan*, *Gerrici* & *Pati*. A *lauana* & confinibus aliis locis salis crassiusculi magna copia auferitur, cuius 800. *Gantas* plerunque 150. caxis emuntur. In Bantam vero *Gantas* 3. *Caxis* 1000. reuenduntur. Idem quoque ex Bantam in *Sumatram*, nempe in *Barros*, *Speriamon*, *Tolombauam*, *Andragiren*, *Jambe* distrahitur, & pro *Lacca*, pipere albo & nigro, *Bemoyno*, gossypio, testudinum operimentis (*Tartaruga* illic dictis) mercibusque aliis permutant.

Cera Bantam inuehitur ex *Iacatra*, *Cranaon*, *Timor*, *Palimban*, & *Bandermachin*, & dimenso pondere venditur. Ex iisdem quoque locis mel optimum magna abundantia aueritur: cuius olla 13. fere *Hollandicos* *cantharos* seu *mensuras* capiens, 3000. & 4000. *Caxis* æstimatur. *Saccharum* ex *Iapara* & *Iacatra*, copia tamen modica exportatur, colore non album, sed subpurpureum, quale *Hollandica*

landica lingua Nothum dicitur. Ex *Crauaon* & *Bandermachin* moles maxima piscium resicatorum effertur. Ferrum maxima abundantia traicitur ex *Kerimara*, ad fines occidentales à *Borneo* sita, vt & ex *Arpuys*, ex *Bandermachin* & *Banca* insula, cuius primaria ciuitas & ipsa *Banca* dicta est, vbi copia dulcis aquæ ad 3. orgyas hauritur stannum & plumbum à *Pera* & *Gustean*: iuxta littora *Malaccæ* autem ex *Cuda*, *Gossypiū*, & ex *Bali Camhaua* vestes, & res aliæ *Bantam* inuehuntur. Mercatores qui opulentiores sunt, domi plerunq; mansitantes, aliis, qui cum nauibus negotiatoriis abeunt, certam pecuniæ summam in dupli, vel maioris minorisve restitutionem, prout peregrinatio longa futura sit, dinumerant. Ad quam rem firmandam syngraphis datis sese muro obligant: ita, vt prospere & feliciter itinere confecto creditori contractus tenore satisfiat: sin minus, & debitor infortunio aliquo tactus soluere reuersus nequeat, tunc is vxorem suam cum liberis pignoris loco creditori tradit, tam diu, vt debitum integre solutum sit: nisi sit, vt nauis ipsa publicam aliquam cladem sustinuerit. Isto etenim casu creditor datam pecuniam ex iure perdit. Hi & similes contractus in folia cuiusdam arboris stylo ferreo describuntur, quæ designata postmodum conuoluunt. Si vero papyro inscribantur, eandem duabus tabellis ligneis industriè filo interligant. In papyrum quoque Chinesem varij coloris & summæ subtilitatis scribunt: vt & aliam, ex arborum corticibus confectam. Typographia quidem carent, penna tamen admodum industrie & compositæ pingere norunt. Characteres tantum 20. habent, quibus omnem suum sensum expedite pronunciant: interim & *Malacca* lingua & eorum quoque characteribus vsi, quam addiscere facile possunt. Quam qui callet, non in *India* solum, verum & insulis vniuersis prompte intelligi potest. Scholis institutis Arabicam quoque linguam addocent.

Caput XXVIII.

De mercatoribus alienigenis, in Bantam habitantibus, & ibidem negotiantibus.

DERSÆ, in *Iaua Corazone* dicti, aut *Gemmaria*, aut *Medicina* ^{Perfa.} sibi victum parant, homines sapientes & amabiles, cum quibus æque & pacifice tractari potest. Extraneis aut peregrinis oppidò fauent: & nationes cæteras vniuersas, quotquot ibi negotiantur, comitate & ciuilitate post se relinquunt. Arabes & *Pegusij* maxima parte in mari negotiantur, merces ^{Arabes & Pegusij.} suas è ciuitate vna in aliam traicentes. A *Chinensibus* si varias merces coemunt, quas in finitimis insulis pro aliis commutant. *Piper* etiam colligunt, quod *Chinensib.* postea deferunt. *Mallaici* *Quillini* pecuniam foenore exponunt *Wuzanatribus*, qui pauperculi sunt, & remigum ^{Mall Quilini.} plerunque officia præstant. Illi vna pecunia sæpe duplum aut triplum lucrantur. Veste xylina induti sunt, & caput *Tulbano* teguntur. Cum negotiandi causa in *Bantam* veniunt, foeminam sibi quandam pro diurnis nocturnisque officiis emunt, quam recessuri iterum vendunt. Illæ si interea ex ipsis conceperunt, tum natos secum abducunt, & foeminas libertas faciunt per solitam consuetudinem. Quæ postea aliis coniugio iungi, & rem familiarem propriam administrare permittuntur.

Caput

III. PARS INDIAE
Caput XXIX.

De Chinesium negotiatione, & eorundem
vita genere.

CHINENSES in Bantam loco quodam separato habitant, qui vallo ex sudibus cinctus, & palude proxima munitus est. Domus seu ædes hoc loco omnium per vniuersam ciuitatem maximæ & pulcherrimæ visuntur. Ipsi quidem in commerciis tractandis valde prudentes, & in sceneranda pecunia inuentiosi sunt, mensis interim opiparis victitantes. Ex China appellentes, sceminam, vt diximus, sibi seruam redimunt, quam in Chinam reuersuri, reuendunt, liberis ex ea prognatis secum abductis. Qui in Bantam illorum habitant, foras in pagos profecti, à rusticis piper colligunt, ad eandem rem secum allatis lancibus instructi, & pro ponderato pipere cum rusticis ex æquo & bono paciscentes. Pagani, qui pecunia opus habent, piper vsque ad Chinesium nauium appulsus asservant, cuius postea binos sac-

*Cate quan-
tum.*

cos pro vna *Cate* (sunt 100000. *Caxas*) iis vendunt: qua pecunia dein ipsi iterum saccos fere octo recolligunt. Ianuario mense singulis annis octo vel decem naues appellere solent, quarum quælibet 25. circiter onera, nec plura capiunt. Inferius enim eadem acuminatæ seu compressæ ventrem extuberantem nullum habent: specie magis, quam re capaces. Pro mercibus istis monetam istiusmodi afferunt, quæ probi valoris, & in Banta, & in vniuersa laua vicinisque omnibus

Cax quid.

Insulis habet, Malaice *Cax*, lauane vero *Pilos* dictâ, obolo minorem, & ex plumbo cum cupri spuma permixto fusam, ita fragilè, vt si forte manipulus illius imprudenti è manibus excidat, leui isto casu 10. aut 12. pluresque interdù frangantur. Vnica nocte in aqua salsa maceratæ, & manè extractæ tam glutinanter inter se cohærent, vt disrupturus, massam fere mediam perditurus sis. Moneta ista in ciuitate quadam *Chincheu*, grad. 25. ad polum Arcticum sita funditur, anno primùm

*Chincheu
ciuitas.*

*Caxas quis
signarit.*

1590. à Rege *Hammion* ciuitatis illius domino spargi cœpta. Regis huius antecessor *Wontai* cum obseruasset, *Caxas* ante 20. annos à Rege *Hoyien* signatos, innumera multitudine Insulas vniuersas compleuisse, cum tamen in China nihil valerent, sed venditio omnis emptioque puri argenti ad numeratis fragmentulis, quæ *Conduris* (fabæ rubellæ minutæ sunt, ex latere macula nigra notatæ, Latine *Abrus* dictæ) apponderabantur, perageretur: adeoque Chineses mercatores, qui monetæ huius vim grandem secum subinde aduehebant, soluendis mercibus nihil proficere consideraret: huius vilis & improbi nummi inuentor fuit, vt nimirum crebro ille vsu frangeretur, & aboleretur. Cuius intentum *Hammion* secutus, eos adhuc multo nequiores cudit ac fudit. Stramine per medium

*Conduri
quid.*

quadrangulare foramen permissis, 200. vno semper fasciculo infilantur, quem numerum *Satack* ipsi vocitant, qui nostræ monetæ sesquidennarium appendit. Quini huiusmodi *Satack* millenos nummos faciunt, vno nomine *Sapacou* dictos, 12000. & 13000. horum, pro moneta Regali octonorum aliquando redemimus. *Caxas* veteres raro videre licet, cum prope omnes perierint, nec in ipsa laua conspicui. Illi antequam cuderentur, pro Caxis 10000. sex saccos piperis comparare licebat, cum tamen hodie post Chinesium aduentum duo saltem aut duobus additus dimidius pro 100000. Caxis iam valentibus emantur. *Porcellanas* iidem quoque afferunt pretiosiores & viliores: quarum sub Chinesium aduentum, in Ianuarium incidentem, pro Caxis 100. patinas 5. vel 6. redimere liceat. Extra

*Satack
quid.
Sapacou
quid.*

id tempus, eodem pretio vix duas, aut ad summum ternas impetrare est. Pannos etiam

& ferici integros, vario colore tinctos, vt & pannorum partes, 14. vel 15. vlnarum, cum mercibus aliis plurimis aduehunt. Cuius rei qui plura scire desiderat, tabernas illorum perlustret eo in capite, vbi de foro seu Bazar eorum dictum est. De *Conduri* pondere præterea hoc sciendum est, etsi Regales octonorum quamplurimi in Chinam inuehantur, illorum tamen nullos in vsu quotidiano esse, sed in partes secari omnes, & Conduris (de quibus supra diximus) apponderari. Conduri 10. *Mas* faciunt: *Mas* vero 10. *Tayet* vnum, quæ summa 12. simplices Regales constituit. Laccan iidem omnem, à ciuitate *Tolonbauan* (vbi ingentia copia abundat) aduectam coemunt, pro ea rotundos globulos reponentes, interim per aduersum flumen ascendere coacti. Sed & *Anil*, in *Auicr* ollis conditum, vt & *Santalum*, *Muscatas*, *Gariophyllos*, *Tartarugam*, (testudinum terga sunt, ex quibus in China elegantes cistulas condunt) dentes Elephantinos, ex quibus fellas formant, argento æquatas, quod soli *Mandaribus* siue Vicerege s iis portentur, aduehunt. In negotiationibus suis valde se prouidos præstant, vt nationes fere omnes superent. Victus certum emolumentum quærunt vino ex oryza, & nucibus Indicis destillato, cuius artis præ cæteris peritissimi sunt.

Condurorū ratio

Tartaruga quid.

Caput XXX.

De Chinesum Religione & œconomia.

TSI Chineses quidem credant Deum esse vnum, qui cuncta crearit, & ex nihilo cōdiderit: nihilo tamen minus & diabolium adorationis cultu venerantur, quem suis in templis aut larariis depictum & expressum habēt, nimirum in editiore, sed obscuro tamen & tenebricosiore loco sedentē, tribus coronis cum exertis vastis cornibus caput cinctū, facie terribili & formidolosa metuendum, pedum manuumque locovngues exerentē, & facie in super ventri horribili addita prodigiosum. Ad simulachrum hoc flexis genibus in faciem prouoluuntur, & capite illiso terram aliquoties percutiunt. Hoc exacto, quicquid forte secum attulerit, seu fructus, seu res aliæ sint, supra aram eidem offerunt, nuncupantque, & pedibus eius subiiciunt. Postea in genua confidentes capite nutare incipiunt, dum portentum hoc oblati satiati esse suspicantur. Tum vero catinum, oblata re plenum domum secum abripiunt, & cum domesticis suis deuorant. A nobis hi aliquando rogati, cur Dæmonem malum adorarent, & munera ista eidem offerrent, vero Deo spreto & neglecto, responderunt, ad Deum placandum nulla oblatione opus esse, cum is natura sua optimus & innox sit. Quod vero Diabolo sacra facerent, hoc à se sine fieri, vt, cum Genius maius & nocendi ingeniosus sit, nihil sibi damni intenteret. Forte fortuna tabulas nobiscum quasdam habebamus, quibus iudicium Christi extremum, & infernus depicta erant. Quas natis Chinesibus (nam præter hos alij quoque ibidem diu habitauerunt, Mahumetanam hæresin professi) ostendentes, & Diabolum vnguibus radentes, eo vsq; ira illos inflammauimus, vt pedibus terram tunderent, & furiosorum more frenderent, comminantes, harum rerum probe cōscium Diabolum, ignominiam suæ imagini illatam haud dubio breui spacio acriter vindicaturum. Rebus œconomicis plerumque occupantur, de mercibus sortiendo, & eisdem ex ordine disponendo. Ad vesperam alij cum aliis cōgregantur, & tripudiis choreisq; interdum totas noctes iuncti conficiunt: cui se latitiæ persæpe quoque larvati quidam, aut personati histriones ingerunt. Domos mundas & probe instructas possident, de pane lucrando interim valde solliciti & operosi: quem si industria sua comparant,

Demonis maliformæ & cultus.

runt, lautis epulis iterum impendunt, & agitatibus inuicem conuiuuiis, hilariter absumunt. Mulieres emptitias, vt dictum est, aliquot discretas habent, quas suis officiis adhibent: vt & discretos quosdam mercenarios aut emtos seruos, quos quoque uersum ad piperis & rerum aliarum mercatum ablegant. Eosdem quoque aliis ad excursionis officium de pacto pretio accommodant, interim tamen ad suum quoque curandum iuxta commodum pecuniae priuatae semper aliquid committentes.

Caput XXXI.

Qua arte Lusitani in Bantam, & coadiacentibus insulis negotiantur.

LUSITANI, vt plerisque; compertum est, ultra annos iam 100. in India commercia sua agitarunt, vnde locis fere omnibus, quae sunt aliquem profectis, arces suas & castella munita extruxerunt, sicut in *Tidore* Moluccana insula, Gariophyllorum feracissima, & in *Ambon* siue *Amboyna* videre est. Indigenae vero de hac re cum Lusitanis fere assidue depraeliantur. In *Timor* insula quoque castellum extruxerunt, vt Santalū album & citrinum colligant, & in multas Indiae oras venum distrahant, nempe ad littus *Malabar*, *Negapatan*, *Bengala*, *Chatigan*, *Pegu*, *Martaban*, *Aracan*, vbi in pretio singulari habetur, & vltis quotidianis impenditur. Eo vendendo quaestus tantum parari potest, vt pro ligni vno trunco, in *Timor* portione aliqua panni linei binis Regalibus aestimati, redempto locis supra dictis 12. vel 16. Regalibus reuendatur. Lusitani quinetiam in *Panaruca* ciuitate ad lauae littus posita habitant, vt & in *Bantam*, vbi etsi nullo dominio vtantur, operose tamen cum mercatoribus aliis negotiantur. Sed & ad *Ternatem* insulam, quae & ipsa Moluccanarum vna est, arcem olim possederant, ex qua tamen ante 20. annos à Rege adhuc hodie sceptrum tenente armata manu eiecti & expulsi sunt, quod patrem ipsius propinato veneno sustulissent. Ad eam itaque insulam rursus occupandam iam discretis vicibus varias artes commentati sunt, sed frustra. Tandem & anno 91. manu collecta portum eius multis nauibus ad ciuitatem occupandam inuecti sunt. Cum vero praetoriae nauis malis ictu violento à tormentario Graeco confringeretur, & deijceretur, re infecta iterum discedere coacti sunt: quod illic loci ob terrae siccitatem arbores malo extruendo idoneae nullae prouenirent. Sed vt de arcibus eorum pergamus, praeter supradictas habent vnam, quae ad fretū Malaccanum, & aliam, quae ad Septentrionē, & tertiam ad *Goam* Indiae metropolim, quae sita est, vt & alias ad *Cochinum*, *Ornum*, *Diu*, *Damson*, *Chaul*, & ad littus *Malabar* extructas, nec minus in *Zeilan*, *Columbo*, *Malacca*, *Maccao*, *China*, *Japan*: quibus tamen plerisque regionibus solidū imperiū non habent, sed diuersis locis quasi dispersi, ab vno loco in aliū cum mercibus suis, celocibus propter harum celeritatem traiciunt. In *Bantam* extra ciuitatē cum Chinesibus habitant: quod harum nationū nullū in illa considere concessum sit, ibi Gariophyllos, muscatas, macem, santalū, cubebas, piper longum, & merces aridas alias commercantur, non pecunia numerata, sed linteis & mercibus ceteris, quas à suis dominis à *Malacca* accipiunt. Nam Capitaneorum episcopi ceterorumque; fere omnes Factores sunt. In *Bantam* nec templū, nec sacellum vllū habent: attamen in *Panarucam*, quo loco Christiani Nigri multi sunt, caligis Indicis fluctuantibus ad Persarū morem induti. Sclauos hi suos semper cum *Quitafol* pedissequos habent, grauitatem vbiq; & suam magnificentiam praeferentes: sicut ex priore *Lindtschotani* libro repetere licet.

Caput

Caput XXXII.

Qualia Bantani conciliabula agant, quæ ipsi Senatium Castrensem vocant.

LN Bantam conuentus publicos de causis particularibus in *Paceban* instituunt, quo tempore æstus Solis intensior deferbuit. Ad illos quicumq; volunt, coeunt. Quod si qui lites forenses habent, eos in persona comparere, causam suam dicere, & aduersarium diluere necesse est. Eo itaque loco procuratores aut Aduocati quæstum nullum sperare possunt. Nam nec ipsæ causæ tam diu apud eos protrahi solent. Causæ vero publicæ & regionem concernentes sub noctem ad Lunæ facem decernuntur. Ad quem morem veteri superstitione, ex Persia (vt legitur) propagata compulsi sunt: ita vt & hodierno tempore ad nouilunij apparentiam domuum tecta, & arborum cacumina conscendant, & pertinaci contuitu Lunam peruideant: à quo spectaculo lætabundi in Senatu sedentes manent, dum Luna rursus occidat. Postea discessione facta, domum quisque suam repetit, & dum fercula quædam adornata sint, cum vna suarum coniugum indormiens exhilaratur. A meridie iterum congressi eorum causas audiunt, qui postero die in Senatu easdem publice proposituri sunt. Quo itaque rursus collecti & congregati, vniuersi in terram desident, & in duorum vel quatuor primariorum vno ordine confidentium, medium, Rex vel Gubernator sese collocat, qui cæteris causas necessarias proponit, & illarum deliberationem sollicitat, quo nempe vel modo vel via procedere oporteat. In responsis audiendis à summo ad imum descenditur, collectisque singulorum sententiis tandem quod factum opus sit, decernitur. Quod si bellum res concernit, Capitaneis omnibus, qui 300. sunt, cõuentus indicitur. Nam multitudo cætera omnis inter hos diuisa est. Expeditione aliqua decreta, ex 300. istis vnus secernitur, cui cæteri omnes obediunt.

*Bantanorū
de Luna
superstitio.*

Caput XXXIII.

Derusticis, colonis & Sclauis in Jawa.

ATergo ciuitatis Bantam, post littus de Sunda, ad radices montis *Gonon Besar* appellati, piperis cremo ceiebris, populus quidam numerosus confedit, qui quondam à monte iuxta *Passaruan* eo Coloniam deduxit. Quo loco cum à *Passaruan* Rege seruitutibus iniquis protererentur, in Bantam pace Regis, aliquot articulis præstitutis, admissi sunt, ciuitatemque *Sura* dictam condiderunt, qua & Rex ipsorum confedit. Cæteri, quos ciuitas non capiebat, quoquouersum se in pagos distribuebant. Pacis amantissimi sunt, & agricultura victum quærunt. Pythagoræ leges & Braminiorum exemplum sectati, nihil quod vitam habet, edunt, homines ad miraculum continentes. Prius quam Alcoranus aut Mahumeti superstitione disseminaretur, lauani omnes vna religione gaudebant. Nunc & per hos eadem varia facta est. Vxores nullas ducunt, vestes ex candida arborum papyro sutas gestant: cuius materiæ partem quoque capiti obuoluunt, & item aliã è lumbis demittunt. Hic omnis eorum vestitus est. Vitam deniq; merè Philosophicam degunt. Hi piper & fructus alii vendentes in Bantam deportant.

*Gonon Besar
mons.*

Arygi.

Agricolæ Iauani à Rege aut aliis primatibus terram conducere solent: & pro ea vel oryzam vel caxas appendunt. His mutare locum, & aliò migrare, quoties lubet, licet: quos *Captiuos del Rey* vocant. Sclauorum nonnulli in pagis quibusdam, vnum dominum agnoscentibus, habitant, agros dominorum colentes, & fructus maturos colligentes, eosdemq; herili culinæ importantes. Interdum hi prædia eadem à dominis suis cōducunt, & pro qualibet *Cocos* arbore 1500. aut 2000. caxas stipulantur. Quo contractu ne quid damni sentiat, ipsi cura est. Hi iidem per sæpe pro diali stipendio operis delatis merent, Caxas 300. plerunque cum victu, aut 1000. sine eo lucrantes. Cæteri, qui dominis suis domi deseruiunt, præter victum & amictum nihil impetrant. Sclauorum quoque genus aliud est, qui sex diebus dominis, & sex aliis sibi met laborant, siue piscatores, siue opifices alij sint. Qua in re, vt fideliter agant, accurate attenditur. Si etenim de lucro vel tantillum celari aut præripi ab iis nascatur, tum aut dominis aliis venduntur, aut compedibus induuntur. Eadem & mulierum fors est: quarum aliquæ in *Bazar* pro constituto lucro merces vendunt, aliæ texunt: quædam fila trahunt, vniuersa id sedulo agentes, & suo, & dominorum victui diligenter studeant. Horum Sclauorum si quendam domini vendituri sunt, eosdem ostiatim circumducunt. Pro quibus qui pecuniam (*Fardos* plerunque quinque, qui nostrates florenos 9. constituunt, aut pluribus veneunt) grandioreni defert, eos possidet. Qui ex his liberi nascuntur, dominorum non minus ac ipsi parentes proprij fiunt, sicut & apud nos boues, oues, & animantes cætera. His iure suo ad omne arbitrium vtuntur, licet interficiendi potestatem, nondum consulto Rege, aut Governatore, non habeant.

Fardos
quid.

Caput XXXIII.

De Biremibus seu Fustis, Triremibus seu Galiottis, nauibus seu Juncis, Paraus, celocibus, & Scaphis, tum in Iaua, tum adiacentibus alijs locis vsitatis, & quo singula condi, extruiq; loco soleant.

IN Bantam Biremes aliquot quidem & Triremis maxima videntur, quibus tamen industrie vti non possunt. Longa aëre Solisq; calore hiatus duxerunt, etsi superstructis tectis cōtra has iniurias quomodolibet munitæ sunt. Illis vero vtuntur, aut vrbem quandam maritimam occupaturi, aut expeditionem in quemcunuis locum alium facturi. Eisdem quoque mensibus quinque ante aduentum nostrum contra Palimbam eduxerant, nauibus aliis prope 200. tum Fustis, tum celocibus, tum cæteri generis similibus munitas. Ad quas tamen instruendas segniores sunt. Harum idea subnexa suo loco figura exprimitur. Formam quidem triremium habent: ad puppim tamen circuitu seu ambulatorio insignes. Sclauj & remiges cæteri infertius soli, sed cōclusi: tamen suum officium faciunt, quorum supra caput tabulatum pertensum est, in quo milites cōsistunt, ex eo loco liberius & expeditius pugnaturi. Ex prora quatuor plerunq; tormēta, ipsis *Basa* dicta exeruntur. Nauis ipsa malos binos habet. *Paraus* suas insulis submittunt, vt pyratas & incommoda maris alia explorent, & eadem ordinariis denuncient. Cauent etiam, ne vlla bona clam, in fraudem vestigialis auerantur. Hæc adiu more superintectæ sunt, vt & eorum, quos delitijs adhibet, phaseli. Nisi per tecta

tecta illa, in nauem descensus nulli datur. Malos grandes, cum antenna fortissima ferunt, summaque imaque parte arundine longa clausa, eo modo, quo apud nos epidromi radius velum ex certo graminis genere contextum est: cuiusmodi in *Punctan* plurima parantur. Eadem interdum ex arborū foliis consuuntur. Pro-ram sex plerunq; viri occupāt, vt, si opus sit, remos trahant. In puppi duo clauum tenent, vterq; suū peculiarē: qui non in puppis imæ medio affiguntur, sed restib. ad latera nauis elatiora religantur. Remos huius generis *Iuncos* ipsorum vniuersæ habent, quibus mare traiciunt in *Moluccam, Bandam, Borudo, Sumatram & Malac-* *cam.* Insuper in prora præter antennam interdum illæ Siparij malum habent, ab illa ad puppim vsq; superstrato tabulato in tectæ, vt contra solis æstum, imbres & rorem tuti sedere possint nauigantes. Parte postica *Cabutam* seu Speculam habent, soli nauis Capitaneo destinata. Inferna parte *Iuncos* in spatia discreta discreta est, quibus merces intrudunt. Per tabulati vtrunque latus ingressus quispian est, quo etiam loco suos focos habent. Tabulis hydrographicis nullis vtuntur, cum illarum ignari sint. Illarum quidem institutionem quandam à Lusitanis nacti, nunc Compasso vtuntur, & tamen præter octo ventos non cognitos habent: cum apud eos toto anno duo saltem venti frequentius spirare soleant. Quorum vnus Borrholibicus, quem sua lingua *Zeilaon* vocant, octobri mense exurgens, ad finem Martij aut Calendas Aprilis perducit. Quo intervallo vnde tam impetuosa fluctuatione in Orientem exæstuant, Vt ex insula *Le Bock* Le Bock in insula. aliquando soluentes, post vñdecim dierum velificationem ad eandem repulsi nos fuerimus. Aprili mense Euri, quos *Timor* pro insularum appellatione, quas perflant, (sicut & Galli austrum *Le vent de Scoffe*, id est, ventum ex Scotia spirantem appellant) nuncupant, persilare incipiunt, quorum impulsu ab ortu in occasum fluctus tanta vi mouentur, vt vectoribus illis nauigatio ad occasum perfacilis, ab hoc in ortum difficilis sit. In Moluccas aut Bandam insulas nauigaturi milliæ aut sesquimilliæ vnum à littore secundum lauæ longitudinem excurrunt, ita, vt in prospectu semper oram teneant. Cumque propelittus vnda & profundior & tutior, quam ab illo remotius sit: insuper etiam de die violentior è mari ventus altanus expectari debeat: sit, vt iuxta littus felicius cursus fiat. Ventus enim iste accurate diligenterque attendendus est, & vela interim omnia ad littorum contigua cogenda, dum ventus consilescat. Vbi dein post noctem mediam ab ipsa terra ventus commodus grato frigore optatus, donec Sol Cæciæ vicinus sit, & altanus redeat, perspirat. Eo tempore præter binos gubernatores clauum nemo torquet: qui perpetuo in littore, viæ apprime gnari procurrunt, nec vlla mappa opus habent.

Nauium harum *Iunco* quamplurimæ fabricantur in Bandermachin, quæ ciuitas in ulæ *Borneo* est: quo loco vna, mercibus insuper necessariis, vt Cera, oryza, piscibus reficcatis & aliis commode instructa, vili plerunque pretio comparari potest. Ibidem nauis quoque aliud genus fabricant, præmagnum, ad *Iunco* fere similitudinem, acuti impulsu. *Biremes* seu *Cathuris* quamplurimæ conduntur in *Lassaon*, lauæ ciuitate, intra *Charabaon & Iaparam* sita: vbi ligni, nauib. extruendis commodissimi, copia maxima prouenit.

Indicæ Orientales insulæ pleræque nauigatu commodæ sunt: naues tamen interim pusillas tantum ferentes: ita vt biremis maxima vltra 20. onera non capiat. Accepimus tamen, eas, quæ ex China & Pegu importantur, aliquanto maiores esse. Celociū minorum genus quoddam habet, cursus tam pernicis, vt admirari opus sit: quarum similes nullo nos vidisse loco commemorimus. Ex arboris trunco excuatae sunt, priore parte admodum acutæ, cum aluo rotunda. Quæ vt ne facile euertantur, vtrinque ad latera binis arundinibus crassissimis, vna è celoce orgia protensis, quasi in æquilibrio sustinentur:

ipsis arundinibus tamen tum ante, tum post sparo transmissio firmatis, & ad nauem religatis. His velum tam grande superstructum est, vt nauem ventorum immani violentia velo suo non eueri & pessum ire admiratione dignissimum sit. Quod si quidem aliquando fieret, tam expediti tamen illi natatores sunt, vt nullo ipsis euersio periculo futura sit. Quod si forte nauis, arundinibus dictis nõ aggrauata, euertitur, tum illi repositæ tam diu connatant, dum resiccata ea & aquis euacuata cursum cæptum promouere possint. Longius pronauigantes, suas semper sibi vxores socias assumunt: nos impendio aliquando admirati, quod tam longinquum iter sine officio mulierum confecissemus. Nobis itaque gratificaturi, vnã de suis, nauibus nostris adduxerunt: quam tamen ad eos in continenti remisimus, de fœda sponsa ipsis gratias habentes.

*Familiare
& huma-
num inco-
larum of-
ficium, ac-
commoda-
tio coniu-
gum.*

Caput XXXV.

Quid gestum sit, dum captas Iuncos exoneraremus: quomodo item ad fluum Taniun aquæ hauriende gratia excurrerimus.

BANTAM ciuitate cum soluissemus, adeoque ad exonerandas Iuncos captas, post insulas quasdam concessissemus, Dominis eorum indicium fieri accurauimus, vt ad nos profecti, præstitam solutionem auferrent. Cum vero nullo responso dato, *Iunco* biduum integrum releuandam differremus, spem nobis subinde de dominorum accessu factitantes: frustra nos morari videntes, tandem merces exonerare occepimus. Interim nos cinctum, & Iuncos redadeptum

*Bantano-
rum proter-
uia noua.
Cæsaris va-
frities.*

Bantani expeditionem laboriosam parabant: ad quam Lusitani eos inflamman-tes, auxilium solidum ipsis condixerunt. Cæsari quoque, militi seu Duci imperterritito propositi sui vrgendi, nuntium fecerunt. Hic itaque cum 6. vel 7. biremibus, 150. viris confectum auide sitientibus infra *Puloduam* excubabat, ad nos simulanter enunciãns, quod Bantanis indignabundus, ciuitatem eorum ingredi non dignaretur: suam interim nobis amicitiam deferens, ad cuius veritatem testificandam quoque capram mitteret, & contra Bantanos auxilium nostrum consiliumque sollicitaret. Biduo antequam hæc fierent, nostri Iunco quandam longo maris tractu persectantes, eandem tandem vi ceperunt. Quod intelligentes Bantani, profunda nocte *Iuncos* duas emiserunt, vt in altum mare longius prouectæ, mane redirent, & in Bantam se contendere simularent. Quo stratagemate futurum sperabant, vt, ad prioris diei exemplum, nos ad eas excurreremus, & longius à tormentorũ præsidio nos efferremus: quos ob id ipsi occasione hac biremibus suis in medio cursu obruerent, & reuersuros interciperent. Cuius quoque rei gratia iam dum naues aliquot sub *Puloduam* collocauerunt. Nos tamen singulari Dei prouidentia admoniti, & dolum intentatum subodorati, contra illas, naues nullas emisimus. Interim Cæsar denuo *Paraus* quandam cum munere ad nos expediebat, tutum com meatum sollicitans, quem impetrauit. Postea *Paraus* iterum alia ad nauem *Mauritium* appulit, cum 4. vel 5. Chinesibus, quorum vnus hospitis nostri in Bantam frater fuerat, solutionem à nobis acceptum aduectus. Cui, cum fidem dare per omnia non possemus, per eundem tamen nauium dominis (quos ipse Gubernatoris mandato in vincula abreptos aiebat, veluti nobiscum facientes) vt ventitarent ipsi, enunciari curauimus. Nihilominus, qui victualia apportarent, nauibus nostris quotidie aliqui accli-

acclinabant. Quibus, cum ad Gubernatorem literas quasdam credituri essemus, officium ipsi excusantes, sine venia & voluntate Gubernatoris se aduenisse, & ob id literas tuto non tradere posse, prætendunt. Ex his ipsis, classem potentem cum Paraus & triremibus magna festinatione contra nos apparari intelleximus, iam dum certo decreto facto, quisnam eorum conflictui principium daret. Itaque ab insulis nonnihil longius egressi sumus, ut & ad hostes prospectandos, & eosdem reprimendos, maior occasio esset, neque ab iisdem insperato à tergo inuadi possemus. Sequenti die Cæsar ad naues appellens, rogauit, ut cum captæ luncos nobis nullo vsui essent, illarum vnam sibi impertiremus. Cui ex tempore responsum est, eas adhuc suis dominis asseruari. Qui si venirent, tum eosdem & has recepturos, & insuper debitam pro exoneratis mercibus pecuniam. Qui si vero omnino emanerent, tum easdem nostra pace Cæsaris haud ægre cessuras. Nobis tamen interrim persuasum erat, eum plus explorandi nos animo quam luncos impetrandi instituto appulisse. Data tamen colloquij copia, quid à primo vsque nostro aduentu ^{Exprobatio Cæsaris facta.} gestum sit, longa serie eidem denarrauimus: certo nuncio nos edoctos insuper profecti, quod is ipse nos prodendi & obruncandi consilium coqueret. Quem is sermonem intercipiens, respondit, odio sui à maleuolis hæc omnia talia spargi, quæ nos ob id mera figmenta crederemus. Clam ad nos interdum quidam etiam Guffarates & Abyssini veniebant. Postero die Cæsar ad naues nostras remeans, abducendas luncos instrumeta secum necessaria omnia aduexit. Quem tamen priore responso dato dimisimus. Discedens is nos de nauali expeditione Bantanorum iterum admonuit, naues nostras breui oppressura. His itaque ex causis commissariis & classariis omnibus coactis, an cum de omni negotiatione in Bantam confirmanda desperatum esset, loco eo discedendum sit, deliberatum est. Prius tamen placuit, ad conuehendam aquam dulcem, fluuium *Tanianiana* incurere, & ea hausta deinceps decernere, an ad *Moluccanas* insulas procurrendum, an in patriam redeundum sit. Quod postremum nauæ omnes acriter urgebant quidem, causas, quæ persuaderent, varias asserentes. Contra vero commissarij ad circueundas insulas autores suasoresque non segniore se præbebant. Eodem adhuc die venientes quidam, de expeditis & paratis Bantanis iterum admonuerunt, quod nimirum postero die nauibus suis nos oppressuri sint: cui rei se nobiles multi & ciuitatis primates adiunxissent, ad milites animosiores reddendos. Prioribus quoque diebus duas supra dictas luncos emissas referebant, ut nos à nauibus excirent, & in altum perductos opprimerent.

De rerum harum euentu itaque anxie censescentes, ex omnibus circumstantiis conclusimus, prælium hoc commissum nobis nec commodo nec honori futurum esse: & tamen fieri posse, ut, licet hostium numerum frequentissimum cederemus, nostrorum tamen vna aliquot desideraremus, in quorum vita nobis multum positum esset.

Ut itaque necessaria ageremus, ad vespere primum appulsum locum mouentes, ad fluuium *Tanianiana*, versus orientem octo mill. à Bantam situm vela fecimus, quam postero die Aethiops quidam, natione Guzarates, nobis monstrauit, ad sinum occidentalem ad *Baye de Iacatra* post insulas quasdam positam. Ibi ergo versus Austroeurum ad fauces insulæ 10. orgiis fundo argilloso, demissi inuenimus, lauæ terram eo loco maxima parte ex ortu in occasum protendi, humilem & depressam, discretis aliquot pagis & fluuiis conspicuam, sed breuiis tamen vndique impeditam, ut, exempli causa, ad *Pun-
Etan*, *Tanbaran*, quæ valde populosa est, & *Paraus* quam plurimis abundat, quæ ex *Iacatra* & littore finitimo in Bantam inuehuntur. Terra penitior multis paruis insulis habitatur, ut & sinus ipse maris: intra quas omnes insulas velis tutus transitus est, quarum quam multæ hortis & viridariis, fructus lauanos promentibus,

tibus, amoenissimæ sunt. Infra has insulas, piscium maxima abundantia est, vt horum gratia pleriq; piscatores è Bantam piscatum eo excurrant.

Nouemb. 8. Nauem nostram necessariis viris muniens, cum dicto superius indice fluuium inuecti sumus, magnum quidem & profundum, sed ad fauces tamen breuius impeditum. Eo loco focorum quædam vestigia offendimus, à piscatoribus præterita nocte ibi quietem captantibus relicta. Hominum quoq; vestigia legimus, sed homines tamen nullos conspicati, etsi milliari vno per aduersum flumen pagus quidam magnus, Regi lacatræ subditus prospiciatur. Die proximo Chineses aliquot cum *Paraus* naue ad nos appulere, inter quos hospitis quoq; nostri affinis erant. Hi aliquot ollas vini sublimate ad nos apportabant, & in lacatram pro aliis quoque refectamentis auhendis propere redibant, commemorantes prius in lacatra vnam adhuc luncos Muscatis nucibus oneratâ subsistere, quæ breui ante ex Bantam insula soluisset. Quod nos tamen eius indici ñ ita interpretabamur, quasi eo nos propter luncos supra dictas geminas ipsius arbitrio nondum æq; solutas vindicare quæretet. Suspicionem hanc euentus confirmabat. Quotidie enim ingens *Paraus* copia multis hominibus stipata ex Bantam in *Iacatram* cursitabat, quod ante hoc isthac in regione nunquã euenerat, & lauianos ipsos in admirationem compulerat. Dicti mensis die 11. noua *Paraus* ex Bantam nos exploratum, & institutum nostrum percontatum appulit, titulo vendendorum com meatuum, & porcellanarum. Commemorabant hi Lusitanos luncos duas nucibus Muscatis plenas emisse, & easdem soluere coactos: diffidio vero inter eos coorto, Lusitanos quosdam glandib. traiectos esse: nauium vero dominum, tormenti maioris globo attritum, occubuisse, Sed hæ meræ nugæ erant. Interea hospitis nostri frater ad nauem Hollandiam rursus appulit, cum certificatione, quod luncos nucibus conferta vel dum in fluuio quodam ad lacatram moraretur: ad cuius rei veritatem certius noscendam suos insuper ministros sub specie cibariorum emendorum in lacatram amandauit.

Nouemb. 11. die, senatu classico iterum conuocato, collectis suffragiis statutum est, vt in Iacatram aut Sundam Calapam vela fierent, compertum nimirum & scitum, quæ nauis istius nucibus confertæ ratio statulque esset, & an eas numerato æquo pretio adipisci liceret. Cuius periculo facto, post consilium ex re & tempore caperemus. Postero itaque die, cum reuersi sclauis victualia nobis attulissent, velis leuatis Iacatram incurrimus, à tribus insulis, fluuio præstitis, mare ascendentes: quod puluorum alter ad austronotum versus terram porrigeretur. Ad Austrocurum itaque properantes, vitandarum insularum causa cursum crebro variuimus. Vesperis ad lacatram urbem substitimus, vbi polus australis grad. 5. minut. 40. attollitur. Hæc primitus *Sunda Calapa* dicta erat, propter *Cocos* seu nucum Indicarum vbertatem, quæ Malaice *Calapa* vocitantur. Ibi dem 7. orgiis fundo argilloso consedimus. Terra ipsa humilis & depressa, extuberantiis & Insulis plurimis conferta: vt nocturno tempore illic transiri non nisi cum periculo queat. Eo itaque appropinquantes, nucum *Paraus* quidem ante fluuium perstantem vidimus, sed simul naues subinde alias atque alias tum aduentum tum abeuntum, quasi eam exoneraturæ, & in Bantam traiecturæ essent. Sed hæc omnia in perniciem nostram ita excogitata erant. Vniuersus enim fluuius quam plurimis nauibus, à viris instructissimis oppletus erat, nos certo inuasuris, quamprimum nostram celocem luncos nucum applicuissimus.

Die 14. bono mane, ex ciuitate, *Paraus* quam plurimæ discretis vicibus cum cibariis nauibus nostris applicuere. Sed & Sabander ipse nos accedens obtulit, siquidem quibusdam rebus nobis opus esset, eas ex vrbe aduehere. Si vero quendam è nostris in terram emissuri essemus, tum ad eorundem vsque reditum se pro obside apud nos commoraturum. E nostris itaq; binos cum hospitis nostri

nostri affine in terram emisimus, qui data opera percontarentur, num certa forte quantitas aromatum venalis prostacket. Quos abeuntes Sabander, homo valde ciuilis, & Lusitanicæ linguæ peritus ad ciuitatem vsque comitatus est, vbi nostrates ad 3000. ædium offenderunt. Ciuitatem ipsam fluuius quidam præmagnum permeabat, sudum congerie alias munitam. Incolarum vero pars maxima deserta ea profugerat. Sabander nostrates ad ædes suas vocates, laute & splendide habuit, circa Vesperam ad naues redeuntes quidem: Cæterum de mercibus nullis venalibus certiores. Regi, terrestri itinere eo profecto aduentum nostrum significauit. Præcipuum & maximum ciuitatis commodum, fluuius perlubens est, qui originem suam, vt supra dictum est, in penitiora terra sortitus, regionem vniuersam irrigat, & ad fructus omnes esculentos vegetat: quorum insignis copia sequenti die ab incolis post ad nos perlata est, de quibus cum iis amice & pacifice conuenimus. Die 16. Rex ipse Hollandiæ naui appropinquauit, primatibus & nobilibus multis stipatus: cui, vndiquaque nauem perspicato honorarium oblatum est. Discedens de prompta humanitate & muneratione facta gratias egit, & si qua in re sua ope nobis opus futurum esset, voluntatem paratam detulit, Die 17. Senatus classicus decreuit, vt in lauam versus orientem pergeremus, etsi nullius lucri spe id fieret. Sequenti itaque die anchoras leuantes, proram recta per fretum secundum littus lauam orientem versus protorsimus. Eo die cum vix horam vnam vela fecissemus, nauis Amsterdam in breuia impegit, à lacatra duobus fere milliariibus desita, quæ prius obseruari non possunt, quam teneantur, cū nihilum exæstuent. Quo impulsu nauis rimas egit: ad quam ob id inde abducendam, Celocem paratam emisimus. Vespere adpellente, iactis anchoris quod nocturno tempore nauigatio ibi periculosa esset, in solo argilloso sex orgiis, à lacatra sex milliariibus consedimus, propius ad *Crauaon* pagum, quo propter piscationis felicitatem piscatores plurimi cōsederunt. Pestero die duabus ante auroram horis leuantes, anchoras, recta secundū littus promouimus, quo loca ora maxime incuruatur, ita, vt rectitudinem nullam perpetuo tenere liceat. Die 22. Lunco quædā nobis obuiauuit, quam cum Amsterdam nauis & Pina confectarentur, ad alloquium eos attingere non potuerunt. Cursum itaq; cœptum continuantes, die 26. procellis immanibus concussi sumus, adeo, vt Holladiæ nauis velum ruptū & solum ventis diffaretur. Die 27. piscatores multos è mari ora appropinquantem conspeximus: qui compellati, nos quam proxime ad lacatram esse denunciarunt. Interim collegium aliquoties collectum seu coactum fuit, gratia deliberandi, quem nam porro cursum teneremus. Commissarij de Moluccis ad eundis insulis instabant, tentatum & exploratum, an ibi negotiationem certam stipulari liceret. Hæ insulæ fere 200. mill. versus Orientem sitæ erant, ad quas attingendas & tempestas commoda, & optatus ventus, & fluctus secundus fauere videbantur, Nautæ vero cæteri insulam Sumatræ relegendam, & lunco illam ibi expectandam, quæ inde in Bantam piperis apportandi causa perrexisset, consultius rati sunt. Sed frustranea hæc omnia fuerunt. Die 29. insulæ cuidam successimus, ex qua piscatorum ingens numerus in mare procurrebat. Hi nos ad austrum insulæ vela facere debere innuebant. Quo indicio suspicabamur, eo loco habitaculum quoddam prostacket. Insula hæc montib. celsis vastisque, è terra depressa crectis insignis est, arboribus iuxta vndique conspicua. Eodem loco polus australis grad. 6. eleuati Insula *Kyrimaan Iaca* vocata est, à continente non procul absita: ad quam fundo argilloso anchoris demissis, à terra semimillari vno occidentem versus 10. orgiis consedimus. Collegio itaque & hic conuocato, pro more nihil magni decretum est.

*Sabandri
conuiuium
dolum.*

III. PARS INDIAE
Caput XXXVI.

Quomodo quatuor naues in portu ad Cidayo anchoras miserint. De prodicione pariter à Rege Cidayo Brandaon dicto, contra eas tentata.

ORRO itaq; secundum littoris productionem prouecti 3. Decembr. ad nos appellentes piscatores quamplurimos cōspeximus, Terram hanc supra *Tubaon* esse, nobis significātes. Ad Angulum itaq; nobis oppositum permeandū omni nisu contendebamus. Hoc loco terra ab ortu in austrum à meridie in aquilonem porrigitur, montosa alias & facile noscenda: vbi præeminens quidam mons ab occasu in orientem nauigantib. te galeri forma cum margine lato pandit, in cuius vertice arbor quædam, supra cæteras omnes longe caput proferens conspicitur. Ad huius montis respectum occidentalem sinus magnus quidā, fluuio similis cōparet. Hinc itaq; versus Euronotum à littore sesquimillari progressu facto, contra nos angulum quendam, & item curuaturā protractiorem attigimus, ad quam piscatorias quædam rates properare, & *Iuncos* itidem aliquot anchoris subsistere videbamus. Ibidem itaq; & nosmet 10. orgiis anchoras fundo cæruleo lutofo iactauimus: vbi tamen desubito coorta tempestate, anchoræ firmiter stare non potuerunt. Loci itaque incolæ cum nos conspicati essent, ad compellendos *Parans* vnam emisserunt. Quæ turbinibus vrgentibus ad nauem Amsterdam littori proximam appulsa, de aduentu prospero gratificata est, denunciāns, si ad posterum vsq; diem ibi commorari placeret, id ē re & voto nostro futurū. Præsto enim aromata quædam, vt Garyophyllos, Macem, nuces Myristicas, & alia esse, quæ nobis vendituri essent. Re itaq; inde ad naues cæteras disiectiores expedita, pernoctare ibi visum quidē erat. sed cū anchoræ fundo lutofo nihil firmarētur, cōpulsi vela fecimus. Impetum ergo nauis Hollandia secutura, Pinæ tam violento insultu collisa est, vt eius stylum maiorem cum Corbe mali contractū deiiceret, & ipsa simul haud leuiter collisione ea quateretur. Coactæ itaq; illæ denuo iactarunt anchoras, accepti damni nos interim grandiore disploso tormento commonefacientes. Nos tamen signo hoc nihil pensitato, velis minoribus altum mare iam iis restrictis, iam diductis petiuimus, vt diem posterum consequeremur. Die 3. conuersi ad naues cæteras iuxta littus, anchoras misimus, intellectu, cuius generis merces & qua quantitate adipisci liceret. Terra hæc & ipsa collibus asperata, tribusq; longis planis montibus, vcluti mensis nuptialibus, Lusitanice *Las Mesas de Tubaon*, Malaice *Batto Gilling* dictis, intersignata est. Cum aduenis itaq; cæteris nauibus colloquio instituto, comperimus, discretas quasdam, *Parans*, rebus ad commeatum spectantibus oneratas iam ante nos ad eas appulisse, & indicasse simul, tres *Iuncos* Garyophyllis & myristicis refertas à Dominis earum nobis venum oblatas esse. Pro cuius tamen certificatione virum vnum cum Guzarate emisimus, & tres incolarum pro obsidibus retinuimus. Ad hanc metam ciuitates quatuor sibi inuicem vicinæ spectabantur: Vna occidentalis *Tubaon*, altera *Cydayo*, tertiæ *Brandaon*, & quarta orientalis *Surubaya*, cæteris minor. A meridie cum *Guzarate* emissitius noster rediit, significans Regem se generoso equo pompatice spectandum præbuisse, 30. equitibus promissas hastas gestantibus, & peditibus quamplurimis, districtis acinacibus coruscis stipatum. Specimen insuper optimorum Garyophyllorum obtulisse, aiebant, de quib. incolæ prius ad nos edisseruissent. Sed

Aaci Eeme.

& auo Eeme nos donauerat, quem in Hollandiam nobiscum aueximus.

Decemb.

Decemb. 4. Paraus aliquam multæ nauibus appulere, quibus & defectitius quidam Lusitanus veniebat, qui, vt referebat, septem annis in ista regione habitauit: quem nos tamen à Lusitanis cæteris emissum credidimus, vt quod coxit postmodum, infortunij intritum quæreret. Hic ad Moluccam nobis vectores offerebat seu viæ indices, & à Rege *Tubaon* se missum significabat, vt aduentui nostro gratularetur: & tandem obsidem se offerebat, dum à reb. necessariis omnibus instructi essemus. Interim è nostris duo iterum in terram emissi, ibi promptos paratosque binos equos inuenerunt, quibus ad Regem *Lella* dictum pergerent. *Lella, rex.* Quod tamen nostri officium recusantes, pedites ad regem profecti, ab eo humanissime excepti sunt: qui se postero die ipsum ad naues venturum affirmabat: & vt tuto in Continentem egrederemur, obsides se tam præstantes missurum pollicebatur, vt eorum præsentia contenti futuri simus. Nostratibus deinde (quantum quidem metiri oculis licebat) 20. onera Garyophyllorū monstrabant, quæ si vellemus, bona pace & æquo pretio nobis vendituri essent. Quibus tranfactis, ad naues nostri redierunt. Die postero ad regem excipiendum paratis & instructis omnibus, tum a plustria velatilia fecimus, tum nauem ornamentis præsentibus illustrauimus. Quod videntes incolæ, cur a plustria proferremus, missa Parao causam quasiuerunt, cum tamen amici nostri, & Bantanorum, apud quos idem fecissemus belli tempore, hostes essent. Quibus cum hæc in honorem regis fieri responderetur, remis impulsis terram repetiuerunt. Lusitanus postea ad Mauritium nauem reuersus, res quædam videndas rogauit, nimirum thoracem ferreum, & pannum rubrum, quæ regi empturus ille videbatur. Quibus tamen denegatis ad terram rediit. Interim duas *Iuncos* à littore in altum mare excurrere, & breui reuerti vidimus: eo videlicet instituto hoc factitantes, vt nos à nauium tutela longius prolicientes, post opprimerent. Paulo post sex prægrandes *Paraus*, instar Triremium, hominibus instructissimi ad naues appulerunt, quarum tres ad nauem Amsterdam, cæteræ ad pinam diuertebant. Illi, qui naui Amsterdam vicini veniebant, pecudes duas proferentes, eas nostris dono daturi videbantur. Cum vero nauem ipsam admissi ascendissent, pugiones suos, quos *Creis* vocant, distringentes, proximos quosuis inuadentes confoderunt. Quorum dux *Sabander* commissarium ipsum, & nauclerum cum binis aliis lethali vulnere illico sauciauit: & reliquos quoque, quotquot in superiore nauis parte inermes stabant, simili furore infestauit. Quem tumultum, cum, qui in inferiore naui erant, audirent, quibuscunque obuiis armis, vt veribus, hastis, & machæris arreptis prosilientes, in medios hostes irruerunt, eorumque quamplurimos breui laniena prostrauerunt. Quo successu crescente ipsis animo, è nauis editiore loco coniectis lapidibus tam violenter eos impetiuerunt, vt lauani de nauibus præcipitari paulatim inciperent. Ad nauem *Paraus* vna suberat, & sanis & vulneratis quamplurimis onerata: quam nostri displosis tormentis concussam funditus destruxerunt. Interim cum cæteri, qui Pinæ acclinauerant, suos confertim de naui Amsterdam præcipientes deiici viderent, de eadem alea contra Pinam tentanda desperantes, nauem Amsterdam reuersi prætercurerunt.

*Insidiosum
& nefarium
facinus.*

*Sabander
dux & au-
tor proditi-
onis.*

Nos vero qui cæteris in nauibus harum rerum ignari latebamus, cum ad tormentorum fragorem excitati, lauanos tanta multitudine è nauibus exturbari videremus, adeoque proditionem quandam gliscere suspicaremur: Celocem nostram insilientes fugitiuas Paraos consecrati, earum vnam attigimus: quam & tormentis fulminantibus & acinacibus districtis ita cõcussimus, vt & illorum, & cæterorum pariter, qui è naui Amsterdam deturbati passim magno numero obnabant, pauci superstites relinquerentur. Huic tumultui qui è littore attendebant, cum viderent, in natantes lauanos nos tam acres & indefinentes

furere, cum 13. gradibus *Paraus*, instructis hominibus quamplurimis plenis ad nos soluerunt. Quos tamen continuis tormentorum fulminibus naues cæteræ ita præfenter exceperunt, vt ad litus remeare omnino cogerentur. Cædendis itaque hostibus iam defatigati, illorum captiuos quosdam ad Amsterdam nauem nobiscum abduximus. In qua tam miserum illico spectaculum nobis exhibitum est, vt verbis id commode exprimi non possit. Nam in primo illico aditu cæforum tum amicorum, tum hostium magna strata turba comparuit. Et quod omnes omnium maxime in commiserationem pertrahebat, cæfio pueri eiusdem, 10. vel 11. annos nati, nauclerique cognati erat: quem frendentes & crudeles illi latrones etiam iam mortuum, vulneribus 13. immaniter pertuderant. Cuius crudelitatis inhouata memoria ita nos commouerat, vt captiuos nostros omnes cæsim punctimque ex tempore conficeremus. Hi prius commemorauerant nobis, quod ex Bantam ideo in Iacatram appulissent, vt fucum nobis monstrata myristicarum Iunco intentarent. Iuncos quoque illas binas, quas dudum è littore in altum prouehere conspicati essemus, ad nos prolucios, & dein in medio cursu opprimendos emissas fuisse. Conflitu isto lauano- rum 150. & nostrorum 12. ceciderunt, & præter hos quatuor alij vulnerati, qui tamen sanati euaserunt. Tota dies hæc eiiciendis è nauis cadaueribus consume- batur, quæ lauani tamen sedulo interim piscabantur, à nostris aliquoties elisis tormentis impetiti.

Misera pue-
ri vnde cen-
nis laniena.

Cæforum
numerus.

Caput XXVII.

*De classis in Maduram, & hinc ad Pulo Le Bock prouectione:
& quid in cursu hoc obuenerit.*

*Cheriffa
sedes.*

ATROCINII itaque huius facta pensitatione, cum de to- ta nostra negotiatione ibi actum esse, neque commodam nobis vliscendi occasionem (ipsa enim ciuitas muris & vallis munitissima, nos contra ad eam oppugnandam in- sufficientes eramus) proflare prouideremus: anchoris sub- latis sub noctem terrestri vento soluentes, Amsterdam nauem viris muniuimus, & cursu recta in Maduram insulam versus partem occidentalem tenuimus. Quo loco oppidum primarium situm est, *Cheriffa* habitatum: iuxta quod 8. orgiis anchoras depressimus. Breui tem- pore ibidem confidentibus duæ illico *Parao* ad nauigarunt, magistratus sui man- dato, si placeret nobis, negotiationem amicam & æquam denunciantes, & in- super victualia necessaria promittentes. His de strage ad *Cidayo* facta omnia comperta erant, à crebris *Paraus* discursionibus: quæ eos quoque de cauendis nobis admonuerunt. Postero die, cum piscatores innumeros in altum excurrere prospiceremus, classi nostræ *Paraus* quædam appulit, viris 28. instructa, qui se atomata quædam, ex nauis quadam ante annum arenæ impulsâ redempta, ve- nalia habere commemorabant. Sed mendacium hoc esse postmodum ab aliis cognouimus, qui harum rerum omnimodo ignari erant. Nos tamen nihilo- minus eorum primario duo specula honoraria obtulimus.

Die 8. Decembr. cum cæforum bonis vendendis occupati essemus, ex Madura tres *Paraus* ad nos soluere vidimus: quarum prima minister & inter- pres *Cheriffæ* aduectus num Regi & *Cheriffæ* ad naues nostras accessus pateret, rogauit, secum nimirum Capras, oryzam & pueros venales allaturis. Cui, cum licere quidem id responsum esset, seditione & tumultu in Amsterdam nauis

inter

inter eos, qui ad *Cidayo* vulnerati fuerant, coorto, interpreti reuocato, iniunctum & denunciatum est, vt Rex ad nauem Mauritium cum suis appelleret, non ad Amsterdam: quo percepto is discessum fecit. Paulo post singulari Parao Rex cum suis, aut obliuione dictorum, aut alio proposito malo actus rectà ad Amsterdam nauem vela fecit, à qua nos haud pridem cum 13. viris ad Mauritium nauem excefferamus.

Cum vero vna istarum nauium hominum duobus ordinibus confiden- Hollandi ex iplo prio- re cautio- res redditi- vim antea uerunt. tium ingens copia aduheretur: præteritorum malorum memoria terrore nostris incusso, de remedio tumultuarie cogitarunt, directisque in adnauigan- tes tormentis tribus, contra Paraos intrepide defulminarunt, quarum vna forti collisù ita contacta est, vt & tota vndique discreparet, & hominum eà vecto- rum pars maxima aut occideretur, aut saltem grauius vulneraretur. Tormentorum itaq; fragore à nobis ex Amsterdam naui obaudito, cum simul in hostili biremi erectas aliquam multas hastas contueremur: celoce nostra in eos confertim irruimus, propiusque contrapugnantibus coniuncti, cæsis multis, 21. homines captiuauimus, inter quos & vna scœmina erat. Occupata itaque Parao, Madura & Rex, et Cheriffa casti. inter cæsos & Cheriffa notatus est, & Rex ipsemet, qui bulla aurea, gemmis quinque decorata, eademque ex cingulo pendula conspicuus erat. Qua ipsi detracta, cadauer tum Regis, tum Cheriffæ (cuius brachia tormentorum glandibus decussa erant) in mare exturbatum est. Captiuus itaque iam ad naues deductis, & faucis obligatis, quæstione habita comperimus, hoc vno molimine aut proposito eos appulisse, vt, si occasio daretur, nos obruncarent: sin minus, vt institutum licitandis quibusdam mercibus velarent. Inter captiuos filius quoque Regij filij animus prudētissimus. Regis numerabatur, annos circiter octo natus, & tum membris, tum corpore vniuerso pulcherrimus: animo cæteroquin ita prudens & sagax, vt eum omnes oppido admiraremur. Puer hic pro suis subditis, saluis & intactis dimittendis, valde sollicitabat. Cui ob id gratificaturi, postquam illis cibum præministrauimus, instructa Parao nouendecim eorum in terram exposuimus, & binos saltem pueros, naui Hollandiæ seruituros retinimus. Populus hic ad exemplum eorum, qui in *Cidayo* sunt adeo pertinax & robustus erat, vt siquidem framea aut lancea perfoderentur, per ipsum instrumentum sese ad vindicandum percussorem peradigerent. Incolarum bullicositas. Quin & insuper ex mediis vndis natitantes tam animose suis pugionibus restiterunt nostris, vt nisi præsidium accepissent maturū, eos omnino obruncaturi fuissent. His ergo rerum præsentium periculis nouiter à nobis euolutis & expensis, sub 9. Decemb. noctem locum hunc deserere, & porro vela facere consultum rati sumus. Coacto tamen senatu nautico deliberatum est, saniusne videretur, ad insulam *Bandam*, aut *Amboynam*, aut *Moluccam* nos procur- re, an vero agendis actis nauium vnam deserere. Cuius tamen rei cum statutum expressum fieri non posset, vltior deliberatio in diem futurum dilata est. Quo cum denuo conuocarentur, Commissarij rebus aliis occupati, suam absentiam excusarunt quidem: sed simul tamen votum suum ad cæteros tale enunciarunt, vt, si nautis porro vela fieri non tutum videretur, altam illam terram tamen, quæ ad *Cæciam* sita esset, nauibus incurrerent, & sibi disploso tormento huius decreti signum darent. Eo die integro Commissarij in Amsterdam naui occupati fuerunt. Decemb. 11. propius ad terram nauibus actis, ad insulæ faciem occidentalem 15. vel 18. orgiis fundo argilloso confedimus. Hoc die itaque Commissarij libellum nautis obtulerunt, quo, quæ progressa die deliberata fuerunt, repetuerant: quem tamen nautæ acceptare nolebant. Ibidem in littore viros 22. oberrantes vidimus, inter quos & dynasta quidam spectabatur. Hi monstratum nobis ceruum venum offerentes, responsum nullum acceperunt, quod ad littus propius admouere nobis periculosum videretur.

*Le Bock
terra nova
Colonia.*

Postero die scapha parata ego in terram illam egressus sum: quæ *Le Bock* dicebatur, & ad quam ante triennium Regis de Iapara, eius domini mandato Colonia quædam, ductore nobili viro, & terræ eius præfecto futuro immissa erat. Quorum cultu diligenti breui tempore ita fecundata illa terra fuit, vt iam oryza, gallinarum, armentorum, ceruorum, volucrumq; abundantissima sit. Ferrum, plumbumque apprime illi expetunt. Cumque de commerciis cum sex incolis sermonem fecissemus, iussi vt ad auferenda victualia à meridie reuertemur, naues redadiuimus. A meridie celoce emissa, ab incolis, nos expectantibus, gallinas & fructus oblatos mercati sumus. Sed & *Parao* ad naues acta nostris nunciabatur, Regem loci, vt & Governatorem insulæ in littore eos ad colloquium expectare. Qua tamen die cum tempestas aerem turbasset, nihil à nobis actum, sed ad diem posterum omnia dilata sunt. Die itaque 13. egressi, cum feriæ aut sabbatum ipsorum celebraretur, commemoratione dignum nihil fere transegi-mus. A meridie commissarij libellum iterum scriptum obtulerunt: quem & ipsum tamen nauæ ex causa detrectarunt. Missis itaque Legatis, conceptis verbis commissarij sollicitarunt, vt *Hollandia* nauis cum *Pina* sibi traderetur, ad *Moluccanas* insulas cum vltro futuris sociis adeundas. Quod tamen nec ipsum impetrarunt, naucleris contendentibus, multo fore conducibilius, vt *Amsterdam* nauis bonis in *Mauritium* transpositis, defera illa ad patriam rediremus, & dominis curatoribusque nostris itineris facti rationem redderemus. Discissis itaque vtrinque animis, nihil profectum est, quod nauarchi & separationem nauium non ratam haberent: & ex *Amsterdam* nauis pecuniam paratam quærent, veriti nimirum, vt nostrorum alioqui ea longius procurrerent. Nullius itaque partis suffragio per omnia rato habito, tandem, vt leuatis velis in patriam redirent, confirmatum est. Ergo à meridie vento insulano impulsæ cursum intra meridiem & septentrionem tenuerunt. Ad dictam insulam à Iaua 12. vel 13. milliaribus sitæ angulum quendam breuia quædam conspiciuntur, ex quo itidem loco duo præalti montes lauani notantur, quos circa *Passaruam* esse, coniectura præferbat.

Decemb. 14. die, cum non procul ab insula percurreremus, piscatores se plurimi visendos nobis obtulerunt. Occidentem versus ergo commeantes, stationem quandam tutam peruestigauimus, qua nauium nostrarum vnam relinqueremus. Nam & ad promouendas naues vniuersas viri non sufficiebant, qui vno numero saltim 49. tum ægri, tum claudi, tum sani supereramus: & nauis præterea *Amsterdam* ex illis ante lacrorum facto ita rimis vndique diducta hiabat, vt nauæ exigendæ perpetuo studendum esset. Spe ergo commodi loci adeundi usque ad diem 25. vela urgentes, priorem insulam ad *Cæciam* sitam iterum conspectui nostro oblatam accepimus: quam primo intuitu insulam *Chirimaon Iao* credideramus. Cum vero diebus 12. continuis ad Occidentem tendendum enixe laboraremus: venti vero septentriozeephyri, qui eo loco ab Octobri usque ad Martium spirare solent, magna violentia nobis obuersarentur: coacti in latere Orientali sub insula dicta 27. orgiis fundo arenoso iterum naues defiximus. Eodem die nauclerus *Ian Millenaer* mortuus derepente concidit, cuius obitu vniuersis grauiter percussis, ita apud plerosque trepidatum est, vt & illi, qui antea vltiorem nauigationem consuaserant, iam pleno voto reditum in patriam affererent, prius quam venenoso aere isto plures infecti, vitam exuerent. Postero die de nauclero nouo, defuncti loco surrogando deliberatum est.

*Ian Mulle
naer subito
mortuus.*

*Amsterdā
nauis com-
buritur.*

Die 27. Decembris anchoris sublati, ex insula non nihil versus Orientem intrandæ commodioris stationis causa promouimus, & orgiis 12. confidentes, *Amsterdam* nauem paulatim exonerare & exarmare occipimus. Quo labore usque ad 11. Ianuarij diem, anno 1597. occupati, eam tandem admoto *Vulcano*, succremauimus. Qua adhuc conflagrante, incolarum multi suis *Canois*, vadis appulerunt,

pulerunt, vt ferramenta nauis residua, quæ magnopere expetunt, redimerent. Indies quoque quamplurimæ *Canoæ* ad naues accesserunt cum cibariis & refectamenti necessariis aliis: quæ omnia ferramenti ex Amsterdam nauis detractis coemimus. Inter eas & *Canoas* vna venerat, causam satagens, cur potius nauem exustam, quam Regi aut Gubernatori loci venditam voluissimus, qui eam pretio non vili redempturus fuisset. Die 12. Ian. pueri duo ad Maduram capti, ex *Hollandia* nauis profugi, enatando se in insulam *Le Bock* proripuerunt, cum scaphæ nostræ pro aduehenda aqua abessent. Eodem die, cum propter puluinum fluuio prætensum nobis aquam haurire difficile futurum videretur, anchoras proposito fines ad lauam orientales adeundi, & ad reditum nostrum in patriam nos necessariis omnibus instruendo concepto, releuauimus. In medio itaq; cursu breuius ad insulas obiectis *Hollandia* nauis tam violenter impedit, vt tota retro confliret. Deinde vero loci statu explorato nos in mediis scopulorum cinctibus versari conspicati sumus, adeo, vt, quo aditu ingressi essemus, per eundem nobis omnino regrediendum foret. Poli elevationem ibi tentantes, austrum sex gradibus & minutis 10. attolli obseruauimus. Ostium itaque dictum iam rursus pertransituris nobis, ex *Hollandia* nauis nauta quidam elapsus, oculis nunquam videndus periit. Ostio enauigato, cum propter obiectos vndiquaq; scopulos nulla porro pateret transitus, cursum versus orientem in Maduram relegimus, in insulæ vicinæ littus perpetuo tenentes, quam humilem pressamque, & nullis montibus exurgentibus asperam notauimus. Die 14. sinum orientalem occupantes, versus austrum defleximus iuxta porrectum *Ballabuan*, vt lauam ponè ambiremus. Nam ad Septentrionem procurrare, nec per ventos aduersos, nec per anni conditionem nobis licebat. Ex eo loco continentem lauæ, valde montosam, *Panarucæ* finitimam conspeximus. A qua cum 4. adhuc milliaribus abessemus, rectè ad litus austrozephyrum perreximus. *Pinas*, quæ sub 17. diei auroram nos præuolauerat, interea nobis tormenta disploso terrorem incuriebat haud modicum, quod de ea male agi suspicaremur: hac præsertim de causa, quod propter crassas tenebras, nec eam consequi omnino possemus, nec ignem succensum eius peruidere. Denuo itaq; ex tormento signo dato, scapham nobis etiam obuiam misit, vt ex breuiis, quibus impigisset, eam expediremus. Quam missis aliquot de nostris iactata anchora ob id extricauimus. Manè ardentem supra *Panarucam* nautem iterum conspeximus, quem cum magno incolarum incommodo vix ante decennium erupisse primum supra cõmemorauimus. Ex eo crassissimum & densissimum fumum eleuari procul spectabamus, vt & montem iuxta alium, *Sierra de Pagode* siue *Pracada*, à *Pagode*, grandi templo super eum extructo, aut ab oppido *Pracada*, iuxta fluuium ibi sito nuncupatum. Ad imum huius montis, vt diximus, *Pina* nostra illiserat. In *Pracada* oppidi confinio duo adhuc oppidula alia prouisebantur, ad quorum vnum *Chandanam* tres *Iunco*, anchoris nitebantur.

Hoc ipso adhuc die fretum ad *Ballabuan* in littoris Iauani longitudine procurrentes attigimus, qui locus crebris curuaturis difficilis, insuper quoque scopulis & breuiis multis periculosus obuēnit. Ibi ergo 9. orgiis in fundo lutofo confedimus, versus ortum Baly insulam, & versus occasum Iauam habentes, quæ omnis regio valde montosa, & oryza plerunque obsita concernitur. Hic vespertilioes videre licet, gallinas magnitudine æquantes, quas assas indigenæ manducant.

Hollandia itaque nauis littus Baly incurrens, cum angulum eius prope iam abiussisset, fluuius eidem occurrens tanta violentia & insultu eam retro pulit, vt perniciosissime volitare putaretur. Cui sustinendæ nulla vel robustissima rudens sufficiebat. Nam impetu vno iam & ad tria versus Septentrionem

millia-

Pueri Madureses capiti profugiunt.

Hollandia violenter illidit.

Ex Hollandia nauis nauta elapsus periit.

Pinas impingit.

Mons scilicet phuriomus.

Sierra de Pagode siue Pracada mons. Pracada. Chandana.

Vespertilioes instar gallinarum similes.

Hollandia fluuii violentia repulsa periclitatur.

milliaria retroacta fuerat, & parum aberat, quin parua cuidam insula intra Balui & lauam sita, impigisset. Primo insultu anchora è naui iactabatur: cuius rammen rudens breui minutim dirupta est. Tandem vero denuo infra lauam insulam iactantes, 48. orgiis eandem obfirmarunt, è conspectu nostro prope emotam. Ianuar. 18. die aurora promicante iuxta Bahy insulam lauam subiacentem, 26. orgiis anchoras demisimus. Die 19. Hollandia ad nos rediit, vbi cum *Paraos* in littore lauano multas conspicaremur, celoce expositi ad eos appulimus, vt de dulci aqua haurienda percontaremur. Propius congressi in vna *Parao* septem viros offendimus, quia modo ex *Panarucam* se venire dicebant, vbi quidem aquam haurire liceret, sed multo minore copia, quam qua nobis sufficeret. In *Ballambuanam* vero vnus diei meta à nobis absita fluuium quendam amoenissimum nos inuenturos affirmabant, ex quo abundantia summa nos reficere possemus: ad quem propediem se quoque vela facturos spondebant. Hos itaque nonnullis merculis donatos, vt propius ad naues nostras accederent, & inde nos in ciuitatem educerent, rogauimus: operam se non frustraneam facturos promittentes. Cuius praestandi ipsi quidem nobis fidem receperunt. Nos interea ad com meatu parandi occasionem excurrentes, luncos iuxta *Chandanam* morantes aggressi, eius copiam sufficientem impetrauimus. Sed & nobilis ex *Panarucan* ad naues nostras propinquabat, commemorans, se à Rege ad pagum quendam emissum eò, ex quo omnes incolae metu belli, quod Rex *Passaruan Ballambuanis* iam grauiter obsessis, fecisset, profugissent: Hic se nos in portum ad *Ballambuan* deducturum spondebat.

His ita agitatis, iuxta Bahy oram in sinu quodam innumera vela cum hominum vi maxima consistere prospeximus, quos nobilis ad saluandam & praesidio eruendam ciuitatem ibi conuenisse annuebat, qui numerari illic poterant, viri 8000. erant, iis exceptis, qui aliis locis vel secretioribus, vel remotioribus videri non poterant. Nos tamen nobilis fidem parum ratam habentes, omnes illas copias ex lauam eò ad nos impetendos, & intercludendum transitum conflixisse potius suspicati sumus. Certo itaque ordine collecti & dispositi, ad vim reprimendam nos accinximus.

Die 21. celoce nostra in terram egressi, cum incolis collocti sumus, vt & cum obuia quadam militari *parao*, qua aqua potabili instructa, naues quoque alias com meatu oneratas in comitatu habebat, ad *Ballambuan* ciuitatem reficiendam comparatas. In *Passaruan* qui habitant, *Mahumetani* sunt, & ob id bellum acrius vrgēt. *Panarucani* vero & *Ballambuani* cum finitimis aliis Ethnici sunt, Freti transitus intra *Aultrocurum* & *Septentriozeephyrum* porrigitur. Eodem die nauibus nostris duae *Paraos* acclinauere, ex *Ballambuan* egressae, quibus & *Sclauus* monachi cuiusdam, qui Christianis in *Panaruca* concionaretur, & eosdem baptisaret, aduehebatur. Hic longa serie denarrabat nobis, quod iam modo ex *Ballambuan* veniret, qua fame misera iam ab obsidionis vsque initio premeretur: & quod tres *Lusitani* ex *Panaruca* eò profecti, tormentisque curandis praefecti, iam animum de ciuitate porro seruanda admodum despondissent. Quibus perceptis, ad ciuitatem tam prope naues ad egimus, vt & eam prompte cotueri, & castra hostium, ad fluuium vicinum posita, oculis vsurpare possemus: qui nimirum ex vtroque latere cum aggeribus muniuerat, & palis impactis intercluserat, ita, vt nec com meatu, nec milites illo aduehi possent. Circa vesperam tribus à ciuitate milliariibus in fundo arenoso anchoras emisimus.

Die 22. rursus leuatis anchoris, cursum ad ciuitatem propius meditati sumus: quam tamen propter fundi humilitatem obtinere non potuimus. Ad ciuitatis itaque alterum latus sub elatiore terra 10. orgiis vnus milliariis spatio sub sedimus, ex quo loco *Pinam* ad peruestigandam recentem aquam emisimus.

Illam

Passaruani
Makume
rifa.
Ballambua
ni Gentiles.

Illa quam proxime se terræ applicans, fluuio nullo inuento, re infecta ad naues reuersa est. Postea vir quidam nobilis, qui priore nocte ex vrbe elapsus erat, ad naues nostras accedens, obsessæ ciuitatis statum omnem nobis aperuit, quod nimirum summa annonæ penuria iam plurimi confecti periissent, obsidione interim nihilo ignauius continuata, etsi hostium vltra tria millia tam gladio, quam periculis aliis iam dudum occubissent, quorum primo inuasionis tempore circiter 8000. fuissent. Sed & de causis belli expediebat, quomodo nimirum Rex de *Passaruan* filiam Regis de *Ballambua* sibi sponfam poposcisset, quam comitatu rege digno ipsi adductam, prius dolose defloratam, post ferro nefarie obruncasset. Qua iniuria nimirum deinde ad regem *Ballambuam* delata, ad eam vindicandam is militem scripsisset. Contra quem itidem sui tuendi gratia, *Passaruan* rex ciuitatem dictam obsidione cinxisset: commemorabat illidem, huiusce Regis patrem adhuc in viuis esse, virum ætate grandissimum, & in penitiorè terra sedem regiam habentem. Et cum simul mentionē nauis cuiusdam faceret, quæ nostræ similis ante decennium ibi cōspecta fuisset: huius dominum *Capitaneum Candischium*, & illum hunc Regem esse opinati sumus, quem *Candischius* annos

Causa occupata Ballambua.

Candischius Capitaneus. Rex 150. annos habens.

150. excessisse scripsisset. *Cymbas* hoc loco actuaras octo inuenimus, ex insula *Sambaua* pro *Ballambuæ* salute satagenda eò missas. Hisce omnibus diebus æt crebris & asperrimis ventis molestissimus toti illi regioni fuit. De quo cum incolas rogaremus, an ibi plerunque spirare solitarent: responderunt, & sibi rem hanc nouam videri: ab incolis tamen hanc nobiscum adductam tempestatem esse, passim credi. Die 24. cum *Pinam* ad explorandam dulcem aquam emisissimus: locis dispectis omnibus, postquam nullibi eam adipisci posse nos constaret, leuatis anchoris in *Balin* versus ortum traiecinus. Cum vero naues nostræ oræ æquo propius admouerentur, rursus iactare anchoras coactæ postero die *Balin* arripuerunt, vt pro reditu nostro annonam sufficientem oneraremus. Iam etenim præter oryzam & aquæ modicum nobis nihil supererat. Ex supra dicto monte sulphuriu homo hoc loco fumum effari densissimum conspeximus, vt hæc raritas vniuersis admirationi esset.

Caput XXXVIII.

Quid Balin insulam subeuntibus obuenerit.

VLTRANO vento istam regionē toto anno perflante, postquam quam proximè secundum oram vela faceremus, à meridie 13. orgiis consedimus. Vbi cum paulo post sedato vento cum quibusdam incolis sermones nonnullos obtriuissimus, intelleximus, rectà ante nos fluuium quendam, nostris necessitatibus abunde suffecturum inuentum iri. Eum itaque rectà impellentes, septem orgiis demissas anchoras firmauimus. Interim *Paraus* vna naues nostras accedens, delata amicitia fide significauit, quod tum aquis, tum annona cætera necessaria ex eo loco abunde instrui possemus. Cuius rei, cum iam ante sæpius lusi documentum certius captare cogitaremus, postero die *Pinam* cum scapha adiuncta eò amandauimus. Quæ fluuium quidem aliquem inuenerunt, sed minime tamen profundum, cuius ostio quoque puluinus præstratus iacebat, vt vacua scapha is adiri non nisi difficulter posset. Ad huius ripam villa quædam 60. fere domibus conspicua prouidebatur, cuius incolarum pars maxima texendis vestibus xylinis occupatur, quas industrie & artificiose ex omni colorum genere parant, & infinitimas insulas diuendunt: adeo, vt commercia illorum tam in *Moluccas*, *Ambon*, *Bandam*, quam

quam *Tauam, Bantam & Sumatram* excurrant aut extendantur. Ex eodem fluuio incolæ ad naues nostras subinde quamplurimi contendebant, qui magno numero ibidem ad *Ballambuæ* præsidium excubabant.

De 27. vela versus angulum quendam fecimus, qui è longinquo insulæ similis comparebat: quem die postero transmissuri, vesperi 25. orgiis naues defiximus. Die 29. *Paraus* nobis appropinquans, vnde & quid actum veniremus, & quo iter nostrum meditaremur, rogauit. Quibus cum responderemus, à nobis anchoris mittendis stationem idoneam quæri, ex qua cibamenta necessaria venari possemus: locum versus Orientem decliuorem monstrantes in Continentem redierunt. Die sequenti *Paraus* alia nauibus applicuit, quibusdam fructibus & anatibus allatis nos demunerans: pro quibus Regales ipsis aliquot, & res nonnullas alias refudimus. Circa vesperam altera item *Paraus* acclinauit, referens, Regem datis literis, vndenam veniremus, scire percipere. Quibus cum misso scripto, nos *Hollandos* profiteremur, qui amice cum Rege negotiatum, & necessarium com meatum mercatum venissemus, ipsi discessione facta, postero die ad nos cum *Paraus* pluribus replicauerunt.

Die 1. Februarij cursum nostrum ad angulum quendam *Baly* insulæ exuperandum direximus: sed vento contrà nitente, anchoras decutere coacti sumus. Tum vero temporis *Paraus* aliquam multæ cum anatibus & fructibus discretis ad naues nostras appellabant, quas tam æstuoso existente mari cum pusillis nauibus ad nos contendere, oppido admirati sumus. Februar. 2. tribus ante auroram horis ad dictum angulum transmittendum, denuo inde soluimus.

Cum vero ventus è littore nobis iterum obstaret, & velorum obliquatione contra fluctus nihil obtineri posset: ad mittendas anchoras iterum compulsi, orgiis 25. confedimus. Eodem loco fumantem ad *Panarucam* montem clare adhuc conspicati sumus: transitum interim nullum accommodatum explorantes. Quo loco contraluctante vento validissimo oborto, anchora nauis *Hollandiæ* fracta concrepuit, cui tamen confestim nouam substituimus.

Promontorium porcinum.

Die 3. anchoris iterum attractis promontorium porcorum (quod nos ita indigetabamus) ambiuimus. Cum vero nauis *Hollandia* serius se promoueret, turbine aduerso impedita, infra illud subsistere, & anchoras fundare coacta est. Nos interim qui angulum dictum tranauigassemus, secundum terræ depressæ littus excurrentes, ad breuia bina ibi sita incolas quosdam piscantes attigimus: à quibus porro quoque angustias illas legimus, quas quondam *Franciscus Draco*, cum orbem vniuersum ambiret, permeauerat. Inde itaque cum *Pina* ad sinum quendam (quem fluuium è longinquo rebamur) progressi, cum depressiorem, & breuiis interiectis difficiliorem offendimus, quam vt hauriendæ aquæ causâ scaphis penetrabilis esset. Attamen hoc loco subsistentes, naues cæteras quæ promontorium nondum transissent, opperti sumus: ad quas interim incolarum bini cum fructibus venientes, eos ad exuperandum locum viriliter iuuerant.

Angustia Draci

Die 4. Continentem egressi sumus, vt indigenas quosdã aquationis locum nobis monstraturos, venaremur. Nec spes sefellit per omnia. Illico enim incolarū plurimos attigimus, qui (vt videbatur) à foro peregre redirent, & merces suas emptas gestarent, pecudesq; multas per oræ protractum secum agerent. Sed & multos prorsum vrsus secundū littus equis discursitare: vt & quendã à 4. Sclauis fella compositum portari conspeximus, cui 4. prælongæ hasta, longis ex xylo lacinis, tum albis tum nigris desuper religatæ præferbantur. Ad hunc nostratum vnum equidem amandauī, qui illum de seruo quodam, aquæ hauriendæ metam nobis præmonstraturo rogaret. Qui ob id, postquam nos aliquot donasset fructibus, & obsidem quoque alterum nos postulasset, suorum binis remissis vt ad diem futurum cõ reuerteremur, iussit.

Modus gestandorum Bali nobilium.

Die 5. plagæ Septentrionali accedentes, ad nostros reuehendo scapha cum binis sclauis denuo littus egressi sumus. Postquam itaq; hos primati restituissemus, nostras idem reddere hac de causâ inficiabatur, quod extra suū territorium vela facientes excessissemus. Multis tamen promissis factis, ad scaphā nostram quidā ab eodem missus venit, significans, cum loci huius primatem esse, qui nos locū mutasse perægre ferret. Nostrorū vnus Sclauus Lusitanicus fuerat, quem & ipsum pro interprete emissum Primas secum retinuerat. Cum hoc postero die ad Regē profectus est, qui se palatio magnifico in Baly ciuitate spectandum exhibebat. Inde ergo cum ab obside nostro ad nauem Hollandiā literę mitterentur, nunciantes, quod cum Sclauo suo à rege humaniter exceptus esset: pro re & veritate certius noscenda, virum aliū ad littus emisimus: qui reuersus, postquam nostros in terram penitus abductos esse retulisset: scapha emissā quoquo uersum iuxta littus excurrimus, vt pro nostris vicissim aliquos captiuos corripemus. Quod dum illi conarētur, interim duæ Paraus cum viris aliquot ad naues nostras appulere, annonam & alia aduehentes, quos ob id nobiscū retinimus, scaphæ reuersionis indicium facientes. Horum deinde vnum regi nunciaturum emisimus, sententiam nostris ratam stare captiuorum nullos remittere, nisi liberos itidem is restituisset prius nostros. Leuatis post inde anchoris vterius ad Septentrionem aquæ explorandæ causâ promouimus: quam eo loco nulle dubio inuentum iri captiui nostri percensebant. Die 9. ibi defixi, sinum pulcherrimum per amœno fluuio optatum offendimus, ex quo quotidie aquas necessarias depromebamus. Missis ergo literis, vt nobis se iungeret, nauem Hollandiā inuitabamus: quod & annonæ simul, & animalium omnis generis, & fructuum iuxta variorum summa hic abundantia frueremur. Illa vero cum *Porcinum* angulum se haud commode transmittere posse videret, pro Regis admonitione sinum quendam incurrit, quo aquam inuentum iri spem sibi fecerat: Regi interim pro officio 20. vlnas figurati holoserici, partem aliquam corallij, aliquot vitra crystallina, speculas, & huius generis alia deferens.

His ita vtrinque agitatis, obses noster cum Sclauis binis rediens, recensuit, quam laute à Rege habitus & admissus esset, & quod idem nostris facultates suas vniuersas addixisset, propediemque tum aquam, tum necessaria alia missurus esset. Nec vanum hoc Regis verbum fuit. Postero enim illico die quatuor porcos cum binis doliis aqua plenis per suos nobis præsentauit, commemorantes pariter, quod ante 18. annos ibidem nobis per omnia similes homines appulissent, qui funiculum in quinque vel sex partes discindentes, eundem redintegratum illico oculis exhibuissent. Quos nos *Dracum* cum suis comitibus fuisse persuasum habebamus. Rex quoque ipsemet deinde currui artificiose cælato insidens ad littus cõtendebat, quem bini candidi bubali, pannis pretiosis constrati trahebant. Regem stipatores prælongis hastis, & cannis teliuomis, quarū apices inaurati erant, muniti præcedebant. Discessurus ille, in sui honoris gratiā tormenta aliquot displodi rogans, id facile impetrauit. Sequenti die vasa adhuc 4. aqua plena nauibus obtulit. Interea ad nauem Hollandiam pedestri itinere nuncium secundum amandauimus, qui eam properare, & ad nos primò illico tempore pergere iuberet: cum eo loco, quo essemus, ad reditum nostrum necessaria omnia adipisci liceret. Ad quam adducendam insuper quoque Pinam ipsam emisimus. Nuncius autē ministrato equo à Rege ad nostros promouebatur interim, quos binis bo-

Obsides Hol-
landi reu-
nentur.

Regis Baly
apparatus.

Regis erga
nunciū no-
strū huma-
nitatis

fese accommodauit, quem tamen vix magno & molesto labore die 12. demum exuperauit. Vnde porro iuxta longitudinem littoris vela faciens, & die 16. nos attingens, 25. orgiis anchoras demisit. Cui ergo loci cōditione explicata, ad aquam hauriendam manus postmodum auxiliares praestitimus.

Caput XXXIX.

Bali insulae descriptio.

Situs Bali.

Incolarum habitus.

Polygamia.

Studia.

Loci facunditas.

Incolarum negotiatio.

NSVLA Bali ad ortum iuxta magnam Iauæ insulā sita est: cuius borealis angulus sub gradū 9¹/₂. poli antarctici porrigitur, ambitū fere mill. 12. Germanicorū sortita, ad orā aequilonarem valde montosa, & populis tamen abundantissima. Regionis huius homines nigri sunt, crispis capillis spectādi. Regem habent acrem & imperiosum. cæteroquin Ethnici, quoduis primū de mane obuiū, eo die adorant. Vestitum Iauanis & finitimis aliis consimilē gerunt. Vxores plures ducunt, ex quibus adeo liberos frequentes suscipiunt. Et licet indies hominū magnus numerus venum eat, nihilominus tamen insulā vltra 600000. alere confirmant. Opificiū eorum principale est, agricultio, & textoria cum gossypij & ipsa simul insula feracissima sit, & de *Sambaua* locisq; circumsitis copia indies grādis importetur. Armentorū, vt taurorum, bubalorum, caprarum, porcorum ibi magna copia. Equos quoque, sed pusillos, Gallicanis similes habent: quorum vnus cataphractum scessorum vix ferat. Qui, cum perraro ex insula transferantur, numero suo valde cumulantur. Incolæ pauperiores illis saltem vtuntur, pagatim per spatia breuia discursuri. Opulentiores siquidem & primarij sellis Sclauorum humeris impositis gestantur, aut curribus, bubalorum opera vehuntur. Oryza oppido abundant, cum interdicto Regis eius nihil inde efferri liceat. Hanc collectā numerosissimi incolæ suis cibis adhibent: & si quid abundat, castellis ad hanc rem montibus superstructis, aut pro steriliū annorū solatio, aut pro famis, obsidionis alicuius tempore futura remedio recondunt. Oryza enim præcipua omnium Indiæ orientalis locorum annona est. Omnis quoque generis eadem volucres promit, vt gallinas, anates, phasianos, pauones, perdices, turtures & similes. Fructus eorum primarius *Cocos* est, qui incolis pro cibo optatissimus venit, ex quo & oleum valde salubre exprimunt: cæteri sunt aurantia, limonia, citria, quorū prouētus in syluis est. Fructum insula & aliū promit, pyrum magnitudine referentem, & cortice tenui intertū, forma castaneæ, minus tamen aculeatū, interius albicantem, saporem iucundū, nonnihil tamen astringentium lingue offerentē: quia qualitate scorbuto salutare remediū præstat. Hic & saccharo cōdiri, & sale macerari potest. Qui si post coquatur, deposita salugine iterū cōdulcescit. Sed & fructus alius ibi natiuus est, sub terra editus magnitudine nucis iuglandis, sed durior tamen & oleosior, quo ad cōdiendos cibos vtuntur. Insuper & phaseolos virides albosq;, & quicquid Iaua promit, producit. Aromata quoque ibidem prouenire, nullo indicio captare potuimus, præter zinziber, quod in vniuersa India crescit, & paucula alia medica, vt sunt *Galanga*, *Deringo*, *Canior*, *Bange*. Mare pisces tam grandes, quam minutos elargitur, magna copia: quibus vt maxime viſitant. Negotiationes maritimas nullas agunt, nisi forte per paruas Paraos, quibus littus saltem Iauanum ad diuendendos pannos xylinos ablegunt. Eadem insula statio satis comoda illis nauibus est, qui ad *Moluccanas* insulas, *Bandam*, *Ambon*, *Maccardo*, *Tamor* & *Solor* hanc tranſeunt, vbi plerunque necessariis rebus se reficiunt, aut pannos xylinos permutant, quos in insulis circumiacentibus deinde reuendunt.

Arma

Arma gestant, prælongas hastas, pugiones flammiformes, cōprimis vero Can- *Arma.*
 nas sagittiuomas, ex quibus teretes exilesque sagittulas, ex arundine fabrefactas,
 in apice vero intoxicatos efflant, valde noxias. Quæ si corpus penetrarint, extra-
 hendæ aculeum in carne relinquunt, qui postmodum putrefactus, veneno par-
 tes omnes vicinas inficit, & inflammatione ingentique dolore lancinat, quibus
 læsi breui moriuntur. Tela hæc Indianis lethalia creduntur. Quibus tamen ali-
 quando nostrum nouem socij multis vulneribus sauciati dolorem nullum a-
 lium senserunt, quam qualis ab arundine infixâ infertur, quam rem lauani op-
 pido admirati sunt. Parmas lauaniensibus similes habent. Ad hos interdum &
 Chineses comitant, aduehentes acinaces, quibus post incolæ quoque vtun-
 tur. Hoc loco *Caxas* minores in nullo valore sunt, sed tantum maiores, quarum *Nummi.*
 600c. pro vno Regali octonorum appendunt, quibus suas merces vniuersas per-
 mutant. Sed & metallorum varij generis terta ferax est, vt ferri, cupri, auri, cuius *Metalla.*
 ramentum aperiri rex non patitur. Socij nostri, qui apud regem fuerant, vi- *Regis Chry-*
 derant, eum tum aureis tum argenteis poculis multo pluribus abundare, quam *sendeta.*
 apud quemcunuis alium regem obseruassent: etsi illorum grandem quoq; co-
 piam apud Gubernatorem in Bantam numerassent, quæ à Chinesibus fabre-
 facta fuerant. Quæ tamen nec numero, nec æstimatione cum huius regis Chry-
 sendetis comparari poterant. Hic enim valde splendide se gerit & Pompatice, *Gravitas.*
 adeo, vt nec summis ipsius cum eo colloqui, nisi complicatis manibus liceat.
 Rex penes se Gubernatorem habet quæ *Quillon* dicunt. Hic æquo modo in sulis do- *Officiarij.*
 minatur, quo magnus Cancellarius regno Polonia: cuius decretis omnia &
 stant & cadunt. Iste subiectos sibi præterea primates multos habet, quorum qui-
 libet ditionem à Rege sibi mandatam moderatur. Quæ officia tanta concordia
 & tranquillitate obeunt, vt, quamprimum se quidam cæteris temere opponat,
 coniuncta manu reliqui eundem aut opprimant, aut saltem proscribant. Veluti
 ante 12. vel 12. annos factitatum audiuius. Cum enim ex causa quadam Regis
 familiarissimus & cognatus contra eum rebellasset, adeoque seditione facta, ad
 eum suis in ædibus obruncandum copias ingentes eduxisset: prodiro instituto
 vniuersi capti, & mortis supplicio addicti fuerunt. Quorum tamen misertus Rex
 poenam mitigauit, & eosdem in iunctam quandam Insulam ad Bali Orientem
 sitam, & *Pulo Rossa* vocatam, proscripsit. Quo ipsi loco adhuc hodie habitant, *Pulo Rossa,*
 Regi quidem Bali subditi, sed tamen in insulam Bali intrare non audent. Hæc *sen desolata*
 insula eadem, nunc populosissima & apprimè exulta est: tum Sclauis tum peco- *insula.*
 ribus illapso tempore valde coacta. Superstitionis Ethnicæ sunt, non minus ac *Balireli-*
 qui in Bali versantur. Apud quos & hodie perniciosus ille mos vrget, vt cum de- *gio.*
 functis viris multæ simul coniuges comburantur eodem rogo, cui oleum suf- *Mos cre-*
 fundunt, & Santalum iniiciunt, si quæ mulieres eundem cum viro rogam con- *mandi ma-*
 scendere renuunt, parum probæ habentur. Cæteras ad pyram promptas & faci- *ritos cum*
 les, honestissimas & viri amantissimas pronunciant, dignas qui illi in futura quo- *viuis uxo-*
 que vita cohabitent. Ritus iste primitus à rege quodam ideo institutus est, vt mu- *ribus.*
 lierum proteruitæ hoc pacto obuiam iretur. Solitabant enim mulieres, viri præ- *Quare in-*
 sentis saturæ & alius ardentes innumeris dolis, aut varie commixtis venenis eum *stitutus.*
 è medio frequenter tollere. Quo flagitio cum rex sibi viros quamplurimos pes-
 sum ire videret, hoc ritu instituto, malitiam muliebrem non nihil infrenari pos-
 se arbitratus est. Nostro tempore cum primæ quodam 50. viuas vxores
 exustum iri referebatur. Cui tamen funesto exemplo
 nemo nostrum spectator interesse magno-
 pere satagebat.

Caput XL.

Qua in Bali insula porro gesta sint, de nostro itidem versus Hollandiam reditu.

IN sinu dicto cum moram longiusculam ageremus, omne studium rebus in patriam reuersuris necessariis conuehēdis impendimus, & quotidie in terram egressi sumus, vt naues ceteras opera nostra aqua sufficienti oneraremus. Die Febr. 16. Rex ad nos Gubernatore suo ablegato summam nobis amicitiam detulit, & sclopeta aliquot cum pulueris pyrij parte petiit: pro quibus missis armenta aliquot & porcos vicissim dono dedit. Die 20. cum in Continenti essemus, duo nostrū

longius in regionē progressuri, abeuntes admonuerunt, ne se diutius fors emanuros praestolaremur. Quos ab eo die nemo nostrum oculis vidit, etsi de illis inquisitiones crebrae fierēt. Die 21. pro felicis in patriam reditus auspicio anchoras sustulimus: quas tamen breui post propter aduersos ventos 12. orgiis iterum iactare coacti fuimus. Postero die recta in altum ascendentes, transitum apud laue austrum quaesiuimus, binis saltem nauibus & Pina instructi. Tertiam siquidem

Duo ex comitatu Hollandico disperserunt. Hollandici reditus auspiciū.

Numerus Superstitū.

ad *Le Bock* insulam exustam esse, supra commemoratum est. Ex hominibus 249. qui nobiscum Hollandia aucti sunt, tum sani tum aegri in omnibus nauibus saltem 90. numerabatur, ceteris 159. medio cursu defunctis. Metam nostram ergo versus Zephyroastrū dirigentes, secundo & vento & fluctu pronauigauimus. Die 5. April. nauium nostrarum vna fissura adeo discrepuit, vt sentinando integri dies exigerentur. Nam rimam serius inuenire poteramus: quam ex crebris tormentorum exonerationibus actam credere fas erat. Post aliquot elapsos dies nouam item aliam obortam crepaturam experti, ea obturata & obstructa adeo festinis velis prouecti sumus, vt ad diem 24. April. terra de *Natal* conspectui nostro offerretur, quae plana & editior, versus Africum & Caeciam 13. milliariis in longū

Terra de Natal.

Caphres ferri.

porrigitur. *Caphres* nobis visis passim succensis ignibus multos pro more fumos excitabant. Documento certo hic pernoscebamus, non tantum violentum Austrocurum, sed & ipsius fluctus impetum nobis insigni adiumento fuisse: cum alias 200. adhuc milliariis à terra nos abesse opinaremur, etsi nos illi iam vicinos esse, pyxide inspecta condoceremur. A meridie eleuationem poli 33. gradibus & 10. minutiis metientes, ventum è terra slantem habuimus: à quo Zephyrus, cum inundatione quadam spirare incepit. Hoc impellente versus Austrocurum cursitantes, proras postmodum ad oram contorsimus. Die 26. nocte Leo cum Pina à littore declinauerunt: ad quod tamen restes Hollandia, postero die desiderata est, turbine incitatissimo ita violenter disiecta, vt vela eius tria vna decurerentur. Sed & ceterae naues periculi non omnino securae erant, quae integra diei

Nauium à procellis periculum.

parte quarta sine velis fluctuantes, propter aëstum vndarum, & laterum hiatus, tormentorum dispositione violenta factos, aquae vim magnam imbiberant. Ad littus itaque conuersi, tum rapida aura fremente tum fluctuatione crebra inundante sine velis progressi sumus, & à meridie 36. gradus tenentes, 23. milliaria nos abactos fuisse estimauimus. Hic bolide iacta fundum nullum attigimus. Quod nobis, fundum ad *Cabo Daguillos* iam teneri, argumēto erat haud temerario. Die 28. iisdem vndosis tempestatibus, mero fluctuum arbitrio nulla velorū ope ad gradum 37 $\frac{1}{2}$ ascendimus. Die 30. aues quamplurimae rostris albis insignes nobis conspectae sunt, à terra nos non longe abesse, haud falsae indices. Sed & *Faisons* aues hoc loco comparuerunt. Die 6. Maii ex plaga orientali *Cabo Daguillos* à tergo conspeximus, quod promontorium, presso cacumine, longius in mare porrigitur.

Cabo seu promontorium Daguillos. Aues Faisons & alia terra propinqua indices.

Die

Die 7. cum promōtorium de *Buona Esperanca* transmittere cogitarem, cursum ad Septentriozephyrum dirigentes, 8. & 9. die *Trombas* seu arundineta fluctuantia conspicati sumus: à quibus longius promouentes, 23. die altitudinem insulæ *S. Helenæ* obtinimus. Qua ex occidente in austrum continuata, insulam dictam diei 25. aurora conspectui nostro oblatam accepimus, alte præminentem, etsi ab ea 14. milliariibus adhuc abessemus. Circa vesperam carbasis lateralibus districtis, ne insulam præterucheremur, tota nocte obliquauimus. Postero mane, cum ab insula 4. milliariibus distarem, decreto ita facto, Pinas præcurrens, recta sub angulo Septentrionali stationem occupatura erat. Cum vero quatuor ibi *Karakas* Lusitanicas subsistere videret, periculi alicuius instantis disposito tormento nobis signum dedit. Quo admonitis, cum de re deliberanda conuentus indiceretur, statutum est, vt, si vna saltem *Karaka* præsens esset, iuxta eam recta à nobis anchoræ mitterentur. Propius tamen admoti, cum *Karakas* quatuor postea notassemus, longius à latere stationis perripimus. Quod videntes, qui in statione erant, socios suos illico, iam ante in terram sparsim egressos, ad naues recolerunt. Interim postquam nobis bene longo interuallo insula iam transmissa esset, contra nos velum quoddam protendere obseruantes, propius congressi Hollandiam nauē eam esse internouimus. Qua conspecta etsi oppido gauderemus: de statione tamen in *S. Helenæ* insula denegata non leuiter obtristati sumus. Hollandiæ vero naui cum 30. magna dolia, aqua referta, parata intellexissemus, communi suffragio de patria recta repetenda statutum est. Vento ergo Euronoto intra Septentrionem & austrū impulsis, ad Vesperam grad. 15. min. 20. emensi, postea Calendis Iunij aues quamplurimas notauimus, quorū ex apparentia nos ab Ascensionis insula non longe abesse, augurati sumus: dum cursu continuato, die sexto & septimo lineam æquinoctialem transcenderemus, quam iam ab integro biennio non tenuissemus.

Die 17. Ventorum vi pulueris quamplurimum in nauem Hollandiam impulsum est. Quo viso, ab insula *S. Anthonio* (quæ insularum *Cabo Verde*, id est, capitatis viridis occidentalis est) nos haud procul abesse ominati sumus. Insularum *Cabo Verde*, à Lusitanis habitaturum, numero 10. sunt: *S. Iago*, *S. Antonio*, *S. Vincent*, *S. Lucia*, *S. Nicola*, *Ysla Dosal*, *Ysladi*, *Buona Vista*, *ye Mayo*, *del Fuego*, *y Braua*. Has cum Lusitani primum detegerent, incultæ quidem & desertæ omnino erant: nunc vero & oryza & *Milie Abrayn*, id est, siligine Turcica prompta perfelix est. Ibidem & aurantia, & *Limonia*, & *Citra*, & *Vannanas* & *Annanas*, & *Ygnanes*, & *Batatas*, & *Melones*, & *Cucumeres* cum fructibus similibus quamplurimis, magna copia proueniunt. Sed & vites bis anno vno uas promunt. Nec ficuum Hispanicarum, *Sycomororum*que penuria nulla est. Pecorum vero, maxime Caprorum tanti greges aluntur in insulis *Mayo*, *Buona Vista* & *Dosal*, vt iis integræ naues oneratae in Brasiliam auehantur, quæ propter salis copiam ibi commodius condiuntur. Insulæ siquidem istæ sale multo abundant: cuius materia maris æstu in littus & terræ depressiora eructata, solis ardore postmodū excoquitur. Volatilia quoque varij generis insulæ hæc alunt, vt Gallinas Numidicas seu Barbaricas, Perdices, Coturnices, alaudas, aues Lusitanis *Flamencos* dictas, cygni aut Ciconiæ instar magnas, in cætero corpore plumis albis, in alis vero saturate rubicundis vestitas, gallinas domesticas, pauones, ardeas, turtures. Piscium quinetiam vim magnam mare suppeditat: qui resiccati aut saliti inde in Brasiliam exportantur. In Mayo insula equos quoque vidimus, sed rariores. Metropolis in *S. Iago* insula sita est, qua Gubernator confedit, qui Lusitanorum nomine insulis præest. Eadem & Episcopus habitat, templo Cathedrali & aliis pastoralibus celebri. Insulæ hæc nauibus longius abituris valde commodæ sunt. Mayo siquidem insula, ex oriente fluuio amocuo læta, aquas abunde ministrat. Quas, quod nullis incolis habitata sit,

Trombarum apparentia.
Insula S. Helena detecta.

Aues insula Ascensionis.

Puluis obvoluitans figurum insula S. Anthonij.
Cabo Verde quorū insula consuet.
insularum summa fertilitas.
Fructus.

Pecora.

Sal.

Aues.

Pisces.

Insularum commoditas.

fit, nullo prohibente abunde haurire licet. In reditu insula S. Antonio nauibus exhaustis refectioni est: quæ præter laticem cibaria quoque quædam & fructus promit, comprimis aurantia mala. Quæ suis vsibus accommodare nemo prohibet, etsi Lusitani aliquot istuc confederint. In hanc diuertere insulam etiam nobis propositum fuerat. Sed lineam transgressi, longius ad orientem deflectere coacti sumus. Insula ergo hac transmissa, mare *Sargasso* contentim tenebamus, quod protrahatur, vsque dum gradus 34. superaremus. *Sargasso* vero herba quædam est, cuius eo loco ingens copia fluctuat, quæ nec vnde impellatur, nec vbi crescat, scitur. Alias enim eadem nullo loco conspicitur. Cuius vt notitia aliqua haberi possit, inferius imagine viua sua, vt & Tombræ, exprimitur. Appicta quoque coruorum facies est, albis rostris insignium: qui visi certum *Cabo de Buona Esperanca* signum sunt.

Die Iulij 10. ex Hollandia nauis puer quidem per imprudentiam elapsus est. Quem tamen pinas, dimidij milliarij spacio consecuta sustulit & saluauit. Die 12. apud insulam *Coruo & Flores* nos nauigare rati, terram tamen nullam prouidere potuimus. Die 13. Terram spectare opinati sumus, nullo tamen euentu. Die 17. versus cæciam promouimus, vento Austroeuro perflante. Die Aug. 5. sub altitudine grad. 47. Canalem nos intrasse arbitrati sumus. Die 6. Aug. ventum aduersum occidentalem nacti, anchoras 80. orgiis iactauimus. Vesperis nauem quandam, vexillum principis ostentantem conspeximus: cum qua tamen longius remota colloqui non licuit. A meridie *Heyfant* conspectui nostro obuinit: cuius prouisio haud mediocri nobis gaudio fuit. Die sequente Continentem Galliæ conspicati, versus occidentem properauimus. Eodem & *Kiskias*, & post *Angliam* vidimus. Die 9. fretum, vulgo *De Hoefdon*, id est, *Capita* incurrimus, vbi nauem quandam ex Amsterdamo attigimus, comitem nobis in patriam futuram. Quæ tamen ante diem sequentem nobis propter ventorum vim coniungi non poterat. Hæc nobis cereuisiam, panes, caseos & alia ministrabat: quibus tamen esitatis gonagra nostratibus valde exasperabatur. Magna interim tempestate coorta, ante *Petten* confedimus: vbi Hollandia nauis suas anchoras perdidit. Die postero, nimirum 11. Augusti *Texeliam* ad nauigauimus, vbi à *Præsidaria* nauis accepti, ordinario Comitatu in illam porro introducti sumus. Sic itaq; longum & difficile iter confecimus: quo diuina gratia multis præsentaneis & grauissimis in periculis clementer seruati fuimus. Hollandia tamen nauis, iam viris valde exuta, cum anchoras suas atrollere non posset, circa vesperam nouis & validis tempestatibus obortis ita concussa & labefactata est, vt malum detruncare coacta, salutis porro suæ spem prope nullam superstitem haberet. Qua vsque ad diem 14. continuata, tandem cessante turbine præsidarij dicti ad eos appulerunt, & anchoras fundo extricare iuuerunt. Qui & ipsi deinde post infinitas exantlatas ærumnas *Texeliam* ingressi sunt. Pro quorum, vt & nostrorum vniuersorum superstitem salute paterne procurata, Deo trino & vni laus, gloria, & honor in æternum condicæ sint Amen.

Mare Sar-
gasso.
Sargasso
quid?

Heyfant
conspicitur.

Kiskias &
Anglia.
Fretum
Hoefdon.

Pette.
Texelia.

F I N I S.

TERTIA

Sum n. v. v. v.

128

Dalmata
Baltica
Tartaria
Siberia
Groenlandia
Tibet
America
Ber...

Regne Eli
promont. Ins

FRISLAND

ISLANDIA

CIRCULUS ARCTICUS

HEBRIDES INS.
SCHILDA INS.
LEVISIA INS.

SCOTIA

NORVEGIA

SWEDIA

HOLLANDIA

GERMANIA

FINMARCHIA

BODDICUS SINVS

OOST FINLANDIA

LAPPIA

MOSCOWIA

BERGII REGIO

carta hinc nunc publicationem per
ad Septentrionalem plagam Nor
scavia et Nova Zembla et parvis
Voyagis Nassevoni dictum adjuncta
usum Sub altitudine 80 graduum nec
centium partium Tartaria promoti
freti Angustae regionis Bargi et partis
versus orientem Autore Wilhelmo
do Amstelredam expertissimo Pilota

Contersfacur der 3 schiffarten
welche di Hollander durch das
Mittnachtlichen Mer nemlich bey
Norwegen MOSCA NOVA ZEMBLA
und durch WAYGATS noch den
Orientallischen Indien Suhraeno
men hatten allen klerlich mit
puneten angezeichnet

Gebroschen landt
EWE LANT

Die Inseln von Orage
den Eck der Begerte
T. vlißinger hoo
der vlißinger
Eck

NOVA
ZEM
BLA

MOLGOMZAIA
TARTARIA
PARSA

SAVOIEDA
CO
NDORA

OB DORA

IVGORA
Sobiera

SOMER MEER

ESTRECHO
DE
ANIAN

Polus Magnetis

CAPO DE
TABIN
BARGVS

TAIN
GIN

CAROCO
RAM

I Tafala

BAI
DA

CAVO NA

COLMAC

Miliuma Germania quorum 15 non gradum
et 20 30 40 50 60 70 80 90

Larius

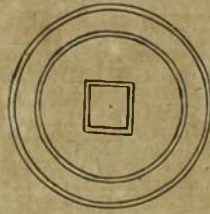
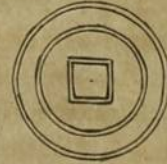
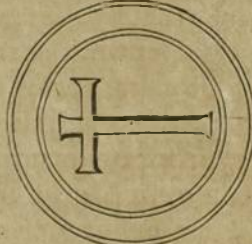
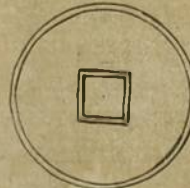

Basilicus

Padanus Saragyn

Pagodes

Münzen so in den Orientalischen Indien als in CAMBAYA OROMVS MALAVAR COROMANDEL BENGALA SUMATRA MALACA IAVA MOLUCCO UND IN DER OMLIGENDEN Inseln gebräuchlich sind.

TERTIA PARS

NAVIGATIONES TRES
DISCRETAS, TRIB. CONTI-
NVIS ANNIS PER SEPTENTRIONEM
SVpra NORVEGIAM, MVSCOVIAM ET TAR-
tariam, freto Weygatz & Noua Zembla detectis, ab Hollandis
& Zelandis in Cathay & Chinarum regnum
versus orientem susceptas, de-
scribens.

PRÆFATIO

GERARDI DE VEER AMSTELREDAMI.

VI Nauiculariam, ut artibus cæteris
difficiliorem, sic re ipsa iucundior, &
propter multiplices ex illa in commune
commodum redundantes utilitates præ-
stantiorem iudicant, hi, ut fallantur,
meo iudicio tantum abest, ut hac ipsa
veritate nihil quicquam compertius es-
se videatur. Quæ ob id hac ipsa nostra æ-
tate cum admiratione publica in tantum exulta & illustrata
est, ut per eandem regiones distantissimæ, alias incognitæ, cum
summa Reipubl. Christiana utilitate, exploratæ, aditæ & dete-
ctæ sunt. Licet autem tres hæ navigationes, viæ expeditæ in Ca-
thayam & Chinam inveniendæ gratia institutæ, finem aut e-
uentum non per omnia optatum consecutæ sint: eadem tamen
non omnino sine certo fructu, & spe, easdem postmodum faci-
lius & compendiosius adeundi confectæ fuerunt. Apud me si-
quidē, ut bonos plerosque, hæc sententia rata & confirmata est,
fore nimirū, ut, cum iam freti VVeygatz, terra Nouæ Zem-
blæ, & pars Groenlandiæ (quæ versus orientem sub gradu lati-
tudinis octogesimo sita, nulli unquā homini ante hæc visa aut
R accessa

accessa est) ratio iterata experientia stabilita sit, deinceps eadem via feliciter relegi & opportunius permeari queat. Quod si enim Cortesius, Nonius, Magellanus & alij nobilissimi nauticuli, terrarum nobilissimarum & ignotissimarum prouidi exploratores, prima illico, aut secunda tertiaue incommoda profectiois tadio clanguissent, tum gloriae illius qua postea apud omnem posteritatem claruerunt, fructum nullum unquam percepissent. Sicut de casu simili Magnus ille Alexander, cum maiore minoreque Asia triumphis peragrata, tandem in extremis India terminis difficultatibus magnis inuolueretur, generosam sententiam prodidit, dicens: Nisi tot tantaque pericula, quae aliis ignauis inuicta videri solent, aleam iactantes animosius adissemus, nunc in ipso adhuc Siciliae aditu obhaerescemus, cum tamen interim fortitudine nostra imperij nostri fines huc usque protulerimus. Sed & hoc nemini non scitum comperitumque est, res quasuis non inueniri simul & perfici: sed successu suo omnia & principium, & medium, & complementum ordinarie consequi. Cui rei & Cicero haud incongrue astipulatur, negans, omnium rerum uni homini à Deo inuentionem attribui, sed posteris suam quoque addendam partem relinqui affirmans. Iam vero si navigationes illas, quae hodie & frequentissime & sine omni periculo ex albo mari Anglico aut Hollandico per Noruegiam in Muscoviam obeuntur, & prioribus tamen seculis ante 50. fere annos cum arumnis infinitis & labore inexhausto primum instituta sunt, expendimus, quamam sodes re easdem faciliores nunc redditas fatebimur? An non idem hodie, quod olim, mare, eadem unda est? Imo vero: Sed non eadem experientia, idem transitus est, cum hodie viis exploratis quoquoersum ex arte excurratur, quod antea dubia fortuna alea tentandum fuerat. Quae si ita sunt, qua causa & nob. diligenti obseruatione habita transitum in Cathay & Chinam explorari posse non veri fieri simile debeat? Est enim hoc quam verissimum, quod sub gradu latitudinis 80. non tam intensum gelu, ac sub gradu 76. ad nouam Zemblam persenserimus. Sub eodem quoque 80. gradu mense Iunio & virentes undique herbas, & eas depascentes animantes, ut capreas, ceruas & similes conspeximus, cum tamen sub grad. 76. mense Augusto nec viren-

virentes herbas, nec gramina, nec dicta animalia pascentia videre licuerit. Ex quo haud infirma consecutione prolici potest, glaciem & frigus non tam sub ipso polo, quam ad regiones Tartariae esse, mari congelato insignes: cum ibidem iuxta littora undiquaque glaciei magna vis inueniatur, qua ventis postea & procellis vastis quoquouersum disicitur. In magno vero Oceano intra Continentem sub gradu 80. & nouā Zemblam (qua 200. fere miliarib. locis oppositis inter se distant) aut nullam aut glaciem perexiguam offendimus. Quoties vero cunque terra propius admoimus, tum glaciem tum gelu abunde obseruauimus: Ita, ut glaciei praesentia perpetuo nobis terra propinqua indicio esset, et si eam nullis adhuc oculis prospexissemus. Iuxta latus quoque Orientale Noua Zembla, quo loco hybernauimus, diligenti obseruatione notauius, quod semper vento Fauonio aut austrozephyro per procellas glacies abacta fuerit: cum tamen aquilo eurus eandem perpetuo reuexerit. Ex quib. iterum certo argumento colligi potest, quod intra binas illas regiones vastum mare versari necesse sit: & quod item velis longe propius ad polum progredi liceat, quam seculis superioribus persuasum fuit. Quamuis enim veteres nostri commentati sint, ultra gradum 20. poli nec penetrare nec viuere licere, quod intra illum gelu uniuersa dirigeant: nos tamen ultra gradus eleuationis 80. transgressi, à polo vix 10. gradib. absuimus, & sub gradu 76. medijs tenuissimis hyemem exegimus. Sic itaque iter ad Cathay nullo dubio exigi posset, modo ex Noruegia aut Finmarchia meta intra Septentrionem & ortum exactius teneretur. Quem nos cursum si sedulo sectati fuissimus, finem nauigationis felicem fecissemus: cui tamen continuando & oborta glacies, & temporis breuitas nobis impedimenta obiecerunt. Cum enim iam in noua Zembla essemus, naue nostra glacie media sepulta, rem effectam dare non potuimus. Eo priusquam venissemus, qualis loci & Oceani ratio esset, inexpertis obscurum fuit. Sic itaque ex his causis cursum nostrum emendare haud potuimus. Huius sententiae dictae fautor celeberrimus Gubernator VVilhelmus Barentz p. m. semper fuit: ut non minus quoque nauta experientissimus Iacobus Heemskerck. Et quamuis postrema nauigatione erumnas & pericula infinita sustinuissemus: nun-

quam tamen adeo despondimus animum, quin si naus vlla arte aut machinatione ex glacie erui potuisset, fortunam porro certiore experturi fuerimus: certo nimirum documento confirmatissimi, viam hanc predicto modo obtineri posse. Breuius tamen a quo tempus nobis hanc gloriam inuidit. Quia vero tribus istis nauigationibus, quarum postremis binis ipsemet interfui, mira quaedam, insperata, inaudita, & fidem fere transcendentia, nobis obuenerunt: eadem omnia breuiter, si non ornate & polite, at vere tamen & fideliter, vt singula gesta sunt, hoc libro commentari volui, penult. April. Anno 1598.

TERTIA PARS
 NAVIGATIONES TRES
 HOLLANDORVM ET ZELAN-
 DORVM VERSVS SEPTENTRIONEM
 IN CATHAY ET CHINAM TERNIS
 vicibus, nimirum An. 1594. 1595. 1596. factas
 describens.

NONO salutis humanae 1594. in Hollandia naues binæ, & Euchusæ vna, instructæ & adornatæ sunt, Norvegiam scilicet, Muscoviam, & Tartariam velis ambituræ, & viam certâ ad Cathay & Chinæ regiones exploraturæ. Illius autem, quæ Amstelredami condita erat, Wilhelmus Barentz, nauclerus eximius & experientia præstâtissimus præfectus constitutus, ipso pentecostes die inde in Texeliam, Hollandiæ finitimam insulam soluit.

Die 5. Iunij ergo, inde cum suis egressus, prospero vento in Kildyno (alij Kildunum in Lappia situm, Muscoviæ subditum, fuisse arbitrantur) appulit, die nimirum 23. Quod iter, quia passim omnib. notum est, hoc loco describi, superuacuum fuerit.

Langenes
 promonto-
 rium.
 C. Baxo.
 Lomb Bay

Iulij 4. die intra orientem & austrum versus Nouam Zemblam procurrētes, promōtorium quoddam longa porrectione in mare extensum, & Langenes dictum, attigerunt, iuxta quod ad orientem sinus se quidam 20. orgiarum pandebat. A Langenes ad Capo Baxo, milliaria 4. numerātur. Inde ad Lomb Bay sinum, nauiumque stationem commodissimam, 6. 7. & 8. orgias profundam, milliaria 5. sunt. Quo loco, celoce in terram egressi, ibi repertum malum pro signo crexerunt.

Vadum vtr
 sinum.
 Albus vtr
 sus imma-
 nis.

Die 9. ad vadum vrsinum iuxta Wilhelmi insulam peruenerunt: vbi naues anchoris defixerunt. Dum morarentur, vastum & prodigiosum candentem vrsinum conspicati, è scapha sua eundem schipeto excussa glande traiecerunt. Quo ietu ille irritatus, furore quodam suffiliens in vndam se aduersus nostros denuit.

demisit. Cui obuiantes ipsi cum laqueum eius collo iniecissent, scapha promotam eundem secum ad naues pertraxerunt, viuum nimirum captum in Hollandiam inferre cogitantes. Quos contra cum ipse vi admiranda immanissime frenderet, de viuo captando consilium mutarunt, sola pelle adempta contenti futuri. Nam præter horrendos rugitus, editos, etiam robore præstito omnibus terrori erat. Interdum fustibus ille tundeatur, interdum plagis dilatis, scaphas porro pertrahebatur. Quam ipse occasione data primoribus vnguibus pone arreptam, tam valide depressit, vt in proram certatim recipientes, iam iam mersum iri vniuersos se arbitrarentur. Quod periculum fors quoque; nulla industria euasuri fuissent, nisi extemporaneo casu quodam salus eorum emergeret. Nam cum iam versus dimidio corpore in scapham insilisset, funis, quo collum reuinctus erat, paxillo clauis mira prouidentia sese ita inuoluit, vt se penitus inferre versus non posset. Quem hoc pacto districtum aut implicatum, quidam hasta perfodit, vt ex scapha in mare rursus exturbaretur. Ad naues ergo protractum pelle exuerunt, quam in Hollandiam postea secum importarunt.

Die 10. intra Wilhelmi insulam & vadum versus vna vela immittentes, ad crucis insulam appulerunt, à crucibus binis ibi erectis inuentis ita dictam. Crucis insula. Nauibus egressi hanc valde sterilem & rupibus plenam inuenerunt. Ab oriente in occasum ea semi milliari spatio elongatur, insuper duobus à terra milliariibus portu quodam insignis.

Die 11. Celox eorum à fluctibus & procellis vastis oppressa, funditusque demersa periiit. Tèpore illo nebulæ densissimæ erant, & propter violentos turbines velis vt minime licebat. Hoc ipso loco iam glaciæ quædam fragmina notabantur. Celox mergitur.

Die 25. cum fundum Orgiarum 130. & postea 100. tenerent, versus Zephyrocurum crustas glaciæ grandissimas attigerunt, quibus ita iam sese intricatos sentiebant, vt de malo præter meram glaciem nihil prospicere liceret. Quam cum percurrere quidem satagerent, conatum tamen hunc frustraneum conspicati, retro actiose iterum expediuerunt.

Die 30. Per sinum glaciale velificantes 31. die intra terram & glaciem usque ad *Orangie* insulam peruenerunt: vbi in callente arena 200. circiter *Rosmaros* (*Walruschen* aliàs vocabant) apricari & volutari viderunt. Monstra hæc seu belluæ marinæ roboris maximi sunt, bouem vastitate æquantes. In mari potissimum degunt, corio phocarum simili vestitæ, rictum leonis habent, cum curtis auribus, dentes, elephantinis similes, binos ex ore vlnæ vnius mensura exporrigunt, tam candidos & leues, vt eboris vicem supplere possint. Bestiæ hæc non nisi magno labore trucidantur: facilius tamen, si tempora eorum feriantur, vno partu catulos duos edunt, tresve, cum quibus plerumque in crustis glaciæ stabulantur. Ex quibus, si forte alicunde impetantur, pullos suos deijcientes, contra infestatores magno robore & animo insurgere solent: adeo, vt scaphæ nostræ ab iis aliquando non temendum periculum impenderit: quam laceratus, dentibus suis validis minutim lacerasset aut confregisset, nisi clamore nostrorum tumultuario territus au fugisset. Horum animalium, cum, vt dictum est, ingens multitudo in terra excubaret, Hollandi ea securibus, cortelassis, & hastis adorti sunt. Quæ tamen omnia arma sua punctibus & cæsis crebris confregerunt, & bestiarum ne vnicam quidem conficere potuerunt. Quidam tamen excussum dentem secum in Amsterdam auerunt. Oppugnandis his animalibus itaque cum omni nisu suo ne tantillum se proficere viderent, tormentis aliquot è nauibus adductis eadem quater consultum rati sunt. Quorum afferendorum causa recurrentes, in transitu dormientem album versus offenderunt, & glade traiecerunt. Qui fragore & vulnere excitus, in mare se fuga recepit: à nostris tamen scapha consectantibus breui interfectus. Hunc cum fune religatum, glaciæ crustæ impacta hasta deuinxissent, porro de tormētis adigēdis laboraturi:

ventus subito tam concitatus & impetuofus exortus est, vt & cædendorum Romanorum animum mutare, & vrsus post se relinquere cogerentur.

Die vltimo Iulij ad Orangiam infulam progressis ipsis, cum nauclerus primarius *Wilhelmus Barentz* præsentiret, susceptum id iter haud facile exactum iri, suosque paulatim viæ & loci pertæfos ad vela promouenda nihil animi habere:

communi suffragio de via retromeanda, & sociis in *Waygaz* per fretum *Nassouicum* progressis quærendis, decretum factum est: vt nimirum ab his, quid confecissent, docerentur.

*Hollædi ex
Oranga in
sula reuer-
tuntur in
VWaygatz.
Sinus gla-
cialis.
C. de Tro-
est.*

Die 1. Augusti reconuersi sinum glaciale iterum occuparunt, à quo septem milliariibus *Capo de Troost* abest, terra plana, & 30. fere milliaria lata. Ab hac *C. de Nassau* 7. milliariibus distat.

*C. de Nas-
sau.
Niger si-
nus.
Costnit-
sarch.
Angulus
propugna-
culi.*

Die 8. cum Nigram infulam tenerent, *Wilhelmus Barentz* poli altitudinem emetiens, grad. 71. min. 20. inuenit. Postea sinum alium maiorem ingressi sunt, quem *Barentz* locum, *Costnit sarch* dictum, & ante id tempus *Oliuero Brunel* tritum, arbitratur.

Die 9. ad sinum propugnaculi venerunt, iuxta quem breuia longa & nigra spectabantur. In his crux defixa erat. Ibidem glaciem irerū copiosam attigerunt, ita vt à terra longius denauigare, & propositum suum de itinere secundum nouam *Zemblam* in *Weygatz* continuando mutare cogerentur. Itaque versus occidentem 11. milliariibus progressi sunt, hinc in Septentrionem porro in ortum declinantes:

*Bay S. Lau-
rentij.
Sinus pro-
pugnaculi.*

vbi ad *Bay S. Laurentij* peruenerunt, quæ sub grad. 71. min. 4. sita est. Hanc egressi sinum propugnaculi iterum adierunt, in cuius scopulo quodam crux erecta stabat. Ad quam propius videndam, cum scapha sese eò acclinarent, certis signis notarunt, eo loco paulo ante homines quosdam latuisse, qui ad conspectum appellentis scaphæ profugissent. Sub lapidum quadam congerie iuxta crucem sex saccos farina secalnia adimpletos defossos inueniunt, vt & tormenti cuiusdam capsam. In proximo quoque crux alia, cum tribus ædibus Septentrionalium locorum ritu seu forma ex ligno fabricatis reperiebatur: vt & in ipsis ædibus asseres aliquot dissolutorum doliorum, ex quibus signis vniuersis collegerunt, Salmonum ibi capturam fuisse. Ibidem iuxta scrobem quandam ossa aliquot, & quinque vel sex loculi ossibus impleti inueniebantur. Confracta quoque *Russica* nauis ibi iacebat, cuius carina pedes 44. longa erat. Homines cæteroquin nullos eo loco videre erat. Portus quinetiam ibidem commodissimus erat, à ventis omnibus liber & immunis, quem portum farinae propter farinam ibi inuentam indigetauerunt. Ab hoc portu ad infulam humilem duo milliaria sunt. Inde ad duas infulas *S. Clarae* 9. milliaria sunt: vbi iterum glaciem multam repererunt.

*Portus fa-
rina.*

Die 13. 14. 15. nunc prorsum nunc vrsus, nunc ad latera vela facientes, propius ad infulam, vt ipsi existimabant, *Colgoij* venerunt, vnde versus orientem nauigantes, poli altitudinem 69. grad. 15. min. habuerunt. Hinc porro orientales duæ infulæ *Matflo & Delgoy* apparuerunt, vbi suos socios cum binis primo dictis nauibus, *Zelandica* nimirum & *Enckhusiana* offenderunt, qui eodem die ex *Weygatz* seu freto *Nassouico* primum ibi quoque appulerunt. Hi sibi mutuo de viarum successu, & rerum gestarum modo indicia faciebant. *Enckhusiana* nauis, cuius præfectus *Ioannes Huygen Linschotanus*, nauiculariæ artis peritissimus erat, recensēbat: quod per angustias maris *Weygatz*, quod fretum *Nassouicæ* vocant, pertenderit, & fufum latissimumque aliud mare ingressa sit, quod versus ortum 50. vel 60. milliariibus transfularit: vt probabilibus argumentis edocta, se ab *Obij* fluuio ex *Asia* in mare *Tartaricum* se exonerante, non abfuisse longius persuasum habuerit. Postea vero cum terram se inde iterum in *Septentriocurum* diffundere videret, apud promontorium *Tabyn* (quod apex extremus *Asiæ* *Septentrio-*

*Obij flu-
uius.
Mare Tar-
taricum,
Prom. Ta-
byn.*

ptentrionalis est) se proximos fuisse crediderit. Huc ergo vsque progressi cum se satis longā viam emensam putaret, & insuper temporis anni serioris rationem expenderet, cogitaretque sibi mandatum nullum aliud datum esse, quam vt pertentatis talibus ante hyemem se domum receptaret: tum se versus Weygatz reflexisse, & iuxta Tartaricas aut Samoiticās fines insulam quandam 5. fere miliaria latam, insulam *Statuum* appellatam, detexisse: in qua magnam copiam lapillorum, crystallo montano (qui Adamantis genus est) similitum repererit.

*Samoitici
fines.
Insula Sta-
uum.*

His itaque mutuo sibi inuicem communicatis, tandem in Hollandiam reuerti decreuerunt: adeoque in iubili signum ignibus succensis, & aliquot tormentis displosis, die 16. infra *Matflo & Delgoy* insulam, quod scilicet ventum aduersum haberent, iactatis anchoris confederunt. Hinc 18. die iterum soluentes, angulum terræ Moscouiæ versus occidentem sitæ, & *Candinos* dictæ, 4. milliariibus ad læuam reliquerunt. Die 24. ad insulam *Warthuyssen in Tinmarchia* delati, hinc porro in Texeliam vela fecerunt: ex qua Zelandicæ naues tandem in patriam se extulerunt. Enckhusiana naus quoque Enckhusæ feliciter appulit. *Wilhelms Barentz* die 16. Septembr. anno 94. cum celoce sua *Amstelredamum* peropportune ingressus est: cuius comites nautæ monstruosum piscem, *Rosmarum* dictum, quondam in fragmine glaciæ obtruncatum secum aduexerant.

*Matflo &
Delgoy.*

*Candinos
prom.*

*Warthuy-
ssen in Tin-
marchia.*

Finis primæ navigationis.

DESCRIPTIO SECUN- DÆ NAVIGATIONIS HOL- LANDORVM SVpra NORVEGIAM ET MOSCOVIAM SEV TARTARIAM, AD viam in Cathay & Chinam explorandam susceptæ, Anno 1595.

Gerardus de Veer, Lectori S.

DOST QVAM prædictæ naues sub autumnum Anno 1595. prosperæ rediissent, commemoratis indiciis suis spem plerisque faciebant, fore, vt institutum iter per Weygatz deinceps commodissime teneri posset: ob accuratam potissimum denarrationem nauis Enckhusanæ, cuius, vt supra dictum est, Comes aut præfectus *Ioannes Huygen*, rei nauticæ peritissimus erat: qui de repetenda & cōtinuanda nauigatione multis nominibus indefinenter quoque instabat. A confœderatis itaq; Hollandorum Zelandorumq; statibus rep̄sitata decretum

*Ioan. Hugo
à Linscho-
ten de secun-
da nauiga-
tione in-
stat.*

est, vt ad veris initium naues aliquot (quarum post septem selectæ sunt) redinstrucrentur, non saltem tractus illos diligentius exploratum, verum etiam merces ad hanc rem necessarias eò aduectum. Cuius rei gratia status prænominati mercatoribus ob id vniuersis liberum faciebant, vt quidquid mercium huic instituto vrgendo commodissimum videretur, nauibus imponeretur: quas postea

Factores

Factores in illis locis pro suo arbitrio distraherent, & de nauo omni, & vectigali aut licentia liberas easdem exportarent. Qui nauigationem hanc vrgebant, præcipuus quoque *Petrus Plancius*, Cosmographus eximius & peritissimus erat: qui chartis confectis monstrabat, quo situ quæuis regio tum Moscouia, tum Tartarica, tum Cathay & China constituta esset, & quem proinde cursum naues tenere cogerentur. Quæ tamen nauigatio post ita suscepta, pro voto concepto propter temporis breuitatem absolui integre non potuit. Quod vero hac de causa morosi quidam contendunt, hoc iter ita ea via absolui impossibile esse, cum pro veterum opinione polus 200. milliaribus adiri non possit: horum rationes, cum veterum hac de re sententia falsissima sit, subruui & eueriti nulla difficultate queunt: cum & iam antè ad polum propius 150. milliaribus nos penetrauerimus, & totum Septentrionalem Oceanum hodie nauigabilem esse, certis veritatis documentis comperiremus. Quis quæso mortalium crederet vquam, in Pyrenatis montibus & Italiæ alpibus intensissimum frigus & niues perpetuas esse, cum tamen illis locis Sol vicinissimus sit? Et tamen illi niue multo profundiore indies obteguntur, quam alij, qui frigori magis obnoxij sunt, Solemque remotiorem experiuntur. Cuius tamen euentus hæc fere causa est, quod Sol intra montes ignauior & impotentior, lapsam niuem liquefacere non potis est. Eadem quoque maris Tartarici seu congelati ratio est

Petr. Plancius Cosmographus excellens.

Cauilli quorundam diluuntur.

Veterum sententia nihili.

Mare unde glaciale.

Circa nouam Zemblam enim ex Tartaricis & Cathaicis fluminibus glacies immensa mole direpta in mare impellitur: vbi cum Solis minor efficacia sit, quam vt eam dissoluere possit, fit, vt ea subinde continuis cumulibus congesta, ingens ex illa frigus emergat, quod longe intensius est, quam sub ipso polo sentiri queat. Sicut non minus Pyrenorum montium sub 44. grad. sitorum, niues copiosæ gelu multo acerbius generant, quam quale Anglia aut Belgium experiuntur, qui tamen grad. 51. & 52. plerunque occupant, & versus Septentrionem aut frigoris plagam 120. milliar. Germanic. propius accesserunt. Quæ tamen, vt à nobis ipsis ita comperta hoc loco dicta nolumus, id nostra tamen experientia confirmatum scimus, sub grad. 80. non tam acerbum aut intensum frigus esse, quam ad Weygatz experti sumus. Quorum tamen disputationem alio differentes, nunc descriptioni ipsi manum admoueamus.

Anno redemptionis humani generis 1595. à Confoederatis in Hollandia & Zelandia Statibus, vt & illustrissimo Principe Mauritio, Comite de Nassau, &c. septem naues, binæ Amstelredami, binæ in Zelandia, binæ Enckhusæ, & vna Roterodami per Weygatz & fretum Nassouia, Cathay & Chinam vela facturæ instructæ apparatusque sunt: quarum sex varij generis mercibus & necessaria pecunia onerabantur: septimæ vero Pinæ seu Pinassæ iniungebatur, vt, si cæteræ sex promontorium Tabin (quod angulus extremus Tartariæ Septentrionalis est) transmississent, ista vestigia Hollandiæ relegeret, & de statu rerum nuncium ordinibus referret.

Numerus nauium secundo emissarum & apparatus.

Grips, nauis prætoriana.

Dromas. Vstradus.

Nauis Prætoriana ex *Mittelburgo*, *Grips* dicta, onera 50. hoc est, centenaria 3200. capiebat, tormentis 22. ferreis, glandes quinque vel plurium librarum eiaculantibus, & mortariis decem, hominibus vero 64. onusta & munita, *Huius Dromas* seu *Liburnica* ex *Armuia* Zelandiæ onera 25. id est, centenariis 1000. tormenta octo, duas vel tres libras iactantia, mortarios quatuor, viros 18. capiebat.

Nauis Viceprætoriana ex *Enckhusa* Hollandiæ illata onera 96. id est, centenarios 3840. ferebat, *Spes* dicta. Hæc tormenta ferrea 24. libras ferri quinque emitentia, mortaria duo, & viros 52. habebat. *Carauella* eius *Enckhusana*, *Sors* prospera & aduerfa dicta, onera 28. tormenta ferrea sex, mortaria quatuor, viros 15. capiebat.

Spes. Carauella sortis prospera & aduersa.

Ex Amstelredamo naus *Canis venaticus aureus* dicta Pina erat, vasa 160. seu centenaria 6400. tormenta ænea quatuor, libras ferri 45. effulminantia, ferrea vero tormenta 32. glandes quinque vel scilicet mittentia ferens: in cuius pro-
 ra duæ serpentinae, libras 38. excutientes pro præsidio erant. Hæc in super mortaria
 12. tibicines 6. & Musicos alios multos, vt & Adamantum politores, opifices au-
 rarios, & officarios, aut commissarios aliquot, nautasque 50. vnoque numero
 viros 108. sufferebat. Isti peritissimus Wilhelmus Barentz summus præfectus
 præerat, cum Iacobo Hembkirchen cōmissario primario. Hac eadem ego quo-
 que Gerhardus de Veer vehebar.

Huius liburnica *Mauritius* dicta, ex Amstelredamo aducta, onera 27. tor-
 menta ferrea 6. mortaria 5. viros 13. ferebat.

Roterdamum naus, *Pinaformis* onera 39. seu 1560. centenaria, ferrea tor-
 menta 6. mortaria 8. capiebat S. Petrus indigetata.

Naues hæc vniuersæ com meatu seu annona omnifaria, vt & præsidii bel-
 licis pro integro biennio instruebantur, sola Roterdamo excepta, quæ sex men-
 sium tantum annonam vehebat, quod illi breui, vt diximus redeundum esset.

Die 12. Iunij, anno 1595. Amstelredamo soluimus in Texeliani, quo loco
 naues omnes congregari oportebat.

Die 21. Iulij cete immane dormiens prospeximus, quod nisi & impellen-
 tium nauium strepitu, & vectorum clamore excitatum profugisset, nauibus cur-
 rentibus transiliendum fuisset.

Die 22. terram Norvvegiæ à nobis 4. fere milliariis distitam, niuiumque
 mole, vix ante paucas primus dies sparsa, adhuc totam cōtectam conspicati
 sumus.

Dies 29. nebulosus supra modum erat. Hic cetorum seminis copiam ma-
 gnâ conspicati sumus. Ad quod corbis captandum aut colligendum remi-
 gum se multi emittebant.

Die 1. Augusti summa malitia erat, quò tamen Trompsont in Noruegia
 versus Austroeurum situm notauimus. A Texelia in Trompsont milliaria iam
 494. pronauigaueramus.

Die 3. poli eleuationem grad. 73. & minut. 20. habuimus. Hoc loco oram
 vero cōtinenter legebamus, adeo, vt interdum ab ea vix semimilliaribus abessemus.
 In finitimis huius *Vsbrandus* naus scopulo illisa, submersionis periculo non
 caruit. Illo enim insultu ita quassata est, vt puppis quædam tabulæ dirutæ iam
 in Oceano fluctuare viderentur, Dei tamen auxilio breui se inde eruit.

Die 6. aer iterum nebulosus & ventosus vrgebat. Nos interim intra Se-
 ptentrionem & Eurum cursum nostrum dirigebamur. Circa meridiem vero,
 cum prandentes accumberemus, & *Vsbrandus* plenis velis naues cæteras o-
 mnes anteuerteret: eam *Canis venaticus* anticipaturus, ingruentis turbinis vi
 correptus tam violenter in illam impedit, vt rostra vtriusque confringerentur, &
 malus posticus prosterneretur. Sic ergo vtræque, etsi adhuc recentes, ista colli-
 sione valde labefactatæ fuerunt.

Die 7. nauem quandam Enchusanam, ex albo mari per Moscouiam nauigantem
 obuiam habuimus. Naues quinque quoque Gallicas vidimus, quarum
 duæ ex Hable de Grace, tres vero ex Dieppe soluerant.

Die 15. sub noctem bolidem mittentes, 70. orgias deprehendimus. Hoc
 eodem die noctes quoque notauimus redire, cum toto cursus nostri tempore
 perpetuos dies habuissemus, nec quenquam vnquam stellam obseruassimus.
 Nox huius diei horarum duarum erat, qua rursus stellam quandam magnitu-
 dinis mediocris contemplati sumus.

Die 17. iuxta nouæ Zemblæ terram glaciæ tantam molem prouidimus, vt ex ea quosdam congestos montes arbitraremur. Glaciæ hæc non ex ipso Oceano emergit, quod veteribus creditum legimus, sed ex insularum & fluuiorum Septentrionalium Moscouiæ Tartariæque oris auulsa eò impellitur, tanta scilicet frequentia, vt haud facile liquefcere queat.

Traenbay. Die 19. in Weygatz peruenimus: vbi anchoras ad Traenbay iactauimus: sic dictam, quod piscium pinguedo copiosa ibi reperta esset.

Angustia Nassouca. Ipsum etiam fretum seu angustia maris Nassouici intra sinum Idolorum & fines Samogithiæ coarctatissima, tum temporis crustis glaciæ congestis tam altum erat, vt nulla nauigatione pertransiri posset, cum aliquibus locis strues glaciæ 16. vel 17. orgiis attollerentur. Interea dum ad Traenbay moraremur, scapham quandam nouam Zemblam adituram emisimus: cuius actores cum loci illius montes eminentissimos ad maris angustias despiciendas & statum noscendum cæterum conscendissent, glaciæ nullis terminis obseruatis ad occasum Solis naues repetiuerunt.

Vrsi 54. emissi. Die 20. Solis altitudinem grad. 69. min. 21. habuimus. Eodem die Almirans cum cæteris officariis aut consiliariis concilio coacto deliberauit, quam ratione Samogithij nouæ Zemblæ incolæ in colloquium nostrum illiciendi essent. Deliberationis huius is terminus fuit, vt ex omnibus nauibus aliqui segregarentur, qui armati in Continentem egredierentur. Qua causa quoque viri 54. in littus expositi sunt, vt nouæ Zemblæ conditionem explorarent. Hi egressi, duobus fere à littore milliariibus, decem trahas velleribus damarum, vulpium, vrforum, & animalium aliorum plenas, vt & piscium colla refertas inuenerunt.

Rangiferi Samogithiorum equi. Quas incolas nobis conspectis profugos ibi reliquisse, & suis se Rangiferis (qui ceruorum similitudinem habent) saluasse credibile erat. His ergo è signis augurabamur, hominum ibi nullo dubio habitationem quandam reperiri: maxime vero, quod & aliis locis certa tum hominum, tum Rangiferorum vestigia quædam à nobis deprehenderentur. Sed & ad terminum quendam, non procul à maris angustias absitum, multa idola, & ex ligno sculpra simulachra offendebamur, quam ob causam locum illum Idoli angulum nuncupatum volebamur.

Idolorum angulus. Die 22. Senatus nautici consilio 44. viri item ad trahas illas relictas emissi sunt, qui illatdem priori adhuc statu locatas inuenerunt: quod pauidi incolæ interea ad illas remeare non fuissent ausi. Nostri tamen, cum biscoctos quosdam panes, & nonnullos caseos, halecesque iuxta trahas illas deposuissent, post biduum ad eadem reuersi, trahas quidam abductas, sed cibos tamen ne attactos quidem ab ipsis inuenerunt. Hi homunciones, cur nos tam trepide fugerent, hanc habere causam existimati sunt, quod & à Moscouita, cui ante viginti vel triginta annos subiugati sunt, duriter haberentur: & à Francisco Dracô, qui ante septennium per has Septentrionalis maris angustias, transitum molitus esset, diuque ibidem mansisset, mali & incommodi multum passi essent.

Samogithij Moscouita imperio subditi. Nouæ Zemblæ insula propter frigus præualens intemperatissima est, & propter ingentem niuis, æstate quoque deruentis, subitoque reliquescentis molem valde inuia & macescens. Hinc itaque ex Weygatz versus Austrocurum progressi, ad ædes quasdam aut homines peruestigandos omne studium impendimus: vt nimirum ab istis de nauigandi loci occasione aut commoditate edoceremur. Sed nec quicquam vel hominum vel domuum inuenire potuimus, etsi paulo post à Samogithiis in Weygatz & noua Zembla homines habitare nosceremus. Interim dum præsumpta via pergeremus, tritam quandam semitam fortuito attigimus, interdum ad genua, interdum vero minus profundam, & solo

& solo tamen seu fundo subdito duram. Quæ cum ad littus maris descendere-
mus, illud glacie vacuum latabundi offendimus. Vnde pelagum Tartaricum
navigari posse, spem non temerariam concipiebamus. Circa vesperam cum ad
naues nostras rediissemus, itineris nostri rationem officariis exposuimus. Sed &
nauta interim noster celocem quandam actuariam mare Tartaricum provi-
sum, & tentatum emiserat. Quæ tamen obiectu glaciei promouere prohibi-
ta, ad crucis sinum restitit, vnde exploratores pedestri itinere ad angulum dissidij
vsque se extulerunt. Ex quo loco pelagus Tartaricum & angustias prope Russiam
& Weygatz glacie obstructissima esse, prouiderunt.

Die 23. Almirans iterum quosdam alios, sed ad latus oppositum aman-
dauit. Qui viæ quamplurimum emensi, homines tandem inuenerunt quidem:
sed cum iisdem, quod & interiectus quidam fluuius esset, & illi ad nostrorum
conspectum fugerent, nihil colloqui potuerunt.

Eodem die quandam *Logdie*, id est, nauem de Petzora attigerunt: qua cor-
ticibus arborum confuta 15. Moscouitæ vehebantur. Hi commemorabant no-
bis, quod in Noua Zembla sub grad. 75. cum feris incolis commercia agitaissent.
A quibus tamen, cum ventum habuissent haud commodum, tantum den-
tes quosdam Rosmarorum, vt & Ichtiocollam, & anseres impetrassent, quæ Rus-
sificis nauibus adueherent, breui spatio per Weygatz versus Tartaricum pela-
gus, supra Obij fluuium vsque in Vgolittam, Tartariæ locum nauigaturis: quo
loco suas plerunque naues hybernare solere commemorabant. Addebant ii-
dem, angustias dictas nouem aut decem septimanis non congelari. Quibus ta-
men semel congelatis, tantam illico glaciei vastitatem emergere, vt in Tarta-
ricum vsque Oceanum, quem *Mer Mare* vocabant, supra glaciem meare li-
ceret.

*Logdie ge-
ни пани.*

*Vgolitta
Tartaria
locus.*

Mer Mare.

Circa vesperam inualescens glacies anchoras nos tollere, & portum alium
vicinum intrare coegit. Noctu obseruabamus, incolas feros magno nume-
ro ad naues nostras se proripere. Qui tamen se conspectos arbitrati, fuga certa-
tim resilierunt.

Die 24. Almirans binos interpretes cum sex viris aliis ad nauem quandam
Logdie, de variis rebus sciscitatum emisit: qui tamen Russos iam dum abscissis
se inueniebant.

Die 15. Almirans ad Canem venaticum aureum se recepit: quod toto iti-
neris tempore ne dum semel facitauerat: vnde decenter & splendide exceptus
est. A meridie quidam liburnicam minorem ingressi, tria aut quatuor millia-
ria, in mare procurrebant, Moscouitas nimirum consecuturi. Quos cum emi-
nus conspicerent, velis incitatoribus eisdem breui attigerunt, & humaniter
cum ipsis collocuti sunt. Hi suæ humanitatis declarandæ gratia, octo sagina-
tos anseres, quorum in sua *Logdie* quamplurimos vehebant, nostris honora-
rio obtulerunt. Quos cum per interpretem vicissim rogarem, vt de suis a-
liquot nobiscum ad naues retro mitterent: sollicitationi annuentes, septem ad
maiorē nauem nostram amandarunt. Quam cum ante & retro perlustras-
sent, magnitudinem eius valde admirati sunt, vt & apparatus ordinarium.
Tandem cum ipsis carnes, butyrum, & casei aliquot citandi offerentur, de-
tractantes hoc officium & ieiunium instare affirmantes, nihil illorum gusta-
runt. Haleces tamen salitos forte conspicati, eisdem cum capitibus & cau-
dis, & squamis crudos quasi ita deuorarunt. Quibus ob id vasculum quod-
dam illis refertum donauimus. Quod cum bona gratia acceptassent, nos de re-
bus necessariis quamplurimis certiores fecerunt. Discedentes itaque illos ce-
loce nostra vsque in Traenbay comitati sumus. Moscouitæ hi nobis percense-
bant, nec Septentrionale, nec Tartaricum mare glacie hyberna vnquam ob-

*Moscouita-
rum huma-
nitas.*

*Moscouita-
rum ieiuni-
um.*

duci: sed solas angustias ad Weygatz, quas Hollandi fretum Nassouia vocitant. Sed & aliàs quidem mare iuxta littora congelari: quod tamen leui quacunq; oborta tempestate iterum solueretur, & glacie expediretur, ita vt derasa huius vi iuxta angustias interdum naues aliquarum comminuerentur. Sicut nos ipsi quoque ex fluctuantibus quibusdam nauium fragmentis manifesto conspiciamus. Addebant etiam die 20. Septemb. diem 8. horas longum nobis futurum, & eo elapso meras prope tenebras apud nos eo loco continuaturas.

*incolarum
Ioua Zem-
bla natura
vita.*

De noua Zembla incolis hi referebant, quod in solidum feri & immittes, nec vlla fide aut religione, nec legibus patriis latis viuerent, sed meri Ethnici essent, qui & Solem & Lunam, & stellam Septentrionalem magna deuotione adorarent, & iisdem quotannis victimas damarum, resque alias nuncuparent.

Circa meridiem leuatis anchoris versus Aquiloeurum duobus prope miliaribus ad angulum dissidij progressi, ingentibus tamen crustarum glacialium occurribus retropulsi fuimus, vt ad crucis sinum, quo loco statio se commoda pandebat, pernoctare cogere mur.

Fretum Weygatz versus Orientem vsque ad sinum crucis porrigitur: inde vero versus Dissidij angulum reflexum Aquiloeurum prospicit.

*Oceanus
Tartari-
cus.*

Die 26. portum nostrum Traenbay velis redadiuimus, occasionem nauigandi commodiorem praestolaturi.

Die 27. nostrorum aliquam multi Tartaricum Oceanum adeuntes, scaphis suis glaciem penetrare non valuerunt. Quod enim se illa ingentibus molibus accumulasset, nostris ad extricandos sese & rursus expediendos horarum 24. consumendarum fuerant, quod glaciei congestibus vndiquaque cincti essent. Re ergo infecta ad naues redierunt.

Die 28. ingruente vndiquaque glacie ita cingebamur, vt naues nostrae quasi muro circumducto in medio clausae starent. Nostrorum aliqui naues egressi, in crustis glacialibus ad milliare vnum aut bina progressi ambulabant.

*Nebula ita
crassa, vt
suffocent.*

Die 29. nebula crassissima oborta est. De hac *Oliuier Brunel* autem naucleus peritissimus (qui 3. successiuis continuis annis à Daniarum rege versus Septentrionem insulam Groenlandiam sciscitatum emissus olim erat) commemorabat, quod in Septentrionalibus locis, sub grad. 75. & 76. nebulas tam crassas & densas saepe obseruarit, vt iis aliquot homines suffocati perierint. Nebulae haec vero mense potissimum Octobri aut Nouembri sentiuntur.

Die 30. anchoris nostris fixi substitimus.

*Samuita
visi.*

Die 31. ventri adhuc perpetuo Austrozephyri spirabant: quo tempore *Wilhelmus Barentz* praefectus noster cum officariis aliis octo ad Weygatz latus australe egressus est, compertum, an incolarum fors quosdam in colloquium pellicere posset. Quod molimen ipsi haud improspere cessit. Nam vix milliare vnum profecti, *Samuitas* quosdam offenderunt, numero fere 10. qui nostros praenimia nebulae crassitiae non animaduertent, nisi iam propius congressas. Hi duobus se ordinibus numero quinquennario dirimentes, cum arcibus & telis muniti contra nostros constiterant. Quibus tamen cum obuiam noster interpretes iret, de suis quoque vnum admiserunt, qui arcui telo imposito ferituro similis stabat. Quo viso, interpretes noster inermis, & ob id paucis Russica lingua, vt non iacularetur, clamare coepit, & nos amicos venire attestatus est. Quod audiens & alter, cum telo arcum illico humi illisit, iam ad colloquium miscendum se praeparans. Sed & nos congregantes, cum amicos profiteremur, saluere iussi, capite prope in terram declinato ab illis excepti fuimus. Sciscitanti deinde interpreti nostro de ratione terrae Weygatz & maris Tartarici, responderunt, nobis angulum quendam, quinque dierum fe-

re nauigatione ab eò loco versus Austroeurum dissitum, transambiendum esse, quo loco postea patentissimum nobis mare occurrurum esset, votis nostris impetrandis commodissimum. Addebant hi quoque, Moscouitas quotannis per angustias illas vsque ad fluuium *Gilij* penetrare, vbi à Tartaris pro cacabis æneis, ferro, filo cupreo ad aciculas formandas parato, & Norimbergieis mercibus aliis, pretiosa vellera de Martibus, atris vulpibus & animalibus similibus permutando recipere. Domi quoque sibi quædam talia vellera esse asserebant: quæ tamen cum sociis Moscovitis permutare auderent, quod Moscovitæ vectigales & subditi essent.

*Fluuium
Gilij.*

Homines hi staturæ breuioris sunt, vix pedes 4. longi, crinibus promissis in nodū plicatis & de collo pendulis insignes. Vultus habet latos & patetes profosq; à frigore rigentes & fuscus habent, caput pro corporis magnitudine grandius habent, oculos paruos, crura breuia, ad arcus formam incurua, cum genua eorum non ad nostram similitudinem prorsum, verum ex latere exteriori promineant aut protuberent. Cursus tamen interim pernicious & adeo celeris sunt, vt à nullo nostrum attingi possent. Vestes ex pellibus Damarum aut Rangiferorum consutas habent, corpori vniuerso exquisitissime applicatas, ita tamen, vt hispida pars extrorsum sit. Vittæ capita eorum strictim velant. Arma gerunt arcus & spicula. Tum viri tum foeminae variis vestibus vtuntur: ditiorum tamen capitibus rubro panno, pellibus subsuto contextis. Deum nullum norunt. Solem, si præsentem recipiunt (quo tantum 9. septimanis gaudent) eum tum die tum noctu lucentem habent: quem ob id cultu quodam venerentur. Sole recedente aut Lunam aut astrum aquilonium adipiscuntur, quæ & ipsa deuotione quadam, vt & singularia conficta idola colunt. Carnes aut omnino crudas, aut in rigido aere siccatas, animalium ferorum manducant: vt foetorem cutis fere rancidum expirent. Cæteroquin prudentes & industrij sunt, & suo more scaphas sibi quasdam parant, quibus ad pisces in fluuiis captandas vtuntur. Regem quoque agnoscunt, quem religiose colunt aut venerantur. Hic ad cæterorum fere similitudinem apprimè vestitus est, nisi quod vitta ex panno vel rubro vel viridi vel Cyaneo sarto & pellibus pretiosis subsuto caput tegatur. De hoc quidam commentantur, quod nasum & aures plumbi lamina inducere soleat. Primitus regem nullum agnouerant. Cum vero ab Asiaticis populis bello impeterentur, regem è sui medio selegerunt, cui & hodie parent. Mortuos suos sepeliunt, & pro iisdem quotannis tum Soli, tum Lunæ & astro Septentrionali oblationes magnas præstant, ex Damis & Rangiferis, quæ tota pedibus saltem & Cornibus præfectis, adurunt. Partium harum præfectarum loco quodam tam copiosam multitudinem inuenimus, vt iis integra nauis onerari potuisset.

*Samuitarum
descriptio.*

*Vnde Sa-
muitis pri-
mus rex con-
stitutus.*

Simulachra quædam lignea, crasso modo & rudi dolata habent: quorum facies lata & pansa, nasus nonnihil exertus, & vtroque latere supra Crenis aut foraminibus binis excavatus, quæ oculos significant. Sub naso foramen aliud excisum est, çris symbolum. Idola hæc plerumq; in littora maris exponunt, vbi eorum numerum maximum nos obseruauimus, comprimis apud angulum Idolorum, quem ex euento nomine isthoc donauimus. Hæc nullo dubio ab ipsis adorantur, cum ante eadem multum cineris, vt & cornua pedesq; Damarum strata repererimus.

Discessione tandem vtrinque facta, cum ipsi in penitiorem terram, nos vero ad scapham nostram reuerteremur, nostrorum quidam in littore rude & crassissimum erectum tale Idolum secum abripuit, & scaphæ importauit. Quo facto derepente incolarum quidam ad littus Rangifero suo accurrit, cum

comminatione singulari sublato Idolum reposcens. Quod illidem propterea nihil tergiuersati restitimus. Homines hi exteris parum fidunt. Cum enim postero die nempe 1. Septembr. denuo in terram, cum iis de rebus quibusdam contractum, egressi essemus, & nostrum quidam, fiducia iam quasi stabilitate amicitiae videndum sibi à quodam arcum sollicitaret: & nutibus & verbis certis se parum fidere, nostris indicium dabat. Sed & Rex ipsorum passim locis multis excubitores statuerat, qui accurate, quid quoque loco fieret, quae commercia, quae emptio venditioque agerentur, attenderent. Incolarum hoc tempore nobiscum fere 60. fuerant, curribus apparatus per omnia instructi. Currus hi seu trahæ à binis plerunque rangiferis promouebantur, quibus cursum tam pernicipem agitabant, ut equis nostris incitatis eosdem consequi impossibile nobis esset. Dum mutuo contraheremus, quidam è nostris Muscettam forte disploserat: cuius fragore illi adeo perculsi sunt, ut furiosis similes quoquouersum dissilirent. Sed tamen cum viderent, suorum nullum læsum, & animo haud malo id factitatum esse: pacati instrumentum illud oppido admirati sunt. Per interpretem cum ipsis significarem, instrumenta hæc nobis loco arcuum esse, documētum sollicitantes, id videre apprime satagebant. E nostris ergo quidam, lapidem collidam longo interuallo distanti imponens, eum spectantibus ipsis tam præcise conferiit, ut in fragmina multa comminceretur. Quæ res ipsis instar miraculi cuiusdam erat. Expeditis iam itaque expediendis, postquam discedere tempestiuum videretur, cum magna vtrinque reuerentia discessum est. Postea Wilhelmus *Barentz*, nauclerus primarius cum Admirante & cæteris decreuit, ut omni nilu adactis nauibus de perumpenda glacie & transitu moliendo laboraretur. Die itaque 2. Septembr. primo mane, anchoras nostras leuauimus, quod & austrozephyrus nobis commodus spiraret, & statio nostra propter humilitatem loci non satis tuta esset. Ad sinum crucis anchoras iterum iactauimus, ut viceprætoriam nauem glaciei cumulis impeditam, expectarem. Quod si nauium fors nostrarum quædam glaciei fragminibus intricaretur, eam aut excussis anchoris erucere coacti sumus, aut nostrorum quosdam in crustas glaciales demittere, qui extemporanea ope impactas expedirent. Nauis prædicta cum circa vesperam ad nos rediisset, die 3. inde porro vela fecimus, & breui in angulo disidij versus aquilonem appulimus: vade tamen propter ingentem crustarum fluctuationem retrocedere coacti sumus. Nam & venti horrendum fremebant, & nebula tam crassa oboriebantur, ut nec cursum recta tenere, nec naues mutuo contueri possemus. Et licet nauis nostra propter magnitudinem suam vel è distantissimo loco videri deberet: ad vnus tamen lapidis iactum propter interiectam nebulam spectabilis haud fuit. Ut ergo mutuuum signum displosis Muscettis & inflatis tubis præstarem, necessum erat. Quibus symbolis cum die integro, bono ordine metæ tamen nullius conscij procederemus, circa vesperam, prætoriam nauem cum socia vicaria ad Statuum insulam se conuertisse intelleximus. Nam inde displosis maioribus tormentis sui cursus nobis signum dabant: quas ob id & nostris adactis nauibus pone consecuti sumus, tormentorum fragore perducti. Nocte tamen illa ærumnas infinitas passi sumus. Ex collisis siquidem glaciei frustis tanti & tam horreni fragores crepitusque edebantur, ut omnia totius mundi fundamenta euerti credi posset. Gratia tamen diuina eruti, mane circa auroram prodeuntem in Statuum insula conuenimus.

Die 4. glaciei iniuriis compulsi, anchoras leuauimus, & intra Somogithiam dictamque insulam confidentes, à glacie tuti & aliquandiu securi fuimus. Hoc loco ieiuniis & precibus, & binis concionibus audiendis diem confecimus, Deo supplices, ut porro cursum nostrum tueretur. A littore naues hæc nostræ tam breui spacio aberant, ut rudente illi alligari possent. Ibidem nostrum

multi

Somogithij scopetorum admiratores.

Crucis sinum.

Disidij angulus.

Statuum insula.

Deuotio nauigantium.

multi excurrentes, lepores, aliquot, quorum ingens copia visebatur, ferierunt.

Die 6. Septembr. è nostris aliquot in Continentem Moscoviæ, (Vrsorum regionem postea dictam) egressi, multum crystalli, vt & genus quoddam adamantini inuenerunt. Cum vero diuisi & distracti oberrantes illi longius progredirentur, vrsus quidam macer & vastus ex improviso profiliens vnum eorum corripuit & obruncauit. Ad cuius clamorem cum exciti aliquot accurrissent, vt socium suum vrsus eriperent: ipse deserto primo, alterum quoque vnguibus inuasit, & in conspectu cæterorum dilacerauit. Qua re ad Admirantem à cæteris profugis denunciata, obuiis armis cum sociis multis cõtra vrsum egressus est. Quorum tres audaciores nimirum Cornelius Iacobi, Wilhelmi Barentz nauta, Ioan Nuffeler, ipsius Scriba, & Wilhelmus Gysen gubernator, cum ad vrsum propius adirent, cum irritis aliquot ictibus tentarunt. Tandem Ioan Nuffler, quam potuit proxime, vrsus se acclinans, glande caput eius traiecit. Quo tamen ipse ictu non admodum motus, de præda sua voranda nondum abstinit: vsque dum adactis frequentius sclopeto prorsus sterneretur. Cadauera duo direpta & lacerata die 7. Septembr. in dicta Insula post solenni pompa, moreque militari humata sint: & vrsus corium detractum est, quod in Hollandiam secum quoque intulerunt.

Leporum copia.

Crystalli & Adamantum copia.

Vrsus binos laniat.

Vrsus sternitur.

Die 6. Ex statuum insula soluentes, & oram tantum legentes, impellentibus glaciei crustis retrocedere breui coacti sumus. Eo loco nauis prætorica & Rotterdamum fundo illidebantur: sed Dei gratia illæ sæ se inde rursus eruerunt.

Die 13. Circa meridiem tempestas maxima cum nebulæ densa caligine, & niue creberrima oborta est, ita vt sine velis in mari quoquouersum iactaremur.

Die 14. tempestas hæc non nihil remisit. Eodem ex nostris aliqui iuxta alterum latum Continentis Samogithiæ canale quendam ingressi, ad insulam Caudatam casam quandam ligneam, sed vacuam inuenerunt. Deinde cum de continuando nostro cursu iterum laboraremus, mare Tartaricum de nouo tentauimus. Contra quos tamen occurrentes glaciei moles tanto impetu deruerunt, vt leuatis anchoris recta fretum Weygatz deserere, & versus occasum naues agere cogere mur. Ita ergo in patriam reuersuri, eodem die insulam Matflo & Delgoy attigimus, cum tota nocte cælo valde niuoso vela fecissemus.

Insula Caudata.

Matflo & Delgoy.

Die 30. In Warthuys appulimus: vbi ad 10. vsque octob. substitimus. Inde vero porro soluentes, die 18. Nouembr. in Hollandia votiue appulimus.

V Warthuysen.

Finis secundæ navigationis.

TERTIA

TERTIA NAVIGATIO
 AB HOLLANDIS SV-
 PRA NORVEGIAM, MOSCO-
 VIAM ET TARTARIAM, VERSVS
 CATHAY ET CHINAM TEN-
 tata. An. 1596.

VM septem Hollandicæ naues mense Nouembr. An. 1595. ex locis Septentrionalibus rediissent, & Belgij ordinibus rerum gestorumque omnium summam expediuissent: singulis ad exactâ amussim p̄sitis placuit vnitis prouinciis, de tertia insuper classe in dictas regiones emittenda cōsiliū aut decretum aliquandiu differre. Si quæ tamen priuatim ciuitas, aut confœderati mercatores suo illam periculo & sumptu adornaturi essent: tum se terrarum illarum inuentoribus grandem pecuniæ vim honorariam, haud irrita stipulatione pro-

*Nauium bi-
narium præ-
feci.*

mittere velle. Qua re ergo ciuitatis Amstelredami senatus anni 1596. initio priuato suo sumptu naues binas instruxit, primæque illarum Iacobum Hembskirch nauarchum & bonorum commissarium, Wilhelmum vero Barentz nauclerum summum præstituit. Alterius nauis præfectus & commissarius *Cornelius Ryp* statuebatur. Naues has, mercibus sibi visis onerarunt, quotquot mercatores lucri periculum facere aliquod voluerunt. Nam & à vestigali immunia erant bona, & de nauo quoque secura. Nautæ autem conditione duplici conducebantur: quid nimirum mercedis accepturi essent, si re infecta reuerterentur, & quid iterum, si feliciter continuato cursu terras illas detegerent. Qui scribebantur nautæ, pleriq; omnes cælibes seligebantur.

*An. 1596.
5. Maij.*

Die 5. Maij. vtriusque nauis nautarum lustratio instituta est.

Die 10. Ex Amstelredamo soluerunt.

Die 13. in *Vlien*, Texeliæ finitimam insulam peruenerunt.

Die 16. Ex *Vlie* soluerunt. Sed defluo mari, & Cæcia seu aquiloeuro flante in stationem recurrere coacti sunt. Nauis Cornelij in fundo sidens, se breui rursus eruit.

I V N I V S.

Die 1. Noctem nullam habuimus.

Die 4. vento commodo intra Septentrionem & orientem promouimus.

*Sol triplex
prodigiosus.*

Hoc die Sol circa meridiem prodigiosus apparebat. Ex vtroque enim latere Sole alio stipatus triplex videbatur, iride duplici succinctus: quarum vna soles ternos vndiquaque ambibat: altera transfuersum interfecabat: cuius pars inferior grad. 28. supra Horizontem attollebatur.

Die 6. glaci tanta moles comparuit, vt eam penetrare non liceret.

Die 9. cum prius cursum varie contorsissemus, insulam quandam attingimus, mill. 5. spatiosam, sub grad. 74. min. 30. poli eleuati sitam.

Die 11. in Continentem seu terram egressi, præalto quodam monte, niuibus vndiquaque constrato, Oua Meroarum plurima inuenimus.

*Oua Me-
roarum,*

Descensuris propter præcipitium, periculum haud temnendum instabat: quod tam abruptum erat, vt in nates confidentibus illud descendendum esset.

Die 12.

Die 12. aurora promicante, album quendam vrsu annatantem conspicati sumus. Quem cum variis armis quatuor fere horarum spatio frustra impetiuissemus: tandem securi dorso impacta tam sæue vulneratus est, vt in profundo corpore securis infixæ præstaret. Quam cum sauciatus enatando secum auferret, pone plagis multis eum insectantes, tandem interfecerint. Detrecta cutis 12. pedes lōga erat. Cuius carnes qui gustarunt, certam noxam experti sunt. Regionem hanc Vrsinam vocauimus.

Vrsu grandis.

Regio seu terra vrsorum.

Cadaver Cete fatidum.

Die 21. Cete vastissimum mortuum in mari fluctuare conspeximus, foetorem tetrum quoquoersum expirans.

Die 21. postquam 18. orgiis anchoras demississemus, saburram ad nauem rectius firmandam ingessimus. Ibidem comparentem immanem vrsu scaphis admissis præuertentes, eundem tandem multis frustra contractis gladiis prostrauimus: cuius corium pedes 13. æquabat. Inde scapha impulsâ milliæ vnum progressi, portum tutum & fundum commodum adiuimus. Quo bolidem demittentes, orgiis 12. & 16. deprehensis primum, post in insulam quandam versus ortum conspicati sumus.

Vrsu grādis.

Anseres rubri, aliam Barnicla.

Hoc loco anserum rubentium oua magno numero collegimus. Huius generis anseres quotannis magna copia in Hollandia ad Wiringam capiuntur: qui quo loco sua oua excluderent, hæcenus nemini adhuc compertum fuit: cum multi eosdem in Scotia arboribus nasci frustra contenderint. Quam tamen veritatem nauigatio nostra confirmatiorem reddidit. Siquidem ante nos quenquam ad grad. eleuat. Poli 80. transcendisse, nulla historia testata est.

Sed & hoc obseruatu dignum est, quod hæc in regione, (quam Groenlandiam arbitrati sumus) 80. gradibus eleuata, tum herbas tum gramina virentia, cum de pascentibus eadem animalibus, vt Capreolis & similibus inuenimus: cum tamen sub grad. 76. in Noua Zembla non herbipastas animantes, sed meros vrsos aut vulpes inuenire licuerit.

Groenlandia fissim.

Die 23. leuatis anchoris intra Septentrionem & occidentem perreximus. Cum vero propter obstantem glaciem cursum continuare non possemus, ad modo dictam regionem reflectendum fuit. Noctu poli eleuationem æstimantes, 79. grad. 42. minutias inuenimus. Inde ergo denuo soluentes, cum ad occidentem nauigaremus, quidam è nostris terram egressi sunt, vt pyxidibus nauticæ declinationem metirentur. Interea Candidus vrsus ad nauem annatare visus, cum prolatis sclopetis impeteretur, conuersus recta ad illum locum se recepit, quo nostri egressi erant.

Vrsu Candidus.

Quos cum nullis armis instructos esse recordaremur, scapha in littus expositi, clamore concitato eundem à littore abegimus, & contra insultum eius nostros admonuimus. Hi ad naues reuersi, compassi ligulam à linea Septentrionali 16. gradib. motam confirmarunt.

Die 24. vento austrozephyro spirante, cum insulam egredi statuissemus, aduerso obstante vento coacti, longius retrocessimus. In proximo, portum quendam intrauimus. Ex quo nostrum quidam in terram excendentes, Rosmarorum binos dentes, 6. libras appendentes inueniunt: quos ad naues apportarunt.

Dentes Rosmarorum.

Die 25. sublatis anchoris iuxta latus australe oram legimus, vsque dum sub grad. 79. sinum quendam porrectissimum 10. mill. emensi, eum non amplius peruium deprehenderemus. Vnde velorum obliquatione facta nobis regrediendum fuit.

I V L I V S.

Calendis Iulij vrsorum terram iterum conspeximus. Quo tempore, Ioan.

T

Corne-

Cornelius cum cæteris officariis nauem nostram adierunt deliberaturi, qua meta porro procurrendum esset. Cum vero sententiæ dubiæ nutarent, statutum est, vt altera nauis, quoquo vellet, portenderet, & nobis quoque nostro pronauigare auspicio liceret. Illa ergo ad terram supra dictam, sub gradu 80. sitam, vela iterum fecit: quod iuxta vicina littora transitum repertum iri præsumpsisset. Nos vero contra vitandæ glaciæ causâ austrum versus contendimus.

*Naniv
duarum
disortium.*

Die 14. glaciæ vndiquaque irruente ita inuoluti sumus, vt perumpere nulla via possemus. Fundus ibi 90. orgiarum erat: polus vero 74. grad. 10. min. eleuabatur: adeo vt propter glaciem cursus nobis relegendus esset.

Vrsus.

Die 16. versus austrozephyrum impellentes, glandissimum vrsus glaciæ crustæ insidentem conspicati sumus. Quem cum propius annauigantes confosuri essemus, ipse profugit.

Die 19. ad insulam Crucis rediimus, sub poli gradu 79. & min. 10. sitam.

Vrsi 2.

Die 20. Apud dictam insulam substitimus, quod propter glaciem obiectam progredi non liceret. Ex ista cum nostrum octo lintre in terram exponeremur, duo vrsi grandes contra nos posticis pedibus erecti incedebant. Quos tamen cum inermes adoriri non auderemus, passu conuerso ad lintrem nos recepimus.

Die 21. Muscettis & vncatis ad locum priorem redeuntes, cum vrsos nullos inuenissemus, iuxta Cruces binas tertiam ereximus, & lintea nostra vsque ad diem 5. Augu. extensimus. Hoc loco ligulam pyxidis 17. grad. declinasse animaduertimus.

AUGUSTVS.

Die 4. scapham nostram, in littore lapidibus oneratam, magno labore ad naues deueximus.

Die 6. C. de Nassou attigimus.

Die 17. Sinum Solatij ingressi sumus, qui glaciæ omnino carebat. Circa vesperam nebula tam densa inualuit, vt naues nostras de glaciæ monte quodam religare cogeremur.

Huius congelatio inferne 36. orgiarum, & superne 16. org. erat, aqua omni ad fundum vsque, 36. orgias altum, congelatum.

Vrsus.

Die 8. & 9. cum adhuc priore loco consideremus, vrsus scaphæ nostræ tabulam transfurturus erat. Quem tamen sclopetis effulminatis abegimus.

Die 10. rupta & con fracta vndiquaque glaciæ, ne omnino illius alluione obuallaremur, magnis laboribus annisi sumus. Crustæ enim latissimæ interdum nauibus nostris tanto fragore illidebantur, vt eam frustillatim minutum iri crederetur.

Die 12. ad sinum glacialeminorem perreximus.

Die 13. Pronauigantes, vrsus fudimus.

*Orangia in
sula.*

Die 15. Cum ad Orangia insulam appulissemus, ibidem glaciæ vastis cumulibus ita vndiquaque obruti fuimus, vt de nauis seruanda spei parum superesset.

Vento itaque austroeuro perflante, in stationem tutam naues agere coacti fuimus.

C. Desiderij.

Die 19. non nisi pregressis multis ærumnis ad C. Desiderij peruenimus. A quo versus austroeurum progressi, locum illum glaciæ vndiquaq; rigentem offendimus. vt nobis hinc ad capitis angulum, & porro ad caput Vlissingen versus notozephyrum contendendum esset.

Die

Die 21. in portu glaciali pernoctauimus. Postero die inde ad angulum Insulæ promouimus. Quo loco, cum crassæ nebulæ turbinibus mixtæ essent, in ingenti crusta glaciali naues firmauimus. In quam cum postea ex nauibus nos demissemus, super eo 40. Oua volucrum reperimus.

Die 23. & 24. Cum naues nostræ glaciæ procinctum erupturæ essent, inualescentibus cumulis ita oppressi sumus, vt & clauis pars magna, & scapha glaciæ vi contusa frangerentur: & de ipsis nauibus quoque tuendis spes nulla superesset.

Die 25. Iterum conatu irritu de nauibus eruendis laborauimus. Sole tamen superueniente liquata glaciæ paulatim defluxit. Qua commoditate cum secundum latus occidentale nouæ Zemblæ in austrum per Weygatz transitori protenderemus, vias omnes obstructas inuenimus. Quibus tot vndiquaque obstantibus malis animum despondentes, iam de reuersione in patriam cogitare ocepimus. Quo instituto cum ad *Stromhbay* venissemus, prægressa nocte tam profunde corriguisse mare intelleximus, vt retro naues agere iterum cogere mur.

*Decretum
reuersus.
Stromhbay*

Die 26. commodo vento spirante ad angulum Desiderij nos denuo comparauimus. Portum tamen glaciale præternavigaturi, occurrente glaciæ vndiquaque occupati & obsessi fuimus. Ex qua nos eruere nulla industria licebat. Tres nostrum in crustam desilientes, cum soluenda naue occuparentur, hiatu deridente facto quin vniuersi simul perirent, parum aberat. Quorum vnus, cum rostrum nauis, alter funem veli, tertius funem à puppi pendulum corripuisset, ope nostra mature seruati sunt. Circa vesperam, in partem portus glacialis occidentalem incurrimus: quo loco totam hyemem exegimus.

Die 27. glaciæ nauem nostram vndiquaque obuallauit: quæ tanta copia sese subinde aggerebat, vt nauis nostræ proa pedum 4. altitudine attolleretur, & puppis non secus ac in fundum subsideret. Qua re terrefacti nostri, scapham maiorem iam in mare demittebant.

*Proa nauis
attollitur.*

Die 28. glaciæ pars aliqua iterum paulatim defluere cæpit, ita, vt nauis æqualem positum redipisceretur. Wilhelmus Barentz & gubernatores alij, cum se in glaciæ emisissent, spectatum an æquali situ nauis tuta staret: tanto fragore glaciæ repente discrepuit, vt de vita vniuersi periclitarentur.

Die 28. Cum operam omnem nauis eruendæ frustra impendi videremus, posterum vni Dei auxilio intendebamus.

Die 30. glaciæ de nouo tam cõfertim sese accumulauit, vt nauem nostram totam obiectura videretur. Sed & antica parte subeuntibus crebris crustis eadem adeo erecta & eleuata fuit, vt iam stanti fere similis esset.

Die vltimo, nauis nostra 4. pedum altitudine iterum surrecta est. Quo casu, cum iam vita vniuersorum periclitaretur certissime, post 4. horas sese glaciæ diffundere insperato ocepit. De quo euentu quantopere gauisi fuerimus, ij æstimant, qui casibus similibus quondam fors exerciti sunt.

S E P T E M B E R.

Cal. Septembr. Die Dominica quadam precibus dictis, subiens confertim glaciæ, nauem rursus pedes aliquot surrexit. Itaq; ad vitam seruandam lintrem rursus demittentes, nauem horrendo adeo fragore crepare audiuius, vt iam omnibus consultum videretur, lintre in terram egredi: cuius rei quoque gratia 13. tonnas panis, & 2. dolia vini in omnem euentum illi imponebantur.

Nauis crepat.

Die 4. Etsi solem lucentem haberemus, gelu tamen in tantum omnia corripiebant, vt promoueri non liceret.

Die 5. tempeſtas ſerena & Sol clarus fulgebat. Nihilominus tamen glacies nauem noſtram in alterum latus ſubuertit, omnium opinione iam breui tempore funditus perituram. Periculi ergo iſtantis ratione inita, nauis velum pro extruendo in Continenti tentorio detractum eſt, vt & ſclopeta, & panes, & vinum, & inſtrumenta cætera extruendæ domui neceſſaria in ſcapham illata ſunt.

*Nauis con-
torquetur.*

Die 6. & 7. Cum tempeſtas iterum commoda eſſet, de nauis ſalute ſpem nouam nobis faciebamus. Ex noſtris terni in Continentem egreſſi, fluuium aquæ dulcis inuenerunt, ad cuius ripam magna lignorum copia iacebat, aquarum exundatione eo perlatorum.

*Hyberna-
ſuri domus
extruenda
conſtituit
ineunt.*

*Noua Zem-
bla arbori-
bus caret.*

Die 10. & 11. noſtrorum octo armis neceſſariis probe inſtructi terram ingreſſi ſunt, vt ligni conſpecti ratione certiore explorarent. Cum enim hyemæ præſoribus eſſe, & nullam nauis ſeruandæ ſpem reſtare præuideremus: eo loco hybernare coacti, de domo contra varias hyemis iniurias extruenda neceſſarium decretum fecimus. Et licet in omni noua Zembla ne vnica quidem arbor ſuccreſcat: nihilominus tamen ad inſtitutum noſtrum ea ligna ſufficere videbantur, quæ ad fluuij ripam ex Tartaria aut Moſcouia illata erant. Quod & ipſum ſingulari Dei prouidentia ita procuratum iudicabamus, vt non ſolum ad ædes extruendas, ſed & ſuccendendos focos, ligna abunde nobis ſufficerent. Quibus deſtituti, nullo dubio vitam tueri ſub illo rigore non potuiſſemus.

Die 12. loco quoque alio ligna quædam inuenimus.

Die 13. propter vicinos vrſos terram ingredi non auſi fuimus, quod denſior nebula illorum proſpectum nobis adimeret.

Die 14. Cælum clarum quidem, ſed appriue gelidum erat. Eo ergo, priusquam niue obtegerentur, ligna neceſſaria conueximus.

Die 15. quæ Dominica erat, tres Vrſi ſe proferebant. Quorum vno ad glaciæ cruſtam reſtitante, duo ſcapham noſtram recta impetiuerunt.

*Vrſi ſer-
uitur.*

Hi cum in tranſitu macram quandam, macerata carne plenam à nobis expoſitam inuaſiſſent, eorum alter glande caput traiectus, feſtino concidit. Quo ſpectaculo alter territus auſugit. Cadauer cæſi vrſi exenteratum, & frigori expoſitum exiccaturi eramus, vt illud redituri naui noſtræ imponeremus.

Die 16. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. ad domum extruendam trahis paratis indices ligna adueximus, paſſuum fere 6000. ſpatium permetientes.

*Tignarius
obit.*

Die 23. Cum nebuloso oborto aere ventus orientalis ſpirabat. Eodem die tignarius noſter, ſub veſperam ab operis domum reuerſus, ſubito expirauit. Hic ex Purmerent oriundus erat.

Die 24. eundem fiſſura ſeu hiatu montis cuiuſdam conſepeliuimus, quod propter intenſum gelu fodere ſolum non liceret.

Die 25. aere obſcuro exiſtente, ventus Zephyro auſter glaciæ magnam partem quidem diſſlauit: nauem tamen noſtram non deſtituit. Hoc die trabes ſeu fundamenta noſtræ domus ſtabiliuimus, cum hybernationis ſententia nobis firma perſtaret.

Die 27. vento aquilone ſpirante, aer intenſo frigore ita corriguit, vt, ſi quis forte more ædificantium clauum ori inderet, eundem extracturis, cutem pertinaciſſime agglutinatam ſimul auelleret. Hoc die glaciæ iterum non nihil fluatuaſe cæpit.

Die 28. & 29. vento primum Zephyro, deinde Euro ſpirante, Sol clarus confulgebat. Et licet glaciæ mare fere vacuum eſſet, nihilominus tamen fixa nauis perſtabat.

Die 30. Vento orientali & Euronoto ſpirante, confertim ningebat, adeo, vt ad ligna aduchenda nulla commoditas eſſet.

O C T O B E R.

Cal. Octob. tempestate ventis & niue permixta aer ita obumbratus est, vt nulla prospicere liceret.

Die 2. Domum nostram tignis omnibus absoluimus, eius cacumini signum ex niue congelata imponentes.

Die 3. operas continuantes inuictō frigore corrigimus.

Die 4. propter magnam niuis copiam operis vacare ordinariis minime potuimus. Nihilominus tamen anchoras nostras, ad solidius firmandam nauem in glaciem emisimus.

Die 5. Glacies vniuersa è mari dispulsa disparuit: adeo, vt quoquouersum eius nihil residuum videretur. Illa tamen substrata nauis nostra nihilominus firma constabat. Hoc ipso die proræ interioris tabulas detraximus, quas tegendæ nostræ domui accommodaremus. Quæ hoc die eò perducebatur, vt iam contra omnes fere casus munita staret.

Tabula nauis detraxuntur.

Die 6. Venti niue permixti adeo increbuerunt, vt ex naui prospectare nullitutum esset.

Die 7. aere tranquilliore existente, puppis partem interiorem diruimus, vt tabulis auulsis domus nostræ defectum suppleremus aut sarciremus.

Die 8. Ventorum & niuium tantus fremitus inualuit, vt suffocatione prope omnes extingueremur.

Die 10. aura paulo mitiore & tranquilliore facta, ventoque austrozephyro flante vnda duorum pedum altitudine succreuit.

Die 11. è nauī & panes nostros & vina in terram exportauimus. Quibus transferendis cum occuparemur, vrsus occurrens sclopetis elisis fugatus est.

Vrsus.

Die 12. dimidia pars virorum nostrorum primo in pomo extructa pernoctauit, qua nocte frigoris maxima infestatione percussi sunt: cum nec cubilia accommodate instructa essent, nec propter caminos deficientes ignis succendi necessarius posset.

Die 13. traha cereuisiæ dolium ad domum nouitiam vecturi, oborto ingenti & ventoso frigore, opus deserentes ad nauem nos receperimus. Vbi tamen frigore haud mitiore excepti sumus.

Die 14. ad dolium cereuisiæ relictum remeantes, illud ædibus intulimus: quod tamen frigore rigidum, aquam pro cereuisia deinde ministrabat.

Die 15. aere tranquilliore reddito, vestibulum domus ianuæ præposuimus, vt contra irruentem auram tutiores essemus.

Die 16. asseres aliquot ad vestibulum muniendum à naue diruimus.

Die 17. & 18. mare tam magna glaci vi iterum perfluctuauit, vt nullius vnda prospectus esset.

Die 19. cum in nauī tres tantum reliquerentur à nostris, inter quos tamen vnus ægrotus, & alter puer erat: vrsus quidem prouens nauem inscendere satagebat. Quem cum arreptis fustibus illi impeterent abigendum, nihilominus tamen tanto robore contranisus est, vt de saluandis se nostri dispicere cogerentur. Cum ergo duo in nauem interiorem se reciperent, & puer dolonem ascenderet: nostrum interea aliqui ad nauem procurrentes: vrsum muscetta traiecerunt, qui se faucium sentiens profugit.

Vrsus.

Die 20. Sol clarus promicabat, & tamen Oceanus omnis glacie obdusus erat. Cereuisiam nostram ex naue in recentem domum transuehentes, illam omnem congelatam, & doliorum insuper ferrea aliquot vincula frigore perfracta inuenimus.

Die 23. Ad socios nostros cæteros abducendos nauem accessimus, qua ægrotum viribus adeo exhaustum & eneruatum offendimus, vt de abducendo eo consilium mutandum esset.

Die 24. Octo reliqui socij nostri ad domum pergentes, ægrum traha secum aduehebant. Sed & scapham magno labore domui admouimus, vt seruata illa futuris necessitatibus seruiret. Quo tempore cum recedens Sol nos plane destitutus videretur, ex naui Indies merces & comæatum, & res alias quasunque necessarias trahis domui apportauimus.

Tres vrsi. Die 25. cum instrumenta & armamenta vniuersa scaphæ aut linterni necessaria domui inferremus, traham vltimam admoturos ponè tres vrsi cõsectati sunt. De quibus cauendis cum nauta noster clamore concito nobis signum daret, funiculis tractoriis nos expedientes ego & nauta bipennes arripuimus, vt irruituros perfoderemus. Cæteris interim nostris sociis ad naues iterum profugientibus, vnus in glaciei hiatus impingens cecidit, cui ob id cum de vrsis irruituris valde metueremus: accidit tamen, vt illi deserto aut neglecto hæc cæterorum maiorem numerum cõsectarentur, quibus ad nauem intromissis, vrsi quoque eandem insulturi erant: qui tamen post variam pugnam obuuis armis à nostris tandem abacti sunt.

*Horologii.
Lampas.* Die 27. Aere valde niuoso existente, nostri vulpem candentem glande ferierunt, quem assatum quoque comedimus, leporis vicem suppletem. Eodem & horologium nostrum reparabamus, & lampadem insuper ad lucem nocturnam ministrandam concinnabamus, pro oleo adipem indentes, ex cæsis vrsis extractum.

NOVEMBER.

Cal. Nouemb. cum nocturnæ tenebræ iam prodirent, Lunam ex ortu surgere conspicati sumus, cum Sol adhuc supra Horizontem non nihil extaret. Hoc die propter rigidissimum gelu domo egredi nulli licuit.

Solis breuissima meta. Die 2. Solis vniuersum corpus Horizontem non ascendebat, sed obliquatione breuissima terram ambiabat. Hoc die rursus vulpem captatum cõstauimus, cum Sol nobis adhuc supra horizontem esset, vulpes nullos videramus, sed meros vrsos. Postquam vero iam Sol nobis omnino disparuisset, porro nullos vrsos deprehendimus, solis vulpibus spectatis, vsque dum cum Sole reuerso reuertentur quoque vrsi.

*Vicissitudo
mra.*

Die 3. Sol apud ortum emergens intra meridiem & occasum rursus occidit: ita, vt cum altissimus esset, vix summam eius faciem videre possemus, etsi malo naus altiore loco staremus. Eo tẽpore Sol grad. 11. min. 48. scorpionis peragrabat, versus meridiem ab æquatore declinat. 15. grad. 24. min. facta.

*Sudarium
extemporaneum.*

Die 4. Aer tranquillus erat. Eodem Solem amplius non vidimus. Chirurgus noster sudarium ex grandiusculo dolio vinario cõstruxerat, quo singuli successiue lauabant & sudabant, cuius vsu plerique oppido reficiebantur & confirmabantur.

Die 5. Ventus spirabat æquilunaris. Hoc quidem die Oceanum patere videbamus: sed nostra tamen nauis glaciei accreta adhuc immota persistabat. Et cum iam apud nos perpetuæ noctes essent, Lunaque supremum signum occupasset, eam totis diebus & noctibus conspicuam habuimus, non minus ac antea Solem.

Die 6. etsi tenebræ densæ essent, nihilominus tamen ligna quædam rogo succendendo adueximus.

*Horologiū
à frigore im
mobilis.*

Die 7. & 8. cum horologium nostrum frigore obriguisset, & non moueretur, scire non potuimus, quod vel tempus diei vel noctis esset. Sed & præsentis panis

panis quantitatem supputantes, & cum dierum, quibus nobis eo loco adhuc manendum esset, numero cōferentes, minorem multo copiam inuenimus, quam quæ tempori sufficeret. Nam cum prius singulis diebus quinis vna tonna distribuatur, porro id singulis octonis diebus fieri oportuit. Ergo qualibet septimana cuiilibet libræ 4. cum vnciis decem appendebantur. Carnium aut piscium partiendorum nulla adhuc necessitas comparebat: etsi & potus dispensandi consilium ineundum esset. Nam cereuisia frigore conglaciata, insipida & minime alimentosa erat: & aqua iam dum ipsa quoque deficiebat.

Panis partitio.

Die 10. Quæ nauis nostræ conditio esset, percontatum egressi sumus. Illam ergo aqua adeo adimpletam inuenimus, vt supra grauamenta seu saburram illa promineret, quam tamen congelatam exsentinare non potuimus.

Die 11. Cum aura satis commoda esset, ex funibus & reticulis factas vulpibus decipulas statuimus.

Decipula vulpium.

Die 12. Distributione vini instituta, quilibet indies binos saltem haustus accipere cœpit. Quæ mensura qui non contenti esse poterant, hi niuem collectam, & ad rogam liquefactam potare cogebantur.

Vini distributio.

Die 18. nauarchus inter nos pannum laneum distribuit, vt ex eo vestibus futis contra gelu tutiores & paratiores essemus.

Die 19. Cista prolata cuiilibet panni lintei ad indusia paranda sua portio data est: cum ea præsentis illius temporis ratio esset, vt ad tuendum corpus modi omnes excogitandi essent.

Die 20. Cum tempestas placida esset, linteamina & indusia nostra exterfimus. Quæ quamprimum ex feruente aqua extraherentur, strictissimo illico gelu obrigebant.

Die 22. E caseis Hollandicis superstibus 17. numeratis, sedecim nostrum quilibet vnum sortitus est, & decimus septimus æquali pondere in commune dissectus.

Die 23. Vulpibus indies maiori numero comparentibus, decipulas alias ex crassioribus asseribus erectis, & desuper lapide aggrauatis, infra vero ligula substructis, extruximus, quibus vulpes caprauimus haud paucos.

Die 24. Aliqui ex nostris sanitatis gratia purgabantur pharmacis, & sudabant. Eodem 4. vulpes captauimus, & eosdem esitauimus. Die postero duos iterum cœpimus.

Die 26. Tempestas valida cum vberima niue ita confremuit, vt eius copia domus nostra vniuersa integeretur, nec cuiquam exitus inde daretur.

Exitus domus interclusus.

Die 27. & 28. eadem similiter tempestas continuauit.

Die 29. perfossa & perrupta niuis mole, exitum nobis & egressum ex ædibus moliti sumus. Eodem & decipulas capturæ apras reparauimus: vt non solum captatis vulpibus victitarem, sed & eorum pellibus vittas nostras subsueremus, adeoque contra inuictum frigus hoc nos pacto muniremus.

Vulpium captorum duplex usus.

Die vltimo, tempestate placida & vento zephyro spirante nostrum sex ad peruidendam nauem egressi, in eadem vulpem viuam captarunt.

D E C E M B E R.

Die 1. 2. & 3. Nunc domus nostra iterum contegebatur, & propter delabentem in conclaue fumum, ignem non succendere licebat: adeo, vt quilibet suo in torulo percubaret. Cocus tamen ad elixandos cibos, quacunque arte poterat, ignem adhibebat. Imenso frigore cum automatarium nostrum horologium perpetuo restitaret: clepsidram arenariam 12. horarum comparauimus, vt ea de diei statu doceri possemus.

Die 4. toto in remouenda niue, & exitu foribus parando occupati fuimus, operas successiuas inter nos dispersientes, nauclero tamen & gubernatore ab hac prouincia liberis.

Dies 5. & 6. frigore sæuissimo iterum rigeabant, adeo ut ad focum ardentem vix incallescere liceret: & vinum Hispanicum, natura calidissimum, omne congelaretur. Huius quilibet indies partem mēsuræ octauam sortiebatur, qua contentos cum niuali aqua esse oportebat. Vinum hoc bibituri, id prius ad focum liquare aut dissoluere coacti fuimus.

*Periculum
ex Lithan
thracum
succensione.*

Die 7. Cum frigus intenderetur acerbius, inter nos deliberatum est, quānam arte inuictum & penetrantissimum gelu illud sustinere aut temperare liceret. Ex medio vero nostro cum quidam suaderet, ut Lithanthracibus subditis ignem foueremus, eius suasi obtemperantes, id tentauimus, & tum rimas quilibet conclauis, tum & camini patorem exquisita diligentia obturauimus. Breui tamen elapso tempore vertigine & cephalatria ita confertim occupabamur, ut ægroto nostro, ita conclusum porro iacere impossibile videretur. Quare reserari caminum opus erat. Cum vero & alius quispiam fores domus panderet, occurrente aere attonitus illico in terram prouolutus est: quem suffuso aceto vix reficere licuit. Per apertam tamen ianuam frigidior aura ingressa, animam omnibus restituit: quibus porro integre confirmandis nauarchus aliquid vini præministravit.

Die 8. & 9. exitum nostris foribus iterum moliti sumus.

Die 10. & 11. pedes nostri frigore ita obriguerunt, ut calcei necessario exendi essent. Soccus itaque patientiores conficientes, illorum paria tria vel quatuor pedibus induximus, & pellem ouinam insuper obdidimus, ut hoc remedio rigorem euitarem.

Die 13. 14. 15. & 16. cum captatis aliquot vulpibus, lignum pro foco superstes nullum haberemus, magno illud labore è niuis mole cruce coacti sumus, duobus iunctim semper opus hoc agentibus.

Diem 17. 18. tantum vulpibus capiendis exegimus.

Solstit. hyemale.

Die 19. & 20. Cum Solem iam depressissimum locum tenere recordamur, de eo nunc paulatim reconscensuro nobis mutuo solatium amicum præstitimus, oppido interim dolentes, nobis iucundissimo Solis aspectu tam diu orbatis in crassis tenebris viuendum esse.

Die 21. 22. 23. & 24. fere semper niue foribus amouenda occupati fuimus, cum operæ nostræ & crebro interrupterentur, & loca purgata, niue nouitia subinde consternerentur.

*Iocus scri-
ptus.*

Die 25. Tempestate ventis & niue aspera continuante, vulpes quosdam supra tectum nostrum discurrere audiuius. Quam rem cum mali ominis quidam pronunciaissent, de causa rogati, iocose responderunt, dexterioris augurij futurum, si verubus affixi hærent, & ita nobis in cibum darentur.

Die 26. & 27. aere multo grauius rigescente, frigus tam immane viguit, ut nulli vel caput foribus proferre immune esset. Nam & intus nec ad focum, nec instratis tegetibus, nec candefactis silicibus frigus sufficienter amoliri poteramus. Spe tamen & solatio iam indies ad nos altius ascendentes Solis ærumnas istas attemperauimus.

Die 28. perstante rigore quidam è nostris cum per ædificij foramen quoddam caput extulisset, quæ rerum foris facies esset, prouisurus, eodem quam celerime retracto significauit nobis, niuis delapsæ eam altitudinem esse, ut supra ædes nostras quam longissime emeret.

Die 29. cum per nostros aliquot, scalarum figura niuis cumulos excidissimus: iis niuem transcendentem, decipulis surrigendis operam dedimus.

Die 30. vento & immani turbine niue quoquouerfum iactata, tum sca-
læ tum decipulæ nostræ rursus dirutæ & oppressæ sunt.

Die 31. propter eandem tempestatem, quasi vinculis districti in domo no-
stra perstitimus.

A N N I 1 5 9 7.

I A N V A R I V S.

Postquam vero crebris periculis, ærumnis infinitis, frigoreque asperrimo
annum 1596. exuperassemus: annum sequentem 1597. ingressi, eius auspiciam
nihil lenius experti fuimus.

Nam 1. illico die rigor aeris ita exasperabatur, vt ne pedem quidem domo
efferre latum auderemus. Tum temporis prior vini portio cui libet quoque mi-
nuebatur, quod moræ nostræ id minime suffecturum videretur.

*Vinum par-
cuius dispen-
satur.*

Die 2. 3. & 4. perdurante subinde rigore, nec ad aduehenda ligna quoquam
nostrum egredi sustinente, cum ad ignes sufflandos nihil materiæ superesset, ex
omnibus angulis fragmenta obuia corrasimus. Truncos quoque tundendis re-
siccatis piscibus defixos, eruentes, illos foco adhibuimus. Quod si noscendi ven-
ti aliquando cupido esset, hastam longiorem, suprema parte linea lacinia religa-
tam, è camino exporreximus, & ex eius motu venti genus captauimus. Quam
nisi breui illico tempore retraheremus, vexillum illud in continenti ita obrige-
scebat, vt instar ligni durum, flecti amplius non posset.

*Compendi-
um noscen-
di venti.*

Die 5. cum frigus nonnihil mitesceret, exitu per effossam niuem facto in
acra liberum semel prorupimus, & immunditias captiuitatis nostræ tempore
collectas exturbauimus. Sed & lignis cædendis importandisque diem omnem
confecimus, vt contra futuros similes casus apparatus nobis aliquis promptus
esset. Reiectancorum quoque gratia vestibuli locum quendam effossam, latri-
næ addiximus.

Multis tandem laboribus isto die consumpto, cum vesperam illam tribus
Regibus sacram esse recordaremur, patronum nauis compellantes rogauimus,
vt aliquam post tot ærumnas nobis recreationem indulgeret, & collegium vini
parte quadam muneraret. Quo annuente schedulas pro more patrio, officiis
peculiaribus inscriptas, viritim distribuimus: quarum denunciatione Conne-
stabilis noster Rex nouæ Zemblæ (quæ terra 200. milliarium ambitum habet,
& duobus vtrinque Oceanis clauditur) declaratus erat. Ad huius diei festiuita-
tem celebrandam binæ nobis purioris farinæ libræ supererant, ex qua placentu-
las compingentes, easdem in oleo coximus, & biscoctum panem vino intingen-
tes, prandium Regale instruximus, non aliud quam in patria opipare nos victita-
re persuasum habentes.

*Festum triū
Regum ce-
lebrans.*

Die 6. tempestate quieta demum egressi decipulas nostras redintegraui-
mus, & ad condenda ligna foueam latam parauimus.

Die 7. nonnihil nungebat.

Die 8. pacatior tempestas redibat, & cum iam indies Sol altius ascenderet,
hoc primum die diei aliquot specimen captauimus, quem à nocte discernere
haud obscure potuimus. Quæ res nouo omnibus gaudio obuenerat.

*Primum So-
lis redeun-
tis documē-
tum.*

Die 9. 10. 11. 12. & 13. Diei incrementum expressum notauimus, ita vt iam
interdum globo luderemus, cuius antehac cursum obseruare nobis haud licue-
rat propter crassas tenebras.

Die 14. & 15. ad nauem progressi, sex à nobis rete nauis *Bolckfanger* dictum
detractum, & parte quadam dilaceratum inuenimus. Quod factitasse vrsos cer-
tis signis existimari poterat.

Die 16. 17. 18. & 19. clariore subinde aura prodeunte, interdum animi gratia prodeambulauimus, circa meridiem aerem rubicundum obseruantes, quod appropinquantis Solis lætum nobis signum erat, maxime cum & dies noctibus nonnihil calidiores essent. Nihilominus tamen lithranthracibus succensis perpetuo opus erat, quorum tamen virus aperto camino moderari cogebamur.

Vulpes disparent, vrsi redeunt.

Die 20. & 21. Captura vulpium deficere cœpit, quod iam Sol iterum appropinquaret, vrsi vero denuo comparebant.

Die 22. & 23. cum tempestas tranquilla esset, iactandis globis nos exercebamus, & de prope cuiçta hyeme nobis gratulabamur, sperantes, desideratissimam patriam nos breui reuisuros.

Die 24. Ego cum Iacobo Hemskerck nauclero nostro & aliquot viris aliis è domo ad littus maris, versus nouæ Zemblæ australem partem situm progressus, Solis mihi supremam partem videre visus sum, quod nuncium cum ad Wilhelmum Barentz, virum peritissimum deferretur, dictum inficiatus ante 14. dies eum nondum visum iri liquido pronunciauit.

Vrsi bini.

Die 25. Binos vrsos, quorum nullos iam longo tempore conspexeramus, conspicati sumus.

Æger obiit.

Die 26. æger noster longo ex morbo misere diuexatus, tandem à media nocte expirauit.

Die 27. eundem qua potuimus solemnitate tumulauimus, & psalmis aliquot decantatis, tempoti conuenientes preces loco funebri cōcionis diximus. Nauclerus noster cum forte ex camino, quem animi gratia ascenderat, prospiceret, Solis integrum corpus supra Horizontem extare cōspicatus est. Quod & nos ipsi post vocati vniuersi, læto ipsepectaculo verum esse comperimus.

Die 28. cum clara tempestas vigeret, currendo & iaculando corpora nostra exercuimus, vt ignaua & torpida membra agilia redderemus.

Die 29. & 30. propter tempus niuosum domi nos continuimus.

Die 31. niuem rursus demoliti sumus: interim & vrsus glande traijcientes: qui tamen faucius nobis elapsus est.

FEBRUARIUS.

Dies 1 & 2. tempestatibus crebris ita horrebant, vt niuis copia rursus includeremur.

Die 3. 4. 5. 6. & 7. sub nebulæ caliginem nix iterum tam profunda diruit, vt reserata ianua intus omnes concluderemur. Quod si quapiam fors ex causa foris quis quicquam acturus esset, hunc per caminum & egredi & regredi necesse fuit.

Die 8. mitescente tempestate, aura clarior refulsit, Solem hoc die apud euronotum surgere, & ad austrozephyrum occumbere obseruauimus.

Vrsus grandis.

Die 9. 10. 11. & 12. cœlo sereniore, Solis calorem aliquem iam dum sentire cœpimus. Sub noctem vero cum gannitus vulpium obaudiuissemus, & ob id his captandis decipulas surrigeremus, interea temporis immanis vrsus quidam relictà ad domum nostram irruebat. Quem nos anteuertentes, cum in domum festinanter rediissemus, sclepetis & muscettis prolatis eum ianuz iam vicinam tam parate excepimus, vt glans pectori impulsâ parte posteriore elideretur, instar nummi planata & dilatata. Ab ictu ille ergo resiliens, cum triginta circiter pedes profugisset, demum cecidit. Huic excoriato & exenterato adipem 100. librarum quantitate detraximus: quem liquatum lucernis post adhibuimus.

Bacchanalia agunt.

Die 15. & 16. horrida tempestas perfremebat. Cum vero Bacchanalia instarent, singulis vini sui dimensum in commune conferentibus, ærumnarum nostrarum acorem conuiuatiuncula quadam diluimus.

Die 17. Reclusa domus ianua, quinque è nostris ad nauem perreuerunt. Quam statu priore adhuc positam cum multis vrforum vestigiis inuenimus.

Die 18. 19. 20. 21. & 22. Lignorum penuria coacti, è nostris decem armatos emisimus, qui traha ligni aliquantum adueherent. Quod tamen niue vndiquaque obsessum difficulter eruerunt. Circa vesperam aquas multas patentes maritimas dispexerunt, gaudio perfusi non modico.

Die 23. 24. 25. 26. 27. & 28. tum captandis vulpibus, tum aduehendis sumptibus confecimus.

M A R T I V S.

Calend. Mart. aura valde rigida perflante, nihilominus tamen parcissime ligna impendimus, quod id non nisi magno labore parari possët: Aegris interim silices calefactos ministrantes, & nos ipsos tum saltu, tum cursu, tum exercitiis similibus mouentes.

Die 2. altitudo Solis 6. grad. 48. min. erat, vnde poli eleuationem iterum 76. grad. existimauimus.

Die 3. ægri nostri aliquot è lectis surgentes, domi se non nihil mouebant, sed successu non nimium felici.

Die 4. & 5. vndam maris detectiorem notauimus. Sed tamen & 6. 7. die de camino patulum mare quoquouerfum conspicati sumus, vnde nobis metus oboriebatur, vt insperantibus nobis nauis aliquando glacie eruta abigeretur.

Die 8. 9. & 10. Ex nauis in media glacie adhuc confidente aut defixa nostrum nouem ligna auexerunt.

Die 11. Solis supra Horizontem eleuationem grad. 10. min. 10. tenuimus. Hæc dies & ipsa nobis propter aduehenda ligna laboriosissima fuerat.

Die 18. 19. & 20. & copiose nungebat, & maris glacies violenter rupta latissime magno fragore crepabat, ita, vt ad ædes vsque nostras sonus perueheretur.

Die 21. Sol 1. grad. arietis ingrediebatur, circa meridiem grad. 14. eleuatus. Ex quo rursus nos sub grad. eleuat. poli 76. subsistere, certo concludebamus. Hoc tempore, cum longiore frigore calcei nostri cornu duritiem asciuisent, ex villosis vittis nostris calceos consumimus, priorum abiectorum locum suppleturos.

Die 22. & sequentibus ad finem vsque frigus nihil remisit. Postremo tamen ventus præualidus obortus glaciem violenter diduxit & dimouit, adeo vt iam longissimo tractu mare pateret: nauis tamen nostra nihilominus perpetuo fixa stante, in qua vrsi mira vastatione tumultuabantur.

A P R I L I S.

Die 1. 2. 3. 4. 5. & 6. clara quidem, sed rigidissima aura erat. Ne qua vero nauis soluta glacie solueretur, funibus eam delegauimus. Interea vrso nostræ domui appropinquante, cum ad traiiciendum ipsum pergeremus, puluis pyrius humefactus signem non concipiebat. Vestigia ergo nostra iam vrsum legere incipiebat, *Vrsissima ne facimus.* & ianua patienti ita contente adfestinabat, vt nauis, qui postremus erat, vix effugere possët, post se tamen ianuam occludens. Quin tamen vrsum vnà cum ipso irrueret, parum aberat. Postea trepidatione nostrorum fugatus cum breui spatio abiisset, conuersus, illico rediit, & domus tectum conscendens, caminum quassando & vellicando tantos motus edidit, vt omnia destructum iri trepidi metueremus. Et cum camino extrinsecus velum quoddam pro arcenda pluuia aut niue prætendissemus, illud adortus totum in frustra comminuit, & satiato animo tandem discessit.

Die 14. glaciei fragmenta tanta altitudine nauem nostram succinxerunt, vt congestio præaltissimam domum æquaret. Quæ res vt nobis terrori fuit haud modico: sic quoque nauem non frustillatim conteri & comminui, oppido admirati sumus.

Die 15. septem nostrum spectandæ nauis causa egressi, eandem priore facie adhuc positam offendimus. Sed & ipsum littus surrectis vbilibet ingentibus crustis, turritæ cuidam vrbi simile apparebat.

Die 16. 17. 18. variante tempestate, super crustis glaciei versus mare incedentes, auem quandam se subinde vndis mergentem conspicati sumus. Quæ res patens maris nobis indicium promebat. Ibidem ex Solis altitudine poli elevationem grad. 76. esse, rursus obseruauimus.

Die 19. balneo nostro sudauimus.

Die 20. Lintea nostra mundaturi lebetem trahæ impositum ad locum quendam, ligni copia ditissimum deueximus: vbi minore labore beneficio feruentis aquæ ea extergi poterant.

Die 21. 22. 23. 24. 25. & 26. aura plerunque tranquilla fuit.

Die 30. Solem cum versus Septentrionem pressissimus esset, supra horizontem tamen cum leuatum totū vidimus: à quo tempore deinceps totis tum diebus tum noctibus eundem in conspectu habuimus.

Sol totis diebus & noctibus visus.

M A I V S.

Cal. Maij aer lucidus, & ventus occidentalis vigeat. Hoc die salitæ carnis bouinæ partem vltimam decoximus, quam tamen maioribus vsibus diu præseruaramus.

Die 2. & 3. vento austrozephyro glacies pleraque ita disiecta est, vt mare iam quoquouersum pateret. Eodem die quoque quicquid carnis suillæ supererat, inter nos æquis partibus distributum est, ita, vt diebus singulis vnrcuique vnciæ 4. tantum cederent. Quod ideo nobis maximæ incommoditati fuerat, quia tum temporis refectioe magis, quam esurie egeremus.

Die 4. è nostris quinque ad nauem contendentes, eam glacie adhuc obrutissimam inuenerunt.

Die 5. 6. & 7. nix iterum tanta mole deruit, vt eius copia rursus vndiquaq; occluderemur.

Die 8. & 9. augescente nostris indies in patriam redeundi desiderio, statuerunt, hanc suam sententiam Wilhemo Barentz, vt gubernatori primario, pandere, eumque rogare, vt commissario de reditu parando tandem autor esset. Qui tamen rem aliò dilaturus, placidis nos verbis deliniuit & dimisit.

V Vilh. Barentz cum commissario de abitu colloquim.

Die 11. Societas apud Barentz iterum rogando institit, vt commissario æquum suum de meditando reditu consilium detegeret. Id quod die 14. repetiuimus.

Die 15. cum tempestas placida esset, data opera omnes domo egressi sumus, vt Wilhelmo Barentz commissarium compellendi, eidemque societatis desiderium denunciandi commodior occasio esset. Cui id factitanti responsum est, commodius hanc meditationem in mensem saltem vnicum differri, quo elapso, nisi nauis glacie eruta esset, tum se cymbam nulla longiore mora extructurum. De quo responso plerique oppido gauisi sunt, cum solitudinis illius & miseræ omnes pertæsi essent.

Die 19. inter nos deliberatum est, quo adminiculo scapha nostra in mare referenda esset.

Die 20. Socij ipsimet Commissario de adornando reditu locuti sunt, qui postquam sibi suam vitam æquè ac alius charam esse prædixisset, tamen singulis

ad

ad lintea nouanda & farciendas vestes, & necessaria alia curanda mandatum dedit: vt nimirum post istis leuioribus non impedirentur, sed ad grauiora parati essent.

Die 21. 22. 23. 24. & 25. quolibet ad iter sese instruente, cum lignorum penuria esset, vestibulo diruto focum pro necessitate fouimus.

Die 26. & 27. Vento aquiloeuro iterum magna glaciei copia congesta est.

Die 28. quicquid funium, velorum, & cæterarum rerum ad cymbam nostram extruendam necessarium videbatur, inde aueximus.

Die 29. Maiorem alteram scapham, quam ad littus prope nauem reliqueramus, allatum exiuius. Illa vero, cum profunda in niue quasi sepulta esset, magnis & operosis laboribus à nobis effodienda fuit: nec tamen vlla industria ad domum nostram conuehi potuit, quod nec numerus nec vires nostræ sufficerent. Itaque cum operam omnem à nobis ludi vidissemus, à meridie decreuimus, vt illam scapham, quam quondam iuxta domum reclinaueramus inuersam, assutis agglutinatisque ad latera asseribus maiorem & capaciolem conderemus, vt ad mare sulcandum illa nobis idonea foret. Probe etenim præscitum habebamus, quod nō nisi infinitis prius exantlatis periculis & ærumnis patriam nostram reuisuri essemus, etsi arte & opera solidissima omnia conderemus. Huic ergo rei curandæ cum intenti essemus, Vrsus quidem sæuus & atrox domui nostræ tam propinque successit, vt quendam è nostris sub ianua stantem incautum prope corripuisset. Quem tamen glandibus aliquot perfossum, strauimus. Ventre eius aperto, phocam minorem, pelle pilisque adhuc vestitam, nuperri-meque deuoratam, extraximus.

Scapha ampliatur.

Phoca in ventre vrsi inuenta.

Die 30. Vento occidentali cum magno frigore spirante, nostrum aliqui in scapha amplianda perreximus, tectum domus & asseres alios aliunde destruentes, vt illis ad præsentem necessitatem vteremur. Domi interea nonnulli alij vela & funes consuebant.

Die 31. cum condenda naui valde occuparemur, vrsus iterum quidam profiliens, operas nostras impediuit. Quem tamen tribus prolatis sclopetis simul & semel peressum, haud magno labore confecimus. Nihilominus tamen & à mortuo illo periculum nobis impenderat haud speratum. Cum enim exemptum eius hepar nostri elixassent, & deuorassent, eius esu tres illorum adeo infirmati & ægroti redditi sunt, vt vitæ nulla spes superesset.

Mirum symptoma ex vrsi iecore uorato.

His sanescentibus cuticula vniuersi corporis, à capite ad calcem, miro symptomate distringebatur aut radebatur.

I V N I V S.

Cal. Iunij pars nostrum maxima à comeso vrsi iecore adhuc languebant, vt ad operas inidonei essent. Quatuor tamen, qui cæteris robustiores erant, ad nauem progressi sunt, spectatum an nihil ad iter nostrum commodum ibi restaret. Qui dolium vnum, piscibus salitis refertum, inuenerunt: quos ob id in commune diuisimus.

Die 2. qua commodissime via scapha nostra in mare prouolui posset, dispertum est. Nam glacie altum surrecta omnia asperrima & inaccessa erant.

Die 3. Cum ægri nostri vtcunque reualescerent, ad extruendam scapham communes operas contulimus, vt illa die plane conficeretur.

Scapha ab-soluta.

Die 4. Ex nostris vndecim ad nauem egressi sunt, & lintrem illum quoque maiorem fecerunt. Quod enim postica parte angustus & compressus esset, illa præcisa, amplior & capacior alia assuta fuit, vt ad mare sulcandum aliquanto aptior fieret. Hoc ipso die binas trahas annona refertas, ad naues traximus, vt mari commeatus vicinior esset.

Lintre ampliatur.

Die 5. ventus grandine & niue permixtus, mare magna parte patefecit. Per hanc tempestatem cum nobis domo egredi non liceret, intus remos, malos, vela & rudentes, vt etiam sclopeta, hastas, gladios, & alia necessaria adornaui-
uimus.

Die 6. Cum binis trahis merces aliquas ad nauem prolaturi essemus, ventus iterum turbine & niue confertus tam violenter increbuit, vt tempestatem similem nos nunquam expertos recordaremur. Deserto ergo instituto domum redeundum nobis erat, qua & ipsa tamen contra aeris has iniurias non satis muniti latebamus, quod prioribus diebus ad scapham condendam asseres aliquot de tecto auulsissemus: quod spacium iam saltem tenui praetenso velo, totum hiabat. Tempestate eadem via quoque seu fundus ita emollitus est, vt liquefacta niue, pelliceos nostros calceos deponere, & abiectos priores resumere cogemur.

Die 7. pretiosiores merces compegimus aut conuasauimus, vt in aperta naue vehendæ, contra imbres tutæ laterent.

Die 8. Merces easdem linteri, iam absoluto, indidimus. Scapham quoque nostram actuariam, immenso labore funibus equorum more innexi, à domo ad nauem protraximus.

Die 9. Indusia & linteamina alia eluimus.

Die 10. Trahis quatuor merces quoque alias naui adduximus vinū, quod supererat, doliis minoribus diuisimus seu partiti sumus, vt & cuilibet naui sua portio cederet, & si fors glacie rursus obrueremur, dolia minora promptius offerri possent.

Die 11. Cum turbo immaniſſimus sæuiret, valde metuimus, vt eius impetu glacie rupta, naus nostra violenter solueretur, & disiceretur. Qui casus nostram omnem salutem cuersurus fuisset, cum res omnium pretiosissimæ, & ad iter peragendum commodissimæ in illa adhuc superessent.

Die 12. Cum securibus, maris & instrumentis aliis ad planandam æquandamque viam vniuersi egressi sumus, vt nimirum via per glaciem in patentem Oceanum commoda esset, qua scapha nostra promoueretur. Cui labori cum vacaremus, vrsus vastus à Tartariæ finibus nos impetens, glande traiectus & obtruncatus est. Cuius excussos dentes asseruauimus.

*V Vilh. Barentz agro-
rat.
Discessus
statuitur.*

*Schedam
post se Hol-
landis relin-
quens.*

Die 13. Rebus plerisque absolutis & expeditis, cum nauclerus apertum mare probe explorasset, ventusque spiraret Zephyrus: ille ad Wilhelmum Barentz, iam aliquandiu ægrum, in domum rediens, consultum iam sibi videri, vt tandem in patriam reuersuri, itineri auspiciū faceremus, significauit. Vtriusque ergo consensu statutum est, vt scapha in maris vndam impelleretur, & primo quouis tempore ex noua Zembla solueretur. Schedam quandam iam ante Wilhelmus Barentz cortici nucis Indicæ indiderat, eamque ex Camino suspenderat: qua, si fors aliqui alij post nos eo venturi essent, commemoratum describerat, quod nimirum Hollandi in Chinæ regnum nauigaturi, eo loco glacie impediti domum istam condidissent, & decem continuis mensibus miserias & ærumnas infinitas sustinuisſent.

Cum vero duæ hæ nostræ scaphæ longissimo illo reditus tractu pericula varia adituræ essent: patronus nauis binas, sed eas tamen vnius argumenti consignauit epistolas, quas manu sua omnes subscripserunt: quarum quæuis nauis vnā assumpsit, vt si in reditu fors disiungerentur, superstes tamen suæ causæ aut necessitatis quoddam testimonium haberet. Quibus ita confirmatis, scapham in mare extrahentes, lintrem quoque ipsum tandem admouimus, & trahis vltro citroque missis, reliqua quoque necessaria adduximus: studiosè hoc operam dantes, vt quantumcunque mercium seruare possemus, tantum nobiscum

*Naves Oce-
ano man-
dant.*

cum aueremus. Scaphis ergo imposuimus, fascēs 6. Panni lanei subtilissimi, *Quid verū imposueris* cistam plenam panni linei, fascēs duos panni holoserici, cistas duas pecuniæ, vasa bina armamentis plena vestes nautarum & indusia, tonnas 13. panis, tonnam 1. casei, tergum vnum lardi, duo olei dolia, sex vini dolia, bina dolia aceti, & supellectilem similem aliam quam plurimam. Quam qui vno cumulo congestam vidisset, vniuersam binis istis nauibus capi posse nunquam credidisset.

Ista omnia cum iam scaphis indita essent, tum & Wilhelmus Barentz, & Nicolaus Andreas ægroti trahis ad mare adducti sunt, quorum quilibet cui libet naui imponebatur. Prius vero, quam inde solueremus, consignationes supra dictæ, huius fere argumenti ab vniuersis & singulis subscriptæ fuerunt.

POST QUAM nos infra scripti ad hunc vsque diem in ista nouæ Zemblæ regione cum infinitis ærumnis & calamitatibus commorati, spem nostram omnem de naue ex glaciæ molibus eruenda & eadem redimenda vanam & frustraneam esse cognouimus, ob hanc causam, nauclerus ego & commissarius cum V Vilhelmo Barentz supremo Gubernatore, vt & cum cateris officariis nautisq; omnibus rerum omnium accuratam deliberationem institui: Et cum omnibus videretur impossibile esse, vt nauis ex horrendis illis glaciæ congestibus vlla industria aut expectatione redimatur, ideo casibus extremis compulsi, de mediis quibusdam cogitauimus, quibus tum nostram vitam, tum merces quædam tueri aut redimere possemus. Cum vero commodior via nulla ad hoc impetrandum prostaret, quam vt scapham nostram altius extrueremus: ideo summo id studio annisi sumus, vt eam tum contra frigus, tum pericula & aduersitates quascunque alias obuias quam tutissime muniremus ob hanc potissimum causam, quod & iam tum ex nostris quatuor admodum infirmi essent, & qui sanorum robustissimus videretur, adeo detritis & exhaustis viribus langueret, vt viri vix dimidium robur habeat, cum tamen interim res indices in peius quoque ruere videantur.

Nam & ad cursum nostrum conficiendum apparatus nullus superest, cum panes nostri vix ad vltimum vsque Augusti diem suffecturi videantur, nobisque incertum sit, an interea vllibi locorum reficiendi nostri causa appulsuri simus. His ergo ex causis necessariis nauigationem nostram diutius protrahere non potuimus, cum & naturali lege quilibet ad vitam & salutem suam asserendam obligetur & distringatur. Quod ita decretum, & à singulis subscriptum hoc loco attestari voluimus. Actum 1. Iunij, An. 1597.

Cum itaque infra scripti expeditis omnibus, ventum satis commodum & mare quoq; apertum haberemus, diuinæ gratiæ auspicio inde vela fecimus, cum nauis nostra propter profundam glaciem instar cautis adhuc immota perstaret. Quam ob id rebus omnibus desperatis, deferere coacti fuimus. Dat. 13. Iunij Anno 1597.

Iacobus Hembskirch.

V Vilhelmus Barentz.

Petrus Petri Vos.

Leonhardus Heinrichs.

Laurentius V Vilhelm.

Iacob Ian Schiedman.

Gerhardus de Veer.

M. Ioan. Vos.

Petrus Cornelius.

Iacobus Ioan Sterenburg.

Ioan. Reyniers.

Die tandem 14. Iunij mane primo, cum Sol oreretur, scapha nostra actua- *Soluunt.*
ria & lintre, vento occidentali impulsus versus cæciam ex noua Zembla soluimus. *C. Insularū.*
Ad insularum angulum promoti, milliarium 5. interuallo, iam illico primum *Auspicio*
nauigationis auspiciū minime secundum experti fuimus, cū glaciæ immensis *ТВАИНО.*
molibus vndiquaque intricaremur.

Quo

Quo loco, cum nostrum 4. loci conditionem dispectum egressi essent, in rupe quadam 4. volucres lapidibus coniectis obruncarunt.

*C. Vlissingen.
C. Desideratorum.
Orang. inf.*

Die 15. Oceano nonnihil rursus expedito vento australi versus aquilonem contendimus, C. Vlissingen permetientes & ad C. Desideratorum 13. mill. progressi.

*Angulus
glaciei.*

Die 16. ad *Orangie* insulam 8. mill. processimus: ad quam cum lebete nostro egressi sumus, vt liquata niue bina dolia aquis impleremus, & aues quasdam aut oua pro nostris agris legeremus. Inde vero austroeuo versus occidentem nauigantes, cum pluuiosa tempestate Angulum Glaciei attigimus, propter apertas naues toti madidi & compluti. Hanc ad metam scaphæ nostræ quam proxime iungebantur, adeo vt mutuo colloqui possemus, & de valetudine nostrorum percontari.

*Periculum
à glacie.*

Die 17. Glacies tanto impetu iterum nostras naues concussit, vt minutissime illæ contractum iri viderentur, nobisque iam præsentanea mors præforibus esset. Tandem tamen quidam è nostris in ingentem & latissimam crustam exilientes, naues funibus in eandem pertraxerunt & statuerunt, bono quidem euentu, sed vitæ alea periculosissima. Ibi tum merces tum ægros nostros exponentes, naues concussationibus validis oppido labefactatas reparauimus & firmauimus.

*Merces &
ægræ exponuntur.*

Die 18. singulari Dei prouidentia lignorum copiam inuenimus, tum liquandæ pici, tum nobis calefaciendis idoncam. Post in terram egressi pro agris nostris 4. volucres captauimus.

Die 19. propter obstantem glaciem progredi non potuimus.

*Wihl. Barentz &
Nic. Andrea diem
obeunt.*

Die 20. tempestas tranquilla, & ventus occidentalis erat. Hoc die, cum nunciaretur, Nicolaum Andream, morbo misere tortum, diu non superuicturum, Wilhelmus Barentz, nec se suæ vitæ spem vel minimam habere respondit. Et postquam colloquia quædam cum præsentibus de statu rerum contulisset, tandem sibi vini haustum porrigi rogauit. Quod cum datum bibisset, varie corpus & oculos contorquens subitanea morte obiit. Quem paulo post Nicolaus Andreas quoque fato fere simili consecutus est. Quorum obitus nos percussit haud modice.

Die 21. Glacies Oceani, vento austrozephyro flante dispulsa defluxit.

Die 22. naues nostras magno labore supra glaciem in mare redabegimus, ad passus fere 300. vnde cum solueremus, glacie obuersa ita iterum obcingebamur, vt fixi staremus. Qua tamen breui sua sponte dissoluta, cursum secundum omnia promouimus.

*Aquapara-
anda com-
pendium.*

Die 23. Cum Sol intra austrum & orientem mearet, ad Caput Solatij, ab angulo glaciali 25. mill. distans appulimus. Vbi glacie rursus intricabamur. Illo loco solis altitudinem per astrolabium captaturi, eum grad. 37. eleuatum deprehendimus. Aer quidem lucente Sole illustris erat, sed imbecilliores tamen radij, quam vt niuem liquare possent. Itaq; vt aquam potabilem compararemus, stannea & cuprea vasa omnia niue plena Soli exposuimus, vt eius radiis illa liquata, magnæ nostræ siti compescendæ aquam colligeremus.

*Promontorium
de
Nassau.*

Die 24. Sole in meridie existente, mare rursus ingressi, vento orientali cōmodo quam felicissimo promouimus, ita, vt ad vesperam C. de Nassau intraturi videremur. A qua tamen meta glacies tribus milliaribus nos abstinuit, locum præsumptum videntes quidem, sed nō attingentes. Ibi sex nostrum egressi, lignorum copiam offenderunt. De qua quantum quisque sufferre humeris potuit, secum apportauit. Ad succensum ergo ignem pulterem aqueam decoximus, vt aliquando tandem cibum calidum ventriculo ingereremus.

*Periculum
euidens.*

Die 25. & 26. turbo ex austro vehementissimus, crustam illam, qua nauis nostra

nostra confidebat, valenter dirupit, nosq; ea ruina casibus mille exposuit. Nam & de vita omniū iam spes nulla supererat: & nos nisi omni littus adituri, metam hanc penetrare non poteramus. Inualescentibus ergo magno fremitu procellis, & glaciei cumulis ad cœlum vsq; sese prouehentibus, quin iam viui omnes expiraremus parum abfuit: præcipue autem, quod fluctus tumentes iam se omnibus locis in nauem confertim ingererent. Efficax tamen in extremis Dei manus nos tandem hoc malo clementer eripuit. Fortuna isthac sociam alteram scapham disiectam omnimodo desiderauimus. Quam tamen, Muscetta displosa, ex respōsu dato faci' venari potuimus, in mediis nimirum glaciei struibus defixam.

Die 27. promontorium Nassovicum vnus milliaris spacio transmisimus. In Continente illius, Rosmaros (marinas bellicas) tanto grege collectos obseruauimus, vt numerari comode nō possent. Sed & auium magnum numerum conspicati, illarum vndecim glandibus excussis prostrauimus.

*Rosmaro-
rum magni
greges.*

Die 28. Cum scaphæ nostræ ingenti crustarum glacialium fluctuatione iterum misere quaterentur: vt submersionis periculum vitare liceret, eas infirmam glaciem rursus extraximus. Quarum ex velis detractis, & fulcris quibusdam obtensis cum tegmentum parassemus, quietem sub eo capturi, quosdam excubitores in vicinia constituimus. Dum ergo propius ad Septentrionem Sol esset, excubitorum vnus, tres vsos appropere, vociferatus est. Quos prope, facto clamore exciti, prolatis tormentis adorti sumus, & vnum eorum glande grandiore constrauimus, cæteros in fugam coniecimus. Postero die bini iidem vsi ad cœsum redeuntes, faucibus eum arreptum, & aliquousque pertractum, iam paulatim admordere visi sunt. Quos tamen iterum tormentorum fragore propulsauius.

Tres vsi.

Die 30. propter nebulas cassissimas dicto loco substitimus: & præter vsos aliquot nihil obseruauimus.

I V L I V S.

Cal. Iul. cum Sol. intra austroeurum decurreret, glaciei cumuli se tanta cōgestione inuicem subierunt, vt solida illa & fixa crusta, qua naues nostræ stabant, in partes multas discreparet, & naues extremo periculo exponerentur. Cum ergo omni nisu minorem scapham versus terram propius per contiguam fixā glaciem extraheremus, adeoque recurrentes tum scapham maiorem quoque, tum ex ea merces quasdam allaturi essemus, hinc inde frustillatim dirupta glacie, bonorum pars maxima nobis periit, & Oceano mancipata est. Quod acerbissimum infortunium, quicquid spei & a nimi iam reliquū erat, nobis vniuersum vno prope momento elisit, nec nostrimet ipsis consciis, nec medij porro tentadi per omnia gnaris. Scapha illa, qua ægrorum quidam cum cista pecuniaria vehebatur, glaciei crustis tota fere obtrita erat. In qua cum situm nobis esset quamplurimū, eandem quomodolibet collatis virib. semifractam & laceram extraximus. Qui ærumnosi & periculorum plenissimi labores sex horis integris nos miserando modo fatigabant & conficiebant. Hac tumultuatione & trepidatione tonnas binas panis, cistam vnam panni lintei, vas vnum armorum, annulum astrologicū, fascem vnum panni coccinei, doliolum olei vnum, & item vini vnum, caseos aliquot & remos perdidimus, quæ omnia cōfractione ista glaciei in mare delapsa mergebantur. Die Iulij 2. sub exortum Solis, vastus se quidam albus vsus proferens, mox tamen disparuit. Sex ergo nostrum ad redintegrandos scaphas nos parantes, sex alios ligna & lapides, super quibus succenso igne picem liquaremus, quæ situm & allatum emisimus: qui vna quoq; dispicerent, an arborem fors aliquam malo recenti condendo idoneam, reperire possent. Nam tumultu isto & collisu violento malus noster confRACTUS erat. Emissitij illi res omnes nobis ne-

*Notabile
periculum.*

*Signum, ad
C. de Nas-
sau fuisse
homines.*

cessarias oportune inuenerunt, vt & iam ante caesa quaedam ligna alia, pro re-
documento cuneos nimirum illos referentes, quibus illa ante nos fissa erant. Quod
signum, iam ante nos ibi homines quosdam fuisse, abunde nobis attestabatur. Sed
& socij nostri quasdam secum volucres afferebant, quas glandibus feriissent.

Die 3. sociorum quidam ad mare egressi, ibidem remos duos, fascem pan-
ni coccinei, cistam linteorum, & cassidem ex dolio armorum inuenerunt. Illa-
rum rerum, quantum baiulare poterant, apportabant, & rem ad nostros enun-
ciabant. Qui & ipsi eo se recipientes, ex vnda in firmam glaciem omnia extraxe-
runt. Ad occasum solis, quidam nostrorum occurrentem vrsum traiecit. Qui
tamen faucibus refugit.

Die 4. Diestam clara & serena fulgebat, vt similem in omni Noua Zem-
bla non viderimus. Holofericum ergo nostrum, ex vnda falsa madefactum ex-
tractum, dulci aqua niuali eluimus, & eundem resiccatum compegimus.

*Ioan. Frantz
Harlem.
obit.*

Die 5. Ioannes Frantz Harlemensis, Nicolai Andreae cognatus, diem fata-
lem obiit. Interim glacies magno iterum insultu aduersus nos confluctuauit: vt
nostris pluribus allatis lignis opus esset.

Die 6. admodum nebulosa, ventus tamen ex austro & ortu perflauit, nobis
reficiendis haud incommodus.

Die 7. Volucres 13. confiximus.

Die 8. & 9. Vento glaciæ moles fere omnis dispulsa est. Scaphas itaque no-
stras passibus 340. supra glaciem magno labore prouoluentes, soluimus. Cum
vero Sol in occasu esset, priorem locum rursus corripere coacti fuimus, quod ibi
glaciæ nondum omnis defluxisset.

Die 10. parum progressi, obuersante glaciæ iterum retropulsi sumus.

*Vrsus im-
maris, 8.
pedes cras-
sus.
Ins. Crucis.
Ouorum &
anatum
copta.*

Die 11. cum adhuc supra glaciem moraremur, grandis & obesus vrsus ad
nos contendere visus est. Quem cum Musquettis tribus operiremur, in eum 30.
passibus adhuc absentem vna vice ita expedite defulminauimus, vt mortuus in
continenti caderet. Pinguedo vulneribus eius effluens, instar olei aquæ super-
natabat. Huic cum dentes excussissemus, octo pedes eum crassum dimensi fu-
mus. Circa meridiem nostrum tres Continentem ingressi, è longinquo insu-
lam Crucis conspexerunt. Ad quam postquam Russos aliquos quæsitum & adi-
tum excurrissent, nullos inuenerunt. Ibidem tamen & ouorum & montano-
rum anatum magnum numerum conspicati sunt. Hoc quoque die vini reliquum
inter nos diuisum est, quolibet mensuram sesquialteram sortiente.

*Vrsus, vt
nix can-
dens.*

A Die 12. vsque ad 18. magno omnium tædio supra glaciem, commorati
sumus: quod tempus legendis lapillis crystallinis & figendis anatibus fere exegi-
mus. Interea & vrsus, niue ipsa candidior à nobis stratus est, postquam discretis
& vicibus & locis quinque sclopetorum glandibus eum traiecissemus. Ex editiore
quoque terra despecturi, an alicubi apertum mare esset: illud ad passus 1000.
longe à nobis aliqua patere obseruauimus. Inducto ergo labore tum scaphas no-
stras, tum merces vniuersas supra glaciem è sede nostra promouere illo coacti
18. die leuatis velis, mari nos iterum dedimus, glaciæ confluctuante tamen bre-
ui iterum obsessi: adeo vt in firmam glaciem scaphæ rursus extrahendæ essent.
Ex quo loco Insulam crucis ad milliare vnum distantem prospicere potuimus.

Die 19. Iulij, cum è loco dicto promouere non liceret, è nostris septem insu-
lam Crucis adierunt. Ex qua versus occidentem apertum mare quoquouersum
conspicati sunt. Illico ergo ad naues reconuersi, in reditu 100. circiter oua lege-
runt, nostrisque de patente & nauigabili viso Oceano indicium fecerunt. Sperantes
itaque, hanc vicem fore postremam, qua scaphas nostras per glaciem tracturi esse-
mus, de postrema ista fortiter tentanda alea nos inuicem cohortati sumus. Et
cum festinanter decocta oua deuorassemus, opus aggressi, naues cum mercibus ite-
rum pas-

rum pas-

tum passibus 270. supraglaciem promouimus, validoque cæcia diuinæ gratiæ auspicio vela fecimus. Sub occasum solis iam insulam Crucis transmiseramus, à C. de Nassau 10. milliaribus absitam: quo loco glaciem omnem dispulsam obferuauimus. Velis itaque pernuciter impulsis, duodecim quibuslibet horis, nostra opinione octodecim horas promouebamur: qui successus felix iam nobis omnibus votiuus erat.

Die 20. Constanti felicitate velificantes: cum Sol intra Orientem & meridiem medius esset, angulum Nigrum, à Crucis insula 12. mill. distantē attigimus. Vnde ad occidentem cursum agentes, Sole casuro Insulam *Admiralitis* prospeximus, 8. mill. à nobis distantem. In finitimis istis supra crustam quadā glacialeml ultra 200. Rosmaros stabulari vidimus. Quos cum præternauigantes terrefaciendo abigeremus, desilientes illi, confertim vnoq; impetu scaphas nostras tanta contentione impetuerunt, vt nisi prosperiore vento eos anteuertissemus, periculum ab iis experturi haud leue fuerimus.

Die 21. promontorium seu C. Plancij vento secundo transmisiimus.

Die 22. C. de Cant tenuimus, & circa meridiem ad scopulum quedā egressi 22. volucres, saxis eieclis interfecimus, ducentas aut trecentas ferituri, nisi vento commodo pergendum fuisset. Sole intra meridiem & occasum medio existente, cum iterum auium ingentem numerum prospexissemus, in continentem egressi, illarum 125. manibus nostris è nidis suis sustulimus, quæ ad nostrum cōspectum ne nidulis se quidem emouebant. Ouorū ibi ingens copia prostabat: quolibet tamen in nido, vno saltem ouo inuento.

Nidi harum auium nullo sceno aut stramine constriati erant, sed in nudos lapides conferti, quod admiratione digna nos omnes ferit.

His captatis cum scapham repeteremus, commodus noster ventus in aquilozephyrum valde nobis aduersum mutatus est. Contra quem tamen, cum vela obliquarem, glacie noua obruti sumus. Interim cum versus oram patere vnam conspexissemus, in eam cursum tentauimus. Quod cum alterius scaphæ nauclerus, qui iam profundius in mare procurrerat, vidisset: cursum nostrum sublegens, post binas demum horas, nobis iunctus est. Portum hoc loco commodum, & contra ventos tutissimum nacti sumus. Sed & ouorum, volucrum, lignorumque optata ibidem copia, obuinit. Lignis ad ignem, ouis & auibus ad cibum vsi sumus.

Die 23. propter turbidum & nebulosum aerem, ventumque aquilonarem quieuiimus.

Die 24. circa meridiem Solis altitudinem astrolabio metientes, eam 73. grad. 50. min. inuenimus: cuius declinatio 20. grad. 10. minut. fuerat. Qua de inuenta altitudine subtracta, grad. 17. minut. 10. relinquuntur. Hoc loco ex nostris quidam egressi, lapillos quosdam inuentos secum referebant.

Die 25. nebulae crassissimæ erant.

Die 26. sereniore facto, sole meridiem tenente loco illo soluimus. Qui cum Golfo seu sinus magnus esset, cuius terra penitus in mare porrigeretur, eius terræ angulum seu apicem extremum vix post 12. horas attigeramus. Quo superato, velis positis, secundum terram remis promouimus.

Die 27. durante aura placida cum perpetuo iuxta terram per effractæ glaciæ tramitem procurreremus, occidente sole ad *Costintzarck* nos versari arbitrati sumus: quod ibi sinus seu fluuius magnus, opinione nostra in mare Tartaricum excurrere, conspiceretur. Sole Septentrionem tenente Crucis angulum transmisiimus. A quo insulam quandam adiuimus, qua nos scapha altera antegressa opperiebatur.

Die 28. aere lucido, & vento cæcia vigente secundum littus vsque ad Propugna-

Angulum
Niger.
Ins. Admi-
ralitatis.
A Rosma-
ris 200. pe-
riculum.

C. Plancij.
C. de Cant.
Auium co-
pia mira.

Qua in
saxis me-
ris.

Costint-
zarck.
Ang. Cru-
cis.

Angul. pro- pugnaculi angulum, alias Baij S. Laurentij dictum perreximus. Vbi binas *Logdias*
seu Baij S. seu naues Russicas offendentes, primo oppido gauisi fuimus, quod nunc tandem
Laurentij. homines videre liceret, quos 13. mensibus integris non conspicati essemus. Post-
Logdie na- ea tamen, cum multitudinem eorum, nempe viros 30. numerarem, non nihil
uis Russica. iterum subtristati fuimus, cum, qui & quales essent, nobis incompertum foret.
 Nihilominus tamen magnis laboribus nos ad terram adigebamus. Illi cum nos
 appellere vidissent, desertis suis operis, nobis sese acclinare coeperunt. Quibus &
 nostrum aliquot poterant (nam ex Scorbuto seu Stomacace quidam grauius
 decumbebant) obuiabant. Congressi, more cuiuslibet nationi sueto dextras iun-
 ximus, nos manus deosculando ipsi ingeniculando & se demittendo. Cū vero nos
 tam squalidos & exhaustos audius contuerentur, nonnulli eorū nos cognouisse
 visi sunt. Quos eosdē & nos attentius contemplati, illos esse recognouimus, qui
 ante sesquiannum nobiscum in naui prope Weygatz seu fretum Nassouicum
 fuissent. Qui gestibus & vultu satis prodebāt, magna se nostri misericordia affici:
 quod olim tam expeditis & magnifice instructis nauibus euntes, iam tam pan-
 noso habitu, & corpore squalido exiccoque, adeoq; tenui nauium apparatu redi-
 remus. Illorum autem praecipue duo mihi & nauclero valde humaniter loque-
 bantur, manibus humeros nostros pulsantes: eo facto significaturi, nos iam ante
 hoc tempus pridem familiariter conuersatos fuisse. Et cum de *Crabble* nostra seu
 nauis quaerere viderentur, quo loco eam perdidissemus: interpretis defectu tum
 nutibus, tum signis confictis, eam in glacie periisse innuimus. Ita ergo rogitanti-
 bus, *Crabble pro Pal*, id est, periitne veltra nauis *Crabble pro Pal*, id est, periit nauis,
 respondimus. Et praeter hanc paucula cum ipsis colloqui nihil potuimus. Nutibus
 quoque significare videbantur, quod quondam in naue nostra vinum sibi porre-
 ctum bibissent: ideoque quod iam genus potus nobiscum haberemus, sciscita-
 bantur. De quo, vt ipsis responsum daremus, e nostris vnum ad scapham festinan-
 ter misimus, qui allatam semiputrem aquam, illis gustandam praerberet. Quam
 cum sapuissent, capite vibrato *No dobbre* id est, non est bona, responderunt. Post
 hanc nauclerus noster propius ad eos se ingerens, digitum in os intendit, signifi-
 caturus, nos Stomacace misere torqueri: & hac innuitione de remedio ipsos sol-
 licitaturus. Cum vero ipsi illo nos gestu famem indicare praesumerent, ex Logdie
 tua cursim panem secalinum grandem, & libras appendentem, cum infumatis
 quibusdam piscibus attulerunt. Quae cum gratis accipientes, eosdem vicissim 6.
 biscoctis remunerauimus. Sed & binos ex illis praecipuos nauclerus noster in sca-
 pham secum abduxit: quibus de duabus vini mensuris adhuc superstitibus praer-
 ministravit. Sic itaque amica conuersatione aliquandiu commorantes, ipsorum
 praesentia arumnas nostras plerasque commode diluebamus.

Russi abeūt
Hollandi
sequuntur.

Die 29. cum tempestas satis commoda esset, Russi, vt inde soluerent, se
 parantes, ex littoris arena defossas aliquot piscium pinguedinis tonnas erue-
 runt, & Logdiis suis imposuerunt. Quos cum recta cursum in Weygatz tenere
 videremus, velis incitatis & nosmet eorum vestigia consecuti sumus. In medio
 autem cursu, nebula crassa oborta e conspectu illos nostro perdidimus, ignari,
 sinumne quendam ingressi essent, an in mari perrexissent. Nos etiam aquiloze-
 phyro versus Euronotum intra duas insulas vela promouebamus, quo loco gla-
 cie noua vndiquaque iterum obsepti sumus. Quod nobis augurio erat ab an-
 gustiis Weygatz nos non procul abesse. Ibi vero cum ante nos aquam omnem
 oclusam prospiceremus, conuerso cursu retro in insulas vela fecimus: ad quas
 Sole intra Septentrionem & Eorum nutante propter tempestatem considerare
 coacti fuimus.

Die 30. eodem loco substitimus.

Die 31. Ad aliam quandam insulam, duabus defixis Crucibus insignem,
 vela

vela fecimus. In qua cum inuentum iri homines speraremus, terram egressi magno nostro commodo herbam Cochleariam offendimus, contra stomachacem, qua omnes fere macerabamur, medicinam commodissimam. Quam ob id integris manipulis manducauimus, vim aut virtutem eius, antea saltem fama cognitam, opere ipso experientes.

*Cochlearia
herba con-
tra Scorbu-
tum.*

A V G V S T V S.

Cal. Aug. ad aliam insulam, Cochleariam quaesitum, traiecimus: qua tam prompte stomachace nostra sanescebat, vt prodigij simile quid esset.

Die 2. Nebula densa oborta est. Hoc tempore comatus noster omnis absumptus erat: vt ad reficiendas vires cibum vno omnes desiderio desiderarent. Nam & laboribus simul & fame encari, durum erat.

Die 3. Vento commodiore Aquilozephyro perflante terram Nouæ Zemblæ deserere, & in alteram maris partem, Russia celebrem, traicere decreuimus. Ergo intra meridiem & Septentrionem impellentes, Sole oriente glacie obruente iterum irretiti sumus. Quem euentum cum sperassemus minime, eo de nouo grauitur perculsi sumus: maxime, quod vento nullo flante, solis remis naues per glaciem transadigendæ essent.

Quam tamen diuino auxilio iuti, sole austrozephyrum premente, feliciter perripimus. Itaque per patentem porro Oceanum 20. milliar. meantes, Russia nos breui ingressuros sperabamus. Attamen cum Sol Septentrio zephyrū tere- ret, glaciem rursus incurrimus. Qua calamitate iterum perculsi, de perumpeda glacie prope vniuersim desperauimus. Quamuis autem actuaria scapha, cum altera pari passu non procederet: attamen gyris conspectis tutioribus illa obiens, breui cum actuaria eandem metam tenuit.

Die 4. vno comitatu scaphis ambabus versus austrum festinantibus, tandem Moscoviam seu Russiam ex aduerso nobis obiectam conspicati sumus: quod spectaculum ingenti vniuersis gaudio fuit. Ad hanc cum propius appulsemus, velis demissis, remis ad terram adgimus, à noua Zembla 30. milliarib. distantem, pressam humilemque, & vt videre erat, exundationibus certis obnoxiam. Ibi vero cum ad commodum nostrum nihil appareret, iuxta Russiae littus pronauigantes occurrentem Russicam *Iolen* seu nauem atrigimus. Ad quam cum remos impelleremus, ipsi nobis visis in superiorem naui partem se omnes statuerunt.

*Russia ap-
paret.*

Quibus cum *Candinos* acclamarem (rogantes nimirum, an ad mare candidum seu Candinos propius consisteremus) *Petzora Petzora* ipsi responderunt, nos *Petzora* proximos esse, indicantes. Cumq; secundum oram perlegentes, pro *Busola* seu compassi nostri indicio, nos ab occasu in Septentrionem cursum facere arbitraremur, vt nimirum *Candinos* angulum attingere possemus: à *Busola* nostra, quæ supra cistam binis ferreis Laminis succinctam statuta erat, duabus integris lineis versus meridiem decepti fuimus: vt iam austro opinione nostra viciniore essemus. Pro nostra siquidem supputatione iam *Candinos* tenere debebamus: vnde triduo integro tamen nos abfuisse, postea demum comperimus. Ea nocte loco illo substitimus.

*Iole naui
Russica.
Candinos
mare.*

Die 5. ex nostris quidam terram ingressus, eam herbis, & fruticibus quibusdā virentem inuenit. Quare reuersus magno clamore suasit, vt cum sclopetis pro feris quibusdam figendis aliqui egrederentur. Quod cum fecissent, re frustra tentata, consultum visum est, vt nauibus desertis penitus in terram discurremus: cum annona nostra omnis adeo consumpta esset, vt fame & inedia iam omnibus ferme pereundum foret.

*Compassi
dolos.*

Die 6. mitescente tempestate, remis impulsis ad 3. circiter milliaria versus Euronotum promouimus, vt ex sinu illo nos extricare possemus. Vento tamen

*Fame ma-
cerantur.*

nobis aduersissimo impediti, & viribus omnibus fracti, progredi non potuimus. Quare cum cibus nullus superesset, oppido iterum perculsi fuimus.

Die 7. ventus commodus obortus, ex sinu nos expulit: à quo ad angulum illum, vbi deerramus prius, progressi, propter recta aduersum ventum, considere coacti sumus, publico omnium planctu & eiulatu, quod tum morbi, tum fames apud nos augescerent, & venti aduersi progressum insuper nostrum inhiberent.

Exemplum fami.

Die 8. 9. 10. Ex vtrisque scaphis bini egressi, phocam in littore semiputrem & late foetentem inuenerunt. Quam nihilominus, vt prædam nobilem, longo tractu ad scaphas allatam, compescendæ funestissimæ famis gratia vocaturi erant. Quod tamen à nobis dissuasum est, dicentibus, huius esum præsentaneam ipsis mortem attracturum. Deo itaque potius fiderent, qui tot periculis & erumnis sua ope nos nunquam destituisset.

Die 11. Nauclerus, vt nos pararemus, admonuit. Inde ergo æquo cursu promouentes, vento austrino flante remos inhibuimus, & scaphas ventis commisimus. Circa vesperam validissimo oborto turbine ad littus concessimus: vbi tonitriolum erecturi, vi pluiarum tonitribus permixtarum impediti fuimus.

Russi & Hollandi nutibus saltem colloquuntur.

Die 12. Ex littore, coelo claro existente, Russicam quandam Logdien plenis velis currentem conspicati, ad eam expeditis scaphis festino cõtendimus. Quam cum attigissemus, nauclerus noster eam conscendens, de Cãdinos distantia eos rogauit. Qui pro responso nihil aliud, quam 5. digitos crexerunt, Cãdinos quinque cruces habere rati. Cũ ergo nec ipsi nos, nec nos ipsos intelligeremus: nauclerus digitum in dolium quoddam piscibus refertum intendit, & manu altera Regalem octonorum protulit. Quod iam intelligentes illi, pro Regali pisces 102. & placentulas aliquot nobis expenderunt: quæ postea magno gaudio inter nos æquis partibus diuisimus. Inde porro vela facientes austro versus aquilonem perreximus.

Hollandi ci bos mercantur.

Die 13. Vento nobis aduersante iuxta littora confedimus. Vbi ex nostris aliqui Cãdinos angulum dispectum in terrã egressi sunt. His bono nuncio reuertentibus Euro perflante pro eorũ indicio pronauigauimus. Circa meridiẽ conspicati sumus, illã terram versus austrũ exporrige: vnde certo documẽto concludebamus, illũ Cãdinos angulũ esse, & iam mare candidũ nobis transmittendum esse. Prægustato itaq; cibo, spe Lappiæ breui tẽpore adeunde animose promouimus. Sub mediã noctem vero ex Septentrione tantus turbo consurrexit, vt nostra nos vela religare, & ea constrictiora facere cogere mur. Quod tamen nostri socij nec sciuerant, nec præ caligine videre poterant. Ipsi ergo scapha expeditiore & incitatore præfestinantibus, hoc sic tẽpore dirempti & disgregati fuimus.

Cãdinos angulus apparet.

Bina scapha separantur.

Die 14. socios nostros longo ante nos interuallo prouidimus, sed eos tamẽ assequi minime potuimus. Cursum ergo nostrum tenẽtes, spem nobis fecimus, fore, vt in Septentrionalibus locis certo reconueniremus.

Die 15. Sole in austro versante, iam naue solitaria velificantes terram quandam conspicati sumus, quam Lappiam esse, & mare candidum iam nos exuperasse credebamus. Propius ergo littori appellentes, sex Russicas naues inuenimus, quarum Dominos, quam longe Kilduno in Lappia abessemus percõrati sumus. Etsi vero nostrum sermonem plene non assequerentur, nutibus tamen qualibuscunque, nos inde longissime distare, & vix latus orientale Cãdinos tenere, responderunt, & manibus porrectis significarunt, mare candidũ nobis primum tranauigandum esse. Quam metam si scaphis nostris paruis emensuri essemus, fore, vt magnis periculis obiectaremur. Panes vero cum ab ipsis rogassemus, vnum saltem porrexerunt: quem digressi, iuxta oram nauigantes, aridum deuorauimus. Hic Logdiam aliam quoque contuiti sumus.

Die 16. circa nos utriusque; cinctos obseruauimus, sinum occupantes. Ad Russicam ergo nauem contendentes, eos de *Sembla de Col*, siue *Kildyr* percontati sumus. Qui capite nutantes, *Semblam de Candinos* esse, responderunt. Quod tamen credere minime nobis promptum erat. Emptis itaque ab illis quibusdam piscibus, desertis illis vela nostra leuantes, longius promouimus. Cum vero nos non legitima aut monstrata via currere iidem viderent, cum grandi pane binos scapha ad nos amandarunt, qui nutibus certis nos ad nauem suam reuocarent, ut ibi de mera commoda rectius institueremur. Ad quos itaque reuersi fuimus. Cum vero de *Candinos* multum & crebro sua lingua loqueretur, tandem prolata mappa nostra ostenderunt, quod Cuneum Candinos nondum transmissemus, sed eius partem orientalem adhuc teneremus. Qua re cognita, mœrore haud leui concussi fuimus: quod iam sciremus, mare album cum certo periculo nobis adhuc transulcandum esse, cum tamen nec quicquam annonæ superesset, & insuper socij nostri nos deseruissent. Iubente ergo necessitate à Russis quid annonæ impertiendæ sollicitauimus, qui pecunia numerata, tres farinæ saccos, lardi tergora bina cum dimidio, ollâ butyri Russici, doliumque mellis nobis porrexerunt. Quibus acceptis discedentes, terrâ appulimus, & pultem ex farina, lardo & melle coximus, optantes, ut vnâ conuiuari nostris liceret sociis absentibus.

Die 17. Ad Russicam nauem quandam è mari albo egressam, admouimus, itineris rationem certius exploraturi. Hi vel non rogati panem illico nobis porrexerunt, qualicumque gestu significantes, quod cum sociis nostris collocuti sint, quorum scilicet septem fuerint, qui iam longa meta nos anteuertent: & quod nauclerus noster compassum illis donauerit, quem prolatum ostendebant: quod item nostris carnes, panes & pisces vendiderunt. Quibus omnibus cum singulari gaudio perceptis, velis incitatissimis socios nostros affecuturi, sub mediam fere noctem dulcis aquæ fluuium ingressi sumus, vnde scaphas nostras pro necessitate instruximus.

Die 18. Ex hoc fluuio soluentes, paulo post mare album ingressi sumus: quod 40. milliariibus latum, die 20. August. Dei gratia 30. horarum spatio vento & remis secundis feliciter tranauigauimus, cum sub ortum Solis Lappiæ terram *Lappa.* versus occidentem sitam prius tenuissemus.

Die 20. cum in Continentem egrederemur, vento Cæcia subitaneo ingruente, scaphas nostras in portum proximum egimus: in quo Russicam nauem inuenimus, iuxta illum & domum quandam, & eam inhabitantes homines offendimus. Quos cum adissemus, nos humaniter acceperunt, tum in æstuariis vestes nostras resiccantes, tum pisces coctos apponentes. Domo dicta 13. Russi habitabant, qui quotidie Sole oriente duabus scaphis piscatum egrediebantur, parce & tenuiter victitantes, & pisces recentes siccatis piscibus panis loco commanducantes. Præter hos duo quoque Lappi cum ternis fœminis & infante ibidem habitabant: qui vitam paupertinam trahentes parcissime & vilissime viuebant, præter piscium capita à Russis porrecta, nihil comedentes. Hi discessuros nos, ut cum ipsis maneremus diutius humaniter obsecrabant. Pro quo tamen officio gratiis actis, ad scaphas nos nostras recepimus. *Russi & Lappi beneficii*

Die 21. post matutinam pluuiam à meridie aer clarior effulsit. Cum vero à Russis nauclerus noster pisces magna copia emisset, iis coctis saturi mœrorem nostrum, & famem diutinam pensauimus. Postea cochleariam quæsitum egressi, in colle quodam viros duos conspicati sumus, qui iam ad Russicam nauem visam descensuri erant. Illi cum nobis propiores fierent, socij nostri, ante 10. dies à nobis disgregati, inuenti & agniti sunt. De qua nostra recõuentione ut valde gauili fuimus, sic ex mutua gestorum relatione comperimus, eos nobis multo pluribus ærumnis & periculis exercitos fuisse. *Disiisti socij cõuentum.*

Die 22. scapham suam actuariam nostræ iunxerunt. Cum vero panis nobis deficeret, Russico coco farinam nostram pinsendam dedimus. Cum interea à piscatoribus 4. asellos (piscis sunt, saliti qui tonnis induntur) emptos coqueremus & iunctim esitarem: ad discumbentes Russorum præfectus aduentans, cum nos pane defici videret, de suo nobis apporrexit. Quem cum ad epulum inuitarem, cōsidere propter ieiunium noluit, nec & de poculo nostro gustare. Adeo suæ religionis tenaces erant.

Russorū ab-
suetudine.

Die 23. pisto pane, & vento meliore flante, loco illo iterum soluimus: postquam petenti Russorum præfecto nō nihil pulueris pyrii, & sociis saccum vnum farinae cum panibus aliquot impertiuissimus, locum illum *Confort*, id est, refectioem & refocillationem indigetauimus, tum quod amica tractatione ibi vfi essemus, tum quod disiuncti reconuenissemus.

Confort.

7. Insula.

Die 24. Euro spirante, mane ad 7. insulas peruenimus: ad quas piscatores multos inuenimus. Hos cum de *Cola* seu *Kilduno* percōtaremur, versus occidentem intenderunt digitum: quo & nos loco illam sitam ante opinabamur. Cum vero ad fines insulæ pertigissemus, piscatores aliquot ad nos remigātes, vbi *Crabble* nostra relicta esset, quæsiuerunt. Quibus cum *Crabble* pro *Pal*, id est, nauem periiisse respōdissemus, ipsi nos excipientes, *Cola Brabantse Crabble*, id est, ad Colam Brabanticas naues esse, reclamauerunt. Quibus tamen nos non multum fidebamus, cum versus *Warthausen*, Danorum regi subditam, vela facere constituissemus, metu Russorum, qui Magno Duci subiecti cursum nostrum perstringere possent.

Die 25. Sole austrum tenente, prospecto *Kilduno* intra Septentrionis & occasus medium impulimus: vbi ad fines insulæ occidentales diligenter dispeximus, an forte domus aliqua aut homines apparerent. Tandem conspectis nauibus aliquot Russicis, & loco ipso alias commodo apparente, littori appulimus. Nauclerus in Continentem egressus, 5. vel 6. casulas, Lappis habitatas inuenit. A quibus comperit, ibi *Kildunum* esse, & ad Colam tres Brabānticas naues subsistere, quarum duæ eodem die inde soluere cōstituisent. Nihilominus tamen, cum iter nostrum in *Warthausen* dirigeremus, inde emouimus. Dum vero meram haud longam emensi essemus, oborta tēpestate fluctus tam portentose inæstuarunt, vt intra duos scopulos securitatis gratia versus terrā concedere cogermur. Quo loco in casula quadā tres Russos cum cane inuenimus, nos saluere humaniter iubentes. Qui cum cognouissent, nos in Hollandiam pertēdere, idem cum prioribus, nimirū tres naues ad Colam morari affirmarunt. Rogati isti, vt de suis vnum nobiscum in Colam pacta mercede emitterent, renuentes officium, sibi illo loco egredi non licere causati sunt. Sed tamen ad montem quendam proximum nautam nostrum cum alio socio deduxerunt, vbi Lappos multos, & inter hos vnum, qui Regalium duorum mercede aliquem è nostris in Colam comitaretur, inuenerunt. Socio ergo nostro irante, nauta retro ad nos perrexit.

Quas potus
Russorum.

Die 26. valde serena lucente, naues littori admotas, mercibus inditis exonerauimus, & easdem ventilando resiccauimus: ad focos interim Russorum cibos nostros elixantes. Bis enim de die iam epulabamur, quod parata pecunia apud homines istos annonæ nulla caritas esset. Sed & incolarum potus, *Quas* dictus, ex pane certo modo confectus, valde nobis sapidus erat: quod ante id tempus mera aqua bibenda fuisset. In ista regione myrtillos quoque & rubi idææ fraga, scorbuto valde conferentia, legimus.

Die 27. Cum nostrum pars maxima apud Russos degeret, oborta seua tempestate, fluctibus infestis scaphæ nostræ prope submersæ fuerunt, quæ tamen turbine sidente saluæ manserunt.

Die 28. & 29. cum de socio emissio solliciti, reditum eius ex consensu subinde

inde monte venaremur, sub vesperam Lappum solitarium aduentate conspeximus, qui literas nauclero inscriptas afferebat. Illarum à *Ioanne Cornelio Rypo* subscriptarum hæc fere summa erat: tum se, tum vniuersos comites suos oppido nostrum aduentum mirari, cum pro defunctis iam passim apud omnes dudum habitum esse. Gaudere se tamen de reditu nostro prospero, & iam prompte cum omnifario comite ad nos visendos egredi velle. Etsi vero literæ hæc à *Ioanne Cornelio Ryp* expresse nomine subscriptæ essent: attamen veri fieri nobis haud potuit simile, eum *Ioannem Cornelium* illum esse, qui nobiscum altera scapha ex *Hollandia* soluisset, & mense primo Iulio apud vadum vrsinum à nobis discessisset. Sic ergo de hoc viro omnino ambigui, lætabundi tamen de eius commiseratione & humanitate secure condormiuimus. Iter hoc, quod dierum binorum & totidem noctium erat, Lappus reuersus expeditissima celeritate ita confecerat, vt toto cursu cibum semel tantum sumpserit. Quem ob id iusta mercede, & vestibus insuper *Hollandicis* probe remunerauimus, vt iam *Hollandum* omni habitu referret. Is perdicem ad nos secum quoq; attulerat, sclopeto in reditu transfossam.

Ioan. Cornel. Ryp litera.

Lappi cursores expeditissimi.

Die 30. cum de *Ioanne Cornelio* adhuc dubiis iudiciis ambigeremus Iol seu nauem quandam *Russicam* aduolare conspeximus, qua *Ioannes Cornelius* cum socio aduentabant. Quibus iam in terram egressis cum gestientes obuiaremus, iunctis dextris tanto cum gaudio nos saluere inuicem iussimus, quasi ex mortuis in vitam rediissemus. Aduexerat ille secum dolium vnum cereuisiæ *Rosuiensis*, cum vino tum simplici, tum sublimato haud pauco, vt & panes, carnes, Iardum, salmones, saccharum, & quicquid ad refectioem nostram facturum ipsi videbatur. Diem ergo illum, de optata conuentione gratulabundi genialiter sumpsimus.

Ioan. Cornelius idem qui antea cum ipsis in eadem nauigatione fuerat.

31. Aeris constitutio satis proba, & ventus orientalis erat. Quo ad *Colam* adeundam nos parantes, cum de hospitalitate oblatis honorariis dignis *Russis* gratias egissemus, sub mediam noctem, mari altissimo existente, vela fecimus.

S E P T E M B E R.

Calend. Septemb. sub auroram fluuium *Colam* ingressi sumus, quem renauigantes tandiu penetrauimus, dum mare æstu suo deflueret. Quo facto lapidem, qui anchoræ vice nobis erat, in fundum iactauimus, dum mare reflueret. Postea à meridie vsque ad noctem mediam iterum promouimus, & tempus reliquum vsque ad diem alterum quieuius.

Die 2. cursum continuantes, in littore arborem quandam cōspicati sumus, admodum lætabundi, quod integri anni spatio illa nobis prima vidēda daretur. Ad *Salmas* vero tribus à *Cola* miliaribus distantes, peruenientes, aliquandiu illic morati, hilariter epulati sumus, vnde nauem *Ioan. Cornelij* grandiore attigimus, eamq; ingressi, sociorum nostrorum, qui priore anno nobiscum ex *Hollandia* naue *Ioan. Cornelij* soluerant, quamplurimos inuenimus, quos salute dicta, desideranter amplexi sumus. Hinc soluētes, profunda nocte ad *Colam* appulimus. Ibi nostrorum aliqui in *Continentem* egressi sunt. Cæteris vero, qui in nauibus remanserāt, cibaria necessaria & optata omnia apportata sunt, vt communi hilaritate sese serenantes, de tot ærumnis & aduersitatibus superatis, Deo gratias meritas funderent. Licet autem ante hæc tempora nauigatio in *Colam* suscepta valde longinqua putaretur: nostra tamen cum hac collata, vltra terrarum orbis dimensum suscepta merito videri poterat.

Salmia ad Colam.

Die 3. mercibus ex nauibus omnibus expositis, ibi nos opipare refecimus, & tum famem, tum labores, tum ærumnas misere exantlatas die lætiore diluimus.

Die

*Scapha in
perpetuam
memoriam
asseruatur.*

Die 11. Scapham nostram actuariam, qua cum omnium ingenti admiratione 400. milliaria emensi sumus, *Bayarti* seu Magni Moscouiæ Ducis præfecti consensu in domum mercatoriam intulimus, inauditæ & distantissimæ navigationis nostræ indicem testemque perpetuam futuram.

Die 15. Cum mercibus & fociis omnibus naue Russica, ad Ioan. Cornelij nauem à ciuitate dimidio milliari distantem, fluuij per decliue descendimus: à meridie tantodem iterum spatio porro promouentes, vbi Cornelium & nauclerum nostrum cum naue aduenturos opperiti sumus: qui die 17. ad nos tandem peruenerunt sub vesperam.

Die 18. diuinæ gratiæ auspicio ex Cola fluuiio soluimus, oram vento australi versus aquilozephyrum legentes.

Die 19. apud Warthuysen appulimus, vbi iactatis anchoris nauibus egressi sumus, vt, quæ ibi Cornelius bona haberet, nauibus imponerentur. Illic ad 6. Octobr. vsque diem morati fuimus, quo tempore nos indies paulatim commoda cura refecimus & confirmauimus.

OCTOBER.

Die 6. circa vesperam ex Warthuysen soluimus: vnde die 29. *Mosa* ductu in *Masland* Hollandorum appulimus. Quæ nauigatio cum iam trita sit, locorum mentioni superfedere libuit.

Amstelredamum rediit An. 1597. 29. Octobr.

Die 29. ex *Masland* per *Delfos*, *Hagam* & *Harlemum* terrestri itinere contententes, Cal. Nouemb. circa meridiem Amstelredami feliciter appulimus, vestibus & pileis, pellibus vulpium candidis subsutis, & in noua *Zembla* paratis, conspiciendi: adeoque in *Petri Hasselars*, ciuitatis in instruendis nauibus commissarij ordinarij ædibus diuertimus, quos reduces, quotquot viderunt, cum stupore admirati sunt, cum iam mortui omnibus crederemur.

Ipsa hoc tēpore *Cancellarius* cum Regiæ Maiestatis Danicæ Legatis in principis aula conuiuabatur. Ad hos à prætore & binis Senatoribus solenniter introducti, coram Legatis & ipso Consule, de tota nauigatione nostra ab ouo ad mala expedire coacti fuimus. Quo facto, domum se quisque suam recepit. Cateri qui domos nō habebant proprias, in diuersorium sibi destinatum deducti sunt, dum honorariorum merita dispensatio fieret. Quibus acceptis, quo commodum & volupe fuit, porrò se quisque contulit.

NOMINA EORVM, QVI AMSTELREDAMUM REDIERUNT, HÆC SUNT:

Iacobus Hembskirch, Nauclerus & Commissarius.

Gerhardus de Veer.

Iacobus Ioannes Sternburg.

Laurentius Wilhelmi.

Iacob Ioannis Hochvrouw.

Ioan. de Buysen.

Petrus Petri.

Ioannes Fuchs, Chirurgus.

Leonhardus Heinrici.

Ioan. Hildebrandi.

Petrus Cornelius.

Iacobus Euerts.

F I N I S.

ICONES

SIVE

EXPRESSÆ ET ARTIFL- TIOSÆ DELINEATIONES

QVARVNDAM MAPPARVM, LO-
CORVM MARITIMORVM, INSVLARVM, VR-
bium, & populorum: quibus & horundem vitæ, naturæ, morum, ha-
bituumque descriptio adiuncta est. Veluti hæc omnia, in Indicâ nau-
gatione versus Orientem susceptâ, diligenter obseruata, adeo-
que tribus hisce **INDIÆ ORIENTALIS** descri-
ptæ libris inserta sunt.

UBI MAPPIS ET ICONIBVS SINGVLIS

*breuis quedam & necessaria explicatio seorsim
subdita est.*

OMNIA SCITA ET DILIGENTI INDV-

STRIA IN ÆS INCISA, ET OB OCVLOS POSI-

ta à IOAN. THEOD. & IOAN. ISRAELE de BRY fratribus
& ciuibus Francofurtensibus ad Mœnum.

FRANCOFVRTI,

EXCVDEBAT MATTHÆVS BECKER.

ANNO

M. DCI.

ICOM
EXPRESSE ET ARTIF

TIOSSA DELINEATIONES
OVARVINDAM MAPAKAM. LO-
CORVM MARITIMORVM MALIYALAM VR-
gatione vntis Onentiu lileqva. dngent obltuaz dno
que rube hite lade Orit raa dno
pca dntu dntu

UBI SCIPIS ET VCOMIBVS ANCPIS
brndu dntu dntu dntu dntu
dntu dntu

OMNIA SCITA ET DUBITANT INDV-
STRIA IN SCITIA ET DUBITANT POS-
dntu dntu dntu dntu dntu

FRANCORVM
ALCIBERT. ANTI. ET CRE.

ANNO
MDCCLXXII

VICEREX CLASSEM EX GOA AD EDMONDOS PIRATAS quosdam amandat.

In historia contextu dictum est, piratas quosdam Malabaras ad India littora grassantes, quoquo versum tum terra tum mari pradando transeuntibus infestos fuisse. Hanc igitur iniuriam ut arceret ViceRex, Goæ classem ex fustis 15. instruens, Insulam Sanguisco (quos prædonum magna vis receperat) recta inuadi, & illos excindi mandauit. Classe verò in duas partes, ad utrumque insulae latus confertim occupandum diuisa, cum Almirans pro statuto consilio alterius lateris oram, spe & de reliquis ita secutus concepta, feliciter impelleret; orto ex altera parte de prioritate dissidio & dissensu longissimo, mare interim aestu solito defluum, Almirantis naucm arido seu solido defixit. Quod cum Malabari, antea in montes profugi, ex alto prouiderent, de ferroque Almiranti restites cæteras naues auxilio venire non posse censerent: turmatim de montibus, & scopulis sese diffundentes, violenta manu naucm Almirantis inuaserunt, & in ea quemcunuis obuium, enatando non elapsam, hostiliter trucidauerunt. Sed & ipsum Almirantem fortiter & animosissime diu contraluçtatum appresserunt. præfectumq; illi Caput præpilata hasta defixum, in cæterarum nauium contumeliam clamose iactauerunt, & dein secum abstulerunt.

VIOLET OIA S E M I T I P O A
AD A D M I N I S T R A T O R E M
D E P A R T A M E N T I S

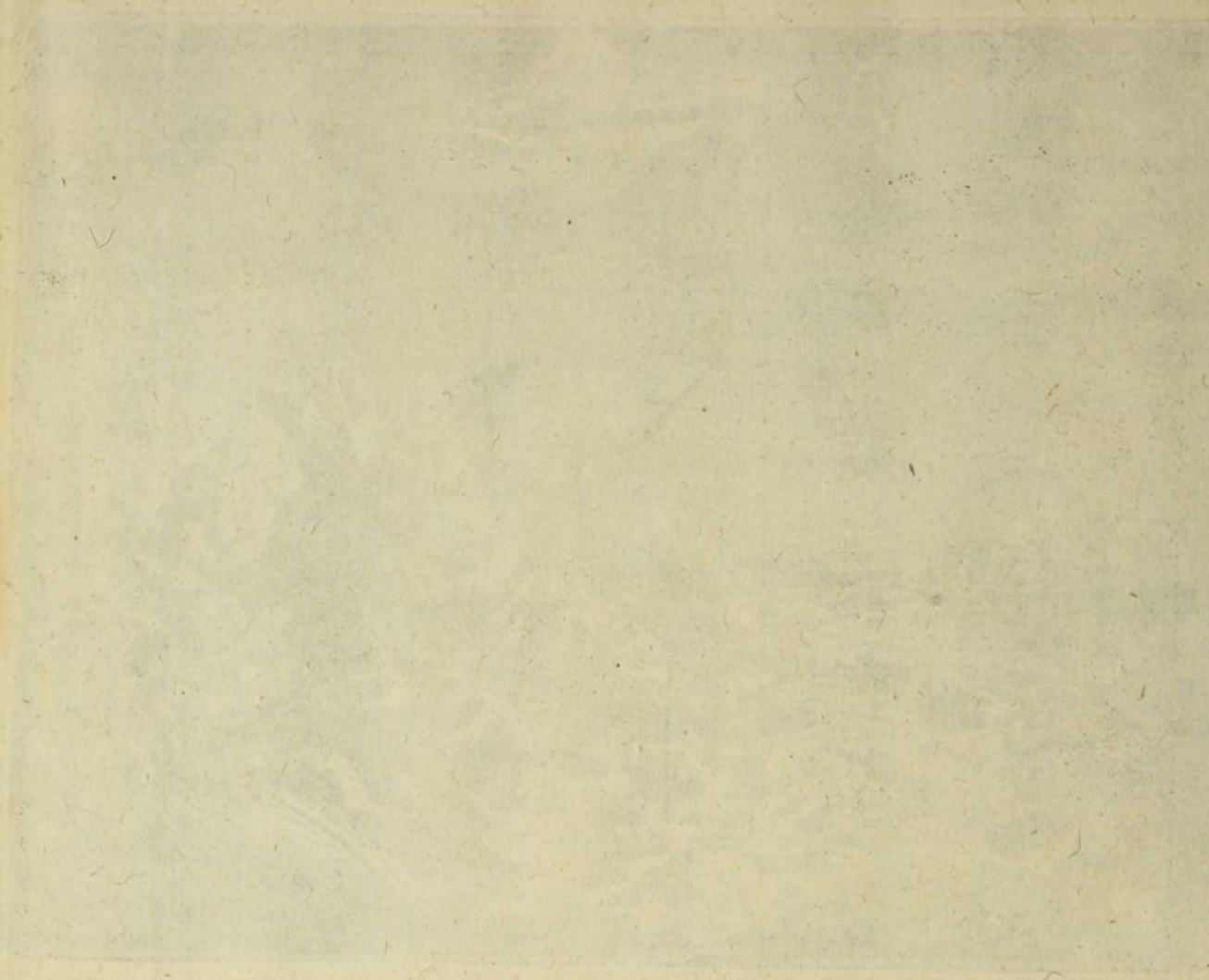
Illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

NAVIS QVAEDAM PRAETORIA
EX PORTVGALLIA SOLVENS, ET GOAM
in Indiam traiciens, fracta mergitur.

Praetoria seu Almirans navis haec, S. Iago dicta, cum An. 1595. ex Lusitania in Indiam Orientalem soluisset, negligentia seu potius arrogancia piloti aut gubernatoris pessum iuit. Iste enim cum feliciter Capo Bonæ Spei transmississet, & iam intra S. Laurentij insulas & terram firmam Mozambique nauigaret, iam de omni periculo imminēte ludos faciens, mandauit, ut omnia vela attollerentur, comitibus & nauigationis sociis id praestinate quidem contra suadentibus. Sub mediam itaq, noctem ratus ad Lunæ faculam omnia tutissima esse: ventorum impetu navis in Corallinas rupes violenter illisa, tota crepuit: ut ex 500 hominib. vna veētis non 90 eriperentur: qui tamē & ipsi in finitissimæ arumnis tum errorib. agitati vix tandē littus attigerunt. Quod in historia fusus denarratur.

NAVIS QVAEDAM PRÆTORIA
EX PORTU GALLI SOLVENS ET GOMI
in Britanniam hinc hinc

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is too light to read accurately.

III.
LVSITANICA CLASSIS
A TVRCIS STRATA.

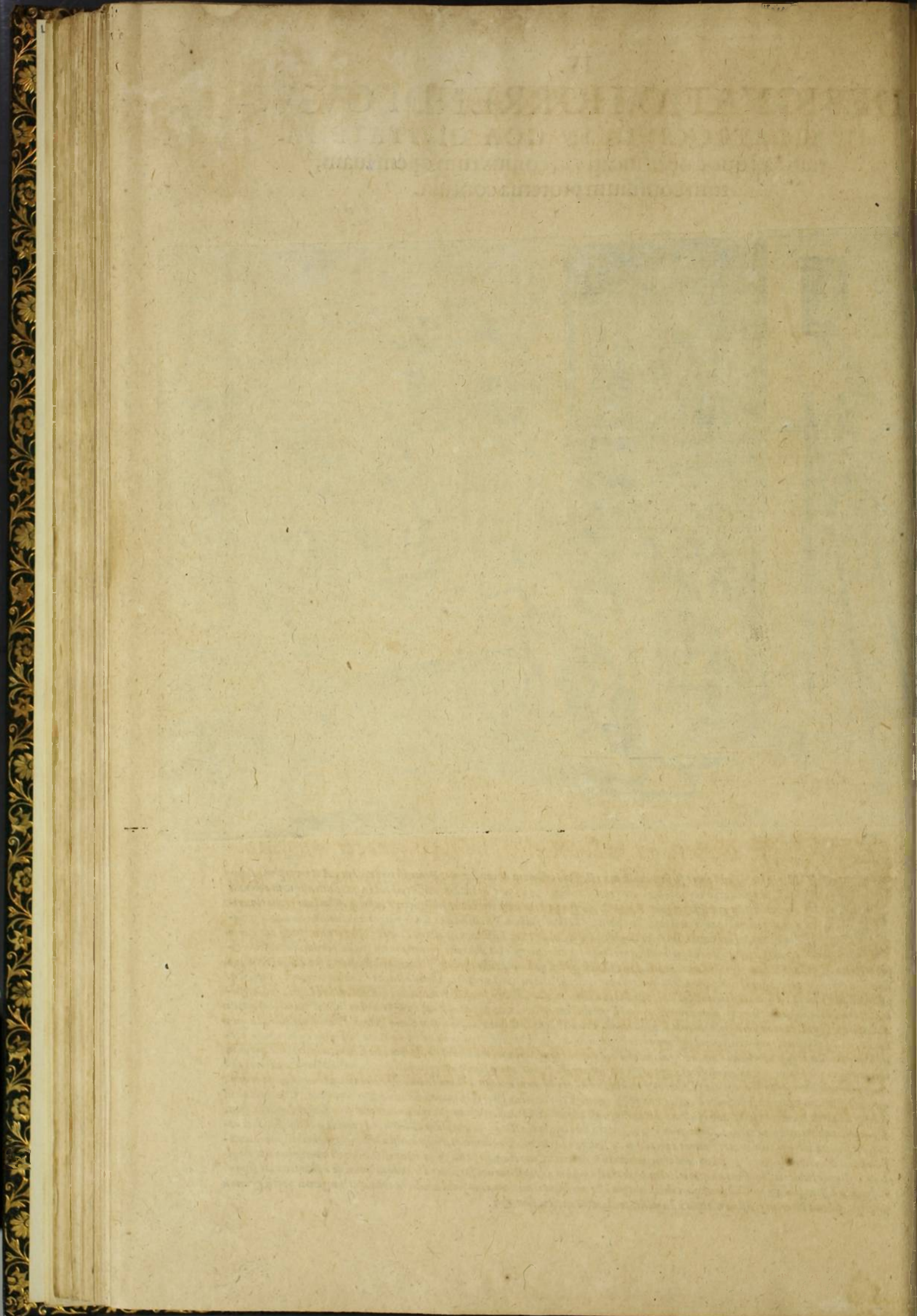

Classis haec Lusitanica, quam ViceRex Goa contra piratas Turcicos emisit, ab iisdem ad ostium maris prope tota fusa est. Qua deinde redintegrata & reparata, mareque rubrum trauecta, cum milites cōfuse & turbulenter, nulloq; ordine, in littus seu continentem exilirent, pradones prope S. Nicolu aceruatim glomeratos, insperato oppressum: Turca, Lusitanorum confusionem videntes, equis in medium agmen incitatis, passim vniuersos prope confecerunt: vt fuis in planicie illa 800 viris, vix 50 aciei erepti Goam cum pudore reuersi sint.

DESIGNATIO HORRENDI CUIVS-
DAM LATROCINII, IN GOA CIVITATE PA-
trati: ad quod obtruncati viri coniux tum opem suam,
tum consilium proterua contulit.

Historia hac ipso in opere fusius explicata est, Quo lectorem amandamus. Franciscus quidam, Antverpius, Adamantum politor, à cognato suo data grandi pecunia vi ad terras exteras missus est, ut ea quaestum aliquem emendis & vendendis gemmis pararet. Is ergo in Aleppo partem auri dimidiam abliguriens, adeoque conspectum cognati veritatis, negotiandi causa cum superstitie pecunia Goam traiecit. Vbi Indica ex Gallo patre nata femina ducta, negotiationi sua operari cepit. Interim libidinosa eius uxor cum Lusitano quodam Francisci secreto amico & diali socio irretita, clam viro congressu illicito se longo tempore permiscuit, harum rerum matre puella per omnia conscia, & promotrice. Quodam autem tempore, cum Franciscus collectis quibusdam amiculis epulum in viridario seu horto suo adibus contiguo daret, in cuius parte quadam ruinosam qua iam & undique elisis parietibus aperta casa seu adicula stabat: mulier autem Francisci, quae pudibunda & honestas ignotos nonnihil subtinens, intus in adibus cum ancillis & seruis remaneret: accidit, ut re Lusitano patefacta, ipse ad eam ingrederetur, & manu correptam ad horti dictam casam, vix passus aliquot ab in gramine suis conuiuus distantem abduceret. Quo loco eam sub aspectum tum famulorum tum ancillarum astantium exemplo nefario subegit & constuprauit. Ex qua re cum ad Franciscum rumusculi haud infrequentes de uxoris (adulteri tamen nomine haud conarrato) libidine & proterua peruolitant indies: ipse iam hanc rem accuratius obseruaturus, cum Lusitano, adultero ipso, de remedio inueniendo secreto consilium iniuit. Cum vero inter cetera percenseret, cogitare se, inuentum seu deprehensum cum coniuge adulterum, medium ferro traicere: decreuit id adulter, ut sanissimum non saltem approbavit, sed ad occasionem excogitandam facinus quod, urgendum Francisco opem quoque auxiliariam addixit: se interim clam ad Francisci coniuge in recipiens & propositum viri uniuersum denudans. Cum qua ob id deliberationem agens, praeuenire viri factum statuerunt, & ad eum prius conficiendum priusquam quamuis occasionem meditati sunt. Quam etiam maturo inuenerunt. Cum enim Franciscus breui tempore post amicos quosdam cum socru sua conuulsa adhibisset: hac occasione freta adultera, cum matre scelerata poculum ex Dutroa herba marito comisit, cuius haustu ipse inexpergicibili sopore inuasus illico, cum meretrice coniuge quae bene appotus in lectulum diuertit. Cum itaque, ex pacto & re composita sub noctem adulter adesset, illum bestia per cubiculi fenestras ad mariti lectum pertractum, iam ad constitutum facinus patrandum animose adhortata est. Qui ob id ferrum distringens, & punctibus aliquot dormientem alte, medium traiciens, cum socia adultera conuasatis ingentis pretij gemmis profugis: scilicet interm frustra vicinos ad auxilium clamore excipientibus, &c.

INVSITATA TERRAE CONCVS- SIO, IN INSVLA S. MICHAEL FACTA.

A Nno 1591. in S. Michaël insula ingens terramotus ob-
ortus, à 26 Iulij vsque ad 12 Augusti durauit: vt omni
interlapso tempore desertis domibus incolæ in planis cam-
pis oberrare cogentur, vbi magno numero confusi &
glomerati, inedia, precationibus & planctibus tempus ex-
egerunt. Per hanc succussationem præter multas ades, canobiaq; uniuersa
quoque Ciuitas Villa Franca è culmine deruit: sub cuius ruinis infiniti
homines expirauerunt. Terra passim multis sese hiatibus diduxit: rupesq;
& saxa ab vno loco in alium disturbata, sedes subinde mutarunt; & mon-
tes insuper aliqui submersi sunt.

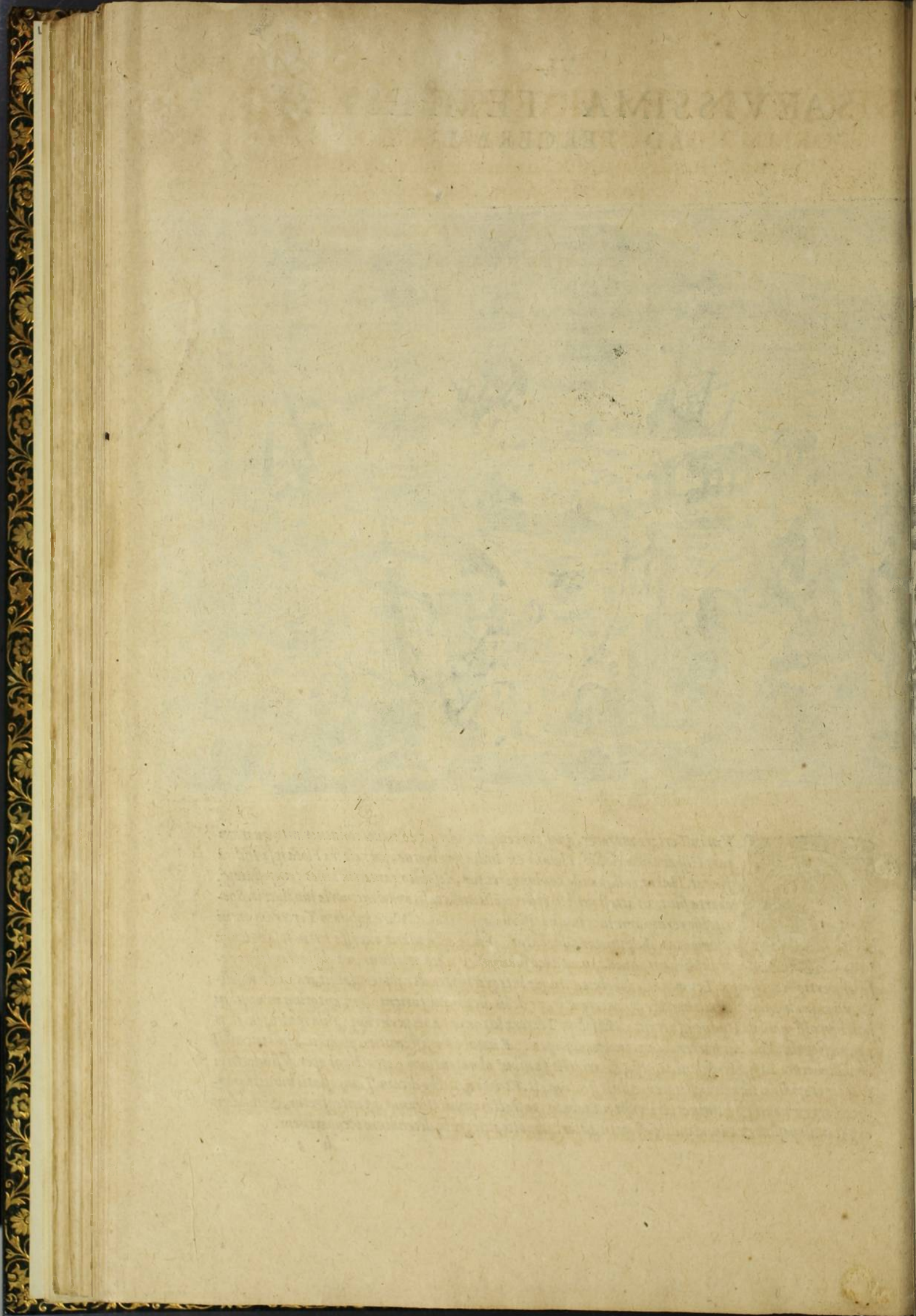
THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

By SAMUEL JOHNSON
Author of the Dictionary of the English Language
LONDON: Printed by A. MILLAR, in Pall-mall, 1774.

VI.
 SÆVISSIMA TEMPESTAS
 AD TERCERAM.

*Q*um in Tercera morarer, quodam tempore ultra 140 naues conuenerant; quarum pars Hispanorum classis, Flotam ex India operibatur, pars altera Flota ipsa Indica fuerat. Hæcum aliquando coniungerentur, desubito tanti turbines tempestatesq; oborta sunt: ut attestantibus ipsis incolis nulla talis omni memoria inualuerit. Species hic rerum omnium inusitatissima apparebat. Mare insulam Terceram omni momento absorpturum videbatur. Vnde æstu maris excussa littus ipsum longè transiliebat: quod tamen adeò sublimè & elatè attollitur, ut despectantibus desuper vertigo concitetur. Tempestas ea diebus quinque integris horrenda rabie consauit, ita ut & in solido qui erant homines lethali horrore concutrentur, ne de iis dicam qui furientium ventorum in nauibus iam non nisi mancipia ludusq; fuerant. Ad solum Tercerae littus 12 naues perierunt; alibi multò pluribus passim scopulis illisis, aut horrendis vorticibus absorptis. E nauibus nisi fremitus, planctus, eiulatus nihil obaudiebatur. Et licet insulani demissis & arrectis funibus obnatantium extractioni operose studerent: propter crepidinis tamen vastitatem nihil effectum est. Ut vno q. verbo dicam, Tempestatis huius immanitate tot & naues & homines perierunt, ut tabulis fractis omnis Oceanus q. contegeretur, & insulani expiscandis passim & tumulandis suffocatis, littori admotis, integrum decendium occuparentur.

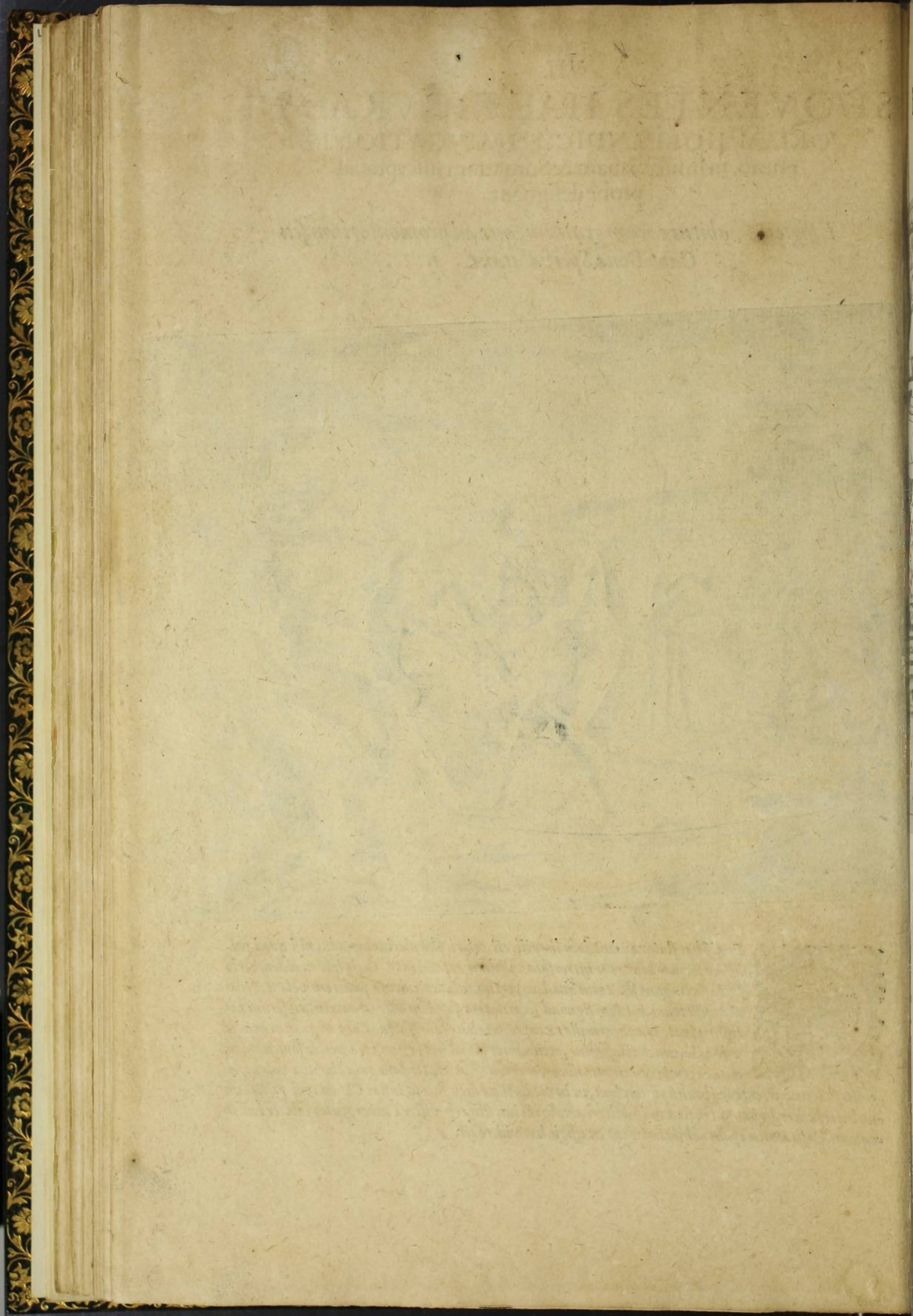

SEQUENTES HÆ FIGVRÆ HI-
STORIAM HOLLANDICÆ NAVIGATIONIS, ET
primo, in Insulas Iauam & Sumatram susceptæ ad-
probè designant.

*Effigies & habitus earum gentium, quæ ad promontorium seu
Capo Bonæ Spei habitant. 1.*

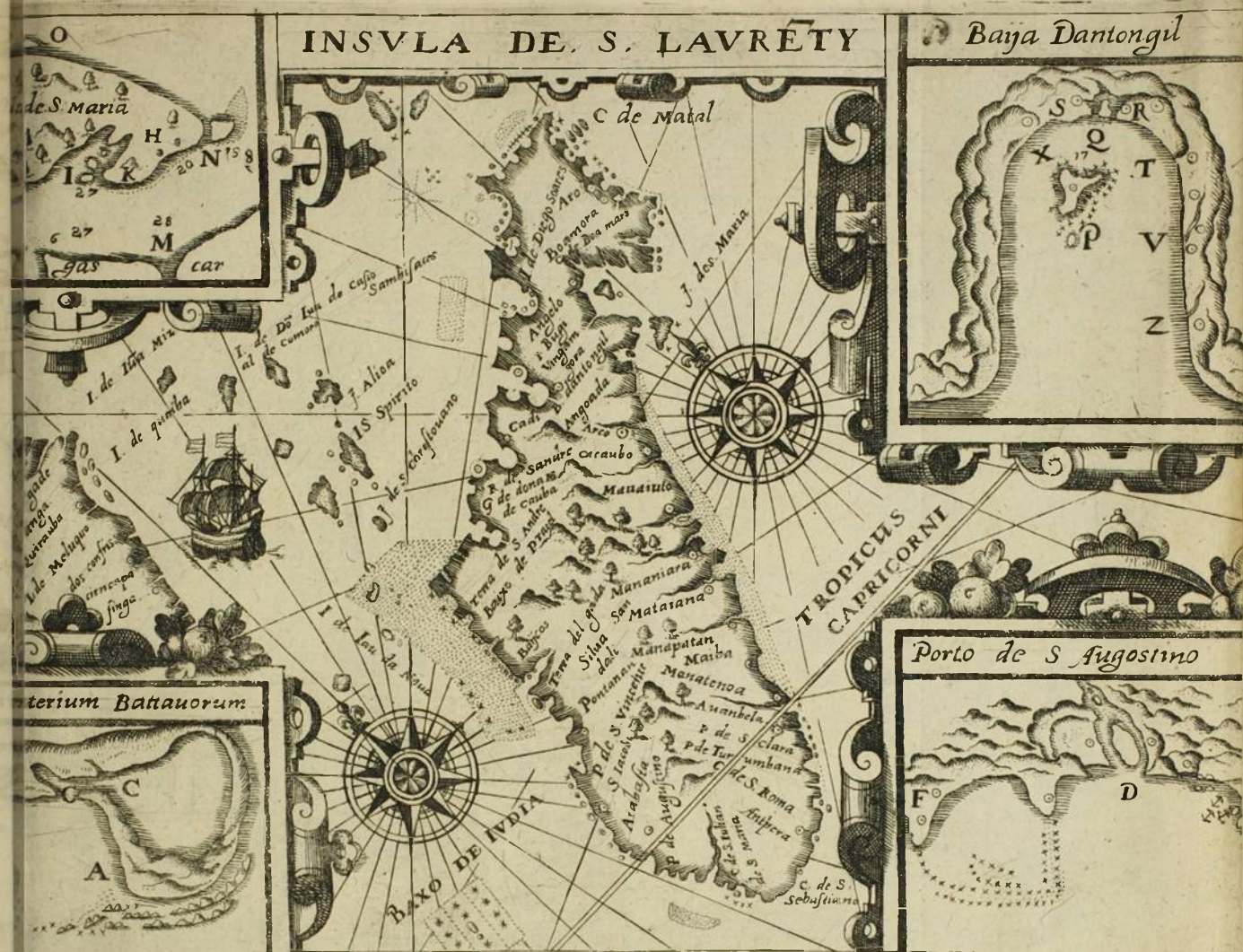

Gens isthac staturæ admodum humilis est, coloris phænicei, tota nuda, nisi quod pal-
ly loco corium boninum introrsum villosum appendunt. Cesto lato ex eodem cario
facto succingunt sese, cuius quadam pori iuncula dependente pudorem velant. Pedes
nonnulli tenui quodam ligno ad securitatem supplantant. Ornamenta ipsorum po-
tissima sunt, annuli, armilla ex cupro aut ebore fabrefacta. Cum aliquando nostris
vibus bouem mactassemus, acclinantes illi ad nos, & viscera execta sollicitantes,
data ea cruda & recentia illico vorarunt. Qui si interdum gula blandire volunt, 4.
erectis sudibus partem corij bouini pertendunt, ut in medio illud declinius sit instar Cacabi: cui postquam
aquam insudere, lignumq; seu flammâ subiicere, cacabo illi intestina & viscera inuergentes, obiter eadem
coquunt, & sic amicis epulis adhibent: Sicut ex effigie hac videre est.

INSVLA MADAGASCAR,

ALIAS S. LAURENTII DICTA:
& huius conditio. 2.

Madagascar Insula una cum suis breuius, vadis, & scopulis, sicut & alia similes insula, hoc se modo habent, quo hic depicta sunt. A. Locus est, quo anchoras misimus. B. Insula, seu Batauorum camiterium: ita dictum, quod e gente nostra ibi quamplurimi sepulti sunt. C. Lacus aquam dulcem prabens. D. Riuus aquae dulcis. E. Batauorum castrum. F. Angulus anterior de Porto S. Augustin. G. Paruae insulae, versus Meridiem sparsae. H. Insula S. Maria. I. Sinus eiusdem insulae. K. Insula dicta pagus primarius. L. M. Duo maris brachia. N. Cautes ad faciem insulae occidentalem. P. Insula parua sinus maioris, vnde aqua dulcis aufertur.

Q. Riuus est. R. Vicus S. Angela. S. Vicus Spakenburg. T. Vicus ad Septentrionem. V. Vicus, ad quem primò anchoras misimus, X. Pagus, quo primo negotiati sumus. Y. Z. Pagi duo alij.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

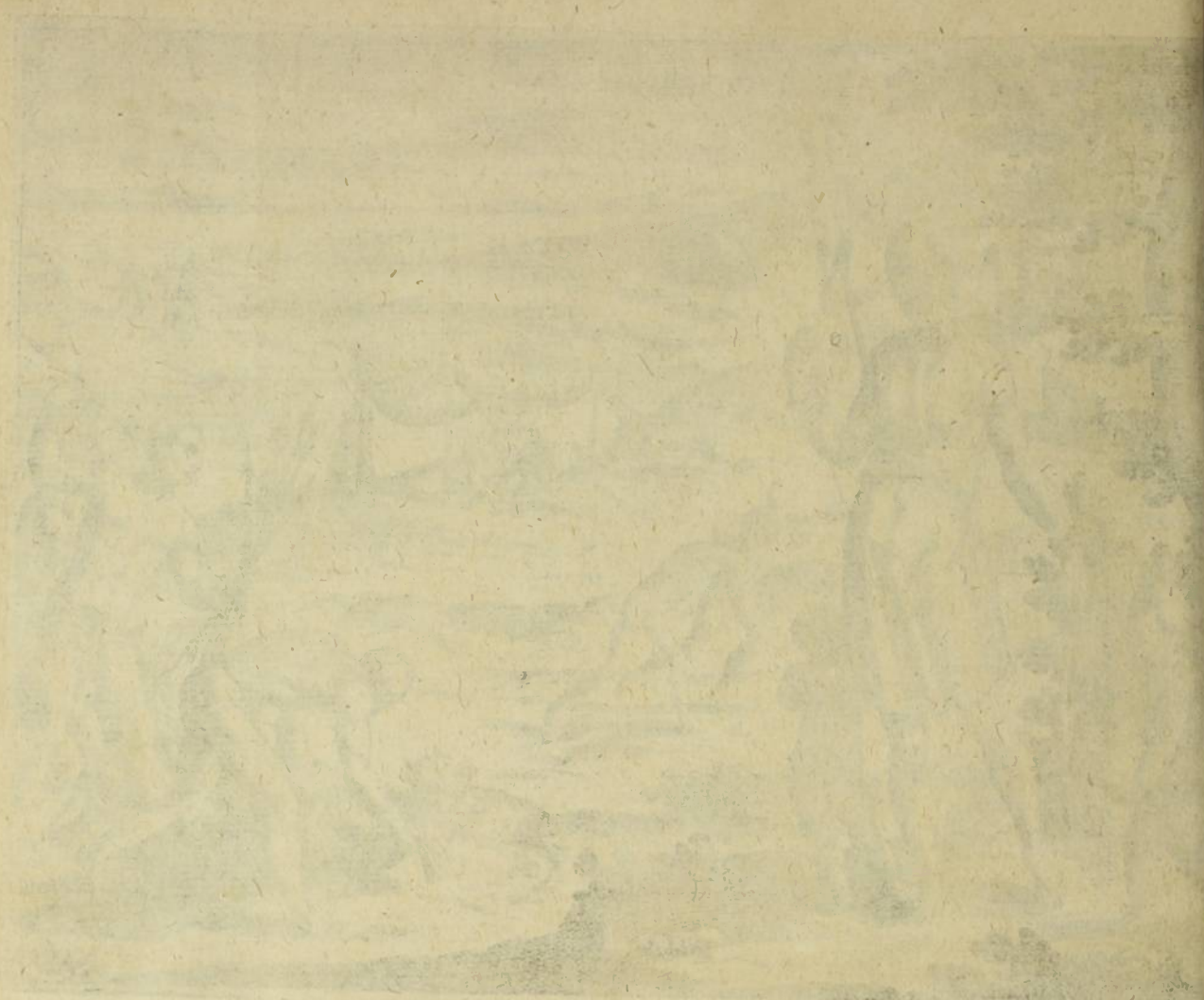
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
171

IX.
 IMAGO INCOLARVM
 INSVLÆ MADAGASCAR SEV
 S. Laurentij. 3.

Incolarum Madagascar arma sunt, tela oblonga, Assagajjas sive Loffo dicta, quibus tam expedite & directe iaculari norunt, ut sexies continuatis vicibus absq; omni errore prefixum sibi Talerum ferire queant: tanto etiam cum impetu & robore, ut, quicquid sclopeto nostrate transfidigi potest, eorum quoque iactum nihil remittentius permittat. Horum semper tria vel quatuor secum gestant. Nec religionem nec politiam ullam colunt: solius natura legibus ut bruta viuentes. Hi tres olim Batauos, qui terram illam exploratum venerant, adorti sunt. Quos contra, cum se Batavi districtis gladiis tuerentur: Indi collectis lapidibus, tanta frequentia in eos desulminarunt, ut illi se victos sistere cogerentur. Quos Indi ob id exermantes & vestibus denudantes, nudos iterum dimissos fecerunt.

THE HISTORY OF THE
MADAGASCAR ISLANDS
AND THE SURROUNDING
ISLANDS

The history of the
Madagascar Islands
and the surrounding
islands. The first
part of the work
describes the
geography and
natural history
of the islands.
The second part
describes the
history of the
islands from the
discovery of
them by the
Portuguese to
the present time.
The third part
describes the
present state of
the islands and
the progress of
civilization.

X.
 QVO RITV INCOLAE
 S. LAURENTII INSVLÆ
 choreas agant. 4.

Infulani hi, quod nos vidimus, hæc ferè modo saltare assolent. In locum chorea desti-
 natum primò viri numero viginti prodibant. Post eodem tot etiam mulieres. Congregatis itaque omnibus, viri seorsim ad vnum latus stant, & suis telis muniti, saltus mirabiles cum quodam strepitu edebant, & pedibus, ut indomiti equi, recalcitrabant, adeò, ut ponè stantes ab ipsis sat securi non essent. Fæmina vero ex altero latere contra stantes, viris pro choraulibus erant. A quibus enim artificiosè complaudentes, vocem suauem consonabant, & pedum proportionata prolatione viris q. tactum ministrabant. Quæ res visu mira spectantibus obuenerat. Hi omnium totius Madagascariæ insule pauperrimi sunt, toti nudi incedentes, viris tenui quadam ex arborum corticibus textura pudenda velantibus.

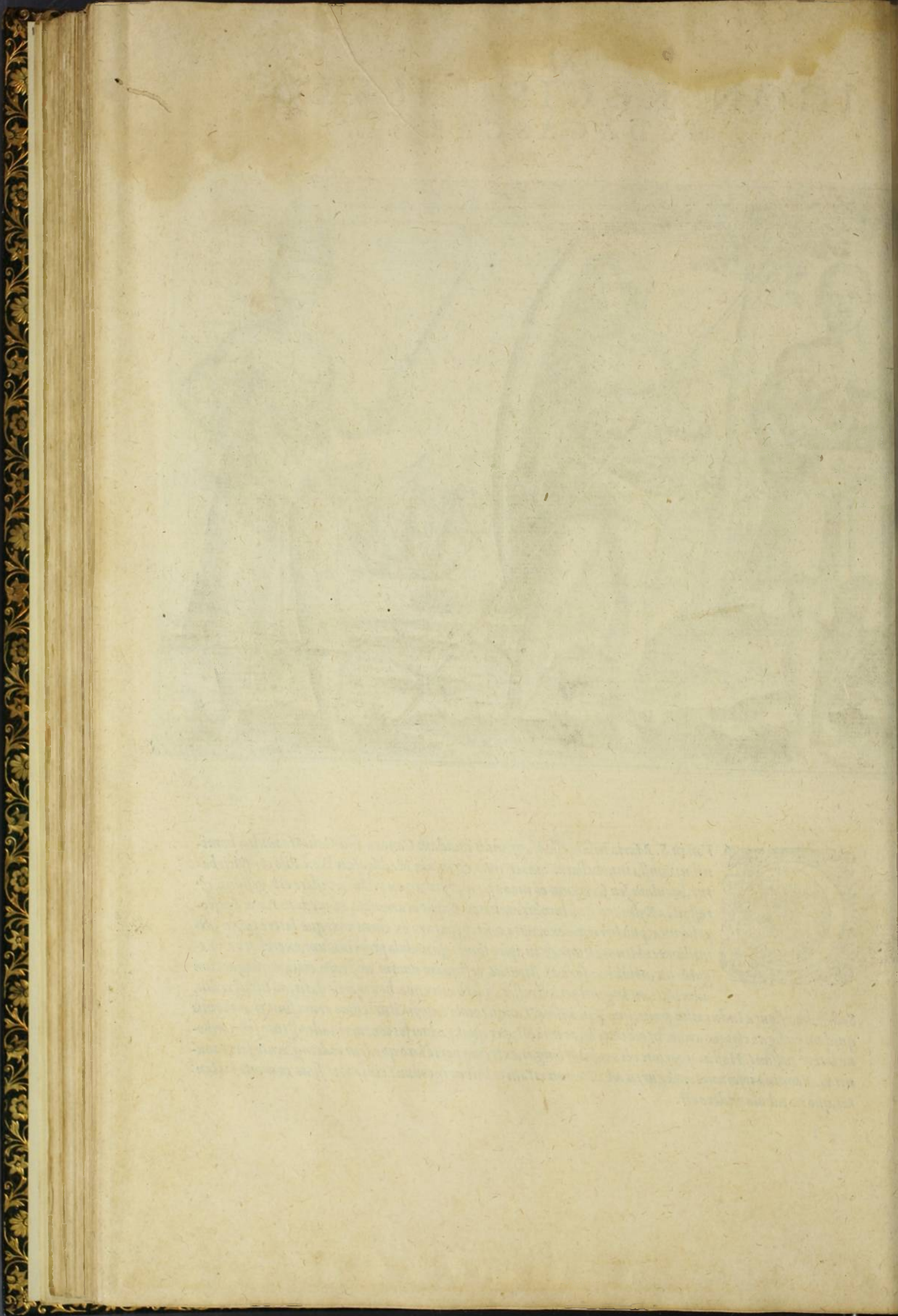
V. O. R. I. T. V. M. G. D.
S. J. A. V. R. E. N. T. I. T. I. S. S. I. M. I. S.

XI.
 ICON REGIS INSVLAE
 MADAGASCAR. 5.

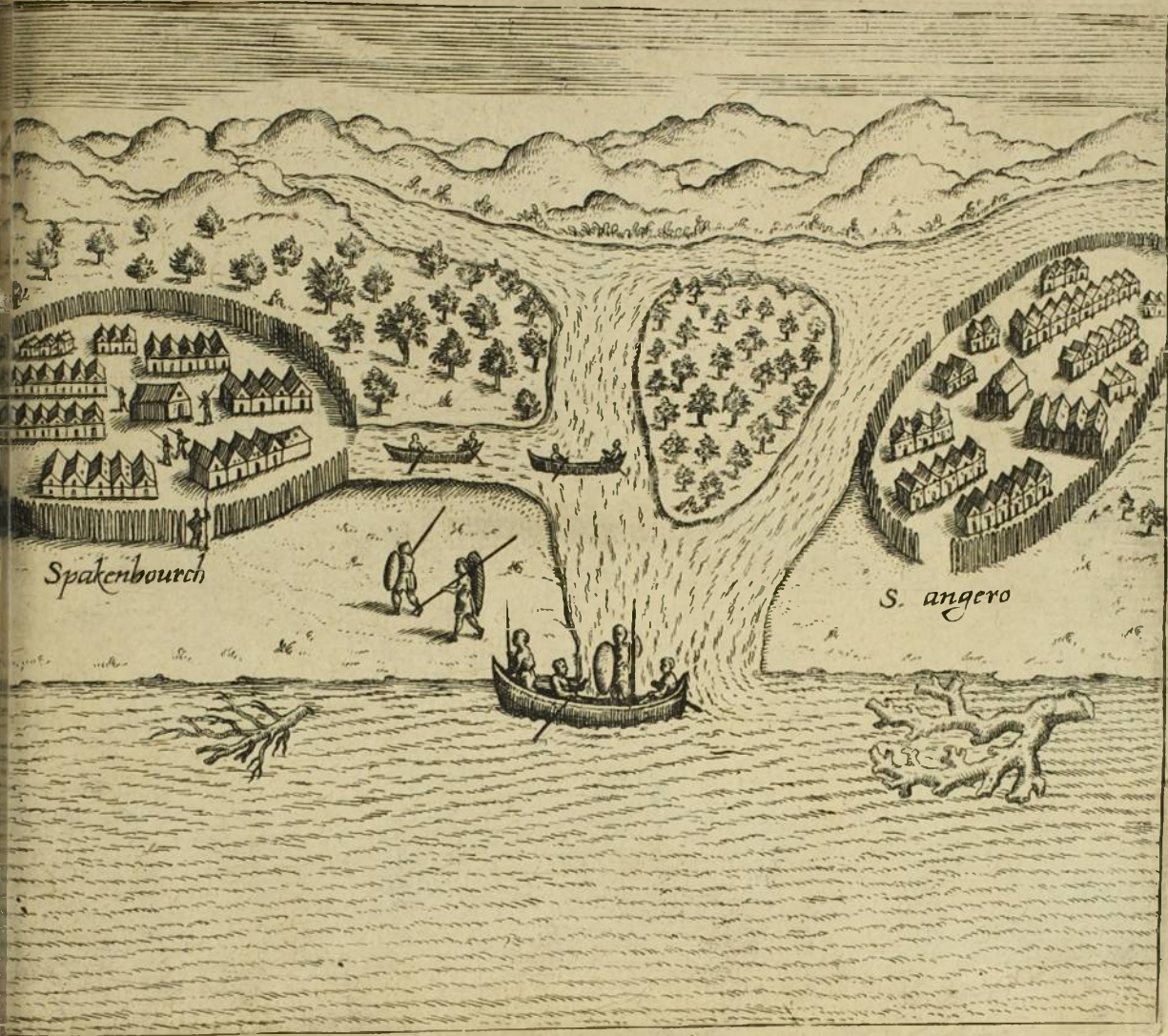

*Um in S. Maria insula essem, grandis quadam Canoan siue Galiotta multis homi-
 nibus onusta inuehebatur: inter quos & insula Madagascar Rex Pilo conspicieba-
 tur, baculum seu sceptrum eo modo formatum, ut ex pictura videre est, gestans, &
 restricta Xylina veste à lumbis amictus. Caput acuminata ad modum tiara Episco-
 palis vita, pulcherrimè exornata contgebatur: ex cuius viroque latere cornu, di-
 midium cubitum altum, & in apice tomētofo nodulo prominulum, exerebatur. Re-
 gulus hic, nobilibus ferè 25 stipatus, postquam nauim nostram circumquaque cum
 admiratione ingenti perlustrasset, vltro citroque honorariis datus, ad litus rediit.*

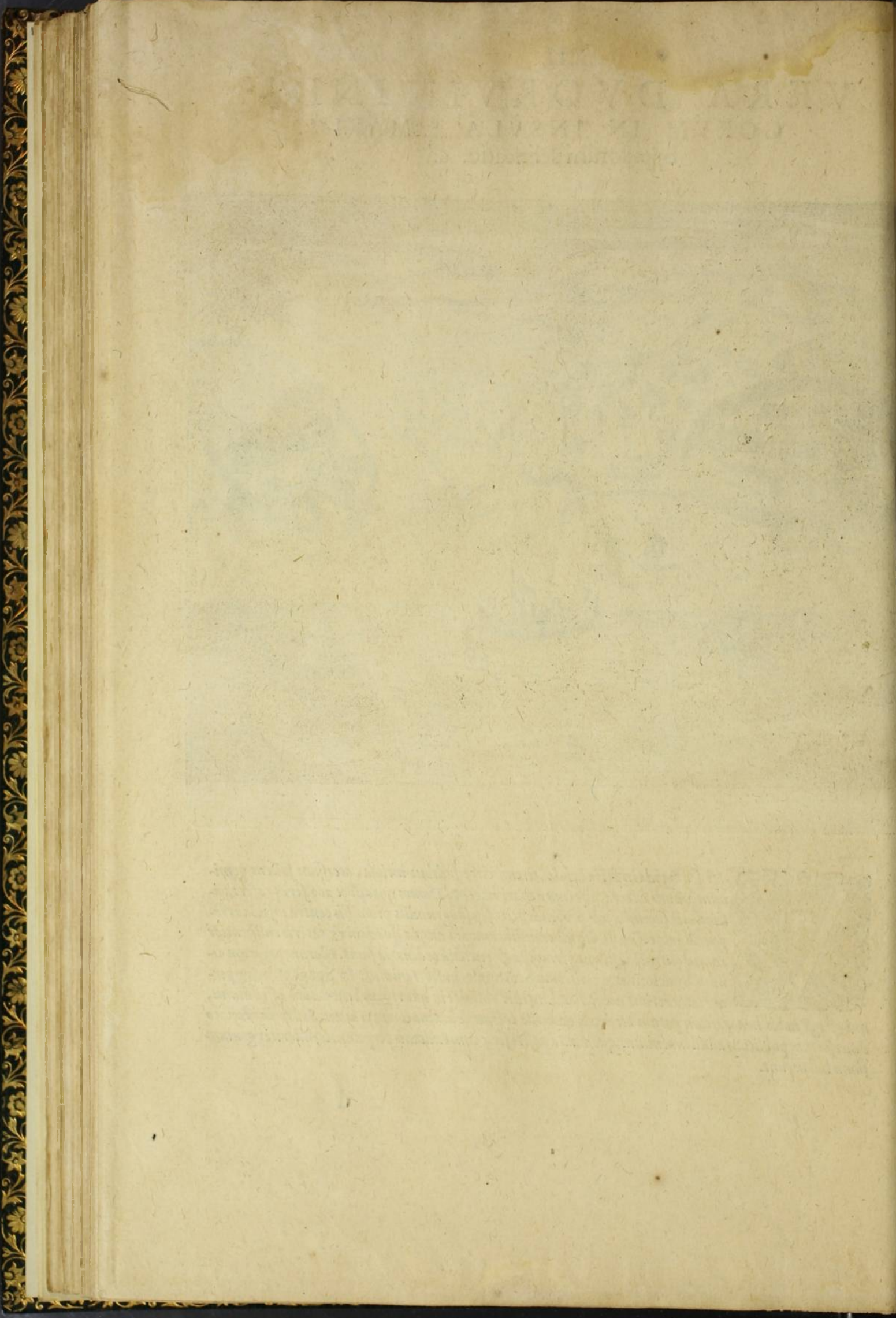
*Sed & hac figura Indus alius sinus, siue Baie insula Tangilaccola exprimitur: cuius arma sunt præ magnus
 quidam ex ligno clypeus, cuius in editiore loco rima est, per quam aduersos contueri, adeoq, tuto sub umbo-
 ne latere possunt. Hastas ij gerunt octo cubitos longas, extrema parte lato quodam eodemq, acuto ferro mu-
 nitas. Fæmina ipsorum tonsa, curris ad virorum ritum crinibus incedunt: infantes suas eo modo lactan-
 tes, quo in tabula videre est.*

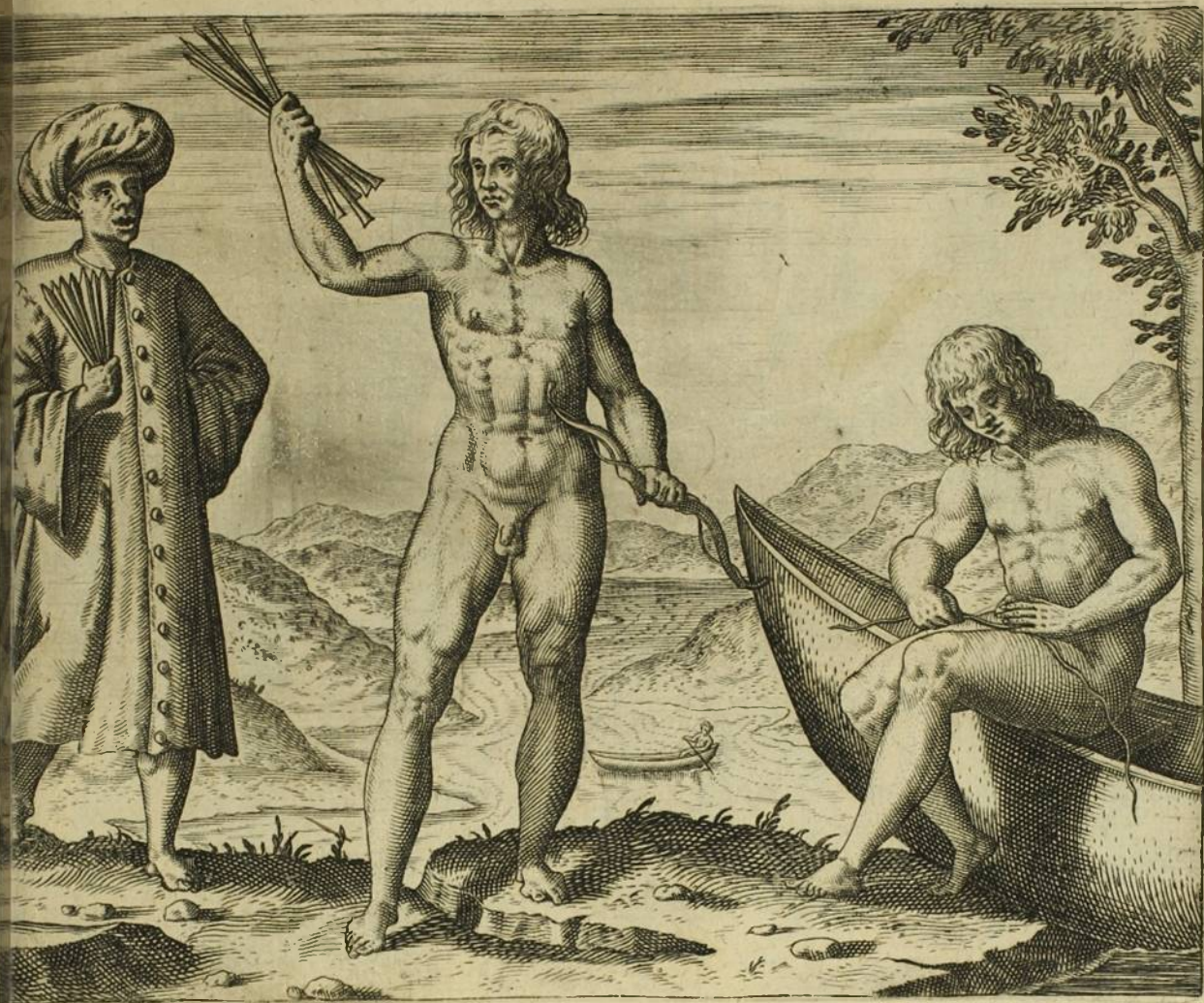
VERA DVORVM INDI
CORVM IN INSVLA S. MARIA
oppidorum delineatio. 6.

Vici seu oppida in dicta insula, circumcirca sudibus inclusa, accessum saltem geminum, unum à terra, alterum à mari habent. Domos quodlibet 200. ferè præfert, palis omnes subnixos, & propendentiis seu subgrundiis promissis contra insecta arreptentia subiectas. In oppidi cuiuslibet medio ampla quadam & cateris eminentior domus extructa est, qua peruigilia & excubia ordinaria fiunt. Istorum pagorum unum Spackenburg, alterum S. Angela indigetauimus. In Spackenburg permutatio rerum nobis haud infelix obtigit: in quo regem bene potum offendimus, qui & ipse nobis honorarium potum ex oryza & melle coctum, è bouino cornu præbuit. Sed & in isto vico diuersorium publicum aliud inuenimus, quo nauta nostri socij cum Indianis perpotantes, hilariter genium suum habuerunt.

INDIANORVM, INSVLAE
 PVGNATAN INCOLARVM, ET
 item Abexini effigies. 7.

IN Pugnata insula, nō procul à Sunda sita, homines toti nudi ambulant ad morem Brasilianorum, quos etiam corporis colore referunt. Crines promissos fouent: & pro armis arcus & tela minuscula habēt. Piscatu potissimum victitant, & tenui parcaq; dicta vtuntur.

Abexin hic ex presbyteri Ioannis terra aduena est. Gens ea tota nigricat, labra tumida & q. inuersa, oculosq; spatiosos habens. Magna ex parte periti negotiatores, sed nauta tamen meliores sunt.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is too light to be accurately transcribed.

b. 2

HABITVS MORESQUE INSV- LÆ SUMATRA INCOLARVM. 8.

Inſula Sumatra rectà ad aditus viæ Sunda poſita eſt: ad cuius pagum quendam Dampin dictum, cum applicuiſſemus, Primas pagi nobis occurrens, valde humaniter peregrinos accepit, ut populum illum ingenij liberalis eſſe iudicaremus. Veſtitus eorum magna parte ex panno bono coloris cyanei conſtat. Primatem loci magnus miniſtrorum comitatus pro guardia ponè conſectatur: in quo & ſœminæ quædam, ciſſulam eius Betelle adimpletam, & res alias ferentes numerabantur. Ponè ad latus ferè eſt veſtigio ipſi miniſter erat, qui umbraculum contra Solis & pluuiarum vim ipſius capiti præferbat. Mulierum habitus tunica è lumbis dependens eſt: ſuperiore parte thoracali ad velandas mammas contecta. Crines religatos obiter ex ſcapulis demittunt, ut ex figura hac clarius intelligi poteſt.

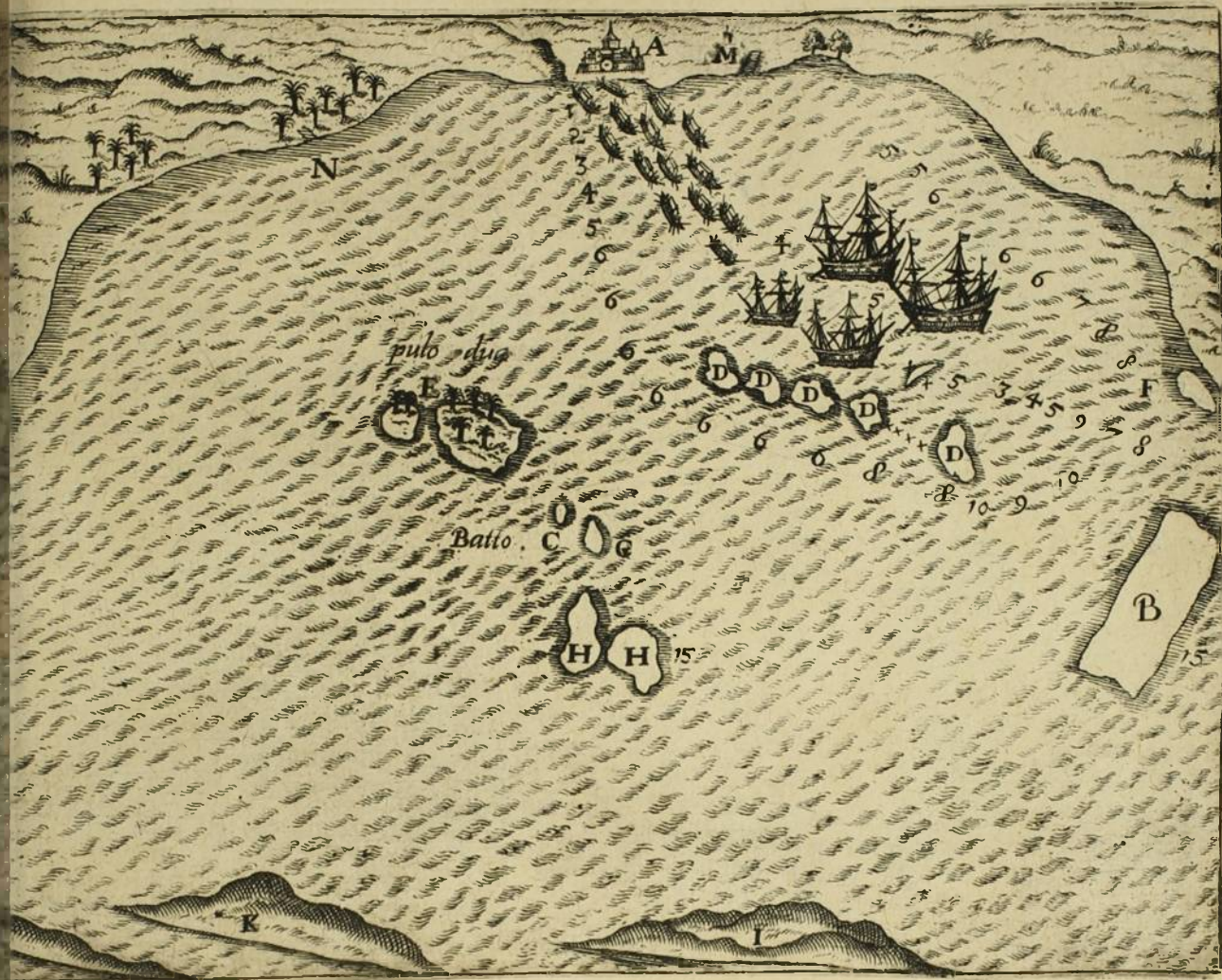
Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is mostly obscured by the watermark and the texture of the paper.

QVAE RATIO CONDITIOVE

PORTVVM ET NAVIVM STATIONIS

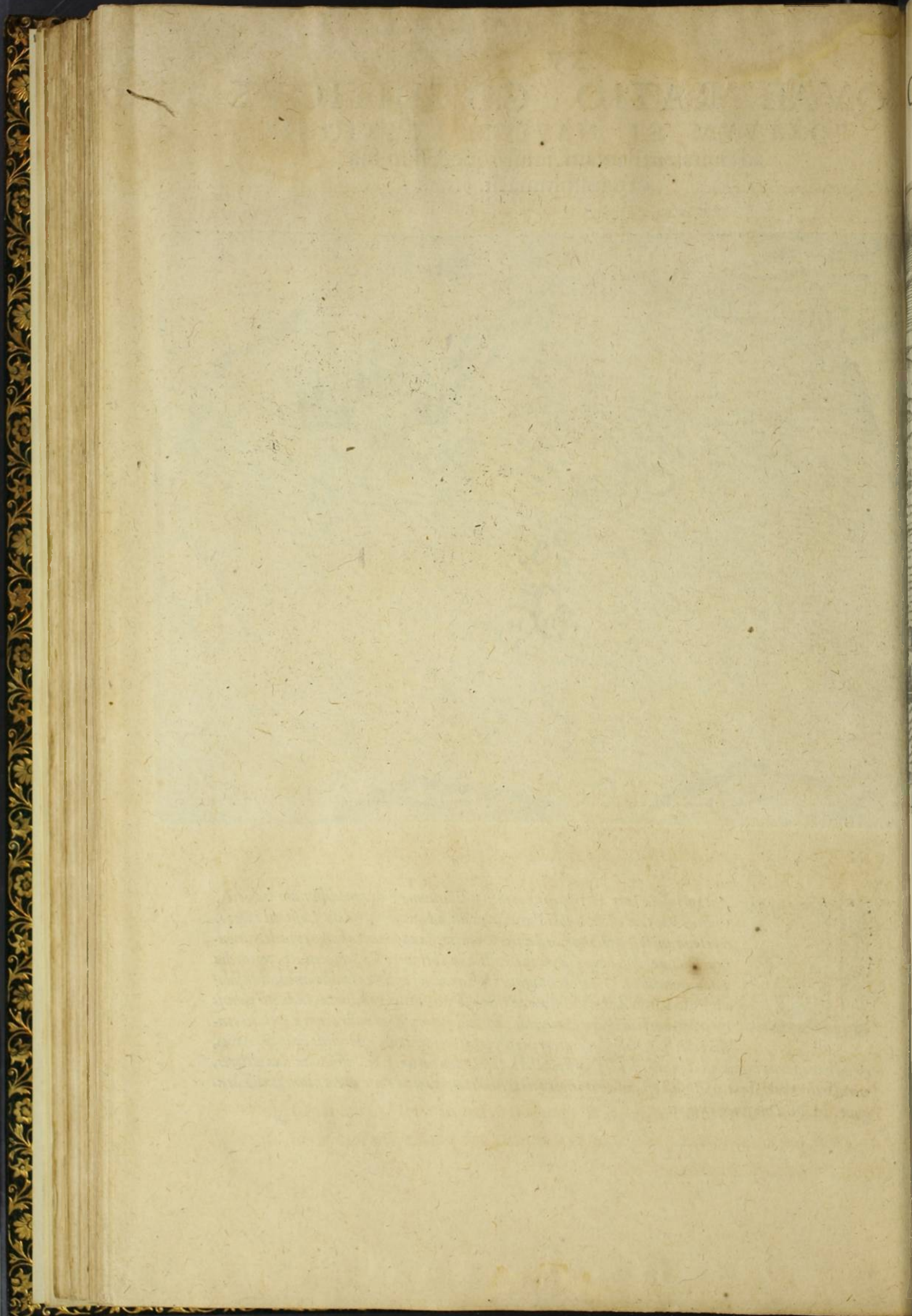
ad ciuitatem Bantam, infulasque & flumina

cætera finitima sit. 9.

B

Antam infula Iaua Metropolis, portum tutissimum & commodissimum habet. A. Ciuitas Bantam est. B. Insula Paniam dicta, ad quam emendam Lusitani 200000. cruciatorum sponponderunt. Sed quod venditio ista ad Iauanensium regni detrimentum spectare videretur, illam ab incolis non obtinere. C. Scopulus est, ex media vnda prominens. D. Insulae quinque, post quas nos anchoras miseramus, ab insulanis Pulo Lima dictae. E. Insulae aliae duae, Pulo Duo nominatae, Indianis palmis & arboribus fructiferis aliis valde foeta, ad quam pineas nostra cum 24. fustis conflixerat. F. Angulus extremus est versus occidentem, ubi vicus quidam Anio, & ad hunc parua insula alia consita est. G. Duo scopuli. H. Insulae duae paruae. I. K. Insulae aliae duae altiores, viridariis ornatissimae. L. Insula est, ad quam noctu naues militares contra omnem euentum excubias agunt. M. N. Duo fluuij exigui.

CIVITAS BANTAM TORMEN-
TIS NOSTRIS OPPVGNATA, ET PI-
neas cum fustis 24. conflictata. 10.

Dostquam intellexissemus, Gubernatorem ciuitatis com-
mercia & negotiationes nostratium inhibere: naues no-
stras ad ciuitatem tam proxime adegimus, vt displotis
contra eam aliquot tormentis ipsum regis palatium con-
tingeremus. Qua re urbani perculsi, nostrates in liberum
pedem statuerunt. Pineas interim nostra, nauem faua-
nensem quandam infectata, insperato in breuia impingens, vix ma-
gno labore sese extricare sciebat. Quod e ciuitate prospicientes, desubito
24. cymbas ad illam oppugnandam emisserunt. Contra quas tamen Pi-
neas se tam animose tutata est, vt emissas cymbas non saltem in fugam re-
digeret, sed etiam multis cesis, aliquot illarum plane submergeret: de suis
interim ne vnico quidem lesa.

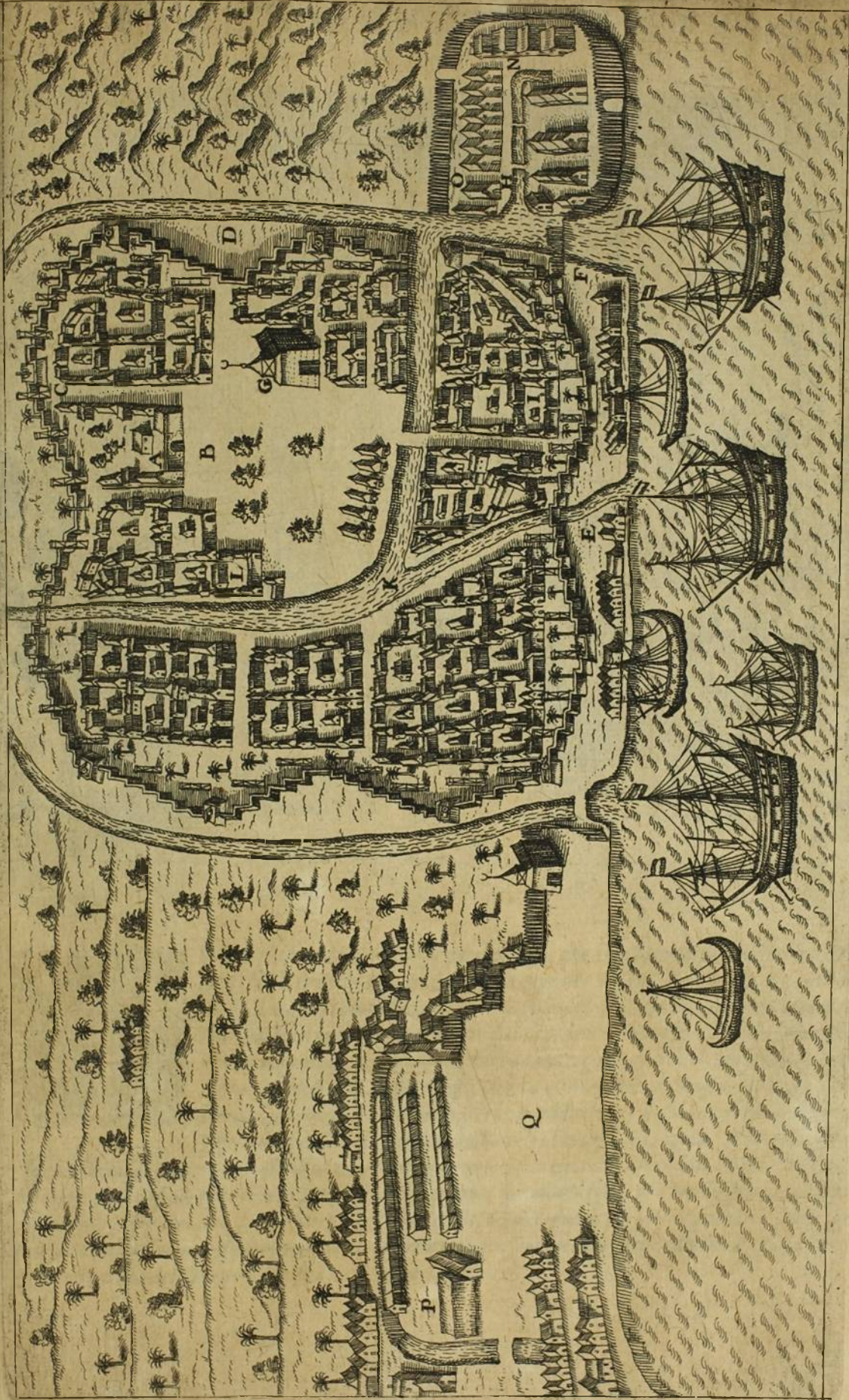
XVII.

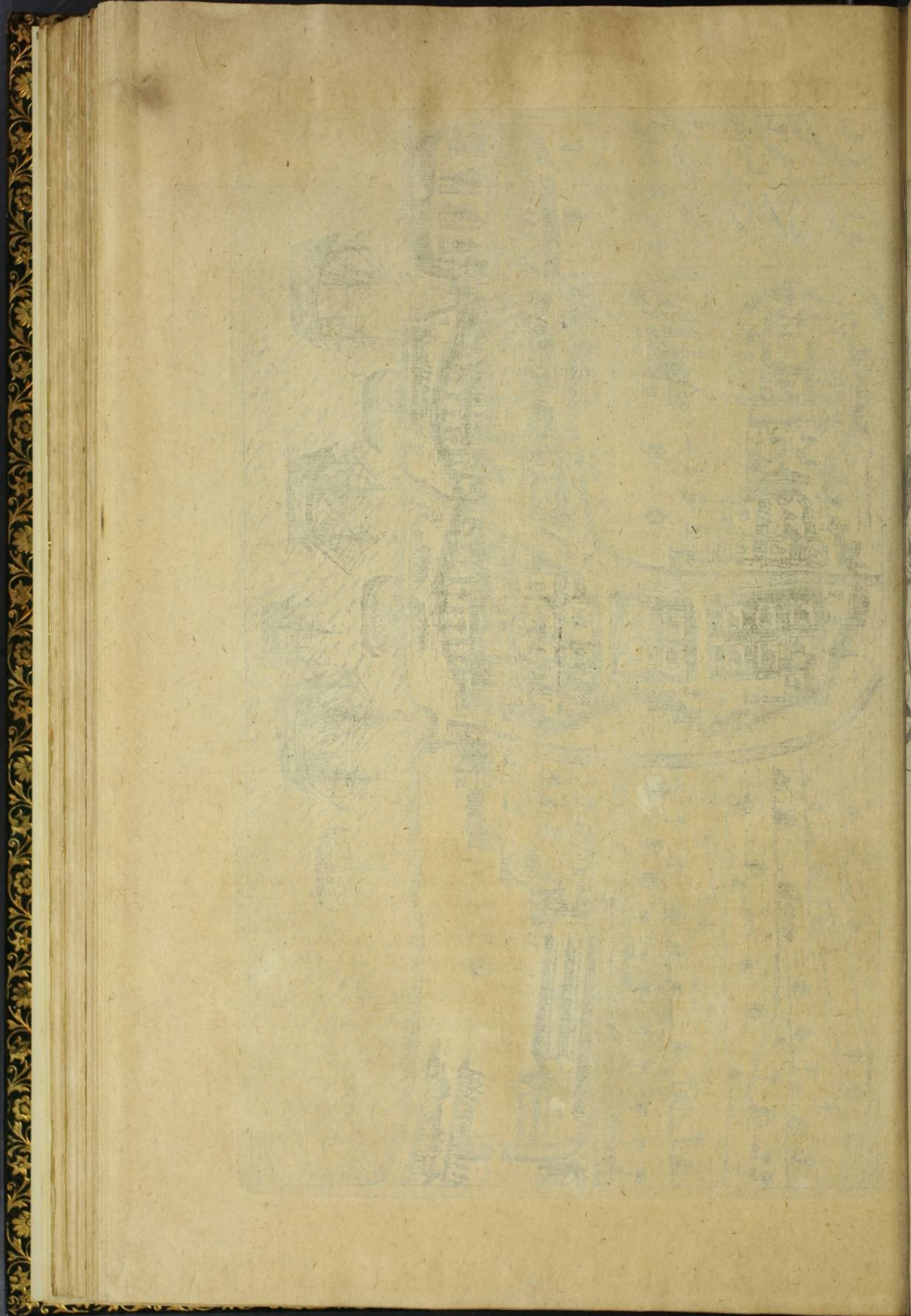
SITVS CIVITATIS BANTAM. II.

Bantam Metropolis Insulae Javae maioris, hoc situ, & modo posita est.

*A. Palatium Regis. B. Paccabam suae forum. C. Porta terrestria. D. Porta Palatii.
E. Porta ad mare. F. Crates ad summen noctu intercludendum structa. G. Templum sine
Mesquite. H. Chinesium habitatio. I. Aedes Capitanei civitatis, quem Payera Guban
nominant. K. Riuis civitatem perluens. L. Sabandei aula. M. Aula Almirantis. N. Chi-
nesium forum. O. Domus Hollandorum mercatoria. P. Gussarattorum & Bengalo-
rum habitatio. Q. Bazar suae forum, maiori forma cum mercibus suis deinceps priuatim expressum.*

SOLEMNITAS NVPTIALIS

BANTAM INCOLARVM. 12.

In historiae prociñctu fusius declaratum est, quo ritu Bantani liberos suos nuptum dent. Id hic striclim repetere lubet. Igitur praeter Sclauos & mancipia, dotis non admodum multum contribuunt. De matrimonio si fors duo conuenerunt vel de pacti sunt, ab eo tempore nec sponsus nec sponsa pedem domo efferunt, usque dum plene exacta nuptia sint. Ad nuptias vero omnes cognati & amici cum seruis & ancillis suis, pulcherrime & delicatissime ornati conueniunt. A sponsi domo usque ad habitationem sponsae, utrinque ex ordine multa longa hasta in terram defiguntur, fasciis seu vexillis ex gossipio vel albo vel rubro desuper religata. A meridie sponso equus commode ornatus & instructus adducitur, quo uniuersam ciuitatem coambit. Eo interim tempore mancipia sponsi dotalia domui se sponsae sistunt, quolibet donarium suum pro more offerente. Vespere appellente, si pro lubricine sponsus circumspatiatus est, epulum cognatis & amicis primariis datur, quo sumpto domum suam quisque remeat. Velo interim se aliquo sponsus cum sponsa ad ludendi gratia abripit & occulit, à quo dein tempore sponsa à nullo viro conspicitur.

SOLLENNITAS IN VESTIBULO
SANTISSIMI SACRAMENTI

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and appears to be a formal or liturgical document.

QVO RITV HABITVVE DV-
CES SEV CAPITANEI PER VIAM
publicè incedant. 13.

Der publicum procedenti exercitus prefecto seu primati alij hasta una vel dua, & gladius pariter vagina ex holoserico vel rubro vel atro conditus praefertur: quem pone ministri sequuntur, quorum vnus cistulam cum Betelle, alter hydriam portat. Supra caput eius umbraculum illic regionis vsitatum sustinetur. Cui si fors in media via ciuium quispiam occurrat, cum recta pergere nefas sit, tamdiu sese demittere & incuruare coguntur, dum primas iam transierit. Capitanei, succinctorio, filo aurco collecto, coniecti ingrediuntur, superne nudi, nisi quod interdum synthesi ex holoserico vel Coccino manicata muniuntur. Caput Cidari Turcica, ex nobili Bengalensi panno voluta teguntur. Pugiones nunc retro, nunc porro, nunc ex lateribus suffigunt, quos Cris vocitant, quibus multum fidunt. Passu ingrediuntur pompatico & valde ambitioso, pedes tamen nudi: quos tectos ostendere, certo probro habent.

XIX
OVO RITV HABITV D.V.
DES SEV COTTAMI PER VIAN
publiscione u.

The text in this block is extremely faint and illegible, appearing as a series of light grey lines and shapes. It is positioned below the main illustration and above the bottom edge of the page.

XX.
MILITES IN BANTAM
GREGARII CVM SVIS
armis. 14.

Milites in Bantam peltas interdum contractiores, interdum patentiores ex corio consutas gestare solent, & hastas iuxta ferro flammiformi præpilatas. Thoraces hi ex quadrangularibus laminis, ferreis annulis cõsutos induunt, in ceterum & gladijs insignes. Sed sclopetis tamen uti non possunt. Tempore siquidem aliquo, cum Fauanus quidam, prius à nobis informatus, taurum syluestrem feriturus esset, sclopetum bucca admotum & displosum, hominem tam valido illisu prostravit, ut aliquandiu attonitus, suiq; non bene compos humi iaceret. Qua displosione taurum quidem ferijt: sed ipsi sibi tamen binis excussis dentibus, postmodum ad audendum idem persuaderi nullo modo potuit.

MILITES IN BANTAM
GREGORIUM CVM SVIS
LXXX.

Milites in Bantam pectus interdem contrahentes, inter-
dum potentior excoeris consuetis gressu. Et hacten-
tate postquam totum populum in Thorese de qua
duo alibi dicitur, fatis amullos in dicitur
in certum & hacten in fatis. Sed scilicet in certum
possunt. P. tempore spiritibus alio, cum fatis
dant, quia a nobis inferunt. Tunc in certum fatis in certum
tunc dicitur ad motum & hacten, hacten cum certis hacten
ut, ut aliquid in certum, sed non hacten in certum
hacten in certum in certum: sed hacten in certum in certum
tunc postmodum ad ad certum in certum in certum.

EXTRANEORVM MER-
CATORVM IN BANTAM PRAE-
figuratio. 15.

IN Bantam variarum nationum mercatores se continent, litera A. B. C. signati. A. Mercator Persicus ex Caracone. Hi gemmis emendis & vendendis negotiantur. B. Ex Arabia mercator. Hi mari potissimum circa insulas negotiantur. C. Pegusinus est, mercatoriam apprime edoctus. Designatae haec nationes Bantam omnes incolunt, quod negotiationis suae ibi fructum uberem sentiunt. Qui tamen, pro figura huius facie, habitu vestituque inter se aliquatenus differunt.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

MERCATORVM EXTRA-
NEORVM IN BANTAM ALIA
effigiatio. 16.

IN Bantam mercatores etiam alij confederunt: ut qui ex Malacca veniunt, litera D. notati. Hi quæstum faciunt elocata pecunia, hac ratione seu conditione, ut si negotiaturi aliquò, iter & propositum suum feliciter confectum dederint, pecunia duplum creditori refundant. E. Quillinus est, qui negotiationi simili modo cum iam dictis fere studet. Qua in re ad lucrum suum asserendum valde industrij sunt. Chinesium inuectas merces compendiose redimunt: quas his iterum profectis pro suo arbitrato censent & vendunt. F. Horum mulierum seu coniugum habitus est.

MERCATORVM EX CHINA IN BANTAM NEGOTIANTIVM SCHEMA,

IN Bantam suas mercaturas Chineses quoque urgent, iis mercibus venundandis, quas ex China conuehunt. Habitus eorū hic depictus est. In Bantam feminas mercantur, quas suis officiis, quamdiu ibi commorantur, adhibent. In Chinam redeuntes illasdem reuendunt: aut si liberos ex illis fors susceperunt, secum eas abducunt. Sunt Chineses, qui ibidem perpetuas suas sedes habent: quorum habitacula à Iauenensibus nonnihil remota sunt. Hi à pago uno ad alium commeant, & à rusticis certo pretio piper colligunt. In quo emendo ne dolum sentiant, stateram secum circumgerunt, ex qua pendulo sacco piper indunt. Quod si satis ponderosum inuenitur, cum rusticis de eo paciscuntur. Vestes coloris fere subcianei gestant, caput texta pulchra vitta exornati.

THE HISTORY OF THE REIGN OF CHARLES THE FIRST

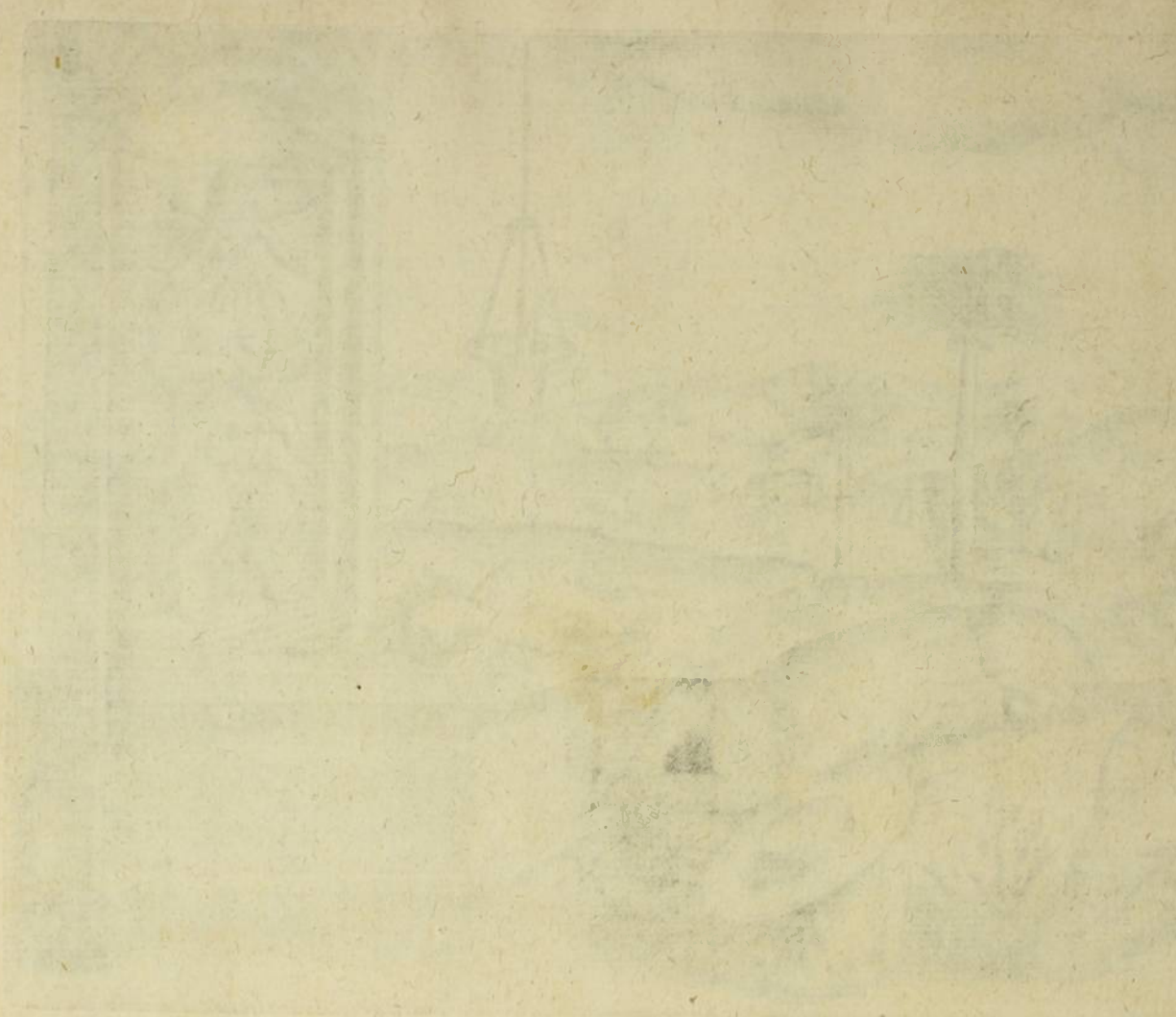
Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

CHINENSIVM IN BAN-
TAM SVPERSTITIO ET
idololatria. 18.

*C*hinenses in Bantam peculiare quoddam Idolum veneratione, sub specie Cacodemonis, hac figura expressi. Huic offerunt omnis generis fructus, quos eius altari deponunt: iuxta quod in faciem proni deuoluti, humo tam diu incubant, dum oblati satiatur Idolum, & eadem ab ipso satis consecrata putant aut imaginantur. Tum se ergo humo iterum attollentes, fructus sacros domum asportant, & illos cum gaudio quodam esitant, ratum habentes, Idolum porro ipsis nihil incommodi, verum salutaria & votiua omnia prestiturum.

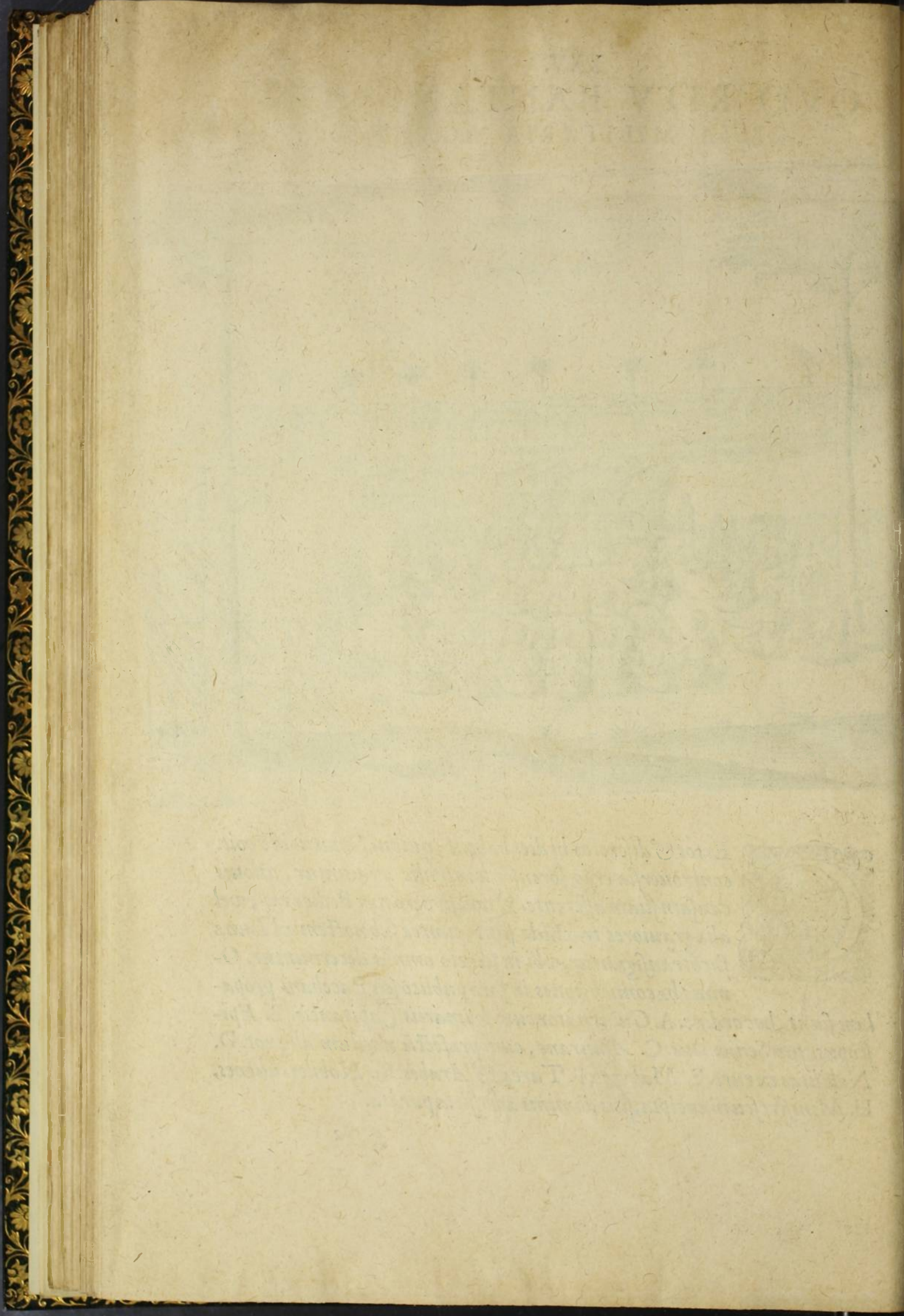
CHINESE
JAMES

QVO RITV BANTANI CON- CILIA MILITARIA AGANT. 19.

Certos & discretos hi dies habent, quibus Senatus iste coit. controuersia ergo forenses à meridie audiuntur, quouis causam suam asserente. Quod si vero vel Bellicæ res, vel aliæ grauiores tractãda sunt, tum ea sub noctem ad Lunæ facē transiguntur, ubi in secreto omnia decernuntur. Omnes hæc conuentiones in foro publico seu Pacebam propagam sunt, hoc ordine. A. Gubernator cum primariis Capitaneis. B. Episcopus cum Senioribus. C. Admirans, cum præfectis nauium aliquot. D. Nobilitas ex rure. E. Malayos. F. Turcæ & Arabes. G. Nobiles iuuenes. H. Ministri seu mancipia, suis dominis ad officia parata.

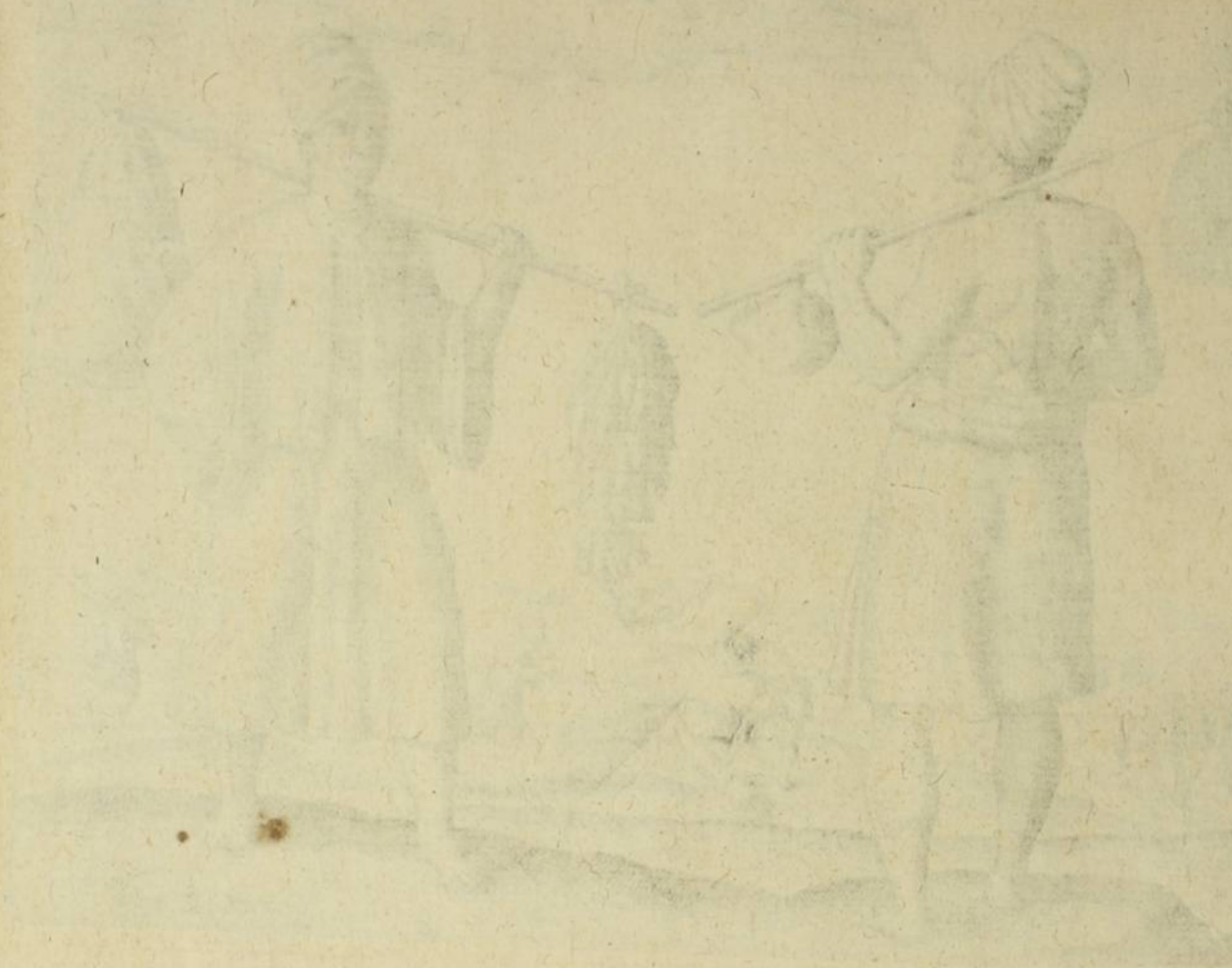
R VSTICORVM, QVI PRIDEM
 IVXTA CIVITATEM BANTAM CON-
 federunt, & Sclauorum aliorum
 idea. 20.

R

Vstici hi, homines simplices & agrestes, Regis permissu iam pridem iuxta Bantam habitandi gratia confederunt: quo loco urbem, Sura dictam, ad radices montis Connon Bezar, piperis prouentu & Reguli sui sede celebrem extruxerunt. Ad legem viuunt Pythagora, nullo, cuius vita in sanguine est, vescentes. Cibis utuntur, oryza, fructibus & herbis natis. Extra omne coniugium castos & temperantes se gerunt. Vitam plane philosophicam agentes. Vestiuntur panno quodam arddo, ex cortice, albicante arboris papyri industrie contexto: cuius vno corpus succingunt, altero caput obuclant.

Hac figura & Sclaui sistuntur, quo illi modo nauticulas suas, & res alias construunt. Hi toti nudi, & corpore, & capite ingrediuntur, nisi quod pro pudore velando perizonio xylino viuuntur.

XXVII.
 TRIREMES SEV GALI-
 OTTÆ, ET FVSTÆ IAVE-
 nensium. 21.

Nauibus suis, Cathurs dictis, tempore belli vsurariis, qua-
 tuor vel sex tormenta minora vehunt. Insuper in ventre
 quasi nauis Sclauī sedentes, remos impellunt: Supra hos
 milites suis armis instructi consistunt. Praefecti nauis pri-
 mates fere ciuitatis Bantam sunt. Naues haec unum tan-
 tum malum & unum velum habent: Claues nostrarum
 triremium fere consimiles habent, qui in Lassaon Jaua, ex instructione
 Turcarum Bantam incolentium, extruuntur.

28

XXIIX.

NAVIVM; QVIBVS BAN-
TANI VTVNTVR, GENERA
quatuor. 22.

DRater dictas naues Javanici adhuc genera quatuor in usu habent. Vnum grandius, duobus malis & totidem velis insigne. Secundum minus, quo ferè oram legere, & merces ex loco in locum trajcere solent. Tertium, scapha piscatoria simile: quo tanta concitatione & celeritate vehuntur, ut volitare propè videantur. Unde & volitantes naues dicuntur. Harum carbasia magno numero in Bantam, alia ex arborum folijs, alia ex alga conficiuntur. Ad puppim gubernaculum nullum annectunt, sed utrinque prefixis remis nauem pro lubitu agunt.

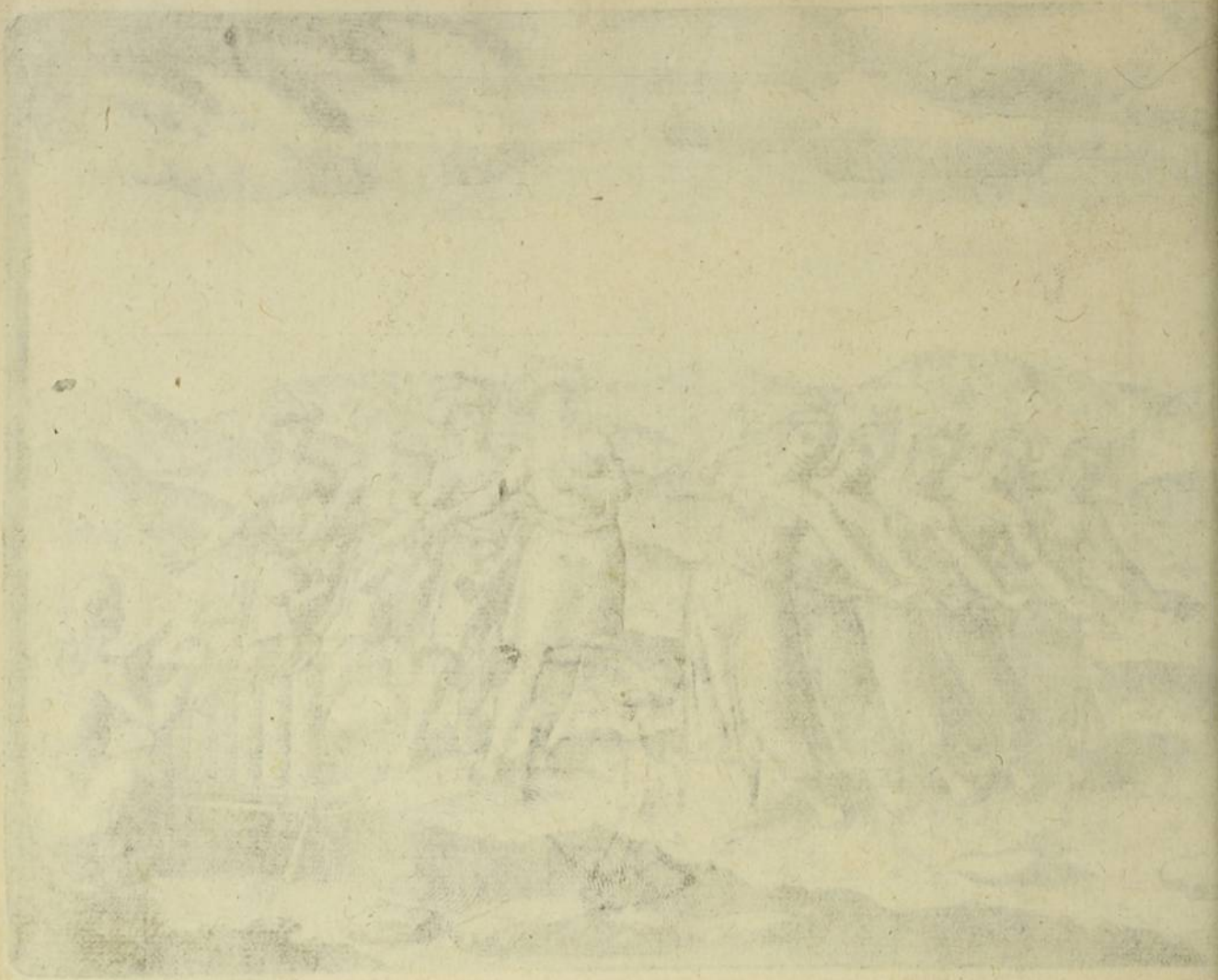
IN A VIVUM QVOD VITAE
TAM VIVITAE QVAM
MORTVAE

IN A VIVUM QVOD VITAE
TAM VIVITAE QVAM
MORTVAE

CHOREA SEV TRIPV- DIVM IAVANORVM. 23.

S Altandi libidine Iauanis incessente, mares latus alterum
fœminæ oppositum occupant, eo fere modo, qui de incolis
Madagascar præscriptus est. Corporis tamen gestibus di-
uersis se mouent. Iam enim in hoc, iam illud se latus incur-
uantes bracchia tum exporrigunt, tum resumunt, & ea-
dem mox pectori applicant, motusq; alios addunt. Instru-
menta, ad quorum impulsum saltitant, canne saccharinae sunt, ex ordine
gradatim ad fistularum organicarum modum scamno iuxta sese posita.
Cuiuslibet orificium lamina seu orbiculo ex ære tenuato obditur, qui post-
ea stilo aëneo ex ordine pro cantus natura pulsati, suauissimum iucun-
dissimumq; concentum edunt.

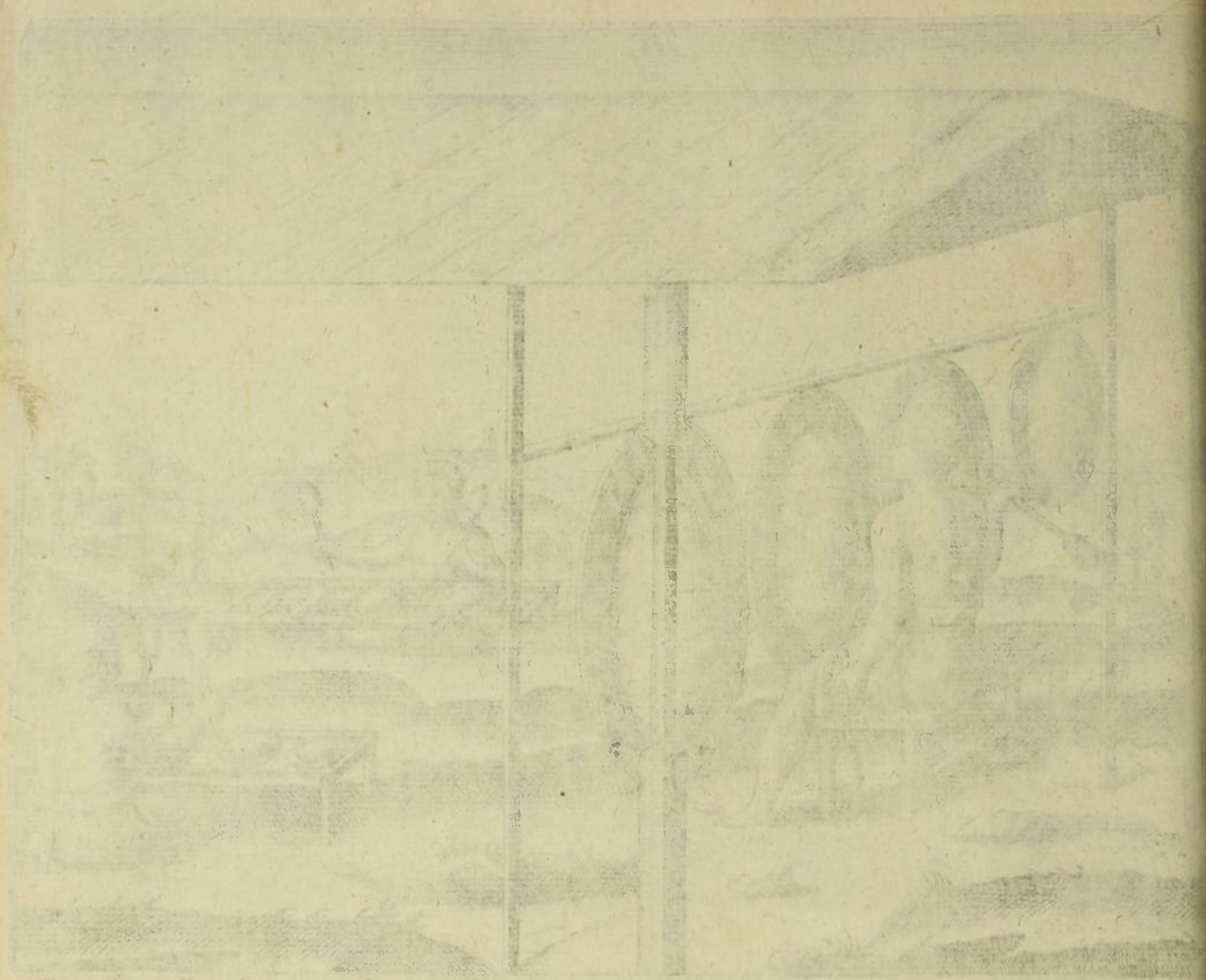
Sed ubi libidine hauriri incessante, in vasa lacu abierunt
 furtiva opposita occupant, eo facta modo, quid de interitu
 Mithras per scriptura est. Corporis tantum vestitus di-
 versis se movent. Iam enim in hoc vasa libidinis lacu
 nantes brachia tum exposita sunt, tum replentur, et in-
 dem mox pectori applicant, et in se effundunt. Igitur
 mentis, ad potum impellunt, sed in vasa se recipiunt, ex ordine
 gradantur ad libidinem, et in vasa se recipiunt, et in se
 Causasque ostendunt, in vasa se recipiunt, et in se
 ea sunt, quae ordine pro vasa se recipiunt, et in se
 libidinem se continent.

CHARAGMA PELVIVM SIVE
CYMBALORVM, QVIBVS IAVANI CAMPANA-
rum & Musicorum instrumentorum aliorum
loco vtuntur. 24.

Instrumenta haec ita se habent. Sub porticus seu tecto quodam fusas grandes pelues, alias alias magnitudine exuperantes, suspendunt, & ex ordine quidem, ut tonitum ascendendo tum descendendo euariant. Sonitum ergo si remissorem expetunt, tum pelues minores eligunt, quas transversis lignis seu cratibus imponunt, & malleolis, Vitriariorum claviculis similibus compulsant, cantumque tam exquisita proportione moderantur, ut audientibus certa iucunditati sit. His instrumentis etiam vti solent, si regis nomine populo quid significandum aut demandandum est: sicut nostro tempore factum erat, cum Iauanis regis nomine denunciaretur, libera nobis nostra commercia dari.

LOCUTORIUM 24
TUM & ALIQUOTI INSTRUMENTI
CUM ALIIS REBUS
CHARITATIS A. P. B. V. S. S. V. S.

LOCUTORIUM 24
TUM & ALIQUOTI INSTRUMENTI
CUM ALIIS REBUS
CHARITATIS A. P. B. V. S. S. V. S.

NEFARIA OBTRUNCATIO

QVORVNDAM IN NAVI HOLLANDIA dicta, à Iauanensibus instituta. 25.

EX Bantam cum soluissemus de omni tractatione penitus desperantes, ad quatuor ciuitates alias à se inuicem non procul distantes appulimus: quarum nomina sunt Tubaoou, Cydayo, Brandaoon & Surubaia: quo loco rex cum aulicis suis nos valde humaniter exceperant quidem, sed specie falsa & cum malo dolo. Postquam enim rex ad nos significari curasset, venturum sese & nostram nauem visitaturum: & nos ob id illam singulari studio excoleremus ornaremusque: nauarchusque insuper in triremi Amsterdam vna cum officariis ceteris in supremam nauem scenderet, ibi Regem praestolatam & cum submissione exceptum: tum proditores homines Iauani, qui cum tribus Paraos (naues ipsorum peculiare sunt) ad nos vehebantur, nauem Amsterdam dictam occupantes, districtis pugionibus quoscumque obuios inuaserunt & obtruncarunt. Quo in tumultu Capitaneus ipse cum Nauarcho & 10. viris aliis, supremam nauem tenentibus, cecidit, huius proditionis parum metuens. Quam concitationem cum aliqui ex parte nauis infima exaudirent, & quid rerum gereretur, iam planius viderent: arreptis verubus, hastis, acinacibus tanto seruore in grassatores irruere, vt in fugam versoram pars in mare se turbaret, pars alia in subditam scapham desiliret, qua tamen & ipsa tormentis emisus post submersa est. Quo conflictu nostrorum duodecim, sed Iauanensium 150. cecidere.

Faint, illegible text or markings at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Main body of the page containing very faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the leaf.

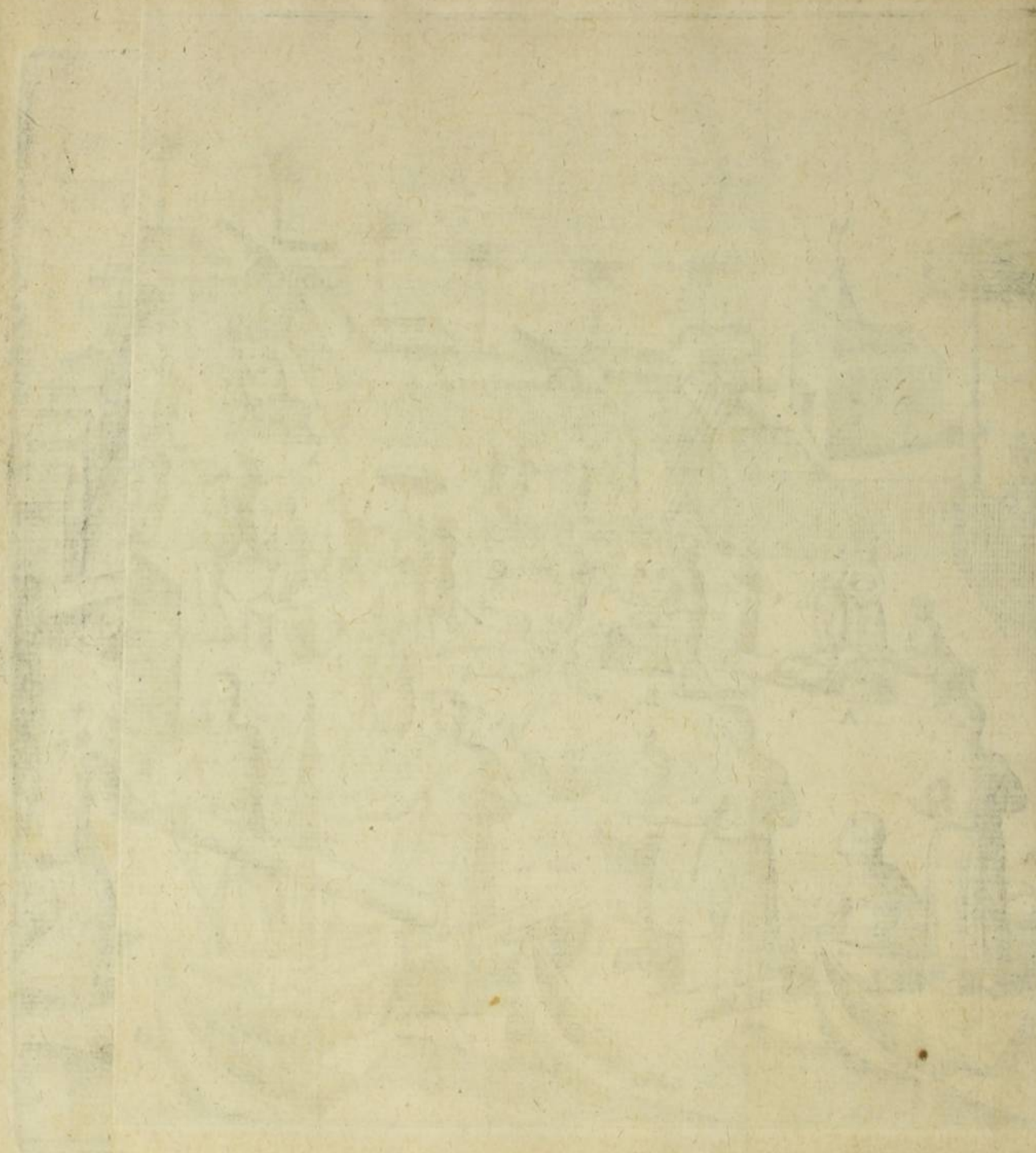
SIVE FORIN

S, 26.

Eorum vendendo saccharo, & melli destinatus. C. Fabarum, Acinaces, hasta, & arma cetera emuntur. F. Lineos pro taberna ferramentaria. K. Chinesium taberna. M. M. R. Forum oryzae. S. Ambulacrum mercatorum

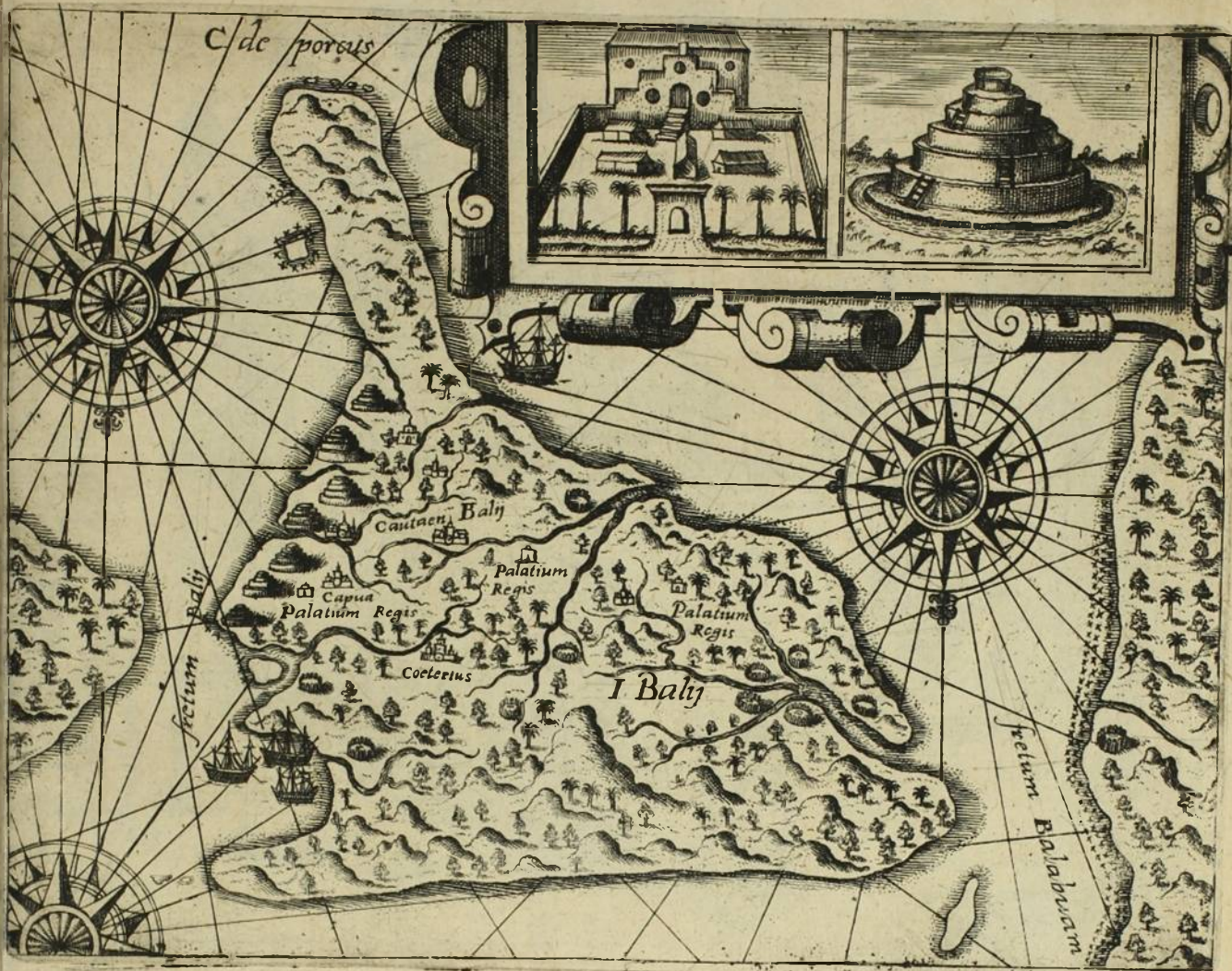
A. C. V. R. A. S. S. I. A. N. A. S. S. O. C. I. A. T. I. O. N. E.

OWNED BY THE ASSOCIATION OF
ARTISTS AND ARCHITECTS
OF THE CITY OF LONDON
AND THE ASSOCIATION OF
ARTISTS AND ARCHITECTS
OF THE COUNTY OF MIDDLESEX

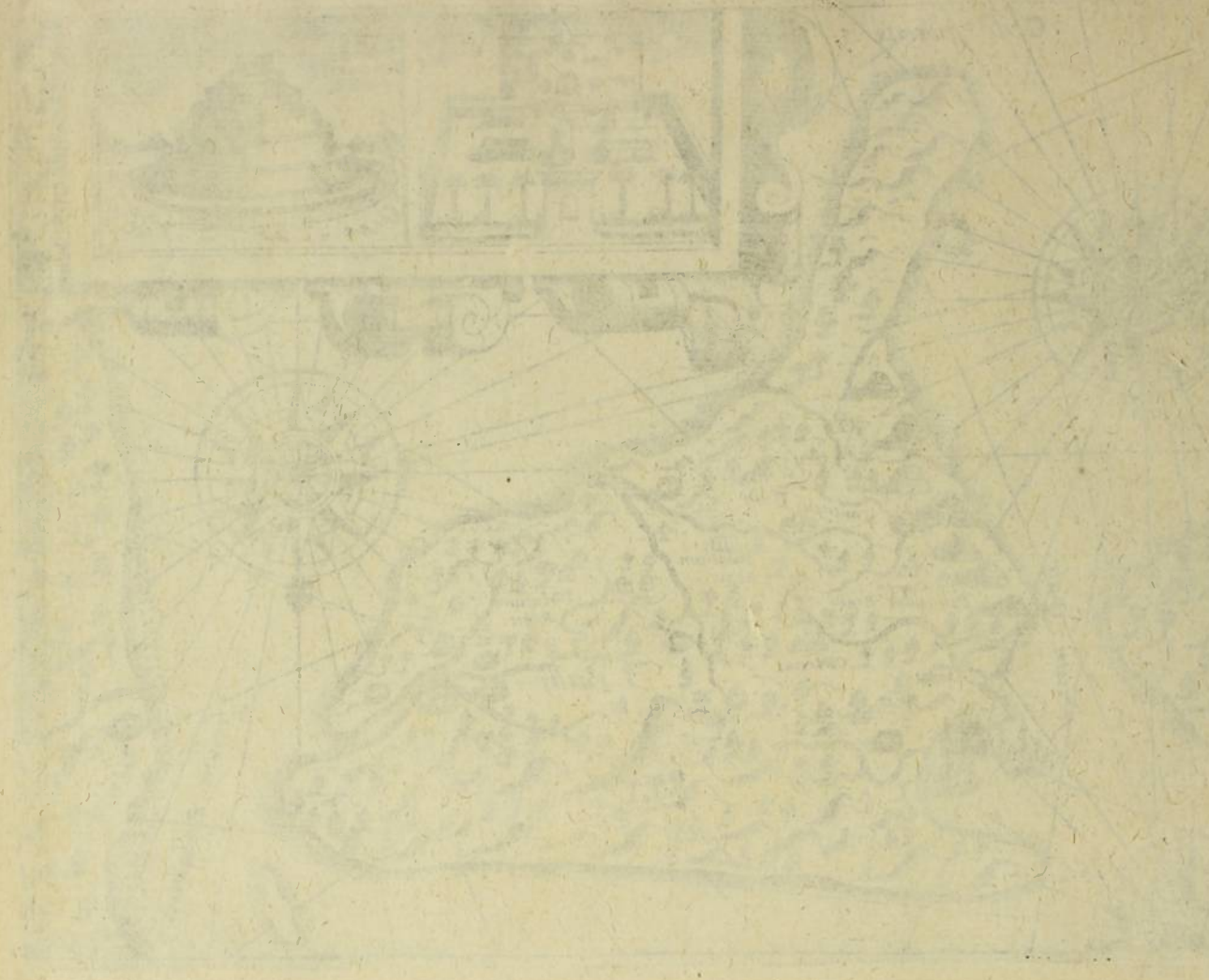

XXXIII.
 INSVLAE BALY CON-
 TRAFACTVRA. 27.

Insula hæc versus Orientem ad magnam insulam Java sita est, ambitum 12. circiter milliarium Germanicorum habens. Huius angulus Septentrionalis ad gradus s̄ ex- porrigitur, valde asper & montosus. Meridiem versus insula in profundum fretum aliquousq; protensa excur- rit. Hæc valde populosa est, cum cuilibet tot ducere ux- ores liberum sit, quot animo lubet. Qua occasione indies numero magno crescunt: taceo, quod subinde mancipiorum seu Sclauorum magnum nu- merum emptione comparent. Negotiantur vt maxime pannis Zylinis, quas probe textos postmodum insulanicis vendunt. Sed & agriculturæ student, cum terra ista omnium rerum, pecorum, frumenti & fructuum, aliorum valde ferax sit. Aedes & palatia habent, arte optima ornata & extruæta.

INSULAE BALY CON
TRIBUTA

Nota haec est Insula Orientalis ad magnam insulam
 sita est: insulam a civitate milliarum Germaniarum
 habens. Hinc angulus septentrionalis oblongus
 peritum, cuius asper & montosus. In insula
 insula in profundiis fatis aliquid, peritum
 in hac parte peritum est, cum cunctis latitudine
 veritatem sit, quod anno habet. In occasione
 erant: acro quod insulae in delatione
 horum emptione comparant. In occasione
 peritum: textor postmodum insulam
 fatis, cum textor annis in peritum
 aliquid aliquid: in hac parte
 annis sit.

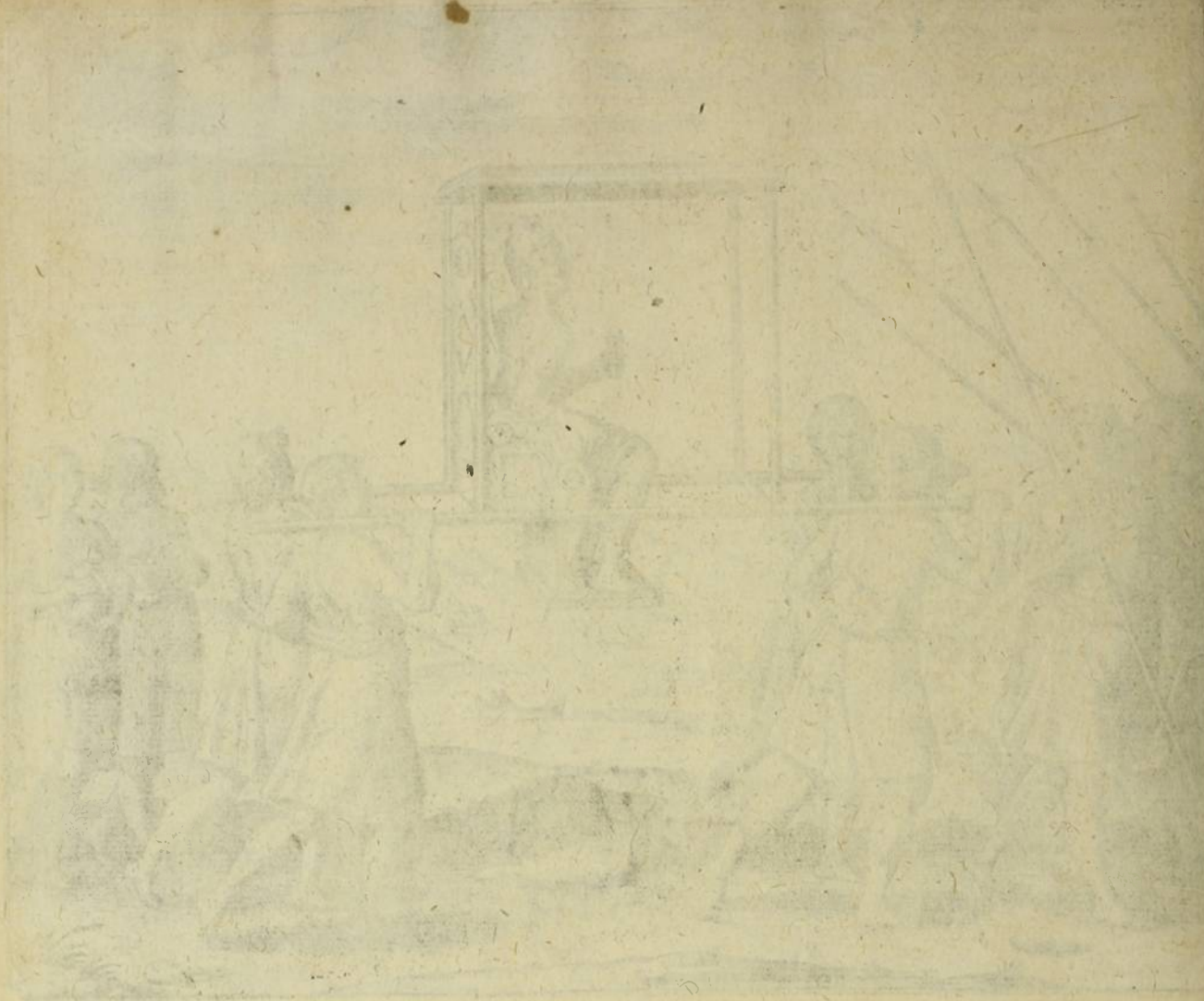
QVOMODO REGES INSVLAE

BALY CVRRV VEHANTVR, 28.

Inſula hac multos equos promit: ſed tamen breues & ignauiores, ideoq; haud tanti eſtimatos. Iis ſoli vulgares homines equitare ſolent. Superiores ſe à Sclauis portari ſi- nunt: aut curribus à bubalis tractis vehi. Huius exem- plum nobis præbuit Rex dictæ inſulae, qui pulcherrimè ex- ſculpto & calato curru ad nos in littus expatiabatur. Currum hūc Buba- li gemini nitidiſſimi traxerant, ipſi ornamentis & tapetibus precioſis con- ſtrati. Ponè regem in curru mancipium quoddam ſederat, qui umbracu- lum Regis ferebat. Ante & poſt currum regis ſtipatores ſeu apparitores, longis uſq; flammiformiter acuminatis haſtis & telis alijs armati incede- bant. Cum ad huius Regis petitum aliquot tormenta diſploderemus, ipſe ſua gratiæ delatione officioſa facta à nobis receſſit.

ZXXIV
OVOMODO RECESSIT SVAE

... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc
... hanc multos annos promittit: sed tamen hanc

QVOMODO PRIMATES IN-
SVLÆ BALLY GESTENTVR. 29.

Refecti & nobiles Baly insula, vel ad aulam vel aliorum
ituri, sella artificiose exsculpta, leui tamen portantur: quæ
superne contacta pro vectibus Cannas saccharinas ha-
bet. Baiulorum duo ordines sequuntur, ut uno lassefa-
to, alter recens in eius locum subeat: ut sic expeditius i-
ter præsumptum confici queat. Circumcirca & hi suam quar-
diam habent, hastis, telis & armis aliis instructam: quos pone & fœminæ
capsulas Betelle & hydrias ferentes sequuntur, eadem & ceteris officii
optabiles.

Primariis est nobilis Bary in sole, ubi ad arborum vel herbis
in hunc modum describitur, hunc tamen post autem
quodammodo pro rebus Carnas factis ha-
bitantibus duo ordines separantur, et uno hunc
alium tamen cum hunc habent et hunc hunc
in hunc modum describitur. Circum hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc
hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc hunc

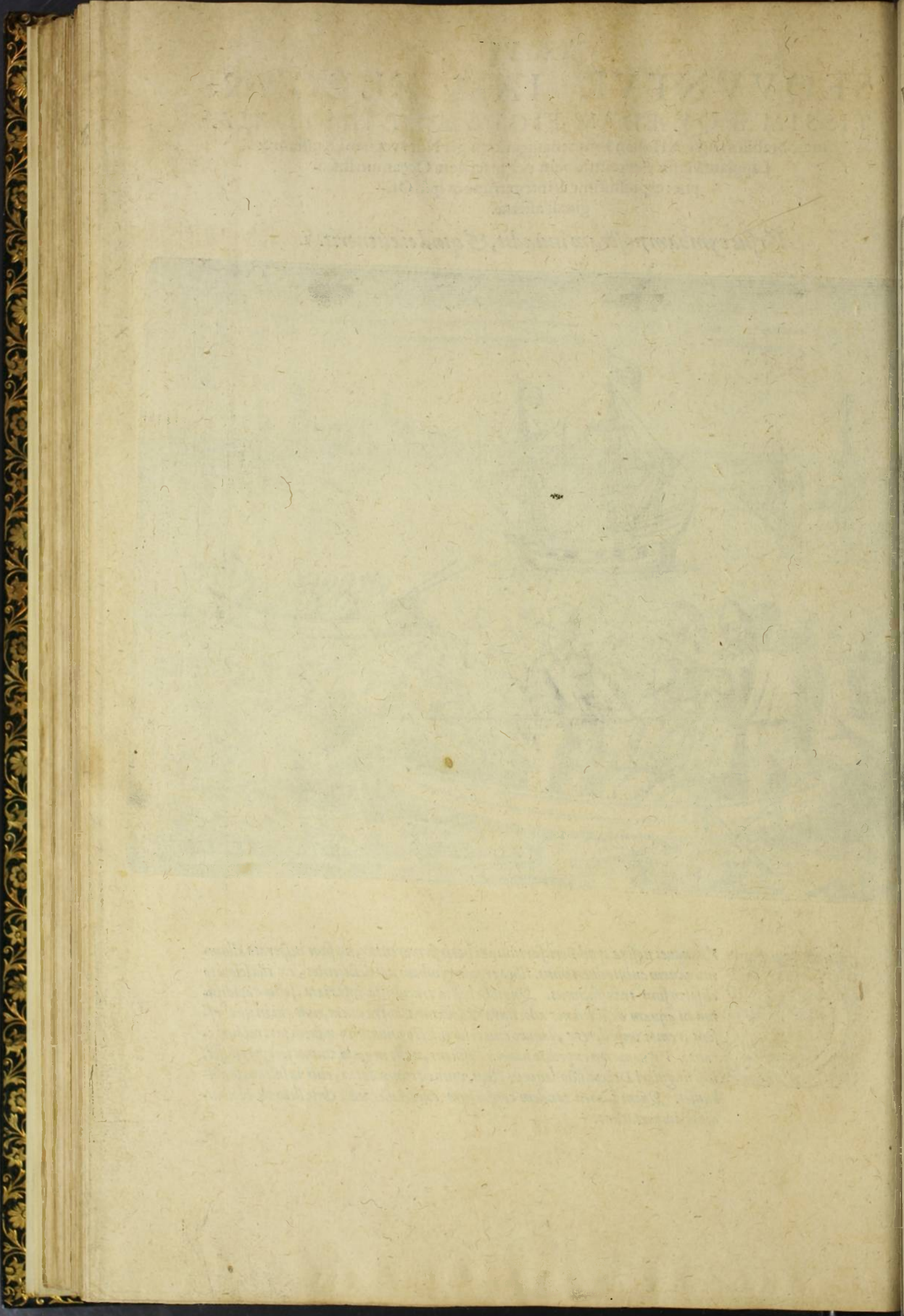
SEQVNTVR IAM ELEGAN- TISSIMÆ QVÆDAM FIGVRÆ ET HISTORIÆ

memorabiles triplicis Hollandorum nauigationis per Norvvegiam, Russiam & Lappiam versus Septentrionem per glaciale Oceanum susceptæ: expressissime & integerrime ex ipso Originali assertæ.

Vrsus cymbam nostram inuadit, & quid ei euenerit. 1.

*C*um naues nostra apud Bernsfurtum anchoris firmarentur, vrsus in sperato album immanem animaduertimus. Illico ergo in cymbam nos deiicientes, ex illa sclopeto eliso vrsus transfiximus. Quo ictu bestia truculenta infuriata, saltu rapidissimo in aquam desiliens nos adoritura videbatur. Contra quem, cum qui in naui essent, remos impellerent, laqueo eius collo iniecto viuum in nauem pertracturi erant. Vrsus autem expedite nauem adfiliens, nullo negotio vniuersos oppressisset, nisi singulari Dei consilio laqueus clauis unco circumuolutus, eius insultum prohibuisset. Quem tamen tandem confectum excoriauerunt, & pellem in Hollandiam importarunt.

VERA EFFIGIES MONSTRO-
RVM MARINORVM ROSMARORVM,
seu VVallreussen dictorum. 2.

*Um ad insulam Oraniam commoraremur, in continente genus quoddam monstro-
rum marinorum Rosmarorum seu Vallreussen, dictorum offendimus, animalia
equis grandiora, crinibus hispida ad laevorem fere canis marini. Pedes quatuor ha-
bent, & dentes ex maxilla superiore geminos ad dimidij cubiti longitudinem pro-
minentes, quibus ad iniurias declinandas industrie uti norunt. Hos lesi nauciu-
lis tanto robore impingunt, ut quasi vncis eas euertere leui opere possint. Id quod
& nobis accidisset, nisi valido clamore concitato pauefactos eos aspuliffemus. Mon-
strorum horum ad 200. iuxta littus quoddam in arenarum cumulo sese circurruo-
lutantes conspeximus. Quae cum dentium auferendorum gratia adortemur, eorum tamen nullum in-
terficere potuimus, et si arma nostra omnia comminueremus. Hoc tamen loco & alium vrsu-
m candidum consecimus, de quibus in historia prolixius.*

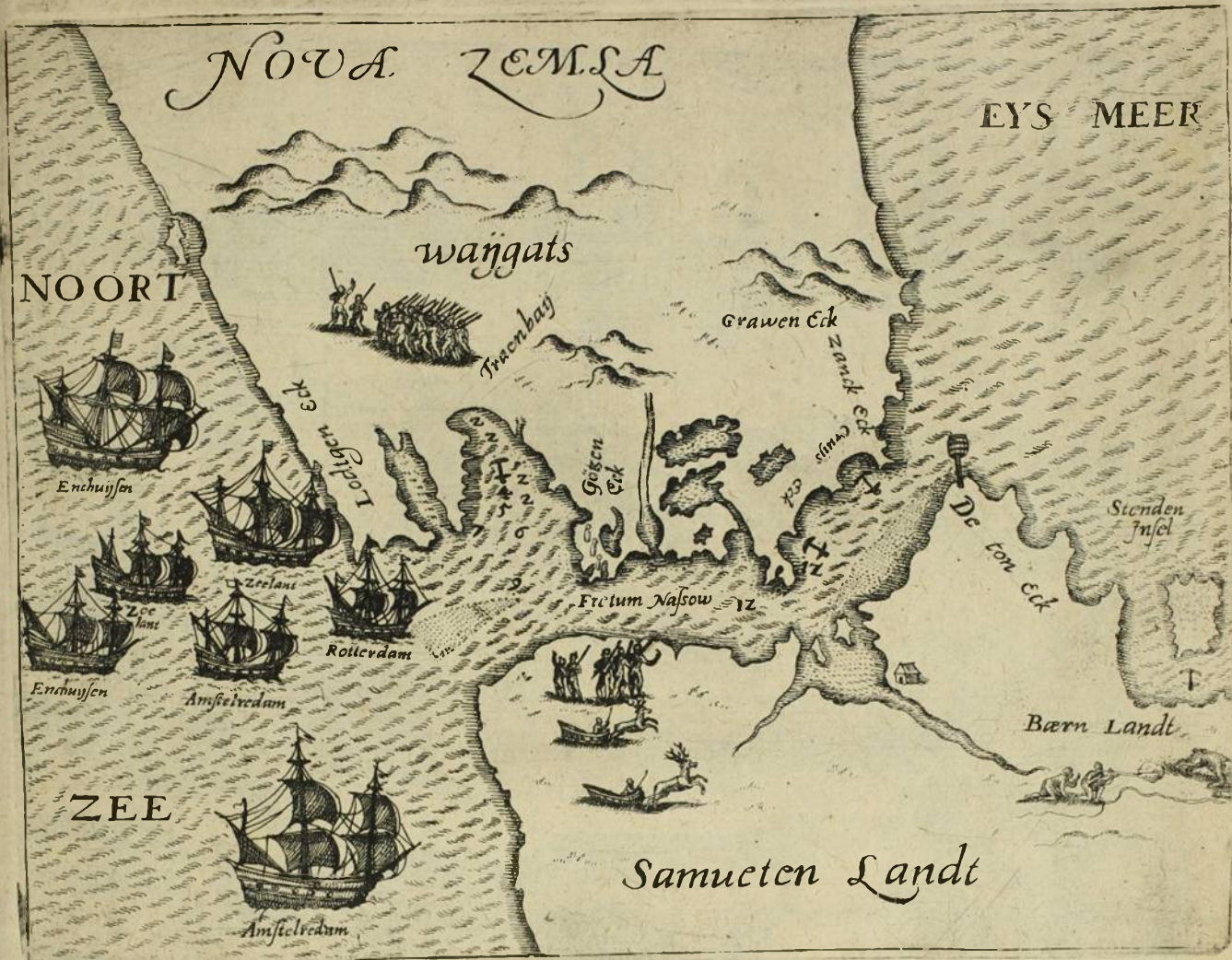
VERA EFFICACIA MORSU
LVA MARINORVM ROSMARORVM
Ab V. Abichtschillich.

Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die
Vermischte Nachrichten von dem Meere, in welchem die

XXXVIII.
 EFFIGIES SINVS, SEV AN-
 GVSTIÆ NASSAV, CVM AD-
 iunctis cæteris. 3.

T Abula hac, via seu Isthmus freti Nassau exprimitur: ubi ad Traen Bay littus tenentes, nostrum 54. circiter in Cō-
 tinentem egressi sumus, quasitum, si quos fortè peruesti-
 gare homines possemus. Sed præter trahas quasdam velle-
 ribus vulpium, damarum, vrsorum, adipe item piscium,
 & mercibus alijs onustas nihil reperimus. Vestigia tamen
 quædam hominum ceruorumq; attigimus. Aliquandiu itaque incas-
 sum oberrantes, ad naues tandem nostras rediimus.

EFFIGIES SIVE
CASTRUM MASSA. CIVITATIS
INDICIS CAUSIS

Alia hanc, cuius in summitate fons Nassa exprimitur, ubi
 ad T. sen. B. hinc tenentur, nostrorum 7. circiter. Q.
 turris erat, hinc, quibus, si quis forte periret,
 castro hinc periret. De hinc, si quis forte periret,
 hinc, si quis forte periret, castro hinc periret,
 hinc, si quis forte periret, castro hinc periret,
 hinc, si quis forte periret, castro hinc periret,
 hinc, si quis forte periret, castro hinc periret,
 hinc, si quis forte periret, castro hinc periret,
 hinc, si quis forte periret, castro hinc periret,

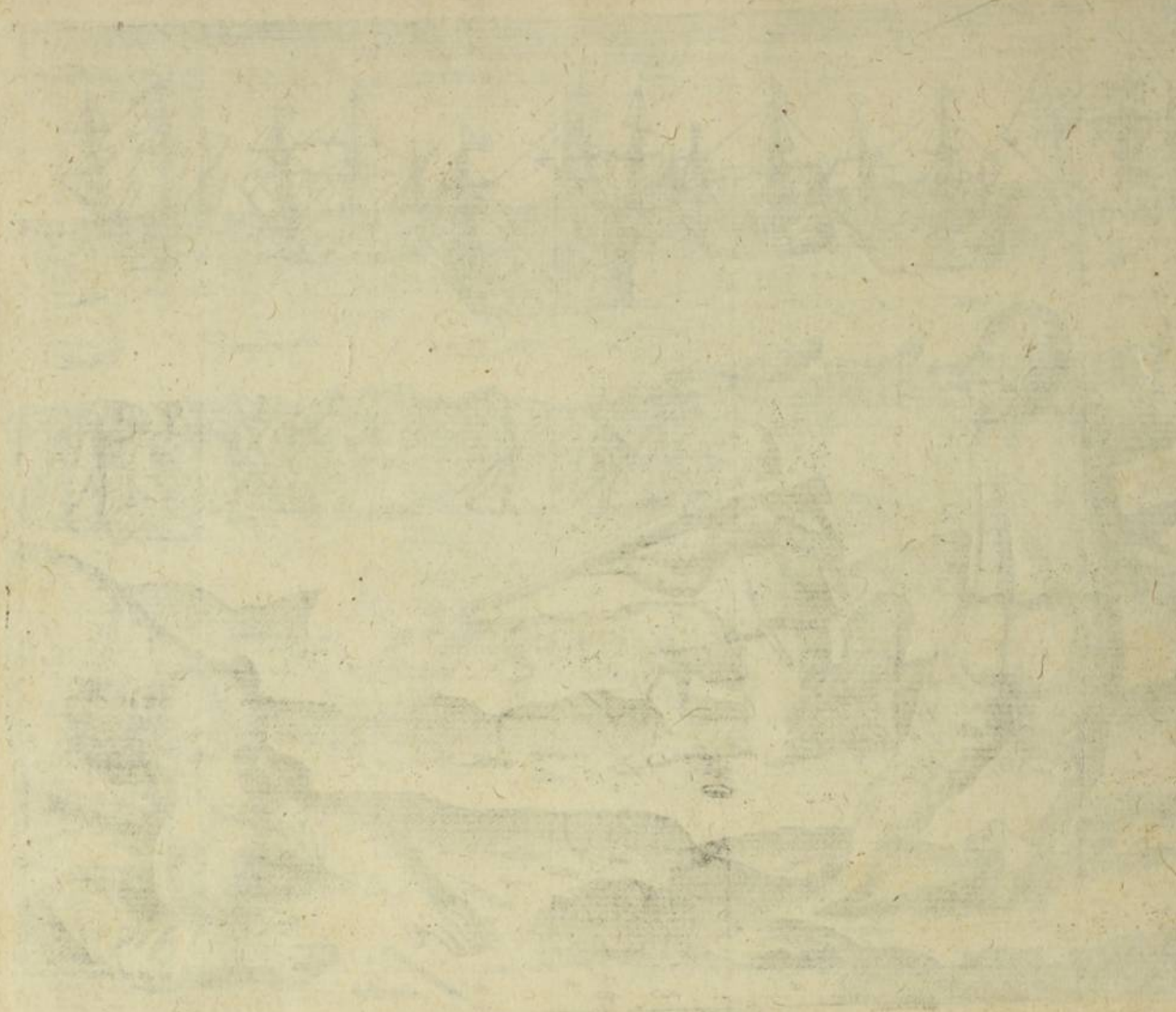

HORRENDÆ ET INVSITA-
TÆ VASTITATIS VRSVS SOCIORVM
nostrorum duos dilaniat. 4.

Cum in Insula quadam, nostris Insula Statuum dicta, applicarem, lapillos quosdam Adamantibus haud dissimiles nautæ nostri inibi inuenerunt: quos ob id magna diligentia colligebant. Binis vero eorum quadam in fouea istos quarentibus derepente prægrandis & vastus Vrsus occurrens, alterum collo prehensum, confecit. Quod alter in proximo videns, aufugiens, ad vrsum impetendum sociorum 20. exciuit. Quibus accurrentibus, & telis bestiam adorientibus, è medio illorum adhuc vnus ab ea correptus, frustillatim discerptus est. Vrsus tandem stratus & deiectionum detractum Amstelrodamum importatum est.

INVENTORIO DE LOS BIENES
DE DON JUAN DE VASCO
Y DE SU MUJER DOÑA JUANA DE
ALCALDE

En la villa de Madrid a diez y siete dias del mes de
enero de mill e quatrocientos e noventa e tres años
Yo el Rey.

Yo el Rey.

Yo el Rey.

Yo el Rey.

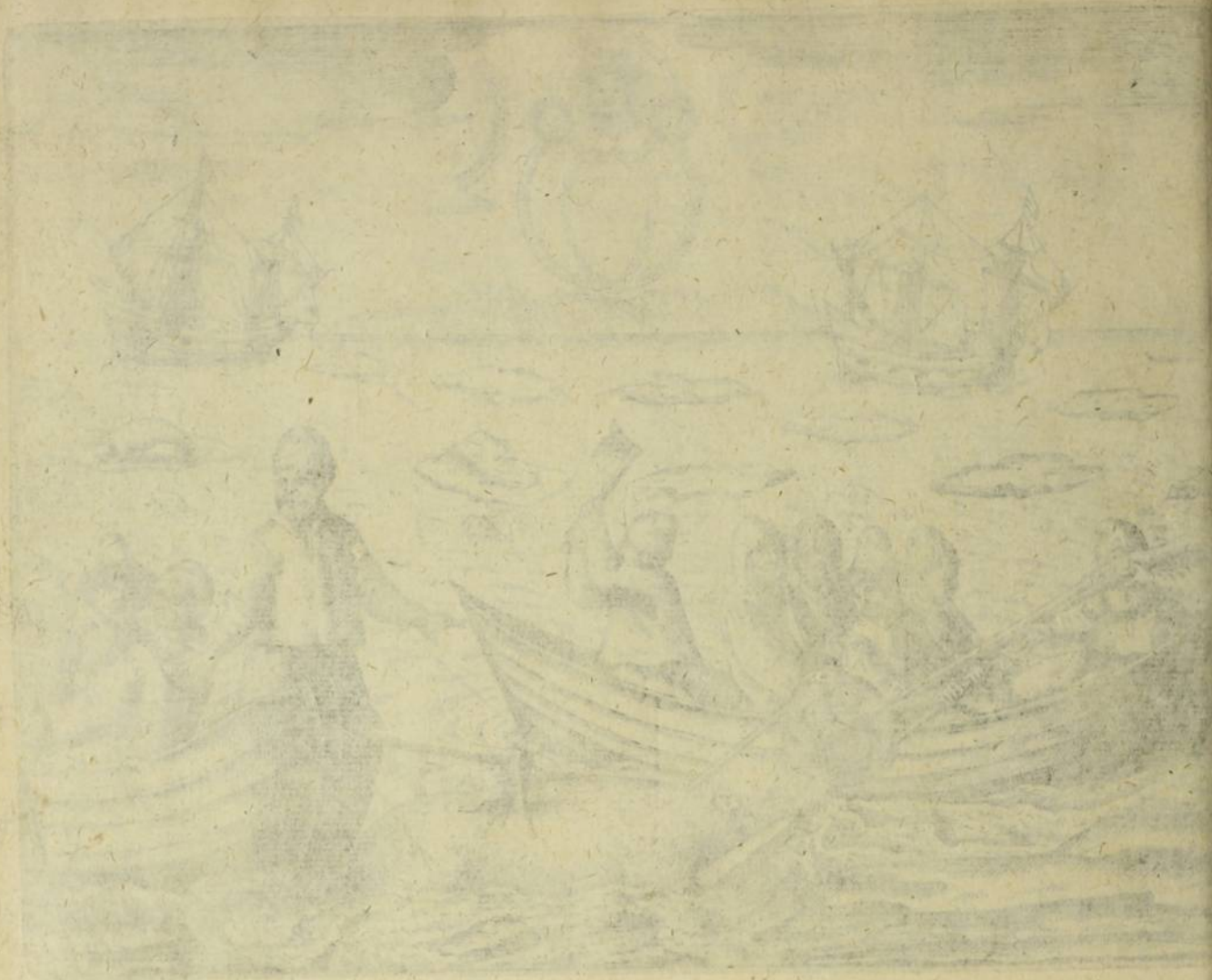
PHOENOMENON IN COELO.

VRSVS IMMANIS CAPTVS. 5.

*C*um in navigatione tertia Septentrionali iam mensem circiter unum exigeremus, in caelo ostentum apparuit, Tres nimirum soles, aliquot Iridibus circumducti. Paucis diebus post, cum ad glaciei fines propelleremur, vastus ursus quidam naui nostra appropinquabat. Quod obseruantes nos arreptis proximis armis in cymbam quãdam concessimus, ut ad eum propius conuecti collo eius laqueũ obstringeremus, monstrũ interea geminatis ictibus punctibusq; undelibet insectantes. Etsi vero nostrum quispiã securim eius dorso tam valido ictu impingeret, ut ea profunda in carne defixa haberet: nihilominus tamẽ primore pede nauiculam nostrã tam forti percussu ferit, ut eius vestigium in ligno relinqueretur. Ut quin naui mergeretur, parum abesset. Sed hæc tandem bestia confecta à nobis obtruncata est.

PHENOMENON IN COLLO.
VRSVS IMMANIS CATTIVS

In navigatione septentrionali iam mentem
citramque spectamus in celo ostentam apparuit. Per
minuta hora, quae in ista circumstantia. Tunc
unus, cum ad eliaci fuit propellerum, quae in
quidam naves esse appropinquavit. Quod observante
tot accepit precibus naves in quibus quidam
fuit, et ad eam propius concessit collo eius faciem ostendit, et
in ista circumstantia ista. Quod illis ostendit in ista
notum quibus fuerit in ista. Quod illis ostendit in ista
fuit in ista. Quod illis ostendit in ista. Quod illis ostendit in ista
notum quibus fuerit in ista. Quod illis ostendit in ista. Quod illis ostendit in ista
fuit in ista. Quod illis ostendit in ista. Quod illis ostendit in ista
notum quibus fuerit in ista. Quod illis ostendit in ista. Quod illis ostendit in ista
fuit in ista. Quod illis ostendit in ista. Quod illis ostendit in ista

XLI.
 VIVA SAMOGITHIO-
 RVM SPECIES. 6.

Amogithios hos offendimus in Contiente quadam, VVaygat dicta. Externa specie quidem feri, sed illicò tamen ad colloquium nostrum humani, & bene morati inuenti sunt. Statura sunt breuis, vultus lati & depressi, oculorum paruorum. Genua ipsis extrorsum prominent. Crines alunt promissos, quos intortos ab occipite religant.

Vestitum gerunt ex pellibus hispidis sartum, quo à vertice ad pedes vsque conteguntur. Hi trahis necessaria conuehunt: quarum singulis duas damas presigentes cursum tam concitatum agunt, vt celeritatem eam nec expeditus equus aquare queat.

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF COMPARATIVE ZOOLOGY
AT HARVARD UNIVERSITY

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

XLII.
NAVI NOSTRA GLACIEI
CVMVLIS DEFIXA, NOSTRVM
tres propè merſi. 7.

Postquam glaciei obiectu perpetuo nostrum cursum prepediri intelleximus, unanimi consensu retrò in Hollandiam reuerti statuentes, iam primum circumquaque congelato mari nos obseptos animaduertimus, ita vt nec porro, nec retrò cursus nobis pateſceret. Nautarum ergo tribus ad reſcindendam glaciem, adeoque nobis eruptum parandum è nauis demissis, accidit, vt glacie sua sponte diruta & soluta, illi periclitarentur haud leuiter. Qui tamen mutuo caterorum auxilio nauis retinaculis acceptis, ita erepti & seruati sunt.

XIII
TRAVELERS' TALK
GENERAL PRINCIPLES
of Propensity

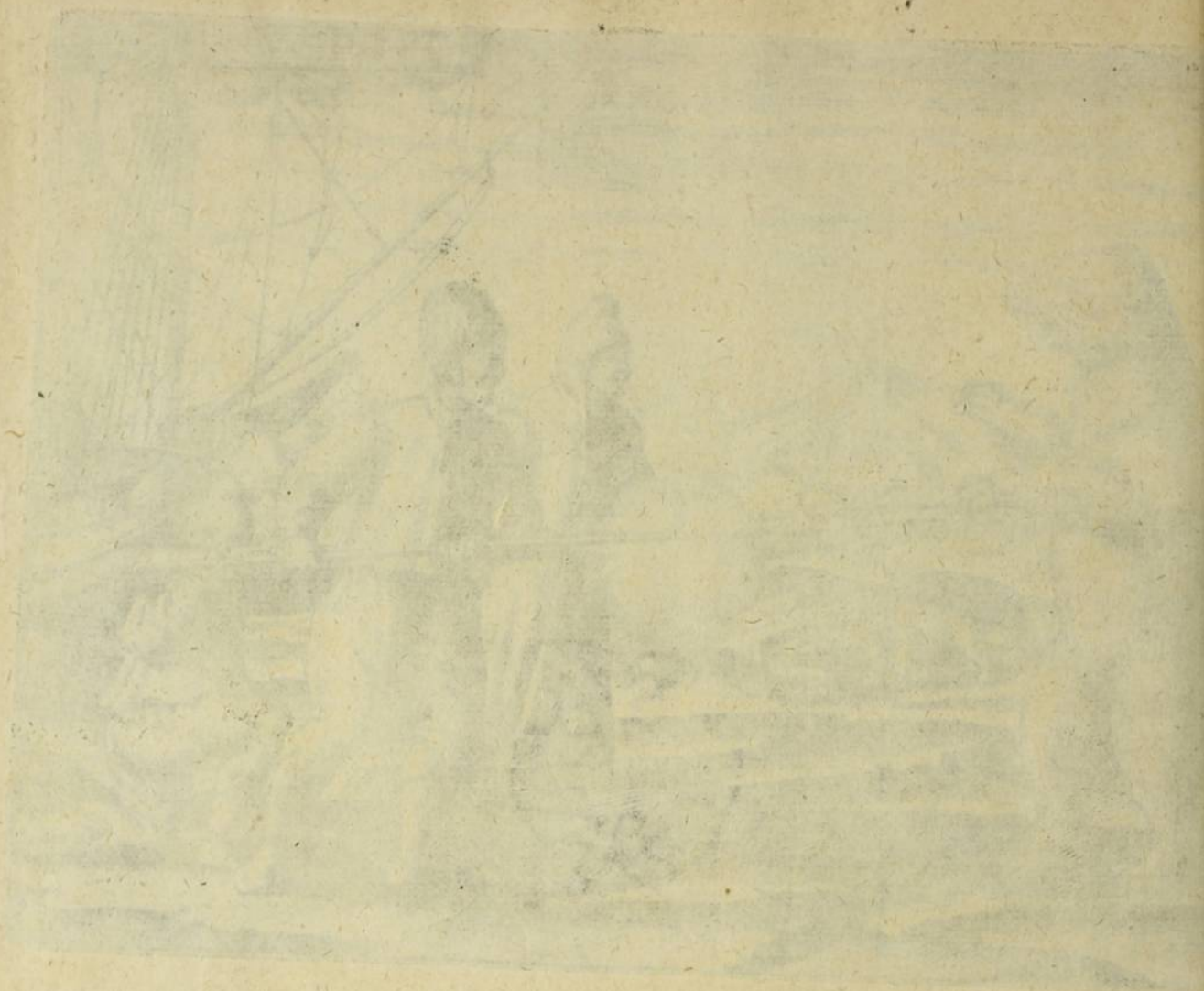
Propensity is a faculty of the mind which is directed towards certain objects, and is distinguished from the faculty of reason, which is directed towards the truth. Propensity is a faculty which is common to all animals, and is distinguished from the faculty of reason, which is peculiar to man. Propensity is a faculty which is directed towards certain objects, and is distinguished from the faculty of reason, which is directed towards the truth. Propensity is a faculty which is common to all animals, and is distinguished from the faculty of reason, which is peculiar to man.

XLIII.
DVORVM VRSORVM, NOS
IMPETENTIVM HISTORIA. 8.

Quodam tempore labrum quoddam salitæ carnis aqua elu-
enda longius à navi exposueramus. Quam subolfacientes
duo vrsi, prædatum accurrerant. Eorum vero alter, qui
caput in vas immiserat, cum à nauta glande emissa caput
traiceretur, in terram prouolutus illico expirauit. Cuius
casum cum attonitus nonnihil vrsus spectaret socius, ali-
quo profugiens, iter breui relegit, & ad nostros insultum fecit. Cui ob id
cum sclopetis & bipennibus nostri occurrerent, ipse se erigens & pedib. sur-
rectus à quodam glande feruida traiectus, denuo aufugit.

BLONDE VERDUNNUNG
IM JAHRE 1811

The faint text at the bottom of the page is mirrored bleed-through from the reverse side. It appears to be a formal notice or a list of names, possibly related to the 'Blonde Verdunnung' mentioned in the header. The text is illegible due to its faintness and the bleed-through effect.

RVPTA ET SVCCVMVLA-
TA GLACIES NAVIS NOSTRÆ PRO-
ram surrigit. 9.

Dostquam media glacie navis nostra tota confixa staret, propediem eam resolutum, nobisq; egressum datū iri, subinde speraueramus. Nihilominus tamē interim accumulata glacies nauem nostram subiens tanto impetu sustulit, ut prora ultra pedes quinque eleuata staret, nosq; omnes iam iam perituros persuasum esset. Sociis ergo reliquis, qui in Continentem ex causa egressi fuerant, vexillo navis maiore suffixo signum dantes, cymbamque in glaciem extrahentes illam doliis aliquot pane confertis onerauimus, ut, si omnino navis pessum iret, vitæ tamen nostræ consultum esset.

REPTA ET SVCCVMVA

TA QUADRI NAVIS NOSTRA PRO

1714

Optima in hac parte sunt...
propter...
in hac parte...
repta et succumva...
ta quadri navis...
nostra pro...
1714

DOMVS A NOBIS EXTRV-
CTA ET ERECTA, QVA PER HYEMEM
commodè lateremus. 10.

R

*Ebus omnibus desperatis cum animaduertemus, ante aestatem futuram nos Oceano glaciati haudquaquam ereptum iri: collectis votis decreuimus, loco quodam commo-
dispeyto, domicilium quoddam, mansioni hyberna aptum, extruere. Cui instituto mira quoque gratia Deus nobis fauere visus est. Et si enim tota illa insula, nec ligna, nec stramen, nec folia, aut gramen ferret: ripam tamen quandam ad litus illud indagauimus, tot arboribus, ramis & radicibus, alluione fortuita, eò illatis obsitam, ut & ad aedes parandas, & hyemis iniurias foco mitigandas ligna abundè sufficerent. Quae fortuna nisi singulariter nobis alluxisset, propter intensissimum frigus operis caeptis peruacare nullo modo potuissemus. Et quod mirum erat, acerbissimum gelu ita iam inualuerat, ut forte clauo occasione aliqua ori indito cutis tam pertinaciter adhereret, ut extra-
Etum ea expeditè cum certa haemorrhagia sequeretur.*

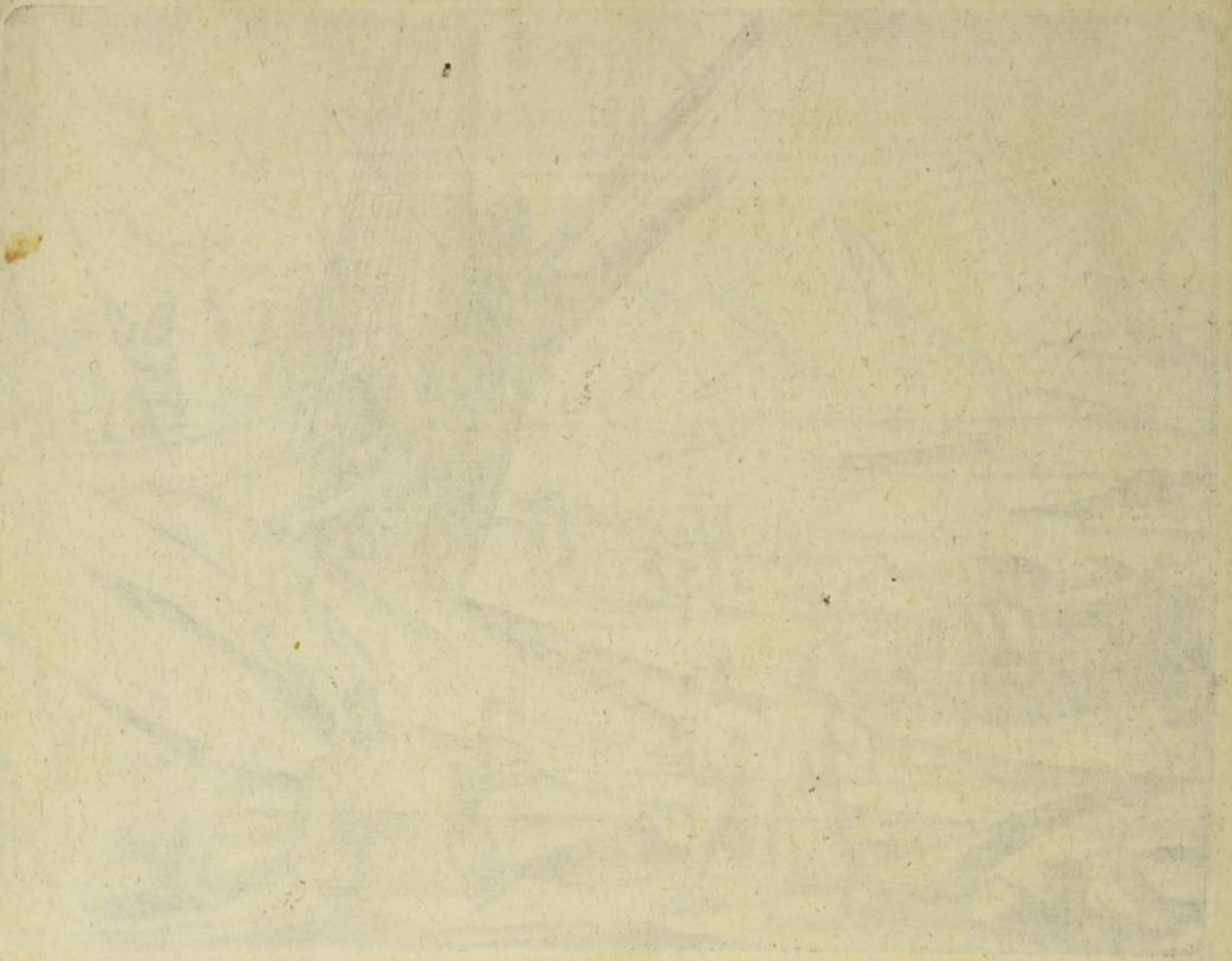

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page, located in the lower half of the page. The text is arranged in several lines and is significantly faded.

XLVI.
QVID TRAHAM VLTIMAM
IN TERRAM EXTRAHENTIBVS
euenerit. II.

Cum domo nostra iam ad summa euecta, trahã vltimam mercibus oneratam illi admoturi essemus, tres nobis vno incurſu vrsi obuenerunt. Fuga ergo ad nauem arrepta, medio cursu ſociorum vnus fracta glaciei illapsus bestys indubitata prada futurus fuisset, nisi illis partem maiorem nostrum insequentibus ipse neglectus iacuisset. Sed & duo appropinquantibus, bipennibus pratentis illum tutati sunt. Conuersi ergo vrsi nauem nostram vno animo impetentes, fustibus tandem è naue confertim excussis retro acti sunt.

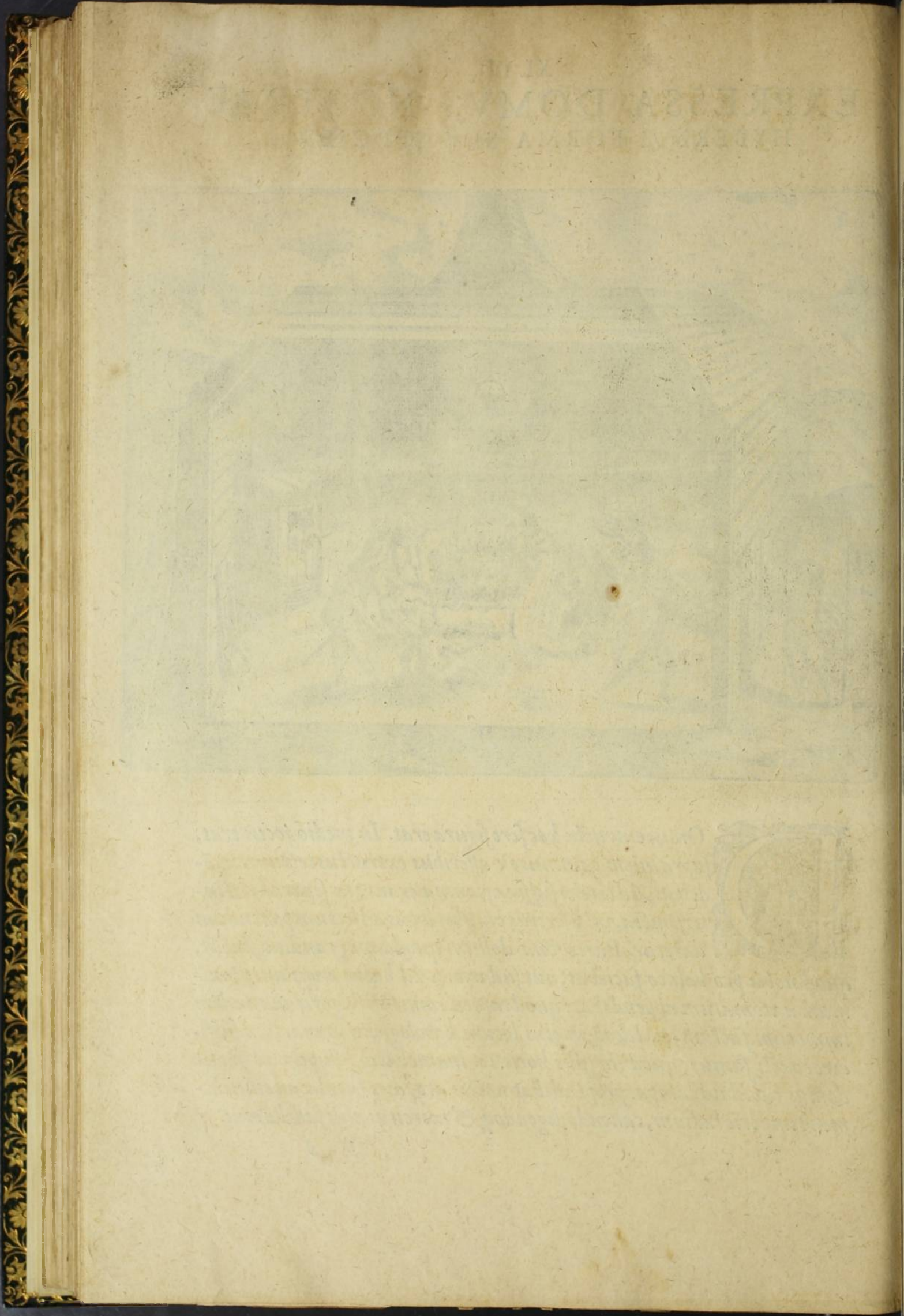
Quid dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco
quod dicitur in hoc loco

EXPRESSA DOMVS NOSTRAE
HYBERNÆ FORMA SEV SPECIES. 12.

Domus extracta hac fere figura erat. In medio focus erat, supra quem caminus ex asseribus extractus tectum exscēdebat. Ad latera suffixa scamna erant, ita separata & interstincta, ut discretus cuilibet locus ad lectum ponendum daretur. Parte una dolium quoddam grandius stabat, quod nobis pro balneo faciebat, aut sudario. Ad huius angulum proximum automatum appendebat: quod tamen immensi frigoris vi tandem immotum factum est. Ideoque in eius locum horologium arenarium sufficere coacti sumus, quod singulis horis 12. inaniebatur. Superne è media domus tabulato lampas propendebat noctes atq; dies lucida: ad cuius lumen temporis tedium, canendo, legendoque & exercitijs alijs fallebamus.

XLVIII.
 EX STRATO VRSO ADI-
 PIS PONDO 100. COLLECTA. 13.

Hoc ergo pacto priuatam & solitariam vitam viuentes, cum aliquoties ad decipulas, vulpibus captandis structas, redintegradas domo egrederemur, de improviso immanis ursus occurrens, plerosque ad ades retrò fugauit. Quem tamen arrepto sclopeto quodam tam expedite per medium pectus transfixit, ut glans cor medium peruadens postica parte prorumperet. A quo ictu, cum adhuc passus 30. procederet, cecidit, & nobis preda mansit. Excoriati pellis pedes nouem longa & septem lata fuerat. Adeps inde ad 100. pondo exemptus, nostris magno commodo venit ad fouendas lucernas.

THE STATE OF NEW YORK
IN SENATE

REPORT OF THE
COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE
IN ANSWER TO A RESOLUTION PASSED BY THE SENATE
MAY 18, 1864

ALBANY: PUBLISHED BY G. B. ZIEGLER, STATE PRINTING OFFICE, 1864.

QVO PACTO NOS AD RE-
 VERSIOMEM IN HOLLANDIAM
 præparauimus. 14.

Ingenti rigore, varijs ærumnis & periculis infinitis hyeme tandem hoc loco euicta; Maio mense maris glacies deinceps soluta, nauigationem nobis tutam pollicita est. Quod verò nauis nostra ad iter tam longinquum inepta esset, cymbam nostram firmare & sarcire, adeoq; altius erigere statuimus, ut ea iter commodius exequi liceret: cum ad loca hominibus habitata milliaria 300. nobis exuperanda præstarent, unice ergo operis intentos tribus diebus continuis tres nos adorti vrsi sunt, quos tamen sclopetorum glandibus tandem strauimus.

QVO PACTO NORVONIA
VERSIONEM IN HOLLANDIAM
PREPARAVIT.

In hoc tractatu, quod sequitur, de periculis infanti-
bus, quos in hoc tractatu, ad hoc mare, quod
est inter nos et America, non tantummodo
esse, sed etiam, quod non tam longinquum
est, quam nos putamus, et, quod, aliis
causis, non tam commoda, quam nos
putamus, et, quod, non tam commoda, quam
nos putamus, et, quod, non tam commoda,
quam nos putamus, et, quod, non tam
commoda, quam nos putamus, et, quod,
non tam commoda, quam nos putamus.

L.

QVA ARTE ET OPERA NO-
BIS VIAM STRUXIMVS, AD NA-
uem nostram cum mercibus mari nun-
cupandam. 15.

*A*bsoluta nauicula nostra, & ad cursum parata, viam ad mare obtinendum tam asperam & praruptam offendimus, ut eandem pastinis, rutris & ligonibus magno labore equare cogeremur. Quibus sic iterum operis intentis vrsus pragrands occurrit: quem tamen sclopeto confecimus, & semispirantem effractis dentibus reliquimus.

JOHN

1711

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

LI.
NAVIGATIONIS NOSTRAE
PRINCIPIVM. 16.

Viam ad apertum mare nobis structa, nauiq, nostracum
omni commeatu & mercibus, aquis data, agrisque binis
VVilhelmo Bernhardt & Nicolao Andreas adductis,
postquam geminis nauibus nos equali numero partiti es-
semus, diuina gratie auspicio, magno patrie desiderio, &
loci hyemalis certo fastidio soluentes, ventis nos dedimus.

The page is mostly blank, showing signs of age and wear. There are very faint, illegible markings and ghosting of text visible in the lower half of the page, likely due to ink bleed-through from the reverse side or extremely faded original text. A small, dark horizontal mark is visible in the lower-left quadrant.

LII.
 QVO PACTO VIX MA-
 GNA AGILITATE NAVRA-
 gium euitauimus. 17.

Vix triduo nauigauimus, cum aliquoties orã repetentes no-
 uis periculis affligebamur. Glacies enim utramque ratis
 nostre partem tanta mole & vi illiserat, ut vite nostre o-
 mnes dubij essemus. Nec salutis spes ulla alia superstes fu-
 isset, nisi è medio nostro quidam certo periculo è nauì in-
 frustum continenter aliud ab alio insiliisset, nauemque nostram fune fir-
 mata adhuc glaciei illigasset. Quo loco mercibus nostris iterum expositis,
 & agris binis supra glaciem reclinatis, nauem resarciuimus, & nouum pe-
 riculum adituri, ventos iterum admisimus.

111
O V O P A C T O V I X M A

QVA AGILITATE IN A LIA

gandemur. 17.

le tyduo nary... cum aliphonice...
un periculis...
notre par...
mores dady...
tiet. nifi e...
tiam...
tiam...
Et...
tiam...

GLACIEI IMMODERATO IN-
SVLTU COACTI, NAVEM RVRSVS
in solidum extraximus. 18.

IMpetu fragmentorum glacialium porro iterum aliquo-
ties sollicitati, naues in solidam glaciem eduximus. Velis
ergo eas integentes, & sub ijs quietem capturientes, unum
in excubias agendas foras amandauimus. Cui cum sub
noctem mediam tres vrsi appropinquarent, eius clamore
è somno exciti, contra vrsos glandes aliquot effulminauimus, unumq; ex
tribus constrauimus. Qua re duo reliqui in fugam acti, paulo post tamen
remeantes, cadauer alterius frustillatim conserpserunt, & magnam eius
partem vorauerunt.

CLAETII IMMONI...
SVEVI COACTI...
in lobum...

M...
...
...
...
...
...
...

QVALENAM NAVI NOSTRAE

A ROSMARIS SEV VVALLREVSSEN

periculum impenderit. 19.

*E*xpressa hac cymbarum nostrarum praefiguratio est, quas ex lacera altera naui extruximus. Illis ergo cum milliaria conficienda 380. fere essent, nosq; glaciei periculum iam exantlatum arbitraremur, accidit, ut Admiralitatis insulam prateruectis supra grande quoddam glaciei fragmentum 200. circiter Rosmari conspicerentur, penes quos cum prope traueheremur, nostrumq; quidam ludi gratia eos terrendo abigerent, illi confertim in mare desilientes, ronchisq; & fremitu horrendo nauem nostram impetentes, procul dubio illam subuertissent, nisi vento secundo eos auertissemus, & sic periculum declinassemus.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

QVO LOCO TANDEM HO-
MINES ITERVM IN CONSPECTVM
nobis dati sint. 20.

Longis & anfractuosis maris erroribus acti, cum eius tandem quendam Angulum teneremus, visis duabus Russicis nauibus, de terra iam attingenda, oppido gaudebamus, Sed cum in occurſu nostro ultra 30. Russi starent, iam animo iterum contractiore, littus occupauimus. Qui tamen nobis obuiam procedentes, humanitatis omnia officia praestiterunt. Digiti vero cum ora nostra designaremus, nos scorbuto affectos indicaturi: rati illi nos famem prodere, e nauisua panem 8. librarum cum siccatis quibusdam auibus obtulerunt. Quae cum gratia accipientes, biscoctos panes ipsis vicissim insinuauimus. Illi vero cum postero die vasa aliquot, quae terra obdiderant, refodissent, nobis valedicentes inde soluerunt.

DE
STODORUM
M... ..
...

...

QVO PACTO NOCTURNA

TEMPESTATE QVADAM NAVES NOSTRAE

disiectæ & separatae fuerint, & quæ deinceps

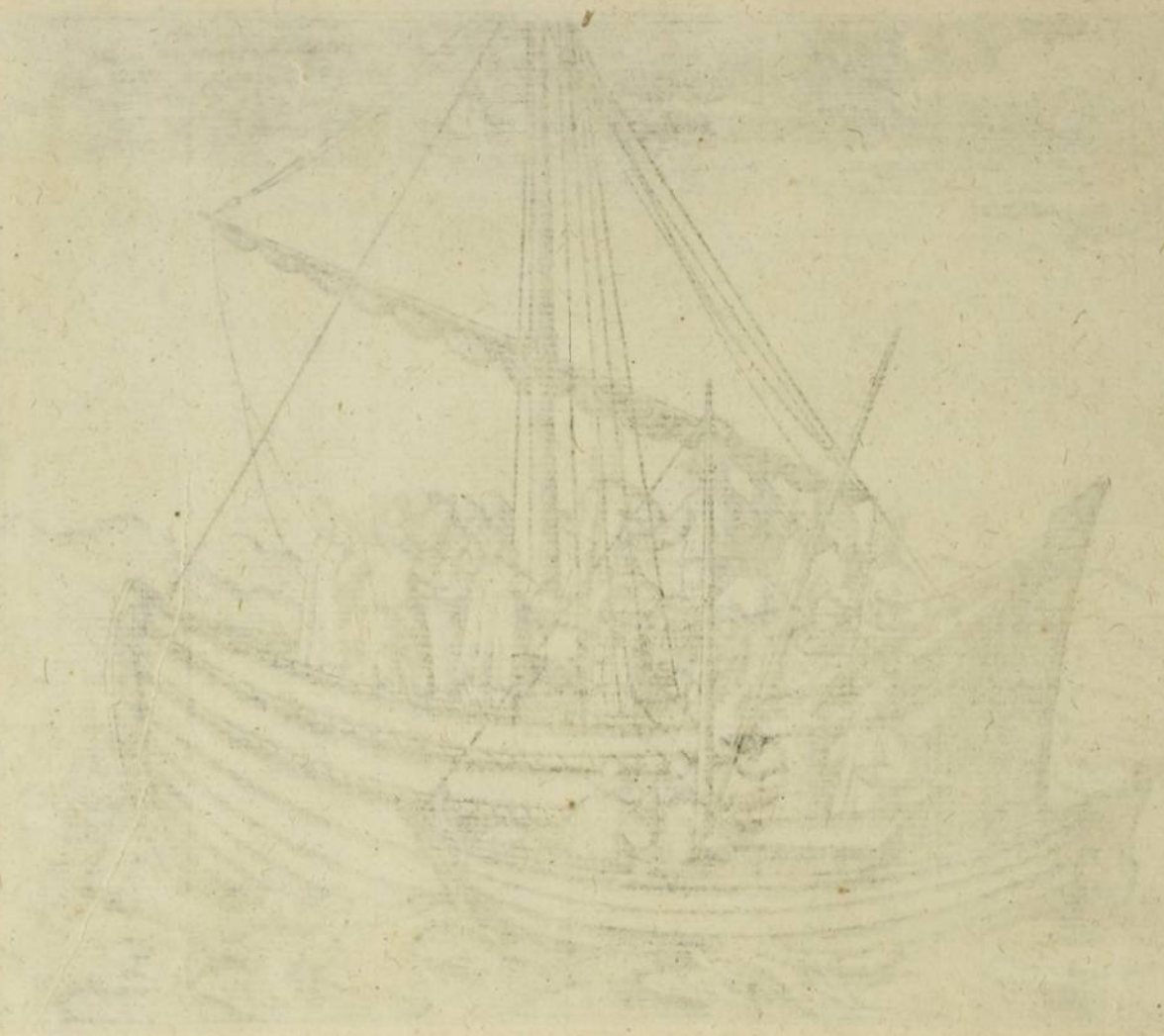
secuta sint. 21.

M

Edia nocte quadam tempestate aduersa ingruente socia nostra nauis maior ventorum vi disiecta, & à nobis diuulsa est. Quem casum, quod exiguum secum commeatum haberent, animo tulimus agerrimo. Paulò post Russica quedam nauis nobis in occursum data est, ex qua pretio dato commeatu nos necessario instruximus. Porro vero exiguo interuallo progressis, nauis Russica alia obuiavit, qua signis & indicys quibusdam datis nobis spem & opinionem fecit, nauem nostram, commeatum ab illa impetrasse, & via longa iam nos anteuertisse.

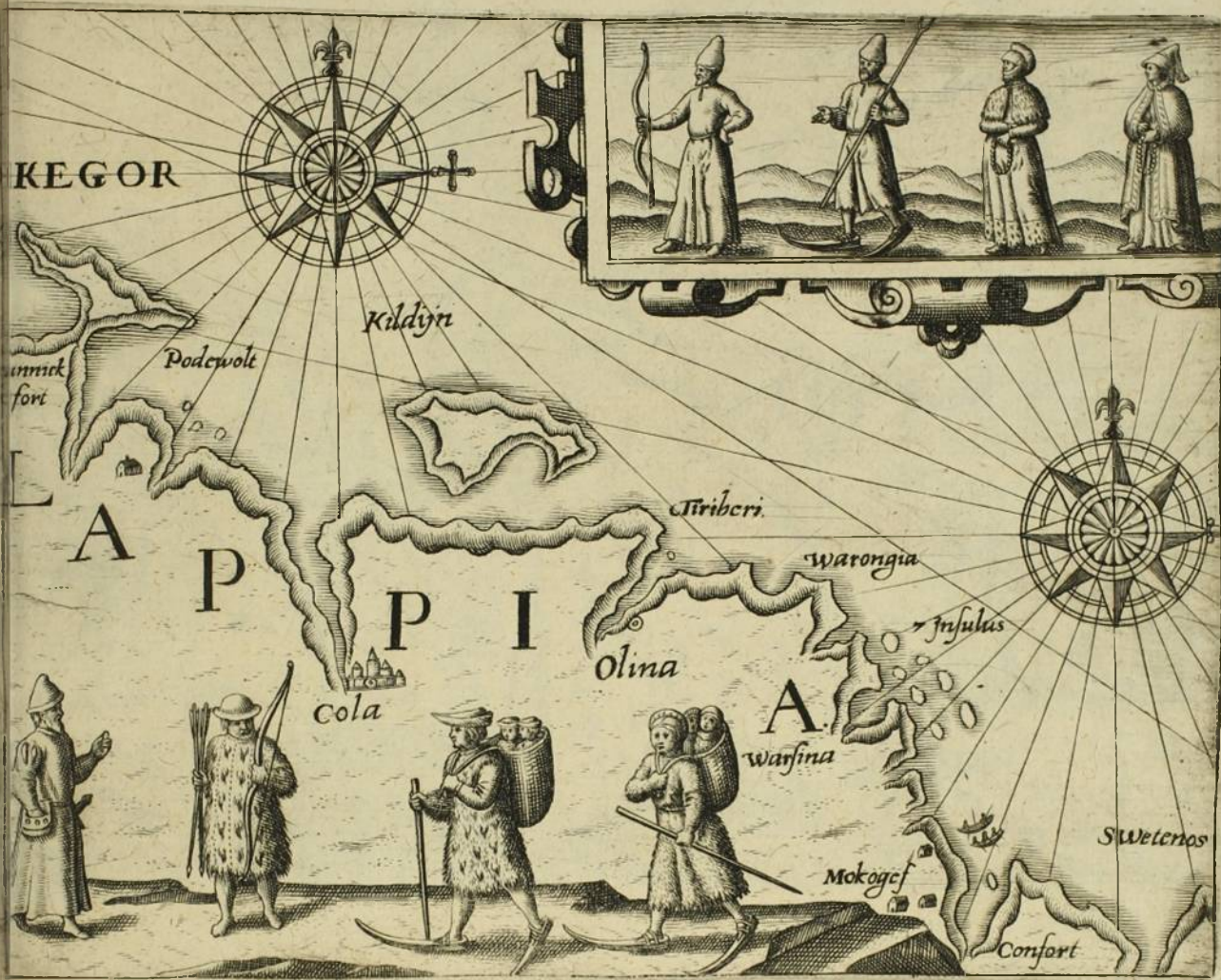
G. V. O. P. A. O. L. I. S. I. N. A.
 T. E. M. P. O. R. E. M. A. D. A. M. I. N. I. S. T. R. A. T. O. R. U. M.
 G. R. A. T. I. A. S. I. N. G. R. A. T. I. A. S. I. N. G. R. A. T. I. A. S.
 G. R. A. T. I. A. S. I. N. G. R. A. T. I. A. S. I. N. G. R. A. T. I. A. S.

In hoc anno...
 G. V. O. P. A. O. L. I. S. I. N. A.
 T. E. M. P. O. R. E. M. A. D. A. M. I. N. I. S. T. R. A. T. O. R. U. M.
 G. R. A. T. I. A. S. I. N. G. R. A. T. I. A. S. I. N. G. R. A. T. I. A. S.
 G. R. A. T. I. A. S. I. N. G. R. A. T. I. A. S. I. N. G. R. A. T. I. A. S.

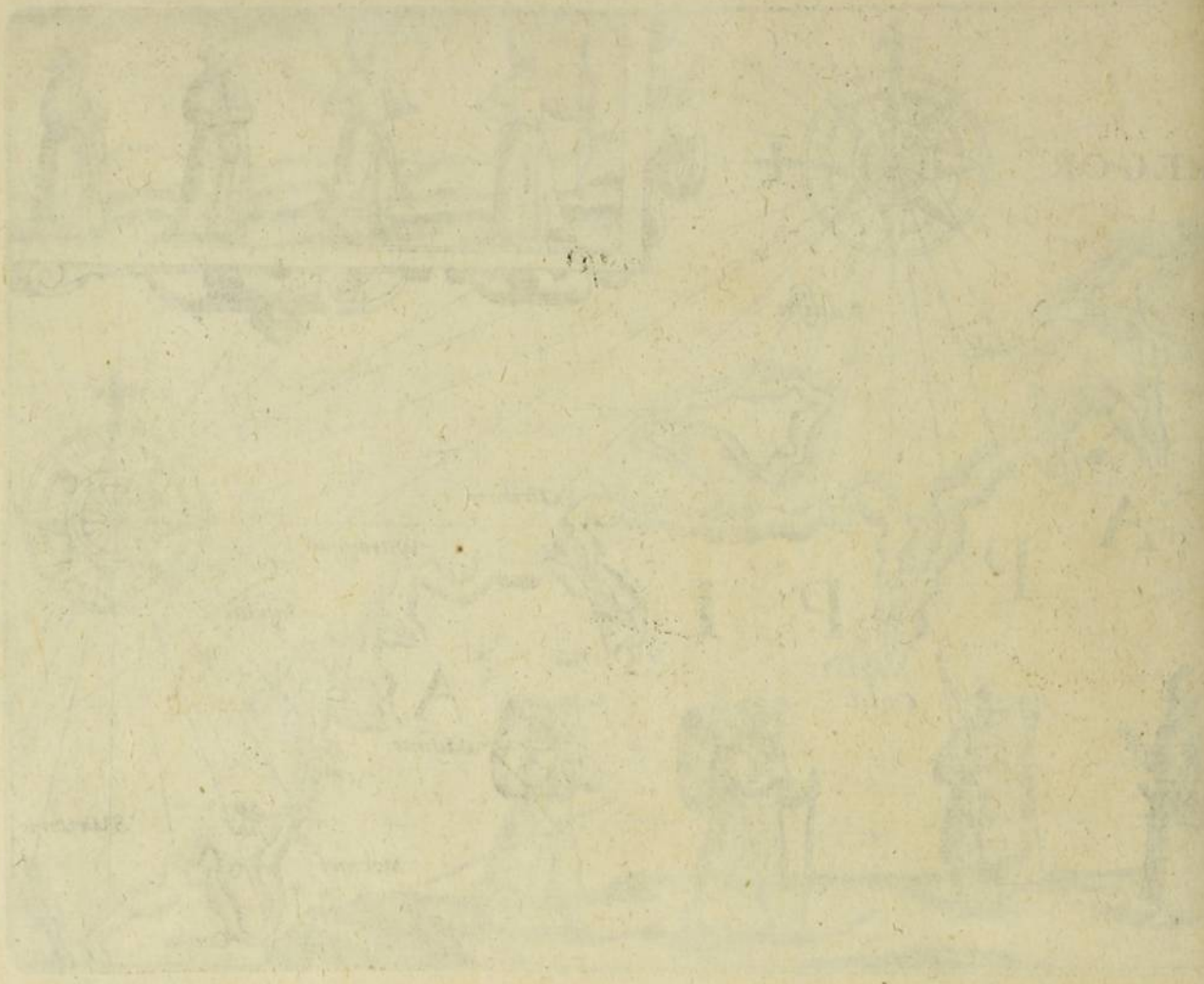
QVO PACTO MARE ALBUM
 TRAIIICIENTES, IN LAPPIAM APPV-
 lerimus: vbi sub casis suis quosdam Russos Lap-
 posque offendimus. 22.

*V*elis tandem nostris per mare candidum seu album actis, cum iam Lappiam tenere-
 mus, propter continuorum imbrium vim flumen quoddam secus scopulos ingredi
 coacti, grandem nauem Russicam attigimus, cum casula seu adicula proxime adsi-
 ta, qua se 13. viri continebant, piscatum duabus cymbis quotidie in mare excurrer-
 tes. Hi tenuiter & parce victitabant, solius piscibus saturi. Panis, quæ adhibebant,
 pisces erant resiccati & indurati. Sed & Lappos binos cum ternis vxoribus & libe-
 ris secum habebant, quibus valde tenuiter habitis, solas caudas extremitatesque
 piscium, alias esui ineptas, obiciebant. Horum Lapporum vestitum habitumque, & quo fere modo suos
 liberos gestare soleant, quo item Russicæ mulieres amicimimis genere vtantur, hac figura expressimus.

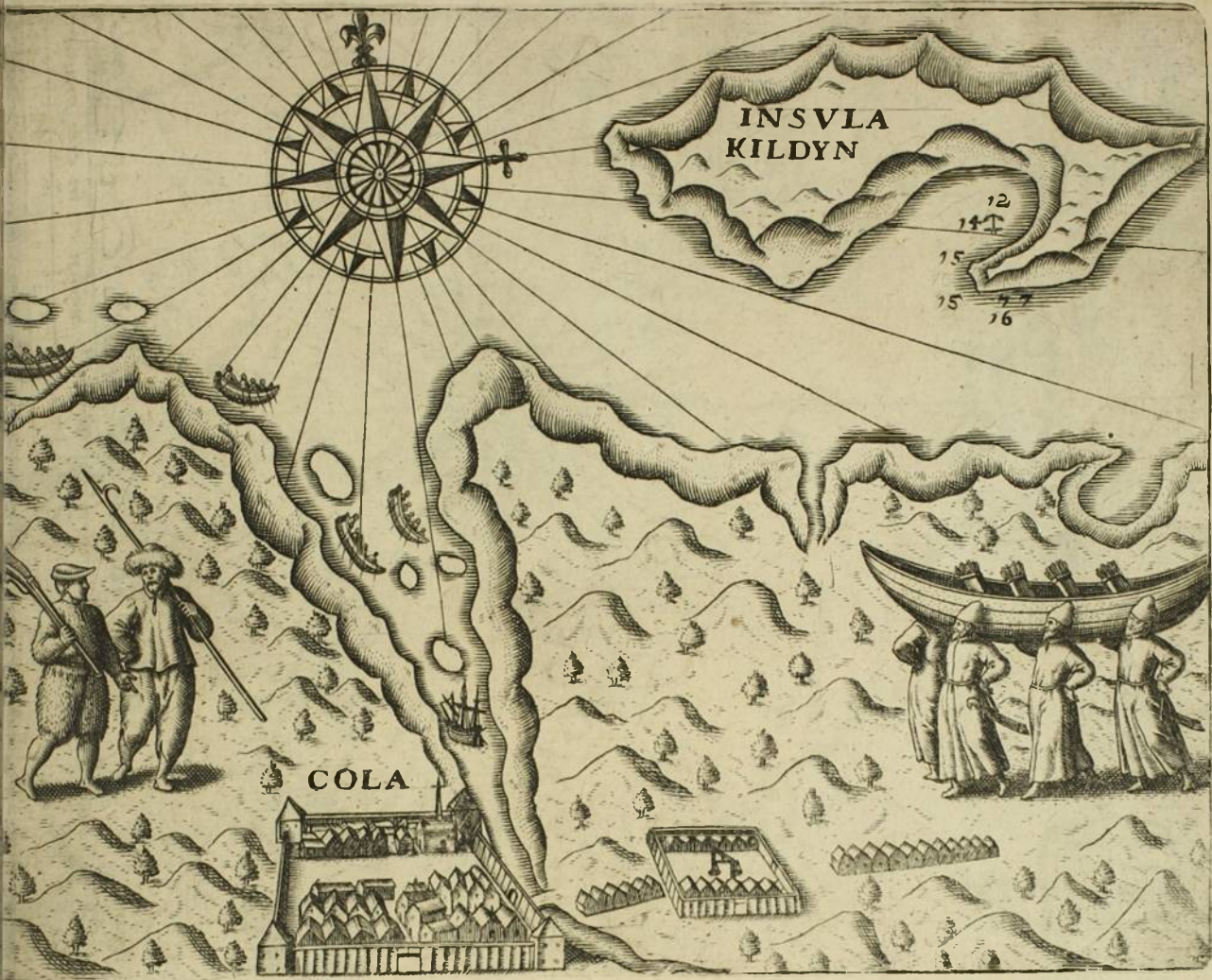
Hoc ipso quoque loco sociæ nauis, prius perditæ habitæ, rursum coniuncti sumus.

OVIDI PARS OCTAVA
TRISTITIAE IN LATINA
Johannes Baptista Castiglione
prolocutionibus

[Illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

LVIII.
 QVOMODO CVRSVM NOSTRVM
 IN COLAM PORRO PROMOVERIMVS. 23.

D

ostquam propter continentem turbinum vim ut & procellarum effrenem insul-
 tum, iam pro voto nostro iter porro continuare non possemus, intra Kilduin & con-
 tinentem prope binos scopulos impulimus, & anchoras misimus. Quo loco casa qua-
 dam tres viros cum vasto quodam cane habitare inuenimus. Hi officiis suis delatis,
 indicauerunt nobis, ad Colam tres Brabanticas naues iam herere, quarum dua hoc
 eodem die adhuc inde soluturæ essent. Quos ob id rogauimus, ut suorum quendam
 eo nobiscum emitterent. Quod etsi quidem denegarent, eorū tamen vnus ad mon-
 tem vsque quendam nos comitatus, Lappis aliquot adduxit, qui e medio sui quen-

dam nobis in Colam ductorem pollicebantur. Quo accepto cum in Colam peruenissemus, Ioannem Corne-
 lis, quondam nostrum priuata nauis comitem offendimus: qui nos cum gaudio saluatos omni rerum neces-
 sariarum genere imperituit. Sic ergo de notis familiaribusque redimpestratis, adeoque de itinere post æ-
 rumnas & miseras infinitas exuperatas, tandem feliciter confecto Deo aeterno gratias maximas
 egimus.

Figura hac quadamtenus vrbs Cola expressa est, quomodo nimirum sita & Russis habitata sit:
 quo item pacto hi scaphas suas ab vno flumine humeris ad alium proferre solcant.

Tabula terrae Novae Zemblae
 in qua fretum sinusq; WAIGATS
 item ora septentrionalis TARTARIAE atq;
 RUSSIAE ad usum usq; KILDEINAE
 praescribitur adhaec CURSUS quem naves
 navales in recessu tenent seu septentrionalis
 littus et TRAIECTUS
 prope fretum WAIGATS ad Russie
 etiam et ad promontorium CANDENOS
 atq; fauces usq; MARIS ALBI.
 AUTHORE GERHARDO DE VEER.

Theutsche meylen 15. in cijn graadt
 10 20 30 40 50

TARTARIAE
PARS

ZEMBLA

NOVA

RUSSIAE PARS

LAP
69
warina
PIE PARS

PRÆMISSA TABVLA
 SEV MAPPA INSVLA NOVA ZEM-
 BLA, VT ET FRETVM VVEYGAT,
 LITTVS ITEM TARTARICVM ATQVE
 Russicum ad Kildein vsq; protensum describitur
 & designatur.

Quam deinde ex ordine consequitur

BREVIS TOTIVS NAVIGATIONIS SEPTEN-
 trionalis secundum milliaria descriptio, vt eam cym-
 bis nostris patentibus in reditu con-
 fecerimus.

Principio à d. mo nostra, qua hyeme lasuimus, vsque ad ostium Bay numeran-

<i>tur</i>	4. mill.
<i>Ab ostio Bay ad portus glacialis angulum O. Z. N.</i>	3. mill.
<i>A portu hoc ad angulum Insule O. N. O.</i>	5. mill.
<i>Ab Insula angulo ad caput Vlisingen N. O. Z. O.</i>	3. mill.
<i>A Capite Vlisingen ad Capitis angulum N. O.</i>	4. mill.
<i>A Capitis angulo ad angulum Desiderij S. N.</i>	6. mill.
<i>A Desiderij angulo ad insulam Oranien N. W.</i>	8. mill.
<i>Ab insula Oranien ad angulum glaciale W. & W. Z. S.</i>	5. mill.
<i>Ab angulo glaciali vsque ad Caput Solatij W. & W. Z. S.</i>	25. mill.
<i>A Capite Solatij ad Caput Nassau W. Z. N.</i>	10. mill.
<i>A Capite Nassau ad Insulam Crucis W. Z. N.</i>	8. mill.
<i>A Crucis insula ad insulam VVilhelmi W. Z. S.</i>	3. mill.
<i>Ab insula VVilhelmi ad Sinum Nigrum W. S. W.</i>	6. mill.
<i>A Sinu nigro ad Orientalem insulam Almirantis W. S. W.</i>	7. mill.
<i>Ab orientali parte ad occidentalem huius insule W. S. W.</i>	5. mill.
<i>Ab occidentali parte Almirantis insule ad Capo Plancio S. W. Z. W.</i>	10. mill.
<i>A Capo Plancio ad Loms Bay W. S. W.</i>	8. mill.
<i>ALoms Bay ad Statuum sinum W. S. W.</i>	10. mill.
<i>A Sinu Statuum ad Capo de Prior siue Langhenes S. W. & S.</i>	14. mill.
<i>A Capo de Prior siue Langhenes ad Capo de Cant S. W. Z. S.</i>	6. mill.
<i>A Capo de Cant ad sinum nigre rupis S. Z. W.</i>	4. mill.
<i>A Sinu nigre rupis ad nigram insulam S. S. O.</i>	3. mill.
<i>Anigra insula ad Costintlarck O. & W.</i>	2. mill.
<i>ACostintlarck ad Sinum Crucis S. S. O.</i>	5. mill.
<i>ASinu Crucis ad S. Laurentij Bay S. O.</i>	6. mill.
<i>AS. Laurentij Bay ad Farniæ Portum S. S. O.</i>	6. mill.
<i>A Portu Farniæ ad duas insulas S. S. O.</i>	16. mill.
<i>A duabus insulis, ubi ad littus Russicum traiecimus, ad Matflo & Delgoij S. W.</i>	30. mill.
<i>AMatflo & Delgoij ad sinum, circumcirca nobis lectum, & denuo occupatum</i>	22. mill.
<i>ASinu dicto ad Colgoij W. N. W.</i>	18. mill.
<i>AColgoij ad sinum Orient. Candenas W. N. W.</i>	20. mill.
<i>ACandenas ad latus occident. albi maris W. N. W.</i>	40. mill.
<i>Ab occident. latere maris albi ad septem insulas N. W.</i>	14. mill.
<i>A septem insulis ad latus Occident. Kildein N. W.</i>	20. mill.

REGIST. TOT. NAVIG.

*A Kilde in ad locum quo Ioan Cornelis nos conuenit N.W.Z.W.
A loco hoc in Colam S.*

7 mill.
12 mill.

Summa miliarium 381.

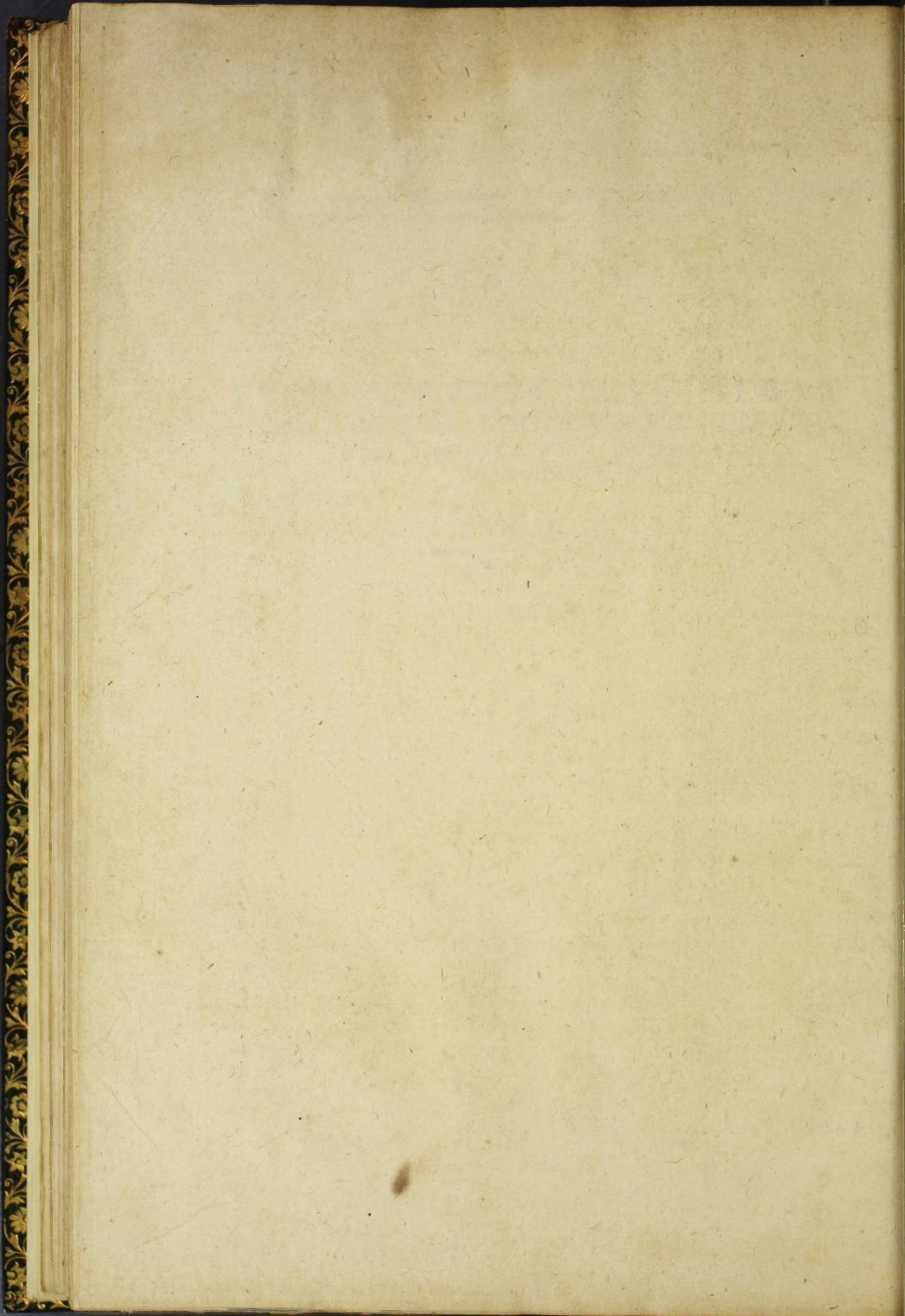
Tot ergo miliaria naui nostra patente emensi sumus. A quo itinere exacto sospites nos & saluos rediisse in patriam, Deo aeterno laus & gratia in seculum sit.

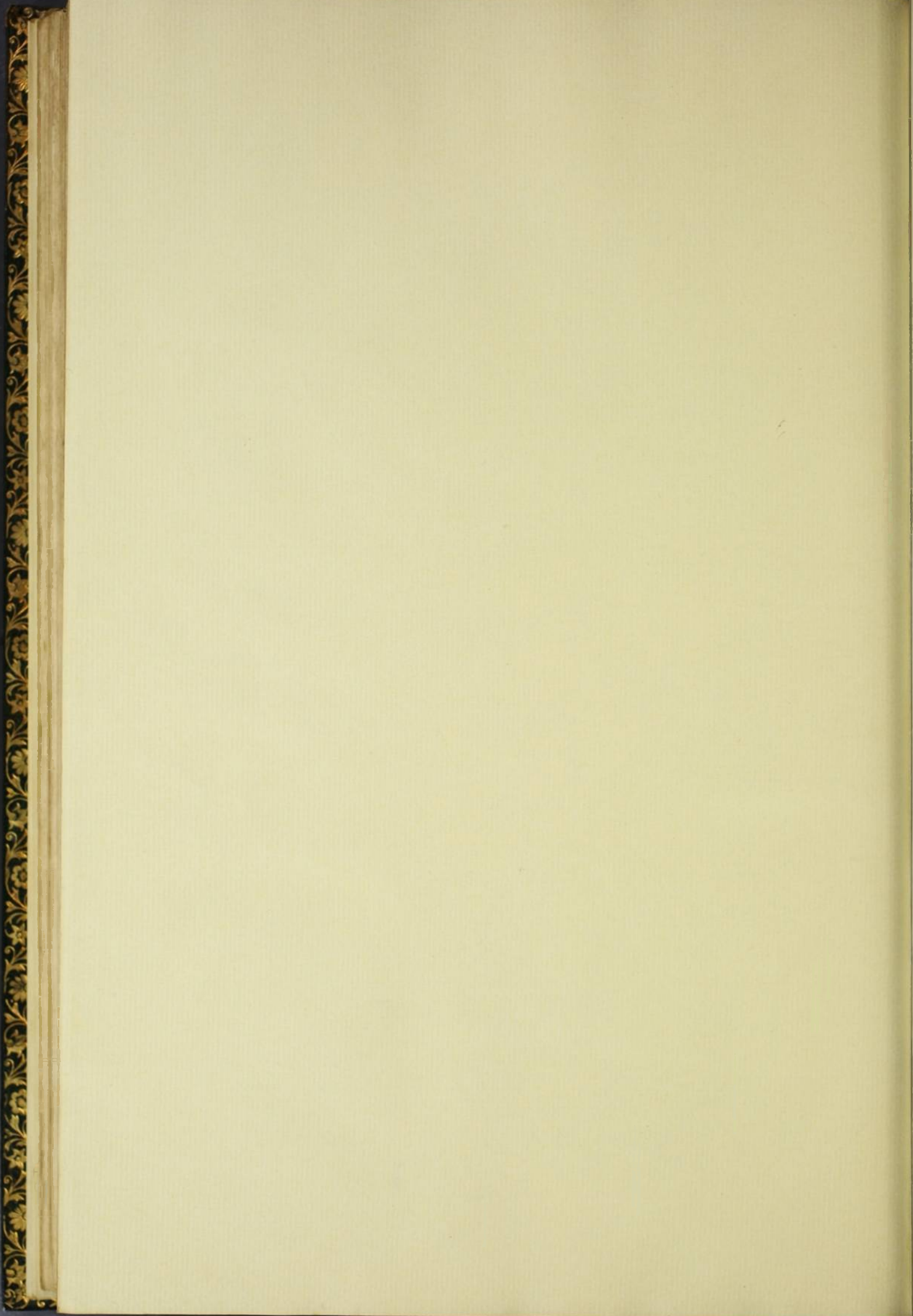
F I N I S.

FRANCOFVRTI IMPRIMEBAT
MATTHÆVS BECKER SVMP TIBVS
IOAN. THEODOR. ET IOAN. ISRAEL.
de Bry, fratrum.

A N N O

M. DCI.

This page is blank, containing no text or illustrations.

